

Випуск тридцять перший, 2011 р., частина 1

Наукове видання
Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.
Випуск тридцять перший. Частина 1.

Відповідальний за випуск М.Я. Ігнатенко

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей.
Наукові статті друкуються за авторськими варіантами.

Здано до набору 01.03.2011. Підписано до друку 28.03.2011.
Формат 60х90х16. Друк офсетний. Тираж 500 пр.

Видруковано у друкарні
РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта) РВВ КГУ
вул. Севастопольська, 2, м. Ялта,
Автономна Республіка Крим,
Україна,
98635
тел. (0654)32-21-14,
факс (0654)32-30-13

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ
РВНЗ „КРИМСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
(м. Ялта)**

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

*Серія: Педагогіка і психологія
Випуск тридцять перший
Частина 1*

Ялта
2011

УДК 37
ББК 74.04
П 78

Для нотаток

Рекомендовано вченою радою РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” від 23 лютого 2011 року (протокол № 14)

Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36. статей : – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип.31. – Ч.1. – 276 с.

Редакційна колегія:

- О. В. Глузман** – професор, доктор педагогічних наук,
член-кор. АПН України
- М. Я. Ігнатенко** – професор, доктор педагогічних наук
- В. С. Заслуженюк** – професор, доктор педагогічних наук
- Л. І. Редькіна** – професор, доктор педагогічних наук
- Г. Є. Гребенюк** – професор, доктор педагогічних наук
- С. Д. Максименко** – професор, доктор психологічних наук,
академік АПН України
- Т. С. Яценко** – професор, доктор психологічних наук,
академік АПН України
- В. Ф. Венда** – професор, доктор психологічних наук
- В. К. Калін** – професор, доктор психологічних наук
- В. А. Семиченко** – професор, доктор психологічних наук

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Міністерства Юстиції України серія КВ № 15372-3944 ПР від 12.06.2009 р.

Затверджено Президією ВАК України як фахове видання за спеціальністю „Педагогіка і психологія” (Постанова № 1-05/4 від 14.10.2009 р.)

Рецензенти:

Бурда М. І. – доктор педагогічних наук, професор, член-кор. АПН України, заступник директора Інституту педагогіки АПН України;

Солодухова О. Г. – доктор психологічних наук, професор, Слов’янський державний педагогічний інститут

© РВНЗ „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта), 2011 р.

Для нотаток

ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ МЕНЕДЖМЕНТА СТУДЕНТАМИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПЕЦИАЛИЗАЦИЙ ВУЗОВ

Алиева А. Ш.

РВУЗ «Крымский инженерно-педагогический университет»

Актуальность исследования. В духовном обновлении украинского общества возрастает роль культуры, музыкального искусства, где главная роль принадлежит творчески развитому человеку. На сегодняшний день необходим такой специалист, который способен не только профессионально разбираться в музыкальном искусстве, но и помочь другим воспринимать ценностно-смысловое произведение, содержание того или иного отдельного музыкального коллектива, эффективно организовывать деятельность музыкантов, собственную деятельность или деятельность исполнителя. От современного специалиста требуются профессиональные знания в области менеджмента, маркетинга, помогающие в организации и участии в театрализованных представлениях и концертах, проведении фольклорных праздников. В связи с этим на первый план выдвигаются проблемы, связанные с профессиональной подготовкой современного специалиста-музыканта, состоявшегося как творческая личность, владеющего в полном объеме знаниями, умениями и навыками социально-психологического, экономического управления творческими процессами, необходимыми для эффективной организации музыкальной деятельности. С этой целью необходимо организовать эффективную систему профессиональной подготовки менеджеров в области музыкального искусства.

Анализ разработанности проблемы. Вопросы профессиональной музыкальной подготовки в вузе освещены в трудах Б.В. Асафьева, Э.Б.Абдуллина, Л.Г. Арчажниковой, О.А.Блоха, Л. Гинзбурга, Л.С. Зориловой, Н.А. Дощечко, М.Т. Картавцевой, В.Г. Кузнецова, Г.М. Цыпина и др. Проблемам музыкального шоу-менеджмента в становлении профессионально-управленческой культуры музыканта посвящено исследование Т.П.Житенева. А.К. Акчурина разработала систему обучения экономистов-менеджеров промоутерству в шоу-бизнесе. Формированию профессионально-управленческой направленности мышления, компетентности менеджеров социально-культурной деятельности посвящены исследования А.В. Асаиновой, Л.Н. Сидельникова, Е.В. Чижиковой. Вопросы профессиональной подготовки музыкантов нашли отражение в исследованиях ряда авторов. Отдельные аспекты совершенствования подготовки специалистов музыкального коллектива рассматривались В.И. Закутским, П.А.Черватуком, В.Г. Кузнецовым, Л.С. Зориловой. Музыкальную подготовку режиссеров театрализованных представлений рассматривают Л.В.Зотова, Л.М.Марголин, В.М.Лензон, М.В.Смоленникова.

Цель статьи состоит в определении и обосновании педагогических основ, способствующих повышению эффективности обучения менеджменту студентов, обучающихся на музыкальных специализациях вузов.

Изложение основного материала. Переход к рыночным отношениям не

Для нотаток

только в экономике, но и в культуре потребовал нового подхода к управлению данным видом деятельности. Шоу-бизнес как особое направление коммерческой деятельности охватывает разнообразные виды и жанры искусства. Наиболее приоритетное направление в шоу-бизнесе получила музыкальная индустрия, основной проблемой в организации которой является не только низкий уровень исполнительского мастерства, но и уровень менеджмента. Являясь организатором и руководителем создания коллектива, исполнителя, а в дальнейшем музыкального продукта (компакт-диска, компакт-кассеты, видео и т.д.), специалист сталкивается с необходимостью продвигать на рынок музыкальную продукцию. Несоответствие между нормативными требованиями к специалисту и реальным состоянием дел в сфере музыкальной индустрии, отсутствие специальной учебной и методической литературы привели к тому, что перед системой подготовки музыканта встал ряд проблем, связанных с новым подходом формирования специалиста, способного применить профессиональные знания и умения в системе рыночных отношений [1, 16].

Современному дирижеру оркестра или руководителю хорового коллектива недостаточно создать коллектив и профессионально его подготовить. Ему необходимо донести свою «продукцию» до слушателей, создать культурное пространство, вовлечь людей в культурно-творческую деятельность, т.е. уметь осуществлять менеджерскую деятельность в области искусства. Являясь организатором и руководителем коллектива, выпускник вуза далеко не всегда представляет, что в практической деятельности он столкнется с множеством проблем, среди которых решение сугубо хозяйственных задач, организация концертно-исполнительской деятельности, поиск средств финансирования коллектива, пропаганда своей «продукции» [3, 12].

Студенты музыкальных специализаций различных вузов ощущают недостаток знаний в области управленческо-экономической деятельности, особенно те, которые работают руководителями музыкальных коллективов. В результате, сегодня можно наблюдать противоречие между характером учебной и реальной профессиональной подготовки специалиста в области музыкального искусства, а также теоретической подготовкой, недостаточно ориентированной на реальные задачи; между системным использованием знаний и разобщенностью их усвоения по разным учебным дисциплинам.

В отрасли культуры и искусства наблюдается острая нехватка таких специалистов, которые смогли бы наладить взаимоотношения музыкального коллектива с соответствующими общественными и административными структурами, от позиций которых зависит финансирование отрасли, контакты с меценатами и спонсорами, заинтересованными в судьбах отечественного музыкального искусства. Современная профессиональная подготовка музыкантов в вузах не может осуществляться без глубокого и всестороннего изучения менеджмента. Опережающее развитие будущего специалиста менеджера залог успеха системы профессиональной подготовки в области музыкального искусства [4, 58].

Необходимость обучения студентов музыкальных специализаций

Чуносов М. А.	ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАЗРАБОТКИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ	246
Шачкова Э. В.	ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО ЕТНОКУЛЬТУРНОГО СОЗНАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МИНИАТЮРНОЙ ЖИВОПИСИ	252
Шинтягіна І. В.	УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА ХОРОВА МУЗИКА, ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	255
Шушара Т. В.	ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО, ОДЕСЬКОГО, КИЇВСЬКОГО, ВЛЕНСЬКОГО НАВЧАЛЬНИХ ОКРУГІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ РЕФОРМ ХІХ СТОЛІТТЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ	261

менеджменту обусловлена социальными проблемами, а именно: повышением эстетических, нравственных, патриотических, духовных потребностей широкого круга слушателей и способов их реализации.

Процесс изучения менеджмента студентами музыкальных специализаций будет более эффективным, если содержание дисциплины «менеджмент», базируясь на фундаментальных знаниях общенаучных и специальных дисциплин, будет комплексно объединять управленческие и творческие компоненты профессиональной подготовки современного музыканта. Особенности изучения менеджмента сочетает формирование как общетеоретических знаний, умений и навыков в области менеджмента, так и творческих направлений применения этих знаний в условиях практической деятельности музыканта.

Дидактические особенности педагогического процесса изучения менеджмента заключаются в выработке у обучающихся общетеоретических и практических управленческих знаний, умений и навыков, сочетающихся с творческой направленностью их применения в деятельности музыканта и музыкального коллектива.

Содержание дисциплины «Менеджмент» на музыкальных специальностях вузов определяет синтез психолого-педагогической и экономической деятельности музыканта, поиск практической работы над музыкальным произведением, формирование творческого микроклимата музыкального коллектива, раскрытие творческого потенциала, имиджа как отдельного музыканта, так и коллектива в целом, а также продуктов пропаганды музыкальных фандрайзинга и услуг, позиционирование, промоутерство, спонсорство, меценатство и др. предполагается использование интерактивных форм и методов обучения (деловые и ситуационные игры, диспуты, тренинги), включающая систему заданий по арт-менеджменту, содержание которых опирается на систему знаний, умений и навыков специальных дисциплин.

Содержание программы дисциплины может содержать следующие разделы: введение в индустрию шоу-бизнеса (структура шоу-бизнеса, музыкальные стили и направления, история поп-музыки, основы рекорд-бизнеса), авторские и смежные права, юридические аспекты шоу-бизнеса, менеджмент (стратегический, инновационный и финансовый менеджмент, управление персоналом), маркетинг и PR в музыкальной индустрии (маркетинг музыкальных и шоу-проектов, брендинг, медиапланирование, организация презентаций, пресс-конференций, промокампании артиста), СМИ в шоу-бизнесе (специализированная музыкальная пресса и интернет-порталы, музыкальное ТВ, радио), музыка в Интернете, использование новых интернет-технологий для шоу-бизнеса, распространение цифрового музыкального контента, индустрия звукозаписи (создание рекорд-компании, производство и дистрибуция музыкальной продукции, функционирование компаний-мейджеров на российском рынке, антипиратская деятельность), экономика в музыкальной индустрии (бизнес-планирование музыкальных и шоу-проектов, фандрайзинг, инвестиции и спонсоринг в музыкальной индустрии, основы страхования проектов), концертно-гастрольная деятельность и клубная

индустрия (организация сборных концертов и фестивалей, гастролей зарубежных артистов, танцевальных и event-мероприятий, техническое оснащение концертной деятельности, билетная политика, клубный промоушн), основы режиссуры и продюсирования музыкальных клипов, музыка в кино, саундтреки, режиссура шоу-проектов и телевизионных музыкальных проектов, работа в звукозаписывающей студии, саунд-продюсирование, продюсирование артиста/шоу-проекта.

Модель специалиста-музыканта в области менеджмента должна сочетать следующие структурные компоненты различных видов деятельности: руководителя музыкального коллектива, педагога, исполнителя-музыканта, аналитика, стратега, маркетолога, промоутера, фандрайзинголога, предпринимателя.

Методика изучения менеджмента студентами музыкальных специализаций предполагает использование интерактивных форм и методов обучения (деловые и ситуационные игры, диспуты, тренинги), включающих систему заданий, содержание которых согласуется с исполнительско-творческой деятельностью будущих специалистов [7, 10].

Вывод: Профессиональная подготовка руководителей музыкальных коллективов предполагает тесную взаимосвязь всех музыкальных дисциплин с предметами управленческого цикла. Усовершенствованная методика обучения менеджменту отражает современные технологии организации и управления предстоящей профессиональной деятельности руководителей музыкальных коллективов.

Система подготовки по менеджменту, синтезирующая взаимосвязанные виды деятельности музыкального руководителя, способствуют повышению профессиональной направленности обучения при условии: соответствия специальной музыкальной подготовки практической деятельности специалиста, что обуславливает необходимость организации музыкально-исполнительской, музыкально-продюсерской и музыкально-менеджерской деятельности студентов; организации менеджерской подготовки, обеспечивающей при взаимодействии освоение предметов специального цикла (дирижирование, чтение партитур, аранжировка, гармония и т.д.) с продюсерством, средствами художественной выразительности (свет, антарекс, студийное оборудование, лазерная графика и др.); использование специальной методики, основанной на синтезе предметов музыкально-профессионального цикла, общенаучных и управленческих дисциплин.

Резюме. В статье рассматриваются особенности обучения менеджмента студентами музыкальных специализаций вузов. Изучение менеджмента должно базироваться на фундаментальных знаниях общенаучных и специальных дисциплин, комплексно объединять управленческие и творческие компоненты профессиональной подготовки современного музыканта и применение этих знаний в условиях его практической деятельности.
Ключевые слова менеджмент, музыкальная индустрия, музыкальная продукция, содержание дисциплины.

Резюме. В статті розглядаються особливості навчання менеджменту студентів музичних спеціалізацій вузів. Вивчення менеджменту повинно

Погоріла І. О. Романенко О. В.	ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У КУРСІ МЕДИЧНОЇ БІОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ГУМАНІСТИЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ	192
Прошкін В. В.	ПІДГОТОВКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ	197
Головань М. С.	АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ІНТЕГРАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	203
Раскалінос В. М.	ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ	211
Руда О. Ю. Романенко О. В.	ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ	217
Рябокоть Г. Л. Волкова О. А.	ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ЯК СКЛАДОВОЇ ДИСКУРСУ КОМУНІКАЦІЇ	220
Семенова М. В.	О МЕТОДАХ ОБУЧЕНИЯ ПЕНИЮ	225
Теленская Д. Ю.	ВОКАЛЬНО-ЭСТРАДНАЯ МУЗЫКА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВКУСА У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	229
Теренко О. О.	ІНТЕГРАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ ОСВІТИ В АМЕРИКАНСЬКИХ ЖІНОЧИХ КОЛЕДЖАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ	233
Усеїнова Л. Ю.	АНАЛИЗ ИММАНЕНТНЫХ ФАКТОРОВ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В РАМКАХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА	237
Фадеев В. І.	МАКРО- ТА МЕЗОРІВНІ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	239

Кирейчева Е. В.	ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОГО СТРЕССА У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ	132
Кирилова К. В.	ПРО ОДИН ИЗ ПИДХОДІВ ДО АКТИВІЗАЦІЇ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	138
Кожедуб Л. Г.	КРИТЕРІЇ І ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ ОРИГІНАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ЧИТАННІ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ	143
Колосова Н. М.	МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	148
Крижко В. В. Паскар В. І.	УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРАГНЕННЯ ДО ЗМІН ЧИ ВИМОГА ЧАСУ?	154
Кузнецов І. В.	КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ НАВЧАННІ АЛГЕБРИ ТА ПОЧАТКІВ МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ	159
Лисенко С. А. Шепеленко С. М.	СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ У НАУЦІ ТА ОСВІТІ	164
Лукьянова Е. Ю.	ПРЕПОДАВАНІЕ ДИСЦИПЛИНЫ «ОСНОВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ» СТУДЕНТАМ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ (С УЧЕТОМ ЕВРОПЕЙСКОГО ВЕКТОРА РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ)	172
Майборода Ю. В.	ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ НАРОДНЫХ ПЕСЕН ГРЕКОВ КРЫМА	178
Паскар В. І.	ОБГРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	184

базуватися на фундаментальних знаннях загальнонаукових і спеціальних дисциплін, комплексно об'єднувати управляючи і творчі компоненти професійної підготовки сучасного музиканта та використання цих знань в умовах його практичної діяльності. **Ключові слова** менеджмент, музична індустрія, музична продукція, зміст дисципліни.

Summary. The features of teaching of management the students of musical specializations of institutes of higher are examined in the article. The study of management must be based on fundamental knowledge scientific and special discipline, complex to unite administrative and creative component of professional'noy preparation of modern musician and application of these knowledge in usloviyah of his practical activity. **Keywords** are a management, musical industry, musical produkciya, maintenance of discipline.

Литература

1. Асаинова М.В. Формирование профессиональной компетентности менеджеров социально-культурной деятельности в вузах культуры и искусств: Автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 2005. – 24 с.
2. Войтковский СБ. Основы менеджмента и проектный менеджмент в искусстве. – М.: НАМ ИЗДАТ, 2001. – 128 с.
3. Галуцкий Г.М. Финансово-экономическая деятельность в учреждениях культуры (стратегия выживания в условиях рыночной экономики). – М.: Издательский дом «Галуцкий и С», 2001. – 331 с.
4. Касаткина А. Основы профессиональной деятельности менеджера социально-культурной сферы: Учебное пособие. – М.: МГУКИ, 2001. – 102 с.
5. Тульчинский Г.Л. Менеджмент в сфере культуры. – СПб.: Изд-во «Лань», 2001. – 384 с.
6. Шилова О.Е. Музыкальный менеджмент. – М.: МГУКИ, 2005. – 17 с.
7. Шилова О.Е. Педагогическая технология обучения музыкальному менеджменту. – М.: МГУКИ, 2005. – 17 с.

Подано до редакції 12.02.2011

ФОРМИРОВАНИЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА-МУЗЫКАНТА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Алиева Зарема Эбазеровна

*Заслуженный работник образования АР Крым
старший преподаватель кафедры народно-инструментального искусства*

Современное понимание педагога как самоорганизующегося субъекта на всех этапах профессиональной социализации педагогической деятельности, и выделение в качестве важнейшего элемента профессиональной деятельности профессионально-личностного самоопределения, детерминирует формулировку новых требований к подготовке учителя, его профессиональным и личностным качествам, что особенно актуально для профессии музыканта-педагога.

Музыкальная среда, являясь частью культурной среды в целом,

становится одной из наиболее влиятельных сил, оказывающих формирующее воздействие на человека, на сложение и совершенствование его эстетического опыта, ведущую роль которого отмечают многие современные ученые, такие, как В.И. Зинченко, Н.И. Киященко, А.А. Мелик-Пашаев, Л.П. Печко, В.Н. Топоров и др.

Нельзя не отметить ценные мысли по поводу музыкального воспитания ученого Б.Л. Яворского: «Цель музыкального воспитания – развитие общехудожественных, интеллектуальных... всех творческих данных, создание основы для развития художественного творческого мышления, формирования музыкальной (свободной инициативности), творческое проявление потенциальных возможностей через глубокие чувства, сильные впечатления, эмоциональные реакции», свойства человека, которые на наш взгляд, в совокупности обеспечивают творческую активность учителя музыки. (1, с.180).

Личность педагога-музыканта в современном образовании – это личность носителя культуры и ее творца, преемника и создателя педагогического опыта. При этом позиция личности учителя рассматривается как система всех интеллектуальных, волевых, эмоционально-оценочных отношений к педагогической деятельности. Таким образом, основными составляющими профессиональной культуры педагога-музыканта можно назвать следующие: многоуровневая структура процесса подготовки музыканта; постепенное усложнение образовательных и развивающих задач (двигательных, слуховых, эмоциональных, композиционных, логико-аналитических); постоянное совершенствование и саморазвитие; главенство и сохранение индивидуального подхода в подготовке музыкантов; сочетание широкого культурного подхода и исполнительской универсальности; высокий уровень психолого-педагогической и культурологической подготовки; погруженность в пространство культуры. Опираясь на анализ психологической, культурологической и философской литературы можно утверждать, что профессиональная культура является интегративным (то есть не просто совокупным, а находящимся в состоянии всестороннего глубокого взаимодействия) качеством личности педагога-музыканта.

Процесс формирования профессиональной музыкальной культуры будущего педагога-музыканта в условиях современного образования все больше сближается с европейской моделью образования, как это показал Болонский процесс, со всей очевидностью высвечивает новые цели образования, детерминирующие переход от идеи «образованного человека» к идее «человека профессиональной культуры». В 1990-е годы актуальной становится концепция профессиографического подхода к формированию личности учителя и психологической готовности его к педагогическому общению. Это отражено в работах Л.Г. Арчажниковой (1986), В.И. Журавлева (1995), Н.В. Кузьминой (1994), А.К. Макаровой (1996), Е.А. Орловой (1998), В.А. Сластенина (1991), Л.Ф. Спирина (1994), Т.М. Шульги (1994) и др. Специфика педагогического творчества учителя музыки заключается в том, что оно несет в себе умение гибко управлять своим состоянием, творческим вдохновением; владением самоконтролем и саморегуляцией собственного психофизического состояния; управлять объектом профессиональной

<i>Валит Э. А.</i>	ФОРМИРОВАНИЕ ОСНОВ МУЗЫКАЛЬНО - ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В КУРСЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «МЕТОДИКА МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ»	66
<i>Василенко Н. В.</i>	СОЦКОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ - КЛЮЧОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ	71
<i>Вишневський В. А.</i>	СУТНІСТЬ МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	77
<i>Григорова В. Т.</i>	ЦЕЛИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОСНОВА ЖИЗНЕННОЙ СТРАТЕГИИ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА И СТУДЕНТА	82
<i>Дерябіна О. А.</i>	НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕТОДАМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТАНІВ ПІД ЧАС ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ СЕСІЇ	88
<i>Дунаев С. В.</i>	НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С НИЗКИМИ МУЖСКИМИ ГОЛОСАМИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ВОКАЛУ	94
<i>Егорова Н. А.</i>	МЕТОДИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ СПОСОБНОСТИ БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА РЕШАТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ	98
<i>Кабири Н.</i>	ОБРАЗОВАНИЕ В ЙЕМЕНЕ В ПЕРИОД БРИТАНСКОГО ПРАВЛЕНИЯ 1839 – 1967 ГГ.	107
<i>Карпенкова Н.И.</i>	ХУДОЖЕСТВЕННО-ПРИКЛАДНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ВАРИАТИВНОЙ ФОТОГРАФИКИ В ДИЗАЙН-ОБУЧЕНИИ	114
<i>Кірдан О. Л.</i>	ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ УКРАЇНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	119
<i>Кирейчев А. В.</i>	ФОРМИРОВАНИЯ КОНСТРУКТИВНЫХ СПОСОБОВ РЕАГИРОВАНИЯ ПОДРОСТКАМИ В КОНФЛИКТНОЙ СИТУАЦИИ	125

ЗМІСТ

<i>Алиева А. Ш.</i>	ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ МЕНЕДЖМЕНТА СТУДЕНТАМИ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПЕЦИАЛИЗАЦИЙ ВУЗОВ	3
<i>Алиева З. Э.</i>	ФОРМИРОВАНИЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА-МУЗЫКАНТА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ	7
<i>Алфімов Д. В.</i>	ЗНАЧИМІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЮ ШКОЛУ	12
<i>Андрусёва И. В.</i>	ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ ДОШКОЛЬНИКА КАК ОСНОВЫ ЕГО ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ	19
<i>Андрющенко В. П.</i>	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ	26
<i>Барно О. М.</i>	ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	33
<i>Болдова А. А.</i>	ПОДАТКОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ	37
<i>Бублієнко Є. В.</i>	ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КОМПЛЕКСІ ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧИХ ДИСЦИПЛІН	42
<i>Бугерко Я. М.</i>	ПОЛІЕТНІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	47
<i>Быстрякова А. Н.</i>	ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМОРАЗВИТИЮ В ПРОЦЕССЕ ВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКИ	56

деятельности и т.д.

Значительную роль в формировании, становлении и развитии будущего педагога-музыканта играет процесс педагогического общения. Это одна из важнейших профессиональных категорий педагогической деятельности, включающая в себя общение педагогов и учащихся, общение педагога с группой учащихся, общение педагогов между собой, общение педагогов и родителей. Анализ профессиографического подхода к формированию личности учителя музыки Л.Г. Арчажниковой показал, что в построении профессиограммы следует исходить, прежде всего, из задач формирования общепедагогических умений. Профессиограмма рассматривается автором как первичная качественно-описательная модель учителя музыки. В ней выделяются педагогические умения, которые студенты должны приобрести при изучении спецдисциплин, а также условия, необходимые для их формирования. Общение выступает как инструмент воздействия, и обычные условия и функции общения получают здесь дополнительную нагрузку, поскольку из аспектов общечеловеческих перерастают в профессионально-творческие. Наиболее полная реализация потребности общения осуществляется в музыкальном искусстве, так как в процессе музыкального исполнения осуществляется особый акт общения между участниками исполнения со слушателями, рождающий сильный эмоциональный заряд.

Осуществление вхождения в поле профессиональной компетенции для будущих педагогов-музыкантов в процессе обучения в вузе происходит поэтапно, по мере постепенного достижения интеграции с образовательно-профессиональной средой в процессе творческого общения. При этом вначале достигается адаптация, затем индивидуализация в русле общего процесса образования и, наконец интеграция, представляющая собой наиболее совершенный уровень профессиональной компетенции на данном этапе.

В исследованиях последних лет все более настойчиво подчеркивается важная роль развития эстетического опыта будущего специалиста, что решительным образом влияет на качество его самообразования и развития в русле непрерывного музыкального образования (В.В. Бычков, Е.Ф. Командышко, Е.П. Олесина, Л.П. Печко, Е.Н. Полудова, Л.А. Ярулина и др.). Эстетический опыт становится естественной потребностью, и у молодого специалиста возникает стабильное желание к эстетическому самосовершенствованию (Бычков В.В.). Большую роль в процессе накопления эстетического опыта личности играет среда, ее объективные, чувственно воспринимаемые характеристики, та мера художественности, которая определяет объем и качество эстетического опыта. Современными исследователями подчеркивается различное качественное состояние среды в зависимости от того, является ли данная среда стихийной, культурной или педагогически организованной.

В современном образовании постоянно возрастает роль взаимодействия различных видов искусства, которое реализуется в образовательных учреждениях на разных уровнях. Не случайно педагог В.П. Вахтеров подчеркивал: «Если обучение – искусство, то это высшее из всех искусств, потому, что имеет дело не с мрамором, не с полотном и красками, а с живыми

людьми. И тогда школа является высшей художественной студией». (4, с.3). Проблема полихудожественного взаимодействия разных видов искусства в образовательном процессе была раскрыта в трудах Б.П. Юсова, который сформулировал ряд принципов интегративного подхода. Среди них: принцип целостного подхода к преподаванию; принцип полихудожественности; принцип обобщающих стратегий в методике преподавания: принцип «живого искусства». В современных условиях метод игрового моделирования в профессиональной подготовке педагога-музыканта (Т.В. Надолинская) раскрывает новые перспективы педагогического творчества и может стать одним из важных направлений подготовки будущих педагогов-музыкантов, отвечающих требованиям времени.

Необходимо отметить также, что процесс воспитания педагога-музыканта невозможен вне педагогически организованной музыкальной среды, внутри и под воздействием которой происходит развитие перечисленных направлений музыкального образования. В русле данного исследования мы отмечаем влияние и определяющее в процессе формирования педагога-музыканта воздействие среды музыкальной, оказывающей на растущего человека как позитивное, так и деструктивное воздействие в зависимости от ее качественного наполнения. Профессиональная культура педагога-музыканта не может быть ограничена только областью профессиональной компетенции, так как суть ее и содержание выходят за рамки этого понятия, определяемого исключительно на логическом, когнитивном уровне, и включают в себя также безграничную область интуитивного.

Непрерывное образование педагога-музыканта, детерминированное его стремлением к постоянному самосовершенствованию должно постоянно поддерживать его собственной творческой практикой, необходимым звеном которой является создание законченного творческого продукта.

Наиболее эффективным методом формирования профессиональной культуры будущего педагога-музыканта в условиях современного образования является системное взаимодействие научного и художественного подходов в образовании при доминирующей роли проектно-творческих инновационных технологий, основанных на творческом общении.

Немаловажным фактором в познавательной деятельности будущего педагога-музыканта выступают методы стимулирования интереса, столь необходимые для творчески активной деятельности, вырабатывая инициативность, самостоятельность, целенаправленность.

Педагогическое творчество педагога-музыканта, по нашему мнению, синтезирует и развивает исследовательское, актерское и исполнительское творчество в умении прогнозировать, моделировать, анализировать, обобщать, аргументировать педагогические факты и явления о работе со специальной музыкально-методической литературой; по всем направленностям музыкально-слухового представления, анализа, обобщения в особенности к музыкально-образной передаче музыкального и поэтического текстов с помощью мимики, жеста и речи.

Педагог-музыкант прежде всего должен обладать высокими эстетическими идеалами, богатым духовным миром и с честью нести

реформування сучасної системи освіти в Україні.

Практичне значення полягає в тому, що до наукового обігу уведено маловідомі та невідомі архівні документи, історичні факти, пов'язані з історією діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів в XIX на поч. XX ст.

Висновок. Фактичний матеріал та основні положення і висновки дослідження сприятимуть збагаченню історико-педагогічного знання, усвідомленню особливостей діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів з метою повного і цілісного відтворення особливостей розвитку педагогічної думки України у XIX на поч. XX ст.

Одержані в процесі дослідження дані, узагальнені й систематизовані в ньому положення, фактологічний матеріал можуть бути основою для підготовки нових праць, наукових розробок з педагогіки, історії педагогіки, написання кваліфікаційних робіт.

Резюме. В статті здійснено історико-педагогічний аналіз изученности деятельности Харьковского, Одесского, Киевского, Виленского учебных округов в свете образовательных реформ XIX века, доказана ее актуальность, определены территориальные и хронологические рамки исследования, а так же цель, задачи, концептуальные основы исследования, его методологическая и теоретическая основа, научная новизна, теоретическое и практическое значения полученных результатов.

Резюме. У статті здійснено історико-педагогічний аналіз вивченості діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів у світлі освітніх реформ XIX століття, доведена її актуальність, визначені територіальні й хронологічні межі дослідження, а також мета, завдання, концептуальні засади дослідження, його методологічна й теоретична основа, наукова новизна, теоретичне й практичне значення отриманих результатів.

Summary. In article the istoriko-pedagogical analysis of a level of scrutiny of activity of the Kharkov, Odessa, Kiev, Vilensky educational districts in the light of educational reforms XIX of a century is carried out, its urgency is proved, territorial and chronological frameworks of research, and as the purpose, problems, conceptual research bases, its methodological and theoretical basis, scientific novelty, theoretical and practical values of the received results are defined.

Література

1. Алешинцев И. История гимназического образования в России (XVII и XIXвек). - С.-Петербург, 1912. – 352с.
2. Всеобщее образование в России. Сборник статей. Выпуск I /Под. ред. Князя Дм. Шаховского. - Тверская, 1902. – 204с.
3. Державна національна програма «Освіта»: (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 180 с.
4. Копии распоряжений попечителей Одесского ученого округа, 1912г. – ЦААРК, ф.725, оп.1, д.71, л. 1-43.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 200 с.

Подано до редакції 10.02.2011

узагальнити їх досягнення і прорахунки;

- історико-структурний сприяв розробці структури дослідження, визначенню організаційних та процесуально-змістовних особливостей на кожному етапі;

- порівняльно-зіставний (історико-компаративістський) дав можливість розробити періодизацію, виявити організаційні та процесуально-змістові аспекти діяльності навчальних округів, сформулювати відповідні висновки;

- конкретно-історичний дав змогу проаналізувати й висвітлити виявлені факти з історії діяльності навчальних закладів.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів.

Уперше здійснено комплексний історико-педагогічний аналіз діяльності навчальних округів України у світлі освітніх реформ XIX століття;

- проведено історіографічний аналіз становлення та розвитку навчальних округів у досліджуваній період;

- виявлені передумови й етапи становлення Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів з урахуванням суспільно-політичних, економічних та педагогічних детермінант у світлі освітніх реформ XIX століття;

- визначено і розкрити цілі й завдання, зміст, принципи, напрямки діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів, що було пов'язано з потребами держави, політичними, соціальними, економічними змінами, педагогічними детермінантами в умовах реформування системи освіти Імперії;

- показано роль представників інтелігенції в становленні й розвитку навчальних округів України через призму освітніх реформ XIX століття;

- на основі наслідків діяльності навчальних округів зазначеного періоду узагальнено досвід (позитивний і негативний);

У процесі дослідження *уточнено та конкретизовано*:

- зміст поняття «навчальний округ» як окрема одиниця в системі освіти Російської імперії;

- мета, принципи діяльності навчальних закладів, які входили до Харківського, Київського, Одеського й Віленського навчальних округів у досліджуваній період;

- статистичну картину діяльності навчальних закладів різного типу зазначених навчальних округів в ході реформаторських процесів.

Подальшого розвитку в дослідженні були:

- класифікація, систематизація та аналіз опублікованих і неопублікованих документів (закони, постанови, розпорядження, циркуляри тощо) державних та керівних освітніх органів, що впливали на діяльність навчальних закладів Харківського, Київського, Одеського та Віленського навчальних округів (структуру, зміст, організаційно-педагогічні засади, методи навчання, систему управління тощо);

- визначення ролі та досвіду навчальних закладів Харківського, Київського, Одеського й Віленського навчальних округів у світлі

ответственную миссию музыканта – просветителя; уметь донести до слушателей собственную интерпретацию композиторского замысла в воплощении художественного содержания и характера музыкального произведения. Специфика педагогического творчества учителя музыки заключается в том, что оно несет в себе умение гибко управлять своим состоянием, творческим вдохновением; владением самоконтролем и саморегуляцией собственного психофизического состояния; управлять объектом профессиональной деятельности и т.д.

Резюме. Рассмотрели взаимодействие составляющих профессиональной компетенции в формировании музыкальной культуры педагога-музыканта в современном образовании, а также направления педагогики как взаимодействие различных видов искусства, одним из основополагающих принципов которого является принцип обобщающих стратегий в методике преподавания, позволяющий охватывать значительное количество информации при формировании профессиональной музыкальной культуры будущих педагогов-музыкантов.

Резюме. Розглянули взаємодію складової професійної компетенції у формуванні музичної культури педагога-музыканта в сучасній освіті, а також напрями педагогіки як взаємодія різних видів мистецтв, одним з основоположників принципів якого є принцип обобщающих стратегій в методі викладання, дозволивши обхопити значну кількість інформації при формуванні професійної музичної культури майбутніх педагогів-музыкантів.

Summary. The article deals with the relations of the professional competence components in forming the musical instructor in modern education/ It also describes the directions of pedagogies as the relations between different trends in art, one of the basic principle of which is the principle of generalizing strategies in methods of teaching, that includes the significant quantity of information for the professional musical culture forming of the future musical instructors.

Литература

1. Кобалевский Д.Б. Воспитание ума и сердца. / Д.Б. Кобалевский. – М.: Просвещение, 1981. – 48 с.
2. Вахтеров В.П. Свобода учительского творчества. /Народный учитель. / В.П. Вахтеров. - 1914. СПб №1, 3 с.
3. Поташник М.М.Как развивать педагогическое творчество. / М.М. Поташник. – М.: 1987. 24 с.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. / Б.В. Асафьев. – Л., 1965. с.65.
5. Дранков В.Л. Природа таланта. Ф.Шаляпина. / В.Л. Дранков. – Л.: Музыка, 1973. – с.13-14.
6. Мариупольская Т.Г. Некоторые воспитания эстетического вкуса студентов фортепианных классов. /Сб. теор. статей проф. подготовки учителя музыки. / Т.Г. Мариупольская. - Издательство СГПИ, 1980, - с.65.
7. Асафьев Б.В. Музыка в современной общеобразовательной школе. /Изб. статьи о муз. просвещении и образовании. 2-с изд. / Б.В. Асафьев. – Л., 1973. с.47-60

Подано до редакції 23.02.2011

ЗНАЧИМІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЮ ШКОЛУ

Алфімов Д. В.

кандидат педагогічних наук

Перед сучасною школою стоїть проблема підготовки своїх випускників до життя у складних умовах ринкової економіки, у відповідності з соціальним запитом суспільства формувати інтелектуальну творчу особистість. Школа має створити умови для формування особистості, виховання її найкращих якостей. І це завдання не тільки і навіть не стільки змісту освіти, скільки технологій навчання та виховання. Застосування нових педагогічних технологій дозволить змінити саму парадигму освіти.

Як зазначає В. Беспалько: «Кожна діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво базується на інтуїції, технологія – на досягненнях науки. З мистецтва все починається, технологією – закінчується, щоб потім все розпочати спочатку» [1, с. 5].

Слово «технологія» (від гр. *techné* – мистецтво, майстерність; *logos* – наука, поняття, вчення) означає сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми матеріалу, що здійснюються під час виготовлення продукції. У виробничому процесі означає систему запропонованих наукою засобів, способів і алгоритмів, застосування яких забезпечує наперед визначені результати діяльності, гарантує отримання продукції заданої кількості і якості. Технологія базується на науці. Всі сучасні виробництва ґрунтуються на технологіях. Саме наукові засади виховання підштовхнули останнім часом педагогів до пошуку оптимальних моделей або технологій виховання.

Мета статті – виявити значимість особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів, розглянути її особливості.

Технологія виховання – це строго обґрунтована система педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націленість на вирішення конкретного виховного завдання. Кожне завдання має адекватну технологію виховання. Зміна завдання веде до зміни технології.

С. Мартиненко та Л. Хоруза визначають технологію виховання як систему створення належних умов виховання, комплексного застосування методів і прийомів впливу на особистість з урахуванням її індивідуально-психологічних особливостей, рівня вихованості, що гарантує одержання передбаченого результату. Вчені зазначають, що виховна технологія – це оптимально доцільна послідовність підходів у роботі з учнями [7].

Технологія виховання, як і будь-яка інша, є концентрованим виразом досягнутого рівня діяльності («колективної майстерності»). Останній виникає на основі індивідуальної майстерності. Сучасна педагогічна теорія «дозріла» для технологічного підходу у вихованні, визнає його раціоналізм і доцільність, проте до розробки технології виховання, спираючись на яку кожен педагог зміг би сформувати ідеальну особистість, їй ще далеко.

простежити зміни в різні історичні періоди; цивілізаційний підхід дає змогу розглядати діяльність навчальних округів нелінійного процесу у складі самобутніх цивілізацій (української, російської, радянської); формацийний (узагальноючий) підхід дає змогу розглядати діяльність змінюваних соціально-економічних формацій, епох (імперської, національних, радянської); синергетичний підхід дає можливість зіставити та показати еволюцію і динаміку становлення та розвитку навчальних округів як інтегрованого, складного, суперечливого і хвилеподібного процесу, що здійснюється під впливом багатьох чинників і проявляється в різних цивілізаціях для установавання діалогічності, виявлення самобутності тих чи інших змін.

Науковий пошук здійснено на загальнонаукових гносеологічних принципах науковості, історизму, об'єктивності, активності, поєднання логічного та історичного, системності; наукова джерелознавча критика, яка включає джерелознавчий аналіз і джерелознавчий синтез архівних та опублікованих джерел, забезпечує можливість отримати сукупність науково перевічених фактів з досліджуваної проблеми.

Теоретичною основою дослідження є: філософські концепції українських учених щодо трансформування освітніх систем (В. Андрущенко, І.Зязюн, В. Кремінь, В. Лутай, В.Огнев'юк та ін.); концептуальні положення методології сучасної історико-педагогічної науки українських учених (А.Бойко, В.Бондар, Л.Ваховський, Л.Вовк, О.Глузман, Н.Гупан, Н.Дем'яненко, Н.Дічек, М.Євтух, Т.Завгородня, С.Золотухіна, І.Зайченко, В.Курило, В.Майборода, Н.Ничкало, Н.Побірченко, О.Пометун, А.Сбруєв, О.Сухомлинська, М.Ярмаченко та ін.) і російських (М.Богуславський, О.Джуринський, Е.Днерпов, В.Краєвський та ін.); загально педагогічні підходи до аналізу й висвітлення сучасних реформаторських процесів у галузі освіти, зокрема українських (В.Андрущенко, В.Бондар, М. Бурда, А. Василюк, Л.Березівська, І. Бех, Н. Бібік, С.Гончаренко, Д.Дзвінчук, І. Зязюн, В.Кремень, Н.Лавриченко, В.Луговой, О.Ляшенко, В.Мадзігон, О.Савченко, А.Сбруєва, Г.Філіпчук та ін.) і зарубіжних вчених (Е. Днепро, Р.Шакіров).

У ході дослідження використано комплекс методів, а саме:

- пошуково-бібліографічний метод вивчення архівних фондів, рукописів, музейних матеріалів, що дав змогу встановити часові і просторові межі наукового дослідження;
- загальнонаукові (історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення, ретроспективний, хронологічний) стали основою вивчення організаційних аспектів та процесуально-змістових складових діяльності навчальних округів;
- історико-генетичний дав змогу здійснити структурізацію вітчизняної педагогічної літератури, проаналізувати суспільно-педагогічні, економічні та культурологічні умови проведення шкільних реформ;
- проблемно-генетичний забезпечив ретроспективне висвітлення і реконструкцію діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів у XIX на поч. XX ст.;
- конструктивно-генетичний дав змогу створити періодизацію становлення та розвитку навчальних округів у досліджуваній період,

завдання, структуру, методи й форми роботи; типи навчальних закладів.

Здійснюючи дослідження ми виходили з положення про те, що становлення та розвиток навчальних округів обумовлено потребами імперії у підготовці молоді до участі у виробничому, господарському, освітньому і культурному житті. Їх діяльність нерозривно пов'язана з історією, політикою, культурою, національно-релігійними традиціями виховання у державі і досягненнями передової наукової, у тому числі й педагогічної думки та діяльності.

У процесі наукового дослідження враховувалось, що на становлення та розвиток Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів у XIX на початку XX століття вплинули передові досягнення педагогічної науки та практики не тільки Російської імперії, але й Західної Європи, Мусульманського Сходу.

Історико-педагогічний аналіз діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів та відомих педагогів, інтелігенції здійснювався на підставі цивілізаційного, системного підходів, які дали можливість виокремити мету, завдання, провідні тенденції, специфіку, структуру, основні напрямки та принципи їх діяльності; показати їх роль у створенні інтелектуально-культурного потенціалу, вихованні вірогідних громадян Російської імперії.

На сучасному етапі розвитку суспільства досвід діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів, сприятиме вирішенню як політичних, економічних і культурно-освітніх проблем, так і завдань реформування національної системи освіти України.

Методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання, положення про діалектичну єдність та взаємозв'язок історії з сьогоденням, доцільність творчого використання спадщини видатних вітчизняних педагогів-науковців їхніх теоретичних надбань і дусів у сучасних умовах, методологічні положення державної національної програми «Освіта (Україна XXI століття)» [3] й Національної доктрини розвитку освіти [5].

Категоріально-аспектний аналіз діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів відбувається з таких позицій: філософії, що дозволяє дослідити обумовленість педагогічних явищ соціокультурним середовищем; розглядати діяльність навчальних округів в контексті філософських категорій якості, кількості, сутності, існування, у суб'єкт-об'єктивному вимірі; культурологічного підходу, провідним принципом якого є культуропровідність як новий етап розвитку теорії і практики сучасної освіти і який визнає діяльність навчальних округів одним із провідних якісних новоутворень сучасної системи освіти в Україні; ціннісного підходу, який розглядає цінності як ядро культури і орієнтири освітнього процесу; ізоморфності архітекtonіки системи освіти і культури; розкриває механізми входження освітніх цінностей у внутрішній світ людини; історіографічний підхід допомагає виявити стан проблеми в історико-педагогічній науці; системний підхід дає змогу розглядати діяльність навчальних округів як неперервні зміни; хронологічний підхід допомагає

Проблема не тільки в тому, що більшість педагогів ще не відійшла від інтуїтивного вирішення виховних завдань, а й у складності процесу виховання. На відміну від виробничих процесів, які мають послідовні операції, у виховному процесі якості особистості формуються не послідовно, а комплексно. Не можна сформувати особистість зусиллями різних вихователів, які володіють окремими «технологічними операціями». Особистість може створити тільки особистість. Тому вихователь, спираючись на загальну технологію, повинен вести виховний процес з початку і до кінця. Звісно, при цьому він завжди буде проявляти індивідуальну майстерність.

Технологія виховання у практиці сучасного загальноосвітнього закладу має свої переваги, а саме:

1. Контекст «виховне завдання – технологія виховання» зводить до мінімуму педагогічні експромти у практичній діяльності і переводить останню на шлях попереднього проектування виховного процесу.

2. Замість окремих «виховних заходів» технологія виховання пропонує проект виховного процесу, який визначає зміст і відповідні види діяльності кожного вихованця.

3. Ієрархія цілей (визначення трьох рівнів цілеутворення: глобального – на рівні замовлення суспільства, етапного – на рівні етапів навчання, оперативного – на рівні конкретних виховних завдань) дозволяє досягнути гармонійної взаємодії всіх компонентів виховної системи по горизонталі (у межах одного періоду навчання – навчального року, півріччя, чверті) і вертикалі (на весь період навчання у школі).

4. Дозволяє позбавитися формалізму. Формалізм у вихованні означає неухвалне, шаблонне ставлення до вихованця чи колективу, а значить односторонність і неадекватність виховних впливів.

Типовими проявами формалізму у вихованні є:

- розрізнений підхід до планування, проведення ізолюваних «виховних заходів», оцінки виховної роботи;
- показний характер виховної роботи, що суперечить розвитку вихованця і колективу;
- незавершеність, неповнота виховних впливів, коли вихованець розглядається як об'єкт впливу тощо;
- односторонність трактування того чи іншого впливу: наприклад, бесіда, доручення часто розглядаються як метод лише морального чи естетичного виховання, хоча насправді вони вирішують різні завдання виховання.

Оскільки технологія є важливою умовою втілення концепції в практику, закономірно постає питання, а чи не підміняє вона методику. Як відомо, методика обумовлюється окремою дидактикою, яка враховує своєрідність змісту освіти і засобів її засвоєння. За смислом поняття «методика» ширше за поняття «технологія», адже воно включає разом із змістовим інструментальний аспект педагогічного процесу. У межах методики можуть співіснувати різні технології. Отже, методика є окремою теорією, а технологія – алгоритмом її втілення у практику.

Педагогу недостатньо знати методику, він повинен уміти трансформувати знання і вміння, тобто володіти технологією отримання запланованого

результату. Суттєвою особливістю педагогічної технології є гарантування кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу.

Сучасна практика виховання перебуває у перехідній стадії – вихователі та вчителі ще не працюють за цілісними науковими технологіями, але вже поступово відходять від замкненого на індивідуальності інтуїтивного розв'язання виховних завдань. Помітна тенденція до впровадження апробованих технологічних знахідок, прагнення до уніфікації та стандартизації вимог.

Технологію виховання не можна ототожнювати з виховним методом. Якісно нові методи, які ґрунтуються на рефлексивно-вольових механізмах, механізмах співпереживання й позитивно-емоційного оцінювання, апелюють до самосвідомості, свідомого, творчого ставлення людини до суспільних норм і цінностей, український дослідник І. Бех кваліфікує як виховні технології особистісної орієнтації.

Сьогодні в педагогічній науці і практиці є дві цілком різні стратегії, в рамках яких існують системи освіти, стратегія формування та стратегія розвитку.

Стратегія формування – педагогічне втручання ззовні у внутрішній світ дитини, нав'язування дитині вироблених суспільством способів діяльності, оцінок.

Стратегія розвитку – розвиток особистісного потенціалу учня, його самоактуалізація. Стратегія розвитку, або особистісно зорієнтована освіта, гірше розроблена з технологічного боку.

Саме особистісно орієнтоване виховання, як акцентує в своїх працях дійсний член АПН України, доктор психологічних наук І.Д. Бех, є досить перспективним, оскільки воно виходить із самоцінності особистості, її духовності. А його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самої себе і своїх обставин [2, с. 270].

Необхідно зазначити, що вибір особистісно зорієнтованих технологій – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнями. В умовах особистісно зорієнтованого виховання вчитель відіграє іншу роль і функцію у навчально-виховному процесі.

Якщо при традиційній системі навчання вчитель разом з підручником були основними і найбільш компетентними джерелами знань, а вчитель був контролюючим суб'єктом пізнання, то при застосуванні особистісно зорієнтованих технологій вчитель виступає більше у ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта і помічника.

Його професійні вміння повинні бути направлені не просто на контроль знань і вмінь школярів, а на діагностику їх діяльності, щоби своєчасно допомогти кваліфікованими діями подолати труднощі в пізнанні і застосуванні знань. Ця роль значно складніша, ніж при традиційному навчанні, і вимагає від учителя високої майстерності.

Особистісно зорієнтовані технології виховання передбачають по своїй суті диференційний підхід до виховання з врахуванням рівня інтерактивного

контексті освітніх реформ XIX століття».

Хронологічні рамки дослідження визначаються періодом існування Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів як територіальної одиниці – 1803-1918рр.

Нижня хронологічна межа пов'язана з заснуванням у 1803 році Харківського, Віленського, 1832 році Одеського і Київського навчальних округів, які перебували на території сучасної України [2].

Верхня хронологічна межа 1918р.- ліквідація Харківського, Одеського, Київського навчальних округів, скасування існуючих органів влади, початок реформування системи освіти у відповідності з новою політикою держави [1].

Нами визначено територіальні межі дослідження. Оскільки в період, що досліджується, на території сучасної України існували Харківський, Одеський, Київський навчальні округи, тому увагу надано саме їх діяльності.

Об'єктом нашого дослідження є Харківський, Одеський, Київський, Віленський навчальні округи в контексті освітніх реформ XIX століття, як історико-педагогічне явище.

Предметом дослідження – діяльність Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів у контексті освітніх реформ XIX століття.

Визначена мета дослідження – цілісний історико-педагогічний аналіз діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів в контексті освітніх реформ XIX століття, наукове обґрунтування можливостей використання їх досвіду в реформуванні сучасної системи освіти України.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми в історико-педагогічній, краєзнавчій літературі, періодичній пресі, архівних документах та ін.
2. Уточнити й охарактеризувати поняття «навчальний округ», розкрити специфіку їх діяльності.
3. Виявити передумови й етапи становлення Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів в обраних хронологічних межах.
4. Розкрити цілі й завдання, принципи та напрямки діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів в умовах освітніх реформ XIX століття.
5. Охарактеризувати результати і наслідки діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів та взаємовплив між ними в контексті освітніх реформ XIX століття.
6. Показати роль персоналій в становленні й розвитку Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів.
7. Узагальнити досвід діяльності Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів у досліджуваній період, обґрунтувати можливість використання їх надбань в сучасних умовах реформування національної системи освіти України.

Зазначені концептуальні засади дослідження, а саме: Харківський, Одеський, Київський, Віленський навчальні округи розглядаються як самостійна ланка у системі освіти Російської імперії, які мали свої цілі,

століття (О. Аніщенко), особливості розвитку комерційної освіти в Україні (В. Постолатій, А. Синявська та ін.); особливості загальнопедагогічної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах України (Н. Дем'яненко); стан освіти з урахуванням національних особливостей (Е. Абібуллаєва (освіта татар), Л. Редькіна (освіта караїмів), Т. Мамлєєва (освіта башкірських і татарських жінок); порівняльний аналіз розвитку освіти в Грузії та Російській імперії (І. Бахтадзе), у Франції та в Україні XVIII – першої половини ХХ століття (Л. Применко); освіта дорослих в (І. Прудченко); розвиток гімназичної освіти (О. Бабіна); реформування освіти в Україні (Л. Березівська) та ін., які дають підстави виокремити деякі моменти діяльності навчальних округів зазначеного періоду.

Окремі фрагменти діяльності навчальних округів (керівництво навчальними закладами, діяльність персоналії, спілки вчителів та ін.) півдня України розкрито в працях істориків І. Гаспринського, Д. Говорова, Ф. Загородського, В. Зайцева, І. Казаса, С. Крима, О. Маркевича, А. Маркова, С. Сікорського, Я. Чепіги та ін.

Особливості підготовки педагогічних кадрів у навчальних округах кінця ХІХ – початку ХХ ст. висвітлюються у публікаціях відомих педагогів, психологів визначеного періоду: Г. Александровського, С. Ананьїна, А. Володимирського, М. Даденкова, В. Зеньківського, П. Кудрявцева, М. Мукалова, О. Музиченка, В. Роднікова, О. Селіхановича, І. Сікорського, В. Флерова, І. Четверікова, П. Лесгафта, А. Нечаєва, Г. Челпанова та ін.

Вагомими для обґрунтування наукової концепції дослідження вважаємо фундаментальні праці з філософії, філософії освіти, психології: В. Андрущенко, А. Введенського, Б. Гершунського, С. Гессена, Е. Гусинського, В. Кременя, А. Лосєва, Є. Радлова, М. Рубінштейна, І. Сікорського, Ю. Турчанинова та ін., які складають методологічну основу дослідження.

Мета статті – проаналізувати та з'ясувати ступень вивченості проблеми, визначити хронологічні та територіальні межі, виділити мету та завдання дослідження, а також концептуальні засади дослідження, її методологічну та теоретичну основу, наукову новизну й теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Результати дослідження. Історіографічний пошук показав, що діяльність навчальних округів як окрема наукова проблема комплексно й систематично в обраних нами хронологічних межах не досліджувалася. З огляду на це актуальність дослідження зумовлена в *науково-теоретичному* аспекті необхідністю подолання фрагментарності історико-педагогічних знань стосовно діяльності навчальних округів в умовах освітніх реформ зазначеного періоду; в *соціально-практичному* - потребою критичного аналізу діяльності навчальних округів в ХІХ – на початку ХХ століття з метою обґрунтованого використання їхнього позитивного досвіду в реформуванні Української національної освіти в умовах Європейської інтеграції.

Отже, нерозробленість зазначеної наукової проблеми в історико-педагогічній науці, її актуальність і відповідність сучасному етапу реформування системи освіти й зумовили вибір теми дослідження «Діяльність Харківського, Одеського, Київського, Віленського навчальних округів в

розвитку школяра, а також його здібностей і задатків.

Розглядаючи питання технології виховання лідерських якостей школярів у системі особистісно орієнтованого виховання, ми звернулися до досліджень, присвячених розробці ряду положень щодо особистісно орієнтованої освіти.

Перше положення стосується уявлень про його сутність і призначення особистісно орієнтованого виховання. Це насамперед становлення людини, знаходження нею себе, свого образу, неповторної індивідуальності, духовності, творчого початку. Дати освіту людині – значить дати їй можливість стати суб'єктом культури, навчити життєтворчості.

Друге фундаментальне положення парадигми визначає відношення педагога до дитини і його позицію в освітньому процесі, здійснення індивідуально-гуманного підходу в навчанні й вихованні.

Третє положення парадигми пов'язане з визначенням людськоутворюючих функцій. Найважливіша з них – гуманітарна, суть якої полягає в збереженні й відновленні екології людини: її тілесного й духовного здоров'я, сенсу життя, особистої волі, моральності. Для цього освіта має закласти в особистість механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співробітництва.

На наш погляд, не менш важливою функцією особистісно орієнтованої виховання є культуростворююча (культуроосвітня), що забезпечує збереження, передачу, відтворення й розвиток культури засобами освіти і виховання.

У сучасних умовах актуальною стає функція соціалізації особистості, тобто забезпечення засвоєння й відтворення індивідом соціального досвіду, його адаптація до обставин, що змінюються.

Науково доведено, що особистісно орієнтоване виховання визнає учня головною діючою особою освітнього процесу й, одночасно суттю особистісно орієнтованої педагогіки. Тому при побудові особистісно спрямовуючої навчально-виховної діяльності виникає необхідність опиратися на пріоритет індивідуальності, самобутності дитини, як активного носія суб'єктивного досвіду, що складається задовго до впливу спеціально організованого навчання. При здійсненні навчально-виховного процесу як особистісно орієнтованого необхідна особлива робота з виявлення досвіду кожного учня, його соціалізації, «окультуренню», контролю за способами, що виконуються, навчальної роботи; організації колективної діяльності, що розподіляється між його учасниками. Саме тут відбувається «зустріч» суспільно-історичного досвіду учня, що задається навчанням, і його суб'єктивного досвіду, реалізованого їм у навчанні. Тоді взаємодія двох видів досвіду (історичного й індивідуального) піде не по лінії витиснення індивідуального й «наповнення» його суспільним досвідом, а шляхом їхнього постійного узгодження, використання всього того, що накопичено учнем як суб'єктом пізнання його власної життєдіяльності. Розвиток учня як особистості (його соціалізація) іде не тільки шляхом оволодіння їм нормативною діяльністю, але й через постійне збагачення, перетворення суб'єктивного досвіду як важливого джерела власного розвитку. Навчання як діяльність учня, що забезпечує пізнання, розвертається як процес, основним результатом якого стає формування пізнавальних здатностей на основі оволодіння відповідними знаннями й уміннями,

виховання його лідерських якостей.

Середовищем реалізації технології виховання є технологічний процес. Технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

У теорії виховання технологічними процесами найбільш адекватними до особистісно зорієнтованих, з нашої точки зору є: проектна діяльність, методика колективних творчих справ, школа учнівського самоврядування, школа лідерів, портфоліо «Портфель лідера» тощо.

Ми виділяємо із всієї різноманітності особистісно зорієнтованих форм саме ці з двох причин:

- по-перше, тому, що в умовах сучасної загальноосвітньої школи вони найбільш легко вписуються у навчально-виховний процес. Це форми роботи, які дозволяють при інтеграції в реальний навчально-виховний процес досягати мети відповідно до будь-якої програми, стандартів освіти, виховати лідера;

- по-друге – тому, що ці істинно виховні форми роботи гуманістичні, забезпечують інтелектуальний і моральний розвиток дітей, їх самостійність, комунікабельність, бажання допомогти іншим. Грубість, авторитарність, високомірність несумісні з цими технологіями.

Технологія виховання лідерських якостей передбачає свою логіку й послідовність операцій, використання методів і засобів педагогічно-виховної діяльності, що гарантує високоякісний кінцевий продукт. Розробка технологій виховання пов'язана зі складнощами, бо:

- виховання має цілісний характер, тому його важко розбити на операції, крок за кроком формувати лідерські якості;

- виховний вплив здійснюється не послідовно або паралельно, а комплексно;

- у вихованні провідну роль відіграє особистість вихователя, рівень його педагогічної майстерності;

- технологія виховання не може існувати без творчого підходу, який має органічно поєднуватися з чітко запланованою програмою дій.

Отже, ми розглядаємо *особистісно орієнтовану технологію виховання лідерських якостей* школярів як спосіб організації виховного процесу, що відображає внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців через здійснення індивідуально-гуманного підходу в навчанні й вихованні, виховання людини як неповторної особистості. Ефективність технології залежить від умілого використання методів досягнення відповідних цілей.

Основна мета такої технології виховання – перетворення вихованця на активний суб'єкт самовиховання, діяльності шляхом створення такої системи виховання таких впливів, яка максимально враховує його психологічні закономірності й індивідуальні особливості.

Впровадження технології виховання – це важка, але цікава робота. Для досягнення результатів потрібна значна кількість часу, а також серйозна самостійна робота кожного члена колективу.

Одним із важливих етапів роботи педагогічного колективу над впровадження сучасних технологій виховання є початковий період, коли

УДК 37(477)(091):37.014.3«18»

ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО, ОДЕСЬКОГО, КИЇВСЬКОГО, ВІЛЕНСЬКОГО НАВЧАЛЬНИХ ОКРУГІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ РЕФОРМ ХІХ СТОЛІТТЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Шушара Тетяна Вікторівна

кандидат педагогічних наук,

РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)

Постанова проблеми. Кардинальні зміни, що спостерігаються сьогодні в економічному, соціальному й духовному житті українського суспільства, зумовлюють необхідність обґрунтування нових концептуальних підходів до реформування освіти, спрямованої на утвердження національної ідеї й водночас орієнтованої на інтеграцію в європейський і світовий освітній простір. Особливо важливо в цьому зв'язку є оптимальне поєднання інноваційних ідей і кращих традицій вітчизняної та освітньої педагогічної думки.

В історії української педагогіки є дослідження, які охоплюють деякі питання діяльності навчальних округів України у ХІХ на початку ХХ століття, що дозволяє з'ясувати особливості становлення системи освіти в зазначений історичний період; обґрунтувати провідні тенденції розвитку освіти на фоні загальних освітніх процесів у державі; актуалізувати цінний досвід діяльності навчальних округів ХІХ – початку ХХ століття в умовах сучасних модернізаційних процесів.

Тому вивчення діяльності Харківського, Одеського, Київського навчальних округів в світлі освітніх реформ ХІХ століття допоможе зберегти і примножити її здобутки, уникнути помилок в реформуванні сучасної системи освіти.

Аналіз останніх досліджень. Стан системи освіти України, яка в ХІХ на початку ХХ століття входила до складу Російської імперії, досліджувався І.Волковою, І.Зайченко, Н.Колядою, Л.Применко, розвиток освіти та педагогічної думки Криму ХІХ – початку ХХ століття вивчали О.Глузман, Л.Редькіна та ін., історію та перспективи розвитку вищої педагогічної освіти і науки України розглядали В.Кремень та ін., що допомогло з'ясувати загальну картину положення навчальних округів зазначеного періоду.

На різних етапах становлення системи освіти в Україні діяльність навчальних округів, її окремі аспекти, розглядалися у роботах М.Антонця, Л.Вовк, Н.Дем'яненко, М.Свтуха, Т.Завгородньої, А.Іванової, В.Крем'яна, Д.Коржова, І.Малінко, В.Майбороди, О.Сидоренка, Л.Смоляр, О.Сухомлинської, В.Тригубенка, С.Філоненка, М.Ярмаченка та ін., які вважаємо підґрунтям дослідження діяльності Харківського, Одеського, Київського навчальних округів в ХІХ – початку ХХ століття.

Певний науковий інтерес являють собою також дисертаційні дослідження, в яких відображено різні аспекти діяльності навчальних округів, а саме: розвиток професійної освіти в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ

формах.

Звернення до історії розвитку духовної музики на Україні як процесу становлення специфічного виду хорового співу, котрий протягом часу загальнокультурний рівень розвитку особистості хормейстера як митця, вихователя, просвітника. Хормейстер, спираючись на особистісні світоглядницькі орієнтації, сприймає, переживає та знаходить свій вияв у розкритті художнього образу конкретного твору духовної музики. Створюючи художньо-завершену концепцію інтерпретації твору, хормейстер вбирає в себе весь соціальний досвід культури певного напрямку, стилю, специфікації, що закріплюється в процесі індивідуальної роботи з мистецтвом духовної музики, використовуючи все це в подальшій практичній діяльності як особистісно набутий потенціал художньої творчості.

Резюме: У статті подається аналіз проблеми розвитку творчих якостей студентів, яка є частковим аспектом загально-педагогічної проблематики розвитку творчих якостей особистості і спирається на методологічні розробки в даній галузі. Розглядається творча діяльність майбутнього фахівця-хормейстера капели бандуристів у процесі виконавства української духовної хорової музики. **Ключові слова:** Творчість, хормейстер, капела бандуристів, духовна хорова музика.

Резюме: В статье анализируется проблема развития творческих способностей студентов, которая является частным аспектом обще - педагогической проблематики развития творческих способностей личности и опирается на методологические разработки в данной области. Рассматривается творческая деятельность будущего профессионала-хормейстера капеллы бандуристов в процессе исполнения украинской духовной хоровой музыки. **Ключевые слова:** Творчество, хормейстер, капелла бандуристов, духовная хоровая музыка.

Summary: In clause the problem of development of creative abilities of the students which in analyzed is aspect of a pedagogical problem of creative abilities of the person and leans on methodological development of the given area. The creative activity of the future professional-choral capella of bandura is considered during execution of the Ukrainian spiritual choral music.

Література

1. Абдулина О.А. Общепедагогическая подготовка учителей в системе высшего педагогического образования. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Просвещение, 1990. - 141 с.
2. Актуальні проблеми мистецької освіти і розвитку творчої особистості: Зб. м-лів / К.Ф. Шульжук та ін. - Рівне: Волинські обереги, 2001. - 240с.
3. Баргенева Л.Б. Влияние занятий хорового класса на формирование исполнительских качеств будущих учителей музыки // Теория и практика вокально-хоровой подготовки учителей музыки общеобразовательной школы. - М.: МГПИ им. Ленина, 1980. - С.3 - 12.
4. Минин В.Н. К проблеме подготовки дирижера хора // Труды ГМПИ им. Гнесиних. - вып. 19. - Проблемы высшего музыкального образования. - М.: Музыка, 1985. - С. 17-26.

Подано до редакції 09.02.2011

відбувається переорієнтація педагогічних, дидактичних, організаційних дій на ознайомлення з основними цілями і завданнями. Щоб ці освітні технології діяли, необхідно, по-перше, бажання діяти, експериментувати, а по-друге тільки при підтримці керівництв навчального закладу можливе просування творчої ініціативи.

Щоб досягти позитивних результатів у запровадженні технологій виховання кожен педагогічний колектив має пройти через багаторівневу систему підготовки педагогічних працівників:

- інформаційну з теоретичною підготовкою;
- організаційну, практичну з закріпленням та апробацією теоретичних знань на практиці;
- рефлексивну із самостійною роботою вчителів щодо осмислення і творчого аналізу результатів експериментальної роботи;
- корекційну, спрямовану на поповнення знань та практичних навичок учителів, необхідних для подолання труднощів, що виникли;
- методологічну, що передбачає підготовку педагогів-тренерів, які можуть навчати інших, створювати свої майстер-класи.

Всі учителі мають отримати певну уяву про інтерактивні технології навчання і виховання. Ефективним є діалог учитель-учитель.

Дуже доцільно провести ряд навчальних семінарів, науково-практичних конференцій для працівників освіти. На нашу думку, необхідно спрямовувати всі свої зусилля на навчання вчителів. Недостатньо тільки прочитати про нові методики, технології, треба пройти вишкіл, так як це роблять актори чи поети, а далі поширювати досвід на інших.

Вчителі мають позитивно реагувати на нововведення, відчувати зміни, відродження в освіті. Таке ж відчуття має бути і в учнів. Учні повинні мати цілком інші навички: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї і вже на основі цього вміння шукати потрібну інформацію, трактувати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати і відстоювати особисту думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології навчання та виховання.

Висновки. Отже, ми з'ясували, що використання тільки традиційних форм і методів виховання не дозволяє в повному обсязі і з належною якістю вирішувати проблеми виховання лідерських якостей школярів, організацію їх підготовки до майбутньої діяльності. Тому одним із перспективних шляхів розв'язання цієї проблеми може бути запровадження у сучасній загальноосвітній школі особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів. При цьому впровадження такої технології передбачає системну інтеграцію виховних технологій, що підтримують процес виховання лідерських якостей. Наступним кроком у цьому питанні буде обґрунтування особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей особистості школяра.

Резюме. У статті розкриваються особливості особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів, значимість її впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу. **Ключові слова:** технологія, особистісно орієнтоване виховання, технологія виховання.

Резюме. В статті розкриваються особливості особистісно орієнтованої технології виховання лідерських якостей школярів, значимість її впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітнього закладу. **Ключевые слова:** технологія, особистісно орієнтоване виховання, технологія виховання.

Summary. In the article the features of the personality oriented technology of education of leader qualities of schoolboys, meaningfulness of its introduction, open up in the uchebno-vospitatel'nyu process of general educational establishment.

Keywords: technology, personality oriented education, technology of education.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичне видання / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід, метод. посібник, авт. уклад. О.Пометун, Л.Пироженко. – К.: АПН, 2002.
4. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва. – К., 1993.
5. Колесниченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий. – СПб.: КАРО, 2002.
6. Лихачев Б.М. Технология учебно-воспитательного процесса // Педагогика: Курс лекций. – М.: Прометей, 1996.
7. Загальна педагогіка: навч. посібник / С.М. Мартиненко; Л.Л.Хоружа; Міжрегіон. академія управління персоналом. – К.: МАУП, 2002. – 176 с.
8. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. – К.: А.С.К., 2001.
9. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма / за ред. І. Беха. – К., 2007.
10. Падалка О.С. та ін. Педагогічні технології. – К.: Укр. енциклопедія, 1995.
11. Педагогічні системи, технології. Досвід. Практика / за заг. редакцією П. Матвієнко, С. Клепко, Н. Білик. – К., 2005.
12. Перспективні освітні технології: Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Сазоненко. – К.: Гопак, 2000.
13. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. – М.: Народное образование, 1998.
14. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. – Москва, Владос пресс, 2005.

Подано до редакції 18.02.2011

особистісно-якісну природу і виявляється в художньо-творчій реалізації професійних можливостей диригента-хормейстера.

До інтегральних темпоритмічних якостей диригента-хормейстера ми відносимо:

- чуття стійкого темпу;
- чуття темпоритмічних сполучень слова та музики;
- чуття метричної та ритмічної пульсації;
- чуття взаємозалежності: темпоритму з пульсацією, стилем, жанром;
- чуття поліметрії та поліритмії.

Узагальненим критерієм виступає: усвідомлення, розуміння, емоційне оцінювання темпоритмічних відносин між різними компонентами хорової тканини.

Аналіз хорової літератури показав, що специфічній художньо-творчій діяльності диригента-хормейстера притаманне інтенсивне опанування музичного матеріалу, його відтворення "про себе", голосом, на інструменті, що визначається як така професійна якість, як музично-слухові уявлення. У діяльності хормейстера аналіз музичних творів дозволяє осмислити їх структурні компоненти, побачити співвідношення між цими компонентами, диференційовано підійти до репетиційної роботи з капелою. Через синтез ці структурні компоненти набувають цілісного, контекстуального значення, розкриваються нові зв'язки між ними, з'являється бачення "тонкощів", нюансів, завдяки чому конструється нова інтерпретаційна концепція. У такому ракурсі формується спрямованість, вибірковість, "інсайтність" музичного мислення диригента-хормейстера.

Найбільш характерними ознаками творчого музичного мислення є: сприйнятливість, чутливість, "відкритість" до нових музичних знань, закономірностей, до нової музичної інформації, пов'язаної з хоровою духовною музикою; здатність до творчого аналізу, тобто виділення істотних незвичайних нестандартних характерних особливостей духовної хорової музики та різних аспектів її використання в соціокультурній сфері; здатність до творчого синтезу, тобто створення оригінальних художньо-творчих інтерпретацій різножанрових творів духовної музики.

Узагальненими критеріями виступають: альтернативність, проблемність, інтегральність, нестандартність, активність, самостійність мислення, а також вияви "інсайту".

Підсумовуючи сказане слід зупинитися на таких опорних моментах. Діяльність хормейстера поліаспектна і містить різні компоненти творчості, які забезпечують "механізм" його розвитку як творчої особистості, як митця, вихователя, керівника. Такими компонентами були визначені ціннісно-орієнтаційний, мотиваційно-пізнавальний, інформаційно-орієнтаційний, дослідницький, комунікативний, емоційно-вольовий та художньо-творчий.

Вважається за аксіому, що духовна музика сприяє активному залученню хормейстера до загальнолюдських цінностей, норм художньої культури, існуючих традицій. Вона сприяє його контактам із світом художніх надбань, у здатності відображати тенденції життєтворчості у специфічно художніх

знання особливостей духовної хорової музики для ансамблів бандуристів української композиторської школи;

знання психолого-педагогічних механізмів управління капелою бандуристів;

- знання техніки хорового диригування;
- знання структури діяльності хормейстера.

Суттєвим є те, що весь процес набуття всієї сукупності знань, розуміння характеру діяльності диригента-хормейстера на макро-соціокультурному та мікро-соціокультурному рівнях відбувається завдяки усвідомленню основних естетичних понять та природи їх єдності. Естетична спрямованість художньо-творчої підготовки хормейстерів, безумовно, сприяє перетворенню продуктивної діяльності студентів на внутрішню їх потребу з максимально повною реалізацією їх пізнавальної та евристичної активності, особистісних можливостей, здібностей та творчих якостей.

До структури діяльності хормейстера входять такі компоненти: ціннісно-орієнтаційний, мотиваційно-пізнавальний, інформаційно-орієнтаційний, дослідницький, комунікативний, емоційно-вольовий компоненти.

Музично-творчі здібності як інтегральні якості диригента-хормейстера мають важливе значення в його діяльності, оскільки вони, викликаючи повноцінне переживання музичних образів, впливають на процес художньої творчості та розвиток особистості в цілому. Музичність, як інтегральне ціле, зміцнює вольовий тонус митця, допомагає йому опанувати дуже важливу для творчого розвитку форму активного емоційно-художнього пізнання мистецтва української духовної хорової музики для ансамблів бандуристів.

В сучасних дослідженнях музичний слух диригента-хормейстера розглядається не тільки як здібність, але й як інтегральна специфічна творча якість диригента-музиканта [3]. До її різновидів віднесено:

- звуковисотний слух - уявлення реального звучання музики;
- темпоритмічний слух - уявлення реального прояву особливостей темпоритмічної пульсації музики;
- внутрішній слух - чуття музики або її окремих елементів в зоні внутрішніх уявлень.

Узагальненими критеріями виступають: сприйняття, визначення, розуміння, уявлення різних видів музично-слухової інформації.

Крім того, до різновиду диригентського слуху відноситься ладовий слух, почуття гармонії, ладових співвідносин організації музики. Узагальненим критерієм виступає усвідомлення ладової завершеності музичного тексту.

Творчий потенціал диригента-хормейстера визначається сформованістю його почуття темпоритму в процесі художньої інтерпретації музичного твору. Мистецтво музики - це звуковий процес, який здійснюється в часі та просторі. "Звук, час, простір - головні носії її змісту, її першооснова" [4].

Визначення диригентом чіткої взаємодії та взаємозалежності темпу, метру, та ритму стає вирішальним фактором успішності художньої інтерпретації твору.

Відчуття диригентом усіх нюансів темпоритму, адекватного художньому задуму, образу, програми виконавської інтерпретації, має творчу

81`233 – 053.6

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ ДОШКОЛЬНИКА КАК ОСНОВЫ ЕГО ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ

Андрусёва Ирина Владимировна

и.о.доцента кафедры педагогического мастерства учителей начальных классов и воспитателей дошкольных учреждений РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

Актуальность. Воспитание культуры речи проблема, имеющая социальную значимость, так как, передавая из поколения в поколение богатство и чистоту родного языка, мы сохраняем связь времён, традиции и дух народа. Воспитанность и культура человека ярко проявляются в умении оформлять мысль в слове в манере говорить и общаться, в богатстве словарного запаса.

В. А. Сухомлинский тонко подметил, что «речевая культура человека – это зеркало его духовной культуры» [7].

Степень разработанности. Как область научно-практических исследований культура речи включает объяснение существования языковых норм и речевых ошибок и разработку рекомендаций по закреплению и преодолению недостатков речи. Поэтому проблемы культуры речи освещаются как в монографиях, адресованных лингвистам, учителям–логопедам, педагогам дошкольных и школьных учреждений, так и в учебно-практических пособиях, предназначенных для массового читателя. При этом практические рекомендации опираются на теоретическую разработку проблем культуры речи, а выводы теоретического характера - на знание речевой практики общества.

Культура речи как особая научная дисциплина начала складываться в 20-е годы 20 века благодаря работам В. И. Чернышова, Л. В. Щербы, Г. О. Винокура. В 1970-е годы выходят работы В. Г. Костомарова «Русский язык на газетной полосе» (1971), С. И. Ожегова «Лексикология. Лексикография. Культура речи» (1974), Л. В. Успенского «Культура речи» (1976). Интерес к вопросам культуры речи в науке увеличивается после нового изменения языковой ситуации в конце 1980-ых годов. Среди наиболее известных научных работ о состоянии речевой культуры общества на рубеже XX-XI веков можно отметить коллективную монографию «Русский язык конца XX столетия» (1996), работы О. А. Лаптевой «Живая русская речь с телеэкрана» (2000), В. Г. Костомарова «Языковой вкус эпохи» (1994), а также учебники по риторике Н. Н. Кохтева, Ю. В. Рождественского и других авторов, учебники по культуре речи [1, 4, 5, 9].

Решению вопросов воспитания культуры речи детей дошкольного возраста посвящены труды Н. Д. Бабич [2], А. М. Богущ [3], В. А. Сухомлинского [7], К. И. Чуковского [8].

Общую идею данных трудов можно выразить в том, что ребенок с раннего возраста должен учиться и мыслить, и общаться посредством слова, соблюдая общепринятый речевой этикет.

Постановка проблеми. Одной из задач речевого развития ребенка с речевой патологией необходимо определить задачу воспитания культуры речи, которая будет заключаться в том, чтобы учить его четко и ясно произносить слова; правильно и понятно для окружающих излагать мысль; вежливо отвечать на вопросы взрослых, отвечать и обращаться к ним с просьбой; не перебивать говорящих; внимательно выслушивать указания старших; говорить без крика, владеть силой голоса и различными интонациями; спокойно и скромно держать себя во время разговора.

Цель данной статьи – рассмотреть роль культуры речи в речевом и духовном развитии дошкольников с речевыми нарушениями.

Изложение основного материала. Речевое развитие ребенка зависит от того, какую речь он слышит от окружающих. Первоначальное овладение человеческой речью основано на раздражительности. Дети удивительно чутко улавливают, как разговаривают взрослые — спокойно или с раздражением, умеренно громко или крикливо, уважительно или с пренебрежением, - и, подражая, копируют услышанное. Вслушайтесь, как говорит ребенок, и вы непременно заметите, что в его интонациях проявляются особенности произношения отца и матери, бабушки и дедушки; он передает их жесты и мимику, используют характерные и часто употребляемые ими обороты речи. Языковое богатство близких, как и недостаток их языковой культуры, становится достоянием ребенка.

На речь и поведение ребенка во время разговора влияют его интеллектуальное развитие, особенности его нервной системы, а также насколько часто, как и о чем разговаривают с ним родители. Развитие речи и мышления — единый процесс.

Особое значение имеет содержание программы работы по развитию речи и речевой культуры с каждым ребенком с речевой патологией. На первом этапе работы необходимо пронаблюдать, как ребенок проявляет себя в разговоре с близкими, со взрослыми, со сверстниками, достаточен ли у него запас слов, может ли он выразить мысль ясно для окружающих, как при этом ведет себя: непринужденно или скованно, какова его манера говорить: торопливо или медленно, с хорошей дикцией или невнятно, громко или тихо, каков тон, выразительность речи, не слишком ли много жестикуляции, мимики. Все это можно выяснить благодаря разговорам и беседам с детьми, наблюдениям за ними в процессе различной самостоятельной деятельности и, конечно, на занятиях в детском саду.

На следующем этапе необходимо пополнять словарный запас, учить детей грамматически правильно строить предложения в простой и распространенной форме, обдумывать фразу, прежде чем произнести ее, избавлять от привычки употреблять засоряющие речь слова, отвечать внятно и громко. В работе с детьми с нормой речевого развития задачи несколько иные, так как уровень их речевого развития выше, чем у детей с речевой патологией, следовательно, и требования к ним можно предъявлять более сложные: развивать выразительность речи, увеличивать словарный запас, учить применять образные сравнения.

Нельзя формировать у детей культуру речи в отрыве от развития

хормейстерсько-диригентської діяльності. В той же час, як ми бачимо з вищенаведеного огляду досліджень, проблема розвитку творчих якостей диригентів-хормейстерів ще не знайшла комплексного науково-теоретичного обґрунтування. Таким чином, актуальність подальшого вивчення цієї проблеми і спрямування зусиль вищої школи на підвищення якості фахової підготовки майбутніх хормейстерів є очевидною.

В дослідженнях з теорії та практики хормейстерської роботи щодо розробки питань структури особистості майбутнього керівника хорового колективу визначаються так звані "набори якостей", необхідних фахівцю-хормейстеру [1]. Але певної наукової їх класифікації не існує.

Під моделлю майбутнього фахівця диригента-хормейстера слід розуміти еталон, ідеал спеціаліста, який має бути реалізований в ході вузівської підготовки з тим, щоб діяльність випускника відповідала сучасним вимогам соціокультурної практики. Існуючі моделі спеціаліста, на які можна орієнтуватися стосовно професії диригента-хормейстера, включають такі параметри: вимоги до фахівця; необхідні знання та вміння; специфічні соціальні, психологічні, педагогічні властивості та професійні якості. Кожен з цих параметрів в моделі може бути представленим в певному ракурсі.

Діяльність хормейстера характеризується поліфункціональною структурою, широким діапазоном видового прояву, реалізується в об'ємному соціокультурному середовищі і відповідає показнику - макро-соціокультурному рівню. В цьому зв'язку спрямованість особистості (диригента-хормейстера) ми розглядаємо як певну систему поглядів, переконань, ставлення не тільки до бандурного мистецтва, а й до духовних цінностей в цілому, які є стрижнем художньо-творчої орієнтації в цінностях хорової музичної культури, в інтерпретації творів, в просвітницькій, навчальній, виховній роботі як в творчому колективі, так і на макро-соціокультурному рівні.

Основою формування всіх творчих якостей майбутнього спеціаліста-хормейстера капели бандуристів, джерелом його життєтворчості ми вважаємо спрямованість особистості майбутнього хормейстера - систему його поглядів, переконань, ставлення до хорової музики зокрема і до загальнолюдських цінностей в цілому [2]. До найбільш характерних якостей соціокультурної спрямованості особистості майбутнього диригента-хормейстера ми відносимо:

- орієнтацію на соціокультурні та гуманістичні цінності духовної музики хорового мистецтва й власної творчої діяльності. Критерій - суб'єктивна естетична оцінка адекватна існуючій суспільне значущій цінності норми-еталону нової інформації;

- прагнення досягати нових творчих результатів у музичній діяльності, корисних для соціокультурного середовища. Критерій - новизна видів та форм творчої діяльності;

- схильність до творчої активності відповідно до естетичних норм, моралі, гуманізму, духовності. Критерій - целеспрямованість в творчих пошуках.

- знання історичного розпитку та специфічних закономірностей функціонування хорового мистецтва в соціумі;

- знання специфіки мистецтва хорового співу;

По-перше, це система знань в галузі хорового мистецтва в цілому і духовної музики зокрема, які у сукупності формують певний тезаурус та рівень творчого кругозору.

По-друге, це настанови та художні принципи творчості, які сприяють підвищенню професійного рівня майбутніх хормейстерів.

По-третє, це безпосередньо хормейстерська діяльність, завдяки якій відбувається накопичення музичного досвіду і формування творчих умінь. Останнє вимагає введення до репертуару різножанрових творів, особливо кращих зразків української духовної хорової музики, завдяки чому і підвищується рівень творчої активності майбутніх диригентів-хормейстерів.

По-четверте, це евристичні методи, засоби, прийоми, що застосовуються в художньо-творчій діяльності.

Та, нарешті, у художньо-творчій діяльності майбутніх диригентів капел бандуристів можна виділити емоційно-чуттєвий рівень, інтуїтивні процеси, натхнення, творчу динамічність, творчий ризик як сукупність важливих компонентів творчої активності.

У науковій літературі творчість розглядається також з позицій проблем музично-професійної освіти. В сучасних умовах система підготовки керівників-хормейстерів у вищій школі спрямована на формування і розвиток професіоналів, здатних здійснювати художньо-творчу діяльність. Але, в свою чергу, це вимагає від студентів-хормейстерів опанування навичками самоосвіти, методами роботи з представниками різних вікових груп професійних і аматорських колективів, індивідуальним підходом до навчання, розвитком музично-творчих якостей для продуктивної хормейстерської діяльності.

Особливої актуальності набуває реалізація продуктивного, творчого потенціалу майбутніх хормейстерів як важливого компоненту в структурі їх підготовки у вищих навчальних закладах. Вона можлива завдяки багатогранній хормейстерській діяльності, що розвиває творчі якості особистості в процесі роботи над різноплановими творами української духовної хорової музики, оволодінню методами музичного пізнання та аналітико-синтетичними формами художньої діяльності, а також завдяки творчому пошуку в процесі інтерпретації того чи іншого хорового твору духовної музики.

Основне завдання диригента - донести художньо-музичний образ до слухачів. У складній художньо-інформативній схемі "композитор - диригент - хор - слухач" диригент несе найвідповідальніше творче навантаження. Художній результат інтерпретації хорового твору залежить від того, як диригент осмислює його структурні елементи: архітектоніку, темп, артикуляцію, агогіку, штрихи, динаміку, тембр, способи диригування, підходи до часткової та головної кульмінації, - якою мірою він володіє законами розвитку музичної драматургії, заснованої на прийомах співставлення, порівняння, контрастності, асоціативності та розуміння основного конфлікту. Вищенаведене вимагає створення такої системи освіти диригента, в якій інтегровані загальнокультурологічні і музично-художні компоненти.

Аналіз наукової літератури показав, що в теоретичному і особливо практичному аспектах найбільш ретельно розглянуті питання технології

речі. Эти процессы тесно взаимосвязаны. Если у ребенка плохо развита речь, то ему трудно выразить в вежливой форме свою просьбу, быть интересным собеседником, чувствовать себя непринужденно во время разговора. Четкая и ясная речь является показателем ясности мысли, культуры мышления. Обучая детей практическому овладению родным языком, взрослые решают одновременно и задачу развития речевой культуры.

В беседе с родителями воспитатель должен акцентировать внимание, что в детском саду проводится систематическая работа по развитию речи в течение всего дня. Этому способствует постоянное общение воспитателя с детьми дошкольного возраста с недоразвитием речи, содержательная жизнь в детском саду, побуждающая детей к обмену впечатлениями, к объединению в совместной деятельности.

Работа, проводимая в детском саду по формированию у детей речевой культуры наиболее результативна, если находит продолжение в семье, поэтому необходимо познакомить родителей с рекомендациями программы [3].

Так, работая с детьми младших групп необходимо активизировать речь, учить их внятно произносить слова, понятно для окружающих отвечать на вопросы, развивать способность слушать и понимать речь взрослых. Для этого детей вовлекают в разнообразные формы речевого общения, стараются чаще разговаривать с каждым в отдельности, учат называть взрослых по имени и отчеству, вежливо здороваться, прощаться, благодарить, обращаться с просьбой; побуждают к тому, чтобы ребенок изъяснялся при помощи слова, а не жеста.

В средней группе совершенствуют культуру речи детей. Их учат чисто произносить звуки и слова, правильно делая в них ударения, отвечать краткими и развернутыми предложениями. В этом возрасте дети должны уметь правильно употреблять слова для выражения своих просьб, потребностей, действий. Необходимо их приучать вступать в общение со взрослыми, сверстниками посредством слова, вежливо отвечать на вопросы. подчеркнем, что с переходом детей в следующую возрастную группу повышаются и усложняются требования к ним. Ребенок пяти лет должен быть вежливым со взрослыми, называть их по имени и отчеству и на «вы», выражать свои намерения, мысли, просьбы ясно и точно, а в общении со сверстниками проявлять сдержанность, не допуская крикливого тона.

Л.Ф.Островская связывает эти требования с подготовкой ребенка к школе и отмечает, что очень важно, чтобы будущий первоклассник произносил слова согласно нормам литературного языка, умел говорить не торопясь, достаточно громко, без напряжения [1].

Педагог должен убедить родителей в том, чтобы и дома соблюдались эти требования, следили за тем, чтобы ребенок, разговаривая, вел себя спокойно, не размахивал руками, не делал гримас и лишнего движений, не держал руки в карманах, не сидел развалившись. Разговаривая, смотрел в глаза собеседнику, был приветлив и доброжелателен.

Развитие у детей культуры речи осуществляется не только на занятиях по родному языку. Проводятся ли занятия по изобразительной деятельности

или по ознакомлению с первоначальными математическими представлениями, педагог непременно должен решать и множество других задач, связанных с воспитанием культуры речи.

В. А. Сухомлинский указывал на то, что в беседах, возникающих при наблюдениях за окружающей жизнью, дети не только решают специально запланированные учебно-воспитательные задачи, но и учатся правильно строить предложения, давать полный развернутый ответ на вопрос, отвечать четко, ясно, громко [6].

Воспитатель проводя занятия-беседы, учит детей правильно вести себя во время разговора с взрослыми и сверстниками, обращаться с просьбой, вступать в разговор, извиняться за нечаянно допущенную оплошность и т. д. На такие занятия полезно приглашать родителей, с тем чтобы они наглядно увидели методы и приемы, используемые педагогом, и предъявляли к ребенку соответствующие требования дома.

Педагог должен объяснить родителям, что вредно «сюсюкать» с детьми, подражая детскому словотворчеству. Разговаривая с ребенком «детским» языком, взрослые невольно задерживают его речевое развитие. Надо учить ребенка говорить четко, ясно, спокойно вести себя во время разговора. Следует помогать ему последовательно излагать свою мысль наводящими вопросами: «Кого ты сначала увидел? Кого потом встретил? Даня и Богдан — это твои друзья? Что вы потом решили делать? Что это за игра, в которую вы играли?» и т. п.

Иногда у ребенка запас слов опережает формирование конкретных представлений. Это встречается тогда, когда родители разговаривают с ребенком о недоступных для него явлениях малопонятными словами. Он слышит слова «прогноз», «банальный», «изысканный», которые привлекают его своей новизной. Он произносит их не к месту, не осмысливая их значения. Когда ребенок с легкостью жонглирует «умными» словами, а родители этим умиляются, у него может образоваться привычка к пустословию. Дети должны понимать смысл каждого нового слова, помочь узнать его значение — обязанность взрослого.

Осваивая устную речь, ребенок в дошкольный период накапливает значительный словарный запас, составляющий примерно 4—5 тысяч слов. Одни дети активно и осмысленно распоряжаются им, другие не обладают ни достаточным запасом слов, ни умением правильно их употреблять. Их разговорная речь невыразительна, почти не содержит эпитетов, образных сравнений и ограничивается общеупотребительными словами, необходимыми для бытового общения [5].

Задача родителей — развивать у ребенка чуткость к слову и умение понимать его многозначность, образность, помогать овладевать элементарными средствами художественной выразительности речи; учить употреблять в разговорной речи разнообразные глаголы, оценочные наречия, качественные прилагательные, эпитеты.

Взрослые могут познакомить старшего дошкольника с синонимическим многообразием родного языка (словами, близкими по смыслу, но с разными оттенками значения), антонимами (словами с противоположным значением),

Summary: This paper addresses the problem of the formation of modern ethnic and cultural consciousness of future teachers of fine arts in the learning process of miniature painting. **Keywords:** education, ethnography, ethno-cultural consciousness, art, miniature painting, portrait painting.

Резюме: В статье рассматривается проблема формирования современного этнокультурного сознания будущих учителей изобразительного искусства в процессе обучения миниатюрной живописи. **Ключевые слова:** образование, этнографическая наука, этнокультурное сознание, изобразительное искусство, миниатюрная живопись, портретная живопись.

Резюме: У статті розглядається проблема формування сучасного етнокультурного свідомості майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі навчання мініатюрного живопису. **Ключові слова:** освіта, етнографічна наука, етнокультурне свідомість, образотворче мистецтво, мініатюрний живопис, портретний живопис.

Литература

1. Полканов, Александр Иванович. Судак: Путеводитель / А. И. Полканов, Ю. А. Полканов. — Симферополь: Таврия, 1985. — 143 с.
 2. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд. 2е. Т.4./К.Маркс, Ф.Энгельс. - М., 1955.-с.428.
 3. Якубовский А.Ю. Черты общественной и культурной жизни эпохи Алишера Навои./А.Ю. Якубовский. - В сб.:Алишер Навои. М.-Л., 1946, с.29-30.
- Подано до редакції 19.02.2011

УДК 378.147:78

УКРАЇНЬСЬКА ДУХОВНА ХОРОВА МУЗИКА, ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Шинтяніна Інна Вікторівна

доцент кафедри теорії, історії музики та методики музичного виховання РВУЗ «Кримський гуманітарний університет» м. Ялта

Актуальність. Сучасний етап реалізації нової парадигми освіти в Україні передбачає розробку нових концептуальних підходів, орієнтованих на забезпечення розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців у галузі хорового мистецтва. Цим обумовлений інтерес теоретиків і практиків до означеної проблематики. Широкий спектр питань, що вивчаються, відбиває її багатоглибкість і практичну актуальність. Розвиток творчих якостей у студентів-хормейстерів є необхідною складовою цієї підготовки. Разом з тим, до цього часу немає ґрунтовних досліджень у цій галузі.

Мета статті зробити аналіз проблеми розвитку творчих якостей студентів, яка є частковим аспектом загально-педагогічної проблематики розвитку творчих якостей особистості і повинна спиратися на методологічні розробки в даній галузі.

Творча діяльність майбутнього фахівця-хормейстера передбачає наявність декількох чинників.

программы «Мероприятия по государственной поддержке сохранения культурного наследия крымских каранмов и крымчаков на период до 2005 года». К этнографическим публикациям относятся труды следующих авторов: А.В.Терещенко, И.М.Снегирёва и другие.

Из наиболее крупных работ отличаются фундаментальностью следующие авторы: П.С.Ефименко, П.В.Шейна, Е.Р.Романова.

Изложение основного материала. Важной задачей является формирование уважения к национальной культуре народов различных регионов в условиях создания миниатюрных композиций, в которых художественные образы связаны с определённой идеей. Портретное миниатюрное изображение подразумевает сходство позирующего, однако это может быть и собирательный портретный образ, в котором осуществляется передача самых характерных черт представителей того или иного народа. Портретное олицетворение одного из представителей народов, происходит в процессе напряжённой мыслительной деятельности, работы с поисковым материалом. Последовательное изучение традиций, костюма, украшений, причёски необходимо для того, чтобы раскрыть и создать яркий художественный образ.

Особый интерес представляют вопросы исторического костюма, связанные с важнейшими семейными событиями, обрядами и т. д. Одежда, головной убор, причёска, как правило, имеют ярко выраженный знаковый характер: половозрастной, социальный, этнический, профессиональный. Современное этнокультурное сознание у студентов формируется на базе мироощущения прошлого и настоящего. Миниатюрная живопись является богатейшим источником изучения исторических событий, костюмов, окружающей среды. «Плоды духовной деятельности отдельных наций становятся общим достоянием.» [2,с.428.]

Например, к лучшим мастерам миниатюрной живописи эпохи Навои относился Камалиддин Бехзад. Он стремился к созданию реалистических образов «раскрывать индивидуальные особенности персонажа, полностью используя возможности миниатюрного искусства. Умение Бехзада реально изображать пейзажи и эпизоды, взятые из обычной жизни, расширение тематики - всё это внесло свежую струю в искусство миниатюры и нашло продолжателей в лице его учеников» [3,с.21.]. Решение обучающих задач в области изобразительного искусства происходит во взаимосвязи с воспитательными, в том числе и патриотическими. Синтез обучения, воспитания и развития творческих способностей являются единными и взаимосвязанными функциями всего учебного процесса.

Выводы. Образование создаёт условия, способствующие адаптации студента в обществе на основе сформированного современного этнокультурного сознания. Указанная образовательная проблема оказывается наиболее адекватной целостности, синкретизму традиционной этнической культуры, позволяет педагогу изобразительного искусства сочетать на предметно-интегративной основе преподавание целого комплекса культурологических, исторических, этнологических, фольклорно-художественных вопросов как общего, так и этнорегионального характера.

эпитетами (образными сравнениями).

Детская художественная литература, потешки, поговорки, пословицы обогащают речь ребенка и способствуют его проникновению в суть родного слова. Родители, знакомя детей с художественными произведениями и фольклором, должны обогащать детскую речь, учить ребенка чувствовать художественную выразительность слова, его обрядность, меткость, поэтическую напевность.

Часто дети склонны выражать свои просьбы и желания с помощью жеста, мимики, интонаций, так детские «Дай»; «Хочу»; «Буду — не буду» звучат властно, нетерпеливо, капризно. Если взрослые считают это закономерным, то требовательная властность ребенка может сохраняться надолго. Находясь в старшей группе, он будет по-прежнему разговаривать капризным, командирским тоном. Родители должны не допускать того, чтобы малыш разговаривал с ними подобным образом. Необходимо развивать у детей интонационные оттенки разговорной речи, выражающие спокойствие, просьбу, удивление, радость, неудовольствие, доброжелательность, приветливость, уважительность. Этому способствуют потешки, чтение художественной литературы, разучивание стихотворений, выразительная речь окружающих.

Иногда родители терпимо относятся к тому, что их уже повзрослевший пятилетний ребенок, разговаривая с кем-либо из взрослых, не проявляет должной приветливости, цедит сквозь зубы, опускает голову, смотрит в сторону, отвечает на вопросы односложными «не-аа», «ага-а-а».

Часто старшие дошкольники не отвечают на обращение взрослого, опускают голову, молча улыбаются. Можно объяснить это тем, что ребенок очень застенчив, хотя свободно общается с другими детьми, вежливо разговаривает с воспитателем, бойко отвечает на занятиях, а при общении с малознакомыми людьми «стесняется». Иногда наоборот, дети забывают речевой активностью своих товарищей, торопятся сами выговориться, не умея вслушиваться в разговор других, а родители принимают это за коммуникабельность.

Важно отличать развязность от непринужденности, застенчивость от неумения держать себя во время разговора. Необходимо чутко относиться к слову ребенка, поддерживать его стремление вступать в разговор со взрослыми, при необходимости управлять его поведением: постараться придать разговору такой характер, при котором робкий ребенок чувствовал бы себя раскованно, а развязный более сдержанно. Здесь будет иметь значение и тон взрослого (мягкий или несколько официальный), и выражение лица (одобряющее или призывающее к сдержанности), и жест (располагающий к беседе или к молчанию), и т. д.

Культурный человек умеет не только говорить, но и внимательно слушать собеседника.

Речевая сдержанность — один из признаков культуры общения. Как часто недостает этой способности нашим детям! На практике мы не раз сталкиваемся с тем, что, добываясь от детей высокой речевой активности, забываем о воспитании у них умения молча выслушивать других, вникая в

смысл сказанного. Дети-говорунуны, привыкшие к излишнему вниманию взрослых, становятся неукротимы в своей говорливости. Для них главное — выговориться самим, а выслушивать другого они не умеют. Сколько трудностей возникает в связи с этим у воспитателей детского сада, а в дальнейшем и у учителя: дети не умеют молчать, когда надо, вникать в смысл распоряжений старших, «не слышат» их указаний, перебивают разговор взрослых, в общественных местах громко разговаривают и все разом, стараясь перекричать друг друга [8].

Выводы. Надо учить детей не только правильно говорить, но и внимательно выслушивать собеседника, поддерживая с ним диалог; молчать, когда это необходимо (на занятиях, в культурно-зрелищных учреждениях, дома, когда отдыхают взрослые или спит малыш, и т. п.). Воспитывать живого и тактичного собеседника — одна из задач, которая должна решаться на протяжении дошкольного детства. К моменту перехода в школу дети четко должны знать доступные им пониманию правила, помогающие им овладеть культурой речевого общения.

Резюме. В данной статье рассматривается роль культуры речи в речевом развитии дошкольников с речевыми нарушениями. Культура речи как область научно-практических исследований включает объяснение существования языковых норм и речевых ошибок и разработку рекомендаций по закреплению и преодолению недостатков речи у детей дошкольного возраста. В период дошкольного детства необходимо научить детей с речевыми нарушениями не только правильно говорить, но и внимательно выслушивать собеседника, поддерживая с ним диалог, так как формирование у детей культуры речи взаимосвязано с развитием речи. Ребенку с плохо развитой речью трудно выразить в вежливой форме свою просьбу, быть интересным собеседником, чувствовать себя непринужденно во время разговора. Четкая и ясная речь является показателем ясности мысли, культуры мышления. Обучение детей практическому овладению родным языком, решают одновременно и задачу развития речевой культуры. **Ключевые слова.** Культура речи, воспитание культуры речи, речевое развитие, ребенок с речевой патологией, овладение речью, программы работы, дикция, выразительность, словарный запас, интересный собеседник, активизация речи, нормы литературного языка, собеседник, речевая сдержанность.

Резюме. У даній статті розглядається роль культури мови в мовному розвитку дошкільників з мовними порушеннями. Культура мови як область науково-практичних досліджень включає пояснення існування мовних норм і мовних помилок і розробку рекомендацій по закріпленню і подоланню недоліків мови у дітей дошкільного віку. В період дошкільного дитинства необхідно навчити дітей з мовними порушеннями не тільки правильно говорити, але і уважно вислуховувати співбесідника, підтримуючи з ним діалог, оскільки формування у дітей культури мови взаємозв'язане з розвитком мови. Дитині з погано розвинутою мовою важко виразити у ввічливій формі своє прохання, бути цікавим співбесідником, відчувати себе невимушено під час розмови. Чітка і ясна мова є показником ясності думки, культури мислення. Навчаючи дітей практичному оволодінню рідною мовою, вирішують

результатом як духовного, так і фізического. В етнографії культура умовно поділяється на матеріальну і духовну. Художественні изделия, с которыми мы сталкиваемся, как правило, содержат красоту и богатство определённой культуры. Разнообразные изображения художественных произведений отражают жизнь и образы различных народов, которые способствуют ознакомлению и изучению тех или иных обычаев. Из поколения в поколение осуществлялась передача народных традиций. По законам красоты были созданы разнообразные мотивы народного творчества, а также светского. Каждый из народов веками стремился в художественной форме отразить своё отношение к жизни, любовь к природе, своё понимание красоты. Вариативность изображения заключается в том, что форма изображения может быть весьма различной: реалистической, декоративной, живописной, графической и даже во взаимосвязи с другими видами искусства. Наряду с народной миниатюрой оформление миниатюрных портретов представляет собой синтез миниатюрной живописи и ювелирного искусства. Важными элементами изображения, по которым мы можем определить одного или другого представителя народа, выступают не только особенности лица и рук, но и костюма, украшений и т.п.

Целью статьи является рассмотрение роли и значимости формирования этнокультурного сознания студентов в условиях обучения миниатюрной живописи.

В 1999 году была проведена Всероссийская научно-методическая конференция “Этнология в педагогическом образовании: проблемы и перспективы”, которая состоялась в РГПУ им. А.И.Герцена и собрала ученых, педагогов России, Белоруссии, Украины, Эстонии.

На конференции обсуждались важнейшие вопросы следующего характера: недооценки возможностей образования в формировании современного этнокультурного сознания, лишённого крайностей национализма и этноцентризма. Ведь именно образованию принадлежит важнейшая роль в формировании культуры межнациональных и межэтнических отношений. Были рассмотрены следующие вопросы:

- систематизация этнологических знаний в школьных программах;
- создание информационной базы данных, обобщающих опыт преподавания фольклора, основ народной культуры.

При подведении итогов участники высказались за этнологическое образование и этнокультурное воспитание.

Анализ исследований и публикаций. Юрий Александрович Полканов с 1989 года неоднократно избирался членом Президиума Всеукраинской ассоциации крымских караимов и Крымской ассоциации «Крымкарайлар». Он способствовал становлению и развитию национально-культурного движения, участвовал в организации этнокультурных экспозиций, реставрационных работах в кенаса Джужфт Кале, является автором открытия подземного гидротехнического сооружения возле города-крепости Джужфт Кале.

Ю.А. Полканов - автор многочисленных трудов в области этнокультуры. Он является ключевой фигурой в формировании исторического сознания крымских караимов. Участвовал в разработке и принятии государственной

правопорушень, профілактичний ефект, соціальний педагог, модель діяльності.

Резюме: Данная работа раскрывает особенности появления профилактического эффекта. Обосновывает факторы, которые влияют на процесс оценки наличной ситуации. Показана модель деятельности социального педагога в сфере профилактики правонарушений. **Ключевые слова:** Технология профилактики правонарушений, профилактический эффект, социальный педагог, модель деятельности.

Resume: This work offers the features of appearance of prophylactic effect. Shows factors which influence on the process of estimation of situation. Grounds the model of activity of social teacher in the field of prophylaxis of crimes. **Keywords:** technology of prophylaxis of offences, prophylactic effect, probabilistic prediction, social teacher, model of activity.

Литература

1. Основы социальной педагогики / [Загвязинский В. И., Зайцев М. П., Кудашов Г. Н., Селиванова О. А., Строков Ю. П.]; под ред. П. И. Пидкасистого – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 160 с.
2. Гоголева А. В. Аддиктивное поведение и его профилактика / Гоголева А. В. — М.: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. — 240 с.
3. Методика и технологии работы социального педагога / под ред. М.А. Галагузовой, Л.В. Мардахаева. – М.: «Академия», 2004. – 192 с.
4. Мудрик А.В. Социальная педагогика / А.В. Мудрик– М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 200 с.
5. Никитина Н.И. Методика и технологии работы социального педагога / Никитина Н.И., Глухова М.Ф. – М.: ВЛАДОС, 2007. – 399 с.
6. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога / Василькова Ю.В. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 160 с.;
7. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология / Чуфаровский Ю.В. – М.: Новый юрист, 1998. – 488 с.

Подано до редакції 03.02.2011

УДК 75.056.071.5:37.017:39:

ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО ЭТНОКУЛЬТУРНОГО СОЗНАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МИНИАТЮРНОЙ ЖИВОПИСИ

Шачкова Эльвира Вадимовна

*к.п.н., доц., кафедра ИЗО, методика преподавания и дизайна
РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» г. Ялта*

Проблема формирования этнокультурного сознания в процессе обучения изобразительного искусства, в том числе и миниатюрной живописи является одной из актуальных. Педагогическое образование обеспечивает взаимосвязь массового образования с фундаментальной этнографической наукой. Безусловно, многие изделия человеческого труда являются одновременно

одночасно і завдання розвитку мовної культури. **Ключові слова.** Культура мови, виховання культури мови, мовний розвиток, дитина з мовною патологією, оволодіння мовленням, програми роботи, дикція, виразність, словарний запас, цікавий співбесідник, активізація мови, норми літературної мови, співбесідник, мовна стриманість.

Summary. In this article the role of culture of speech is examined in vocal development of under-fives with vocal violations. Culture of speech as an area of scientific researches includes explanation of existence of linguistic norms and vocal errors and development of recommendations on fixing and overcoming of lacks of speech for the children of preschool age. In the period of preschool childhood it is necessary to teach children with vocal violations not only it is correct to talk but also attentively to hearken to the interlocutor, supporting a dialog with him, because forming for the children of culture of speech is associate with development of speech. A child with the badly developed speech is difficult to express the request in a polite form, be an interesting interlocutor, to be at an ease during a talk. Clear and clear speech is the index of clarity of idea, cultures of thought. Teaching children a practical capture the mother tongue, decide simultaneously and task of development of vocal culture. **Keywords.** Culture of speech, education of culture of speech, vocal development, child with vocal pathology, capture of speech, programs of work, by diction, expressiveness, dictionary supply, interesting interlocutor, activation of speech, norms of literary language, interlocutor, vocal restraint.

Литература

1. Асоян Ю., Малафеев А.. Историография концепта «cultura» (Античность — Ренессанс — Новое время) // Ю. Асоян., А. Малафеев / Открытие идеи культуры. Опыт русской культурологии середины XIX — начала XX веков. М.: Академия, 2000. – 123 с. – С. 29-61.
2. Бабич Н. Д. Основы культуры мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 134 с. – С.11 – 14.
3. Богущ А. М., Орланова Н. П., Зеленко М. У., Лихолетова В. К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богущ, Н. П. Орланова, М. У. Зеленко, В. К. Лихолетова. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
4. Келле В. Ж. Процессы глобализации и динамика культуры // В. Ж. Келле / Знание. Понимание. Умение. — 2005. — № 1. — С. 69-70.
5. Луков М. В. Обыденная культура и культура повседневности // М. В. Луков / Знание. Понимание. Умение. — 2005. — № 3. — С. 199-203.
6. Сухомлинський В. О. Рідне слово // В.О. Сухомлинський / Вибр.тв.: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.3. – С 201 – 202.
7. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям // Сухомлинский В. А./ Избр. Произв.: В 5 т. – К., 1980. – Т.3. – С.46, С. 176.
8. Чуковский К. И. От 2 до 5 // Чуковский К. И. / Изб..соч.: в 6 т.. – М.: Художественная литература, 1965. – Т.1. - С.343- 344.
9. <http://websites.pfu.edu.ru/IDO/ffec/>

Подано до редакції 10.02.2011

УДК 378.95+378.14+159

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

Андрющенко В. П.

*Кандидат педагогических наук, доцент
„Крымский гуманитарный университет” (г. Ялта)
институт филологии, истории и искусств*

Постановка проблемы. Учитывая новые идеи в педагогике по профессиональной ориентации, диагностике и регуляции эмоциональных состояний, эмоциональной регуляции учебной деятельности, считаем необходимой разработку средств и методов оптимизации учебной музыкально-эстетической деятельности при обучении игре на музыкальных инструментах.

Творческая деятельность учителя музыки в школе особенно ярко проявляется в исполнительстве. Проведение уроков музыки в школе нельзя представить без сопровождения, музицирования и т.д.

Деятельность учителя представляет огромные возможности для раскрытия творческих способностей, она максимально развивает самостоятельность, привлекает прошлый эстетический опыт, устанавливает ассоциативные связи, активизирует эмоционально-волевую сферу психики. Все это требует от личности учителя определенных качеств: быстрой ориентировки, сообразительности, мобильности памяти, живости воображения, тонкой чувствительности, терпеливости.

Анализ публикаций по данной проблеме. «...Эффективная деятельность зависит от интегративного личностного свойства, в которое в качестве компонентов включены эмоциональные, волевые, интеллектуальные и мотивационные процессы», – отмечает З.Н.Курлянд.[1]

Самовоспитание через процесс самопознания приобретает в настоящее время особую актуальность. Познать свое бессознательное – это значит еще в большей степени узнать себя.

Пока еще мало литературы, ведущей человека по пути самопонимания. Научные работы в этом направлении позволили описать некоторые направления по пути повышения эффективности подготовки будущих выпускников, учителей музыки и музыкальных воспитателей.

Цель статьи. Деятельность учителя отличается не только по уровню профессиональной подготовки, но и по психолого-педагогическим особенностям. Важно, чтобы будущий музыкальный воспитатель и учитель музыки еще в процессе учебы трезво оценил свои сильные и слабые стороны.

Как утверждал В. А. Сухомлинский, первый и наиболее осязаемый результат воспитания выражается в том, чтобы человек стал думать о самом себе. Задумался над вопросом: что во мне хорошего и что плохого? Чтобы человек посмотрел на себя и задумался над своей судьбой. [2] Лишь тот учитель приблизится к идеалу, кто научится критически смотреть на себя со стороны, кто стремится сделать свою личность объектом непрестанного

сюжетных рисунков или фотографий; в) вопросы, стимулирующие мышление детей.

2 этап – основной, на данном этапе осуществляется профилактические мероприятия в логике действий, обеспечивающей формирование условий появления «профилактического эффекта». Состоит из нескольких шагов.

1 шаг – правовое просвещение – включает ознакомления с понятием правонарушения, основными признаками правонарушений, а также об особенности наказания. Цель данного этапа научить объект профилактики распознавать во внешней среде правонарушение, а также уметь его классифицировать по виду т.е в целом - формируется субъективные представления о противоправных состояниях внешней среды;

2 шаг - актуализация эмоционально-значимых и референтных лиц (родители, братья, сестры, друзья, подруги и др.), социально-значимых явлений (например: любит играть в футбол, ходить с друзьями на дискотеки и др.). Вскрытая информация является основой для реализации 3 шага.

3 шаг – формирование негативного эмоционального отношения к правонарушению как явлению. Позволит сформировать у объекта профилактики негативной внутренней установки через ассоциативное представление негативных последствий противоправных действий, если бы они были совершены в отношении эмоционально-значимых лиц объекта.

4 шаг – информирование об особенностях наказания за совершение правонарушения, что позволит сформировать субъективные представления о неотвратимости наказания за совершение правонарушения.

5 шаг – формирование умения предвосхищать последствия совершения правонарушения в логике: «узнаю правонарушение» - «вспоминаю последствия» - «рассчитываю потери (эмоциональные, социальные, биологические)» - «делаю выводы».

3 этап заключительный - проверка результативности проделанной работы.

Выводы. Сказанное выше свидетельствует, что при разработке технологии профилактических мероприятий целесообразно учитывать психологический механизм проявления «профилактического эффекта», что в конечном итоге, по нашему мнению, позволит сформировать у объекта профилактического воздействия: представления о противоправных состояниях внешней среды; представлений о неотвратимости наказания за совершение противоправных действий; способность предвосхищать появление противоправной ситуации; негативное эмоциональное отношение к правонарушению как социальному явлению; общеморальных и этических установок по отношению к себе и другим людям.

По нашему мнению, рационально-организованная профилактическая деятельность, позволяет сформировать у детей внутренние регулятивные установки, которые в целом обеспечивают формирование правопримлемого поведения в социуме.

Резюме: Дана робота розкриває особливості появи «профілактичного ефекту». Обґрунтовує чинники, що впливають на процес оцінки наявної ситуації. Показана модель профілактичної діяльності соціального педагога в сфері профілактики правопорушень. **Ключові слова:** Технологія профілактики

и психологические особенности человека; 5) формировать негативное эмоциональное отношение к любому правонарушению. 6) формирование общеморальных и этических установок по отношению к себе и другим людям.

Исходя из сказанного, целью профилактической деятельности социального педагога должна содержать компоненты, позволяющие сформировать условия для появления «профилактического эффекта». Мы полагаем что этому способствует социально-педагогическая технология формирования правопримлемого поведения.

Социально-педагогическая технология профилактики правонарушений направлена на формирования у объекта профилактического воздействия: представления о противоправных состояниях внешней среды; представлений о неотвратимости наказания за совершение противоправных действий; способности предвосхищать появление противоправной ситуации; негативное эмоциональное отношение к правонарушению как социальному явлению; формирование общеморальных и этических установок по отношению к себе и другим людям.

Социально-педагогическая технология профилактики правонарушений содержит три этапа:

1 этап – подготовительный, направлен на проведение организационных мероприятий к непосредственному профилактическому воздействию:

К организационным мероприятиям относятся:

1) Определение объекта профилактического воздействия – зависит от наличия социального заказа на проведение профилактического мероприятия (планов социально-педагогической деятельности, указаний, приказов и др.) а также по ходатайству социального педагога, который объективно видит необходимость проведения профилактических мероприятий. Конечным результатом является выбор возрастной категории – дошкольники, младшие школьники, подростки и юноши. В зависимости от цели профилактических занятий (темы) группы могут дифференцироваться и по гендерному признаку. (например, при организации занятий по профилактике правонарушения «изнасилование», нежелательно чтобы в подростковую группу входили девочки-подростки. С ними также необходимо провести отдельно и по другой программе.

2) Подбор методов и средств профилактического воздействия – осуществляется в зависимости от объекта профилактического воздействия. При этом учитывается и особенности психо-социального развития, ведущая деятельность.

3) Разработка программы профилактического воздействия. Данная программа должна отображать количество занятий, условия проведения занятий.

4) Подготовка плана или план-конспекта профилактического занятия. В содержательной части план-конспекта занятия целесообразно отобразить: а) требования нормативных документов, в виде тезисов, характеризующие условия при которых деяние считается правонарушением, классифицирующие содержание конкретного правонарушения (в зависимости от темы занятия), особенности наказания за данное правонарушение; б) примеры в виде тезисов,

совершенствования. Человек всегда может больше, чем проявляет на деле. Всегда впереди есть некая зона еще нереализованных возможностей. Для будущего учителя музыки очень важно умение регулировать свои природные наклонности и особенности своей высшей нервной деятельности, свой темперамент. Учащиеся овладеть средствами и методами их распознавания. Действия учащегося во время обучения на музыкальном инструменте проходят естественно до тех пор, пока он остается в привычных условиях. Когда же он оказывается в непривычных ситуациях, опыт прошлой деятельности или поведения оказывается недостаточным и даже плохим для этой новой деятельности. Для этого нужно уметь быстро вносить коррективы в физиологические процессы, научиться управлять ими. Научиться осознавать физиологические особенности своей психики.

Изложение основного материала. У человека есть, очевидно, аппарат подсознательного ожидания, произвольного прогнозирования. Мы мало знаем работу этих психических механизмов, но то, что они имеют связь с эмоциями, воображением, памятью, волей – очевидно. И обладают они большой психофизиологической силой. Почему одни и те же слова, сказанные на уроке музыки: "Играйте непринужденно, спокойно" или "Представьте себе образ, который вы передаете исполнением", – у одних учащихся активизируют деятельность, других оставляют пассивными? В особо благоприятных ситуациях психическое состояние учащихся может достичь высоких "всплесков", мобилизовать, дать необычные творческие результаты. Очевидно, в психической сфере личности есть некий элемент прогнозирования, способность адекватно отражать сферу возможностей в деятельности и реализовать их в действительности. Наш мозг все время "строит" модели будущих действий, чтобы в той или иной мере осуществить их. Знать эти особенности психики, уметь регулировать их – это залог продуктивной учебной деятельности. При выполнении той или иной учебной задачи учащиеся стремятся проанализировать свои будущие действия, сделать их успешными, легко исполнимыми, но это не всегда удаётся. Поэтому очень важно выяснить причины этих явлений психики, механизмы воздействия на которые (словом, воображением) могли бы сформировать у учащихся навыки саморегуляции эмоционально-волевых состояний в творческой деятельности.

Л.С. Выготский подчеркивал, что даже чисто познавательные суждения являются не суждениями, но эмоционально-аффективными актами мысли.[3] При любой успешной деятельности происходит активизация тех функциональных систем организма, которые обеспечивают достижение нужного результата в итоге данной деятельности. Причем надо подчеркнуть, что формирование различных функциональных систем определяется именно той конечной целью, которую предстоит достичь. П.К. Анохин сформировал теорию о функциональных системах организма. Основным смыслом ее в том, что когда человек включается в какую-либо деятельность, в его организме начинаются изменения, определяемые этой деятельностью. Согласно этой теории, именно желаемый конечный результат "выстраивает" структуру очередной функциональной связи (системы), то есть определяет, как и в каких комбинациях будут действовать органы, объединяющиеся в данную

функциональную систему. Каждая новая цель (задача) вызывает в организме человека активизацию тех органов и систем, которые способны решать именно эту задачу. И одновременно уменьшается активность других систем, менее нужных в данном случае.

Функциональные системы необычайно подвижны, их внутренняя структура может меняться за самые короткие промежутки в зависимости от особенностей задач, которые стоят перед человеком. Совокупность всех этих изменений, нацеленных на достижение нужного результата, и составляет функциональную систему, объединяющую все наиболее характерные элементы в состоянии человека во время данной деятельности.

Таким образом, под функциональной системой следует понимать совместное функционирование различных систем организма (нервных, сердечно-сосудистых, дыхательных, мышечных и т. д.), объединяющихся на тот период, который необходим для решения поставленной цели. Когда цель выполнена, данная функциональная система "распадается", и те органы и подсистемы, которые входят в нее, могут объединяться в другие сочетания и иные комбинации, в новые функциональные системы в соответствии с требованиями очередной задачи. В начале 30-х годов И.П. Павлов в своем отчете физиолога психолога писал: "... человек есть, конечно, система (грубо говоря - машина), как и всякая другая в природе, подчиняющаяся неизбежным и единым для всей природы законам; но система в горизонте нашего современного видения единственная по высочайшему саморегулированию, сама себя поддерживающая, восстанавливающая, поправляющая и даже совершенствующая". [4] Таким образом, еще полвека назад ученые видели, что живой организм обладает таким замечательным качеством, как саморегуляция. Именно благодаря этому выработанному эволюцией механизму в действующем организме как бы сами по себе происходят те изменения, которые обеспечивают выполнение нужных действий, организуют необходимое поведение. Каждая функциональная система имеет, так сказать, "вертикальную организацию".

Это значит, что схема (план, структура) функциональной системы рождается на "самом верхнем этаже" организма - в головном мозгу, где программируется будущая деятельность (кора головного мозга), и формируется эмоциональное отношение к этой программе (подкорковые узлы, высшие вегетативные центры). А реализуется запрограммированная деятельность через "нижние этажи" функциональной системы посредством включения и выключения тех органов, которые нужны для выполнения намеченной цели (деятельности).

Переход от одного "этажа" к другим есть "совершенствование" отражательно образной психической деятельности. Деятельность органов, вошедших в сложившуюся функциональную систему, может протекать очень согласованно, предельно гармонично. И тогда человек справляется со своими делами успешно и легко. Но, к сожалению, совместная деятельность различных органов не всегда высоко согласованна. И тогда в поведении человека, решающего ту или иную задачу, возникают затруднения. Наиболее часто нарушения деятельности функциональных систем возникают во время

Выделяя явление «правосознание», Чуфаровский Ю.В. показывает механизм законоисполнительного поведения, который, по его мнению, тесно связан с таким явлением как «правовая интуиция», которым является функцией интеллектуально-развитой личности, как один из аспектов положительного социального стереотипа поведения человека [11]

Целью статьи является обоснование содержания социально-педагогической технологии профилактики правонарушений

Изложение основного материала. Для более полного раскрытия результативности профилактической деятельности нами была обоснована психологическая модель формирования «профилактического эффекта». Основными структурными семантическими единицами психологической модели будут крайние категории, иллюстрирующие начальный и конечный результат деятельности - формирование адекватного, правопримлемого поведения. Под «правопримлемым поведением» понимается внешняя активность человека не противоречащая принятым в социуме правовым нормам.

По нашему мнению основными структурными компонентами данной модели являются следующие категории: а) «потенциально-противоправное состояние внешней среды», которое характеризуется в способности вызвать у субъекта такие мотивационные реакции организма, которые могут вызвать у него намерение совершить противоправное деяние; б) «профилактический эффект», под которым понимается измененное, в результате оценки наличной ситуации, психоэмоциональное состояние субъекта, характеризующееся актуализацией внутриличностного мотивационного конфликта, который будет детерминировать дальнейший процесс формирования паттернов планируемого поведения.

Мы полагаем, что методический арсенал профилактической деятельности социального педагога может включать следующие группы методов как: 1) словесные методы – источников профилактического воздействия является устное или печатное слово (консультирование, лекция, рассказ, объяснение, беседа, дискуссия, работа с книгой); 2) наглядные методы – источником профилактического воздействия являются наблюдаемые явления, предметы, наглядные пособия; 3) практические - источником профилактического воздействия являются практические действия, выполняемые объектами профилактической работы (ролевые и деловые игры, групповая дискуссия, упражнения, тестирование и анкетирование, тренинги решения социально-педагогических задач на профилактическую тему).

По нашему мнению применение указанных методов будет наиболее эффективно если при их разработке будут учитываться рекомендации, основанные на знании условий появления «профилактического эффекта»: 1) формирование у объекта социально-педагогической деятельности субъективного представления о противоправных состояниях внешней среды; 2) формирование у объекта социально-педагогической деятельности представлений о неотвратимости наказания за совершение противоправных действий; 3) формирование способности у субъекта предвосхищать появление противоправной ситуации; 4) при разработке программ учитывать возрастные

профилактическая деятельность, сущность которой сводится к организации мероприятий по предупреждению социальной проблемы, социального отклонения или удержания их на социально-терпимом уровне, посредством устранения или нейтрализации порождающих их причин [6].

С целью предупреждения и отклонений в поведении осуществляется комплекс мер социально-психологического, медицинского и педагогического характера, направленных на нейтрализацию воздействия отрицательных факторов социальной среды на личность, получивший название профилактика [1, с. 143].

Проблема организации социально-профилактической деятельности рассматривается современными авторами (М.А. Галагузова, Н.И. Никитина, Глухова М.Ф., Шакурова М.В., Василькова Ю.В., А.Ш. Рахманова, П.А. Шептенко, Г.А. Воронина, Л.Я. Олифренко и др). В целом, социально-профилактическая направленность деятельности сводится к организации мероприятий направленных в нескольких направлениях.

Первое направление – профилактика дезадаптивного поведения (школьной и социальной дезадаптации). Работа в данном направлении сводится к раннему выявлению детей группы риска, консультативно-разъяснительной работой с родителями, мобилизации воспитательного потенциала семьи, социально-педагогический патронаж.

Второе направление – профилактика аддитивного поведения. (злоупотребление одним или несколькими химическими веществами протекающее на фоне изменённого состояния сознания).

Под профилактикой, таким образом, подразумевается научно обоснованные и своевременно предпринимаемые действия, направленные на предотвращения физических или социокультурных коллизий у отдельных индивидов групп риска, сохранение, поддержание и защиту нормального уровня жизни и здоровья людей.

В психологической науке, проблемами профилактики занимается раздел юридической психологии - правовая психологи, изучающая особенности отражения человеком правозначимых явлений. Основными проблемами данного раздела являются психологические аспекты эффективного правотворчества, психология правовой социализации личности, психология правосознания личности и общества, асоциальные стереотипы поведения.

Чуфаровский Ю.В. рассматривает правосознание как одну из форм общественного сознания, которое детерминированы материальными условиями существования общества, является ориентировочной основой правозначимых действий и определяет поведение человека в сфере наиболее существенных социальных отношений [7].

В целом, в юридической психологии (Новик Ю.В., Васильев В.Л., Чуфаровский Ю.В. и др.) проблема профилактики правонарушений рассматривается в рамках проблемы регуляции поведения. При этом отмечается, что правосознание регулирует поведение категориями правомерности, а мораль – категориями добра и зла. При этом, в большей степени рассматривается особенности противоправного поведения лиц, совершивших преступления.

стрессовых ситуаций, когда организм, нервная система испытывают чрезмерное напряжение, особенно тягостное при отрицательных эмоциях. Следовательно, механизм саморегуляции, заложенный в нас природой, не является абсолютно надежным и далеко не всегда оказывается особенно прочным. Но опыт показывает, что если человека специально подготовить к предстоящим стрессам, то он может их переносить достаточно легко.

Можно сказать, что в этих случаях действуют механизмы самопроизвольной бессознательной саморегуляции. Человеческая речь, с помощью которой можно четко сформулировать ту или иную задачу, помогает нам сознательно организовать, согласовать работу отдельных компонентов, составляющих целые функциональные системы организма. Следовательно, используя возможности мышления и речи, можно помогать организму в налаживании его успешной и продуктивной жизнедеятельности, причем в самых трудных условиях.

Основной силой психической саморегуляции служат слова и соответствующие им мысленные образы (воображение). Психическая саморегуляция - процесс, подобный любой другой тренировке. Она воздействует в первую очередь не на физическую, а на нервно-психическую сферу организма. Поэтому, как и любая тренировка, она требует постоянства, планомерности, настойчивости. Учащиеся должны научиться выполнять, свои учебные задачи успешно. Память о прошлых успехах, закреплённая в доминанте положительных эмоций, придаст им уверенность в собственных силах и способностях при решении очередной задачи или проблемы.

Но чем подкреплять радость успеха от деятельности?

Экспериментальная психология неопровержимо доказала, что нервная система человека не в состоянии отличить фактическую ситуацию от ситуации, созданной ярко и в деталях на экране телевизора.

Эмпирическое осознание действительности связано с чувственным взаимодействием человека с миром. Большую роль здесь играет чувственно-эмоциональное восприятие действительности. Наличие тех или иных потребностей и необходимость их удовлетворения выражаются в чувствах и эмоциях.

Эмоции закрепились в ходе эволюции человека как своеобразный инструмент, удерживающий жизненный процесс в его оптимальных границах и предупреждающий разрушительный характер недостатка или избытка каких-либо факторов жизни данного организма.

Как утверждает Г.Х.Шингаров, биологический смысл эмоций надо искать не в аварийном назначении, а в способности саморегуляции организма. [5]

А.Д.Лурия определяет эмоции как основной физиологический аппарат, поддерживающий на должном уровне рабочий тонус корковых нейронов.[6]

Роль эмоций, как развитых форм оценочной работы психики, вполне отвечает их физиологическому назначению, которое состоит в том, чтобы перестроить организм, подготовить его к выполнению соответствующих задач в обычной или чрезвычайной обстановке. Эмоции являются в этом смысле механизмом приспособления организма в качестве инструмента действия. Если восприятие, память, мышление – познавательные психические процессы, с

помощью которых человек отражает объективный мир, то такие психологические процессы, как эмоции, воля, внимание, – обеспечивают активность человека в преобразовании внешнего мира. Эмоции – необходимая часть человеческой активности, они обеспечивают "энергетическую" основу деятельности, являются ее мотивами. Эмоции проявляются в психических процессах личности. Воля – в его деятельности.

Как утверждает С.Л.Рубинштейн, изучение волевого акта есть изучение действия в отношении способа его регуляции. Волевой процесс детерминирован побуждениями, мотивами, которые отражаются в психике потребностями, интересами.[7] Подчеркивая роль эмоционально-волевых качеств в психике личности и их влияние на творческую деятельность, хочется напомнить слова К.Д. Ушинского: "...душа человека узнает сама себя только в собственной своей деятельности, и познания души о самой себе так же, как и познания ее о явлениях внешней природы, слагаются из наблюдений. Чем больше будет этих наблюдений души над собственной своей деятельностью, чем будут они настойчивее и точнее, чем больший и лучший психологический такт разовьется в человеке, тем этот такт будет полнее, вернее, стройнее".[8 с.48]

Деятельный подход к интеллекту учащегося, к его психике требует содержательного раскрытия функциональных систем, приводящих его с одного уровня умственной деятельности к другой - высшей. Это означает, что диагностика должна следовать за учебной деятельностью. Она предполагает наличие (содержательных, положительных) моделей тех видов деятельности, которые подвергаются обследованию и с а м о р е г у л я ц и и . Решающее значение должно придаваться не тому, что составляет зону актуального развития, а тому, что находится в зоне ближайшего развития.

Функция психодиагностики должна быть функцией определения условий, наиболее благоприятствующих дальнейшему развитию данного учащегося, учитывающей своеобразие его наличного психического состояния и его познавательной деятельности. Для интенсивного развития мышления учащихся надо их научить осознавать свои учебные действия, следовательно, действительное, а не мнимое развитие музыкально-интеллектуальных качеств может быть достигнуто лишь в русле энергичной самостоятельной мыслительной деятельности.

С психологической точки зрения становление художественного замысла представляет собой относительно длительный процесс апробирования целей, действия.

В начале работы над художественным произведением возникает некий общий довольно смутный замысел, исполнительская "гипотеза". Главная задача – цель "разбивается" на промежуточные "вычленения", решение которых может сопровождаться элементарными проблемными ситуациями и быть достаточно трудным. Нас особо интересуют мысленные (интеллектуальные) действия учащихся, которые представляют собой единство слуховых, двигательных, понятийных, эмоциональных и других компонентов этих действий. Становление их есть путь ориентации его мышления на творческое решение задачи.

Для успешного решения стоящей творческой проблемы мы подходим к

установления в скором будущем социального равновесия и благополучия.

Очевидно, что интеграция усилий общества может осуществиться лишь в рамках научно обоснованной, обеспеченной эффективными технологиями социально-педагогической системы перевоспитания личности несовершеннолетнего посредством последовательных педагогических и воспитательно-профилактических воздействий, обеспечивающих формирование личности с твердыми и правильными жизненными установками.

Однако, сохранение стабильной тенденции в количестве совершенных правонарушений свидетельствует с одной стороны о сложной социальной ситуацией, а также недостаточной профилактической работе, со стороны общественных и государственных учреждений.

Мы полагаем, что при внешней очевидности значимости проблемы, можно отметить, о недостаточной разработке социально-педагогических методик индивидуально-групповой работы, позволяющей эффективно проводить раннюю профилактику правонарушений. По нашему мнению, эффективному разрешению данной проблемы способствует использование категорий психологической модели формирования «правоприемлемого поведения», а разработки на её основе эффективных методик социально-педагогической профилактики правонарушений.

Анализ литературы. Современные стратегии социальной политики все более ориентируются не на борьбу со следствиями, а прежде всего на преодоление причин, порождающих проблемы, что обуславливает направленность социальной работы на своевременное выявление и эффективное решение проблем, возникающих у конкретного клиента, семьи, социальных проблем в целом.

Одно из направлений социальной работы – социально-профилактическое и реабилитационное направления, предусматривающие работу с трудными детьми, с детьми девиантного и делинквентного поведения. Профилактическая и реабилитационная деятельность социального педагога направлена на выявление, диагностику и коррекцию детей группы риска с различными формами психической и социальной дезадаптации, выражающейся в поведении, неадекватном нормам и требованиям ближайшего окружения, а также на выявление функционально не состоятельных семей и оздоровление семейного воспитания [4].

С социально-педагогической науке проблема организации социально-профилактической деятельности рассматривается такими авторами как М.А. Галагузова, Н.И. Никитина, Глухова М.Ф., Шакурова М.В., Василькова Ю.В., А.Ш. Рахманова, П.А. Шептенко, Г.А. Воронина, Л.Я. Олифренко и др. В юридической психологии проблема научного обоснования методов профилактики правонарушений рассматривается рядом авторов (Ю.В. Новик В.Л. Васильев, Ю.В. Чуфаровский и др.)

Осуществление профилактической и реабилитационной функций социальным педагогом более эффективно, если он основное внимание уделяет формированию в воспитаннике положительных качеств, способствует самовоспитанию детей [5].

К одним из направлений социальной защиты относится социально-

УДК 159.9.019.4

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАЗРАБОТКИ СОЦИАЛЬНО-
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРОФИЛАКТИКИ
ПРАВОНАРУШЕНИЙ**

Чуносов Михаил Александрович,

кандидат психологических наук,

доцент кафедры педагогики и психологии

Евпаторийского института социальных наук

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

Постановка проблемы. В настоящее время, когда социальная работа стала неотъемлемой частью жизнедеятельности государства и общества, когда социальные работники были включены в политические, экономические и социальные структуры общества и общественные отношения, появилась потребность создания эффективных моделей деятельности в сфере социальной защиты населения.

Неотъемлемой сферой деятельности любого цивилизованного общества становится создание и совершенствование разветвленной и эффективной системы социальной защиты, основной целью которой является оказание все сторонней разовой или постоянной помощи индивиду (группе), попавшему в трудную жизненную ситуацию, с целью обеспечения наиболее полной его самореализации.

Главная роль в решении этой острейшей проблемы отводится социальной педагогике, при этом решение ее возможно только с привлечением всех сил общества. Одним из самых распространенных следствий нарушения либо деформации процесса социализации личности является возникновение отклонений в ее поведении [1, с. 160].

По нашему мнению, в настоящее время в социально-педагогической практике наиболее активно разрабатывается проблема профилактики и реабилитации аддитивного поведения (А. В. Гоголева, Л.Г. Леонова, Л.Н. Бочкарёва, Н. Ю. Максимова, С. В. Березин, К. С. Лисецкий, С. Даулинг, и др. Данное обусловлено тем, что масштабы и темпы распространения алкоголизма, наркомании и токсикомании в современном обществе таковы, что ставят под вопрос физическое и моральное здоровье молодежи и будущее значительной ее части [2, 3].

Одним из направлений социально-педагогической деятельности, является поиск путей снижения роста преступлений среди молодежи и повышенная эффективность их профилактики. Необходимость скорейшего решения этой задачи обусловлена не только тем, что в стране продолжает сохраняться достаточно сложная криминогенная обстановка но, прежде всего тем, что в сферы организованной преступности втягивается все больше и больше несовершеннолетних, криминальными группировками, созданными подростками, совершаются опасные преступления и число их неуклонно растет. Преступность молодеет и принимает устойчивый рецидивный характер. А такая криминализация молодежной среды лишает общество перспектив

методу психологического овладения структурой действия. Метод предполагает психологическое переключение внимания учащегося на определенные моменты, в которых просматривается скованность, зажатость, боязнь, вызванные конкретной исполнительской трудностью. Метод ведет к выработке умения сознательного переключения внимания на те стороны деятельности, которые не связаны с данной трудностью и снимают эти негативные "зажимы" психики. Здесь мы должны обратить внимание на психологический эффект слова. Основной силой психологической саморегуляции служат слова и соответствующие им мысленные образы. Чтобы войти в то состояние, которое избавит учащегося от негативных эмоционально-волевых зажимов, он должен создать положительный эмоциональный образ. Прежде, чем преодолеть трудный барьер в деятельности, – сознательно "перебрать" ряд вариантов и "запрограммировать" в воображении такие образы, которые обеспечат успешное преодоление зажимов психики. «Мы можем расстроить привычную систему рефлексов, установленных самой природой или прежней привычкой... первый толчок здесь во всяком случае даст таинственное воплощение наших идей: но потом уже идет непроизвольная рефлекторная ассоциация движений, все равно, будет ли эта ассоциация установлена природою или привычкою»[9]

Программа будущих действий формируется в мозгу человека, а остальные системы, в первую очередь опорно-двигательный аппарат, выполняют намеченную программу. От того, насколько успешно функционируют программирующая и исполняющая системы, от того, насколько хорошо они взаимосвязаны, зависит качество конечного результата деятельности учащегося. Успешное выполнение задачи связано с усилением деятельности нервной системы, усилением эмоционально-волевой сферы психики. Поэтому необходима систематическая тренировка. Со временем нервная система учащегося становится более гибкой и устойчивой.

Как отмечает Э.Куэ, воображение доступно воздействию и управлению. Для того, чтобы люди могли сознательно управлять своей психикой, им нужно показать, как это делать, так же, как учат детей читать, писать, как обучают музыке и т.д...."[10]

Разучивание художественного произведения, зашифрованного композитором в нотном тексте, нужно рассматривать в двух плоскостях. На одной из них перед нами композиционная структура конкретного сочинения, состоящая из взаимосвязанных подвижных и переливающихся элементов – композиционных средств музыкальной выразительности: формы, структуры, фактуры, ритма, лада, гармонии и т.п. На второй - проблема психологической подготовленности учащегося к восприятию и усвоению данного материала и проблема диагностики умственной и психологической готовности к данной деятельности. Диагностика уровня формирования отдельных элементов деятельности позволит установить уровень каждого компонента: – останавливать внимание на отдельных элементах музыкальной ткани, выдвигая каждый раз новые художественные задачи.

Это не означает, что учащиеся должны копировать образы. Наша педагогическая цель - помочь создать у учащихся на основе нотного кода

такої образ, который способен увлечь, эмоционально "заразить" предполагающего слушателя, при этом по возможности избежать прямого показа и объяснения.

Р. Нейгауз подчеркивал, что одна из главных задач педагога – сделать как можно скорее и основательнее так, чтобы быть ненужным ученику... То есть привить ему ту самостоятельность мышления, методов работы, самопознания и умения добиваться цели, которая называется зрелостью.[11] Лучше создавать такие проблемно-поисковые ориентиры, которые бы побуждали ум и чувства, мышление и воображение, определяющие характер образа в целом и его частях.

Подводя итог вышеизложенному, мы еще раз подчеркиваем важность сознательного воздействия на слабые стороны в психике учащихся. Это поможет нам оптимизировать процесс педагогической деятельности. Важно, чтобы они в самом начале своей подготовки к будущей профессии трезво оценили сильные и слабые стороны своей психики.

Наиболее доступным методом является самонаблюдение. Вопрос о навыках саморегуляции связан с вопросом самоорганизации процесса самовоспитания.

Это реализуется в таких конкретных приемах, как самонаблюдение самоанализ. Переход от потребности в самовоспитании к реальной деятельности предполагает формулировку ясных целей и задач, путей, средств и методов к этой деятельности. Затем можно перейти к составлению плана самовоспитания. Составление плана можно осуществить в разных формах: план, схема, модель, структура (по неделям, месяцам, полугодиям).

Чтобы наблюдать динамику изменения роста положительных качеств в учебной деятельности, важно вести наблюдение с выработанной системой контроля и сравнения данных. Приобретение учащимися опыта саморегуляции эмоционально-волевых качеств обязательно сочетается с тренировкой в новой деятельности на более высоком уровне.

В заключение подчеркиваем, что, с позиции оптимизации учебной деятельности, музыкально-эстетическая деятельность есть деятельность субъекта (личность учащегося) и объекта деятельности (музыкальное произведение, художественный образ идеи), как сложная система, как некоторое множество компонентов, объединенных в определенную структуру посредством закономерных отношений и связей настолько тесных, что изменение одного из компонентов вызывает изменение других, а нередко и всей системы.

Психолого-педагогические методы саморегуляции помогут сохранить целостность динамики учебного процесса, чтобы художественный образ, его идеи не терялись в усвоении технических навыков, и чтобы сохранилась активная структура творческой деятельности учащегося.

К.Д.Ушинский утверждал, что изучение психических явлений научным путем – необходимое условие для того, чтобы воспитание наше, сколь возможно, перестало быть или рутиною или игрушкой случайных обстоятельств и сделалось, сколь возможно же, делом р а ц и о н а л ь н ы м и с о з н а т е л ь н ы м [1 2] .

використання фінансових ресурсів (місцеві цільові податки, додаткове фінансування з місцевих бюджетів, утримання частини загальнодержавних податків на місцевому рівні тощо).

Система управління сферою вищою освітою знаходиться в процесі свого вдосконалення, становлення на нових, демократичних засадах. Основними рисами цієї системи виступають подолання монополії держави поряд з посиленням наданих їй регулюючих функцій та включення інших суб'єктів у процес керівництва вищими навчальними закладами. Здійснення цих важливих завдань з одночасним посиленням взаємних зв'язків і взаємодії основних партнерів (держави, громадськості, приватного сектору, керівництва вищих навчальних закладів) дозволить задіяти не тільки важелі формальної системи освіти, а й включити всі ті, що впливають на розвиток вищої освіти.

Висновки. Встановлено, що на макрорівні системою вищої освіти в Україні управляє Народ, Конституція, Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, а на мезорівні Міністерство освіти та науки України, Вища атестаційна комісія, Державна акредитацій на комісія, Всеукраїнська профспілка працівників освіти.

Резюме. У статті досліджено особливості структури управління системою вищої освіти. Розглянуто структуру управління системою вищої освіти в Україні, яка складається з п'яти рівнів: макро-, мезо-, мікро-, рівня ВНЗ та суб'єктного рівнів. **Ключові слова:** управління, система вищої освіти, рівні управління.

Резюме. В статье исследованы особенности структуры управления системой высшего образования. Рассмотрена структура управления системой высшего образования в Украине, которая состоит из пяти уровней: макро-, мезо-, микро-, уровня вузов и субъектного уровней. **Ключевые слова:** управление, система высшего образования, уровни управления.

Resume. The article examines features of the management structure of higher education system. The structure of management system of higher education in Ukraine is opened, which consists of five levels: macro-, meso-, micro-, university and subjective levels. **Keywords:** management, higher education, management level.

Література

1. Закон України Про вищу освіту. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 20, ст.134.
2. Фадеев В.І. Психологічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до розвитку креативності молодших школярів. / Владислав Іванович Фадеев. — Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаніка. – Івано-Франківськ, 2006. – 22с.
3. Фадеев В.І. Характеристика тенденцій розвитку сучасної вищої школи / В.І.Фадеев. – Вісник Черкаського університету. Серія „Педагогічні науки”, Вип. 163. – Черкаси : ЧНУ, 2009. – С. 141–145.
4. Фадеев В.І. Системні аспекти організації управління освітніми ресурсами ВНЗ / В.І.Фадеев. – Проблеми сучасної педагогічної освіти — Ялта : РВВ РВНЗ КГУ, 2009. — С. 54—58

Подано до редакції 06.02.2011

атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Державна акредитаційна комісія забезпечує ліцензування, атестацію та акредитацію вищих навчальних закладів, надання та зміну їх статусів.

За результатами акредитації вищих закладів освіти Міністерство освіти і науки України разом з міністерствами і відомствами, яким підпорядковані заклади освіти: визначає відповідність освітніх послуг державним стандартам певного освітньо-кваліфікаційного рівня за напрямками, надає право видачі документа про освіту державного зразка; встановлює рівень акредитації навчального закладу; інформує громадськість про якість освітньої та наукової діяльності вищих навчальних закладів.

Розроблена правова база функціонування галузі передбачає значну демократизацію системи освіти та управління нею. Новими, демократичними рисами системи освіти виступають широке залучення різних верств населення до актуальних проблем, відкритість системи вищої освіти, колегіальність та колективність управління.

Загальноосвітньою тенденцією сучасного стану освіти виступає розвиток процесів децентралізації в управлінні цією сферою, які знаходять прояв у делегуванні відповідальності на нижчі рівні управління системою. Це може проявлятися у різних формах: делегування повноважень на нижчі рівні центральної влади, делегування повноважень місцевим органам державної влади, надання повноважень спеціально створеним органам управління освітою, зменшенні ієрархічних рівнів влади.

До причин, що лежать в основі процесів децентралізації управління освітою, відноситься, перш за все необхідність поліпшення здатності системи відповідати змінам попиту на освітні послуги. Специфіка освітньої діяльності полягає в тому, що якість її результатів значною мірою залежить від стандартизованих процедур. Саме вони є гарантом відповідної якості освітніх послуг, а з іншого боку - стандартизовані, усталені процедури завжди несуть в собі загрозу жорсткості, негнучкості, нездатності швидко реагувати на зміни і навіть бути перепоною для необхідних змін. Вихід з такого положення шукається в перерозподілі різних функцій між рівнями управління.

Повноваження центральної влади посилюються у проведенні загальної політики, визначенні її основних пріоритетів і саме головне – проведенні політики, направленої на гарантування високої якості освіти та загальної ефективності освітньої системи. Не менш важливим виступає звільнення їх від вирішення дріб'язкових, численних питань і передача повноважень нижчим рівням, які краще знають стан справ і здобувають таким чином можливість маневру у їх вирішенні.

Розширення повноважень органів управління освітою місцевого рівня зумовлено необхідністю кращого врахування освітніх потреб даної місцевості. Загалом охоплюючи широке коло питань: організаційних, педагогічних, управлінських, фінансових, відносно різних ланок освіти воно знаходить різні форми прояву.

У сфері вищої освіти частіше всього місцевим органам управління надаються більші повноваження щодо контролю кількості випускників всіх спеціальностей, яких потребує економіка певного регіону України, пошуку та

Література

1. Курлянд З. Н. Педагогические способности и профессиональная устойчивость учителя. – Одесса, 1972. – С.14.
2. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы – М., 1973. – С.13.
3. Выготский Л. С. Проблема эмоций //Вопросы психологии. – 1958 – №3 – С.19.
4. Павлов И.П. Двадцатилетний опыт объективного изучения высшей нервной деятельности. – М.,Мед-из, 1951. – С.364.
5. Шингаров Т.Х. Эмоции и чувства как форма отражения действительности. – М., 1971. – С.38.
6. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека и их нарушения при локальных поражениях мозга. – М., 1962 – С.61.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М., 1946. – С.512.
8. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Сбор. соч. – Т.8. – Л., 1950 – С.48.
9. Там же. – С. 200.
10. Куэ Э. Сознательное самовнушение как путь господства над собой, -- Киев, 1990.—С. 5
11. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. – М., изд—во МГУ, 1961.—С.35.
12. Ушинский К.Д. Указ. соч. – С.56.

Подано до редакції 10.02.2011

УДК 37.013.44

ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Барно О.М., доктор педагогічних наук, професор,

Кіровоградський інститут розвитку людини ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»

Актуальність. Вища школа сьогодні в Україні переживає процес модернізації, який спрямований на входження у Європейський простір, збереження національних традицій вищої освіти, на підготовку фахівців міжнародного рівня і високодуховних людей, здатних до ствердження і збагачення духовних цінностей. Це викликає необхідність розробки нових наукових підходів до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах педагогічного напрямку в умовах полікультурного простору, гострої потреби в міжкультурних комунікаціях, що забезпечують духовну спрямованість планетарного виховання.

Модернізація вищої освіти пов'язана не тільки з підвищенням якості освіти, але й з необхідністю ускладнення змісту виховання, акцентування уваги на культурологічних виховних аспектах як пріоритетних в освітній діяльності. Саме це і визначає актуальність нашого дослідження.

Особливого значення сьогодні набуває проблема виховання духовних

цінностей у студентської молоді і, зокрема, у студентів ВНЗ.

Постановка проблеми полягає у необхідності виховання духовних цінностей у студентів вищих навчальних закладів, адже сучасне суспільство зі стрімкими тенденціями до урбанізації та глобалізації знаходиться під загрозою втрати національних ціннісних пріоритетів у молоді.

Ступінь дослідженості проблеми. Проблемою виховання духовних цінностей у студентської молоді займалися О.Белих, О.Олексюк, О.Семашко, Б.Нагорний, Д.Чернилевський, Г.Шевченко, В.Яковенко та інші. Питання вдосконалення навчально-виховного процесу у сучасній вищій школі постало у працях Б.Ананьєва, С.Архангельського, А.Алексюка, Є.Бондаревської, М.Буланової-Топоркової, С.Вітвицької. Особливої популярності зараз набувають розвідки, присвячені методологічним засадам виховання духовних цінностей у студентів та теоретичним питанням значущості виховання духовних цінностей у студентської молоді, які знайшли висвітлення у працях О.Андрєєвої, Є.Бондаревської, О.Данилюка, В.Серебряка, Н.Шапранової та інших.

Розв'язання проблеми. На основі всебічного аналізу проблем культури, вищої освіти і виховання просліджуються ідеї провідних вчених філософів різних епох стосовно того, що поняття культура завжди є свідомою роботою духу над своїм власним удосконаленням і над упорядкуванням всього того, що оточує людину. Духовна діяльність має два аспекти: духовно-продуктивна діяльність – діяльність по виробництву духовних цінностей та духовно-практична діяльність – діяльність по опануванню соціального досвіду, накопичених людством духовних цінностей у процесі культурного розвитку людей. Науковці стверджують, що опанування духовними цінностями є еволюційний процес набуття духовного досвіду, розвитку ціннісних орієнтацій, духовних потреб і духовних почуттів. Аналізуючи погляди українських педагогів та філософів, можна стверджувати, що суттєве значення має співвідношення тіла і душі, проблема поєднання особистісного і колективного, соборного початків, притаманних людині, такі якості як честь і слава, як найвищі цінності людини, любов, милосердя, терпимість, глобальний конфлікт добра зі злом. У філософських концепціях “серця” Г.Сковороди, П.Юркевича розкривається процес духовної діяльності людини, моральна чистота, етико-естетичний погляд на світ. Ідеї А.Потебні мають неперевершене значення для усвідомлення сутності національних цінностей.

Значне місце посідають погляди І.Франка щодо факторів загальнолюдського прогресу (вільна праця, свобода, як найвищий ідеал, найвища цінність людини) та основних завдань щодо становлення української нації, що здатна дати відсіч асиміляційним устремлінням інших націй, але разом з тим повинна бути нерозривно пов'язана зі всезагальним [4, с.72].

Отже, в умовах переходу сучасної системи освіти і виховання на нову парадигму значно актуалізується проблема виховання ціннісних орієнтацій, духовних, загальнолюдських і національних цінностей, в цілому ціннісний підхід до формування особистості, зокрема, до виховання фахівця.

Тому система освіти, виконуючи найважливіше соціальне замовлення, повинна бути підпорядкованою вихованню загальної культури індивіда,

освіти; визначає нормативи матеріально-технічного, фінансового забезпечення вищих навчальних закладів; здійснює навчально-методичне керівництво, контроль за дотриманням вимог стандартів вищої освіти, державне інспектування; здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції; здійснює ліцензування та акредитацію вищих навчальних закладів незалежно від форм власності та підпорядкування, видає їм ліцензії, сертифікати; здійснює встановлення відповідності документів про вищу освіту та вчені звання; формує і розміщує державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою; сприяє працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів; затверджує умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів; затверджує статuti підпорядкованих йому вищих навчальних закладів та вищих навчальних закладів приватної форми власності; погоджує статuti вищих навчальних закладів державної форми власності, підпорядкованих іншим центральним органам виконавчої влади, вищих навчальних закладів, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим, та вищих навчальних закладів комунальної форми власності; організовує вибори, затверджує та звільняє з посад керівників підпорядкованих йому вищих навчальних закладів; погоджує затвердження на посаду керівників вищих навчальних закладів комунальної і приватної форм власності; організовує атестацію педагогічних і науково-педагогічних працівників щодо присвоєння їм кваліфікаційних категорій, педагогічних та вчених звань; разом з іншими центральними органами виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади комунальної форми власності, забезпечує реалізацію державної політики у галузі вищої освіти і здійснює контроль за втіленням державної політики у галузі вищої освіти, дотриманням нормативно-правових актів про вищу освіту в усіх вищих навчальних закладах незалежно від форми власності і підпорядкування; здійснює інші повноваження, передбачені законом [1].

Вказано, що єдиним розпорядчим органом у сфері освіти є Міністерство освіти і науки. Тимчасом це не так, оскільки майже половина вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації знаходиться у підпорядкуванні більше 20 різноманітних державних агентств – Міністерства охорони здоров'я, Міністерства транспорту, Міністерства оборони та ін. Так само неповно вказана і законодавча база - Закон України “Про вищу освіту” від 23 червня 2004 р. Новацією в Україні за прикладом розвинутих держав є реалізація концепції розвитку так званого “трикутника знань”, а саме – освіти, досліджень та інновацій. Потужні, відомі університети Європи, які є осередками нових знань, здійснюють перетворення вищої освіти, називаються дослідницькими. В Україні почалася трансформація кращих ВНЗ в університети дослідницького типу. Роль дослідницьких університетів для підвищення якості освіти, наукових досліджень, розроблення і впровадження сучасних технологій та інноваційної діяльності надзвичайно посилюється. Їх на сьогоднішній день – 12 з 250.

Вища атестаційна комісія забезпечує виконання державних вимог при

1. всебічний аналіз освітніх потреб особи протягом усього життєвого циклу як послуги;
2. формування державного замовлення на підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів за напрямами та спеціальностями підготовки;
3. підготовка фахівців за спеціальностями відповідних напрямів і освітньо-кваліфікаційних рівнів такої кількості та якості, що обумовлене забезпеченням добробуту суспільства та його розвитку;
4. використання принципів програмно-цільового методу діяльності та системного підходу для формування та реалізації сукупності освітніх послуг;
5. застосування принципів і методів стратегічного управління з метою забезпечення життєздатності навчального закладу на ринку, тим самим інтегрувати стратегію адаптації до попиту, що змінюється, з активним впливом на нього, що базується на аналізі освітніх потреб, та створювати умови щодо управління попитом;
6. забезпечення інноваційності процесу формування та реалізації послуги, що дозволяє орієнтуватися на довгострокову перспективу;
7. врахування соціальних факторів на всіх етапах маркетингового процесу;
8. освітні послуги є товаром, відповідним потребам споживачів, що забезпечує реалізацію здібностей, таланту, всебічного розвитку особи та її добробуту [2];
9. створення, підтримка й зміцнення сприятливої суспільної думки, позитивного іміджу освітніх установ;
10. гарантування гуманістичності утворення, єдності державного культурного й освітнього простору, загальнодоступності й адаптивності освіти, її світського характеру, волі й плюралізму, демократизму управління й автономності освітніх установ;
11. фінансування освіти й надання гарантій для довгострокових інвестицій інших суб'єктів у цю сферу;
12. застосування податкових пільг й інших форм регулювання ринку з метою розвитку пріоритетних спеціальностей, форм і методів підготовки фахівців, освіти в цілому;
13. ліцензування й атестація освітніх установ і програм по асортиментах й якості послуг;
14. інформаційне забезпечення освітніх установ тощо [1].

Управління діяльністю системи вищої освіти здійснює єдиний центральний орган - Міністерство освіти і науки. Воно здійснює аналітично-прогностичну діяльність у галузі вищої освіти, визначає тенденції її розвитку, вплив демографічної, етнічної, соціально-економічної ситуації, інфраструктури виробничої та невиробничої сфер, ринку праці на стан вищої освіти, формує напрями взаємодії з іншими ланками освіти, стратегічні напрями розвитку вищої освіти відповідно до науково-технічного прогресу та інших факторів, узагальнює світовий і вітчизняний досвід розвитку вищої освіти; бере участь у формуванні державної політики у галузі вищої освіти, науки, професійної підготовки кадрів; розробляє програми розвитку вищої освіти, стандарти вищої

широкій науковій ерудиції і високому гуманістичному почуттю – почуттю любові до людини. Тому в основу сучасної концепції освіти необхідно закладати культурологічний підхід, що зумовлює звернення до майбутнього спеціаліста як соціокультурного індивіда, продукт культури нації, людства. Культурологічний підхід потребує розглядати дисципліни гуманітарного циклу як складову духовної культури суспільства, припускає адаптацію виховання й освіти до конкретного культурного середовища, а це означає, що суттєвим в підготовці майбутнього фахівця є осмислення культурних досягнень рідного краю, країни, всього світу, тобто національних і загальнолюдських цінностей.

Загалом, важливим аспектом високої духовності людини є культура мови. Культура мови – це перш за все встановлена наукою і соціальною практикою нормативність мови, багатство її словника і фразеологічного фонду, чіткість мовленнєвого мислення. Культура мови є духовним станом усього народу. Мовленнєва культура покликана відігравати все більш вагоме значення не тільки в духовному, культурному житті, а й соціально-політичних та ідеологічних сферах багатонаціонального й полікультурного суспільства.

Нами було з'ясовано, що розуміють студенти під загальнолюдськими та національними цінностями. Серед найбільш важливих загальнолюдських цінностей студенти визначили такі, як любов, доброта, взаємодопомога, гуманізм, дружба, сім'я, життя, здоров'я, мораль, відданість, відвертість, мудрість, взаєморозуміння, авторитет у суспільстві, чесність, порядність тощо. Серед національних цінностей – культура, мова, традиції, пам'ятки української культури, релігія, справедливість, свобода, територія, історія, діловитість. Аналіз анкет показав, що студенти плутають такі поняття, як цінності, почуття, риси характеру особистості, а також не в змозі визначити, які цінності вони хочуть засвоїти [3, с.132]. Спостерігається низька наявність ціннісних професійних орієнтацій – пріоритетні цінності, названі студентами, не пов'язані з їхньою майбутньою професією.

Сукупність духовних цінностей можна класифікувати в соціологічному плані за видами духовної діяльності, або в гносеологічному аспекті за формами суспільної свідомості: цінності знання, моральні цінності, естетичні тощо. У цих класифікаціях беруться до уваги здебільшого об'єкти ціннісного відношення, які включені до того чи іншого виду матеріальної або духовної людської діяльності. За рівнем професійної спрямованості було виявлено три групи студентів: перша група – це студенти з позитивною професійною спрямованістю, яка залишається до завершення навчання, ціннісні орієнтації в професійній сфері пов'язані з привабливістю змісту професії, з чітким уявленням про неї, високою соціальною значущістю; друга група – студенти, для яких вибір професії немає чітко вираженої професійної мотивації, вони остаточно не визначили свого відношення до професії; третя група – студенти з негативним відношенням до професії [2, с.24].

Треба відзначити, що в процесі навчання інтерес до обраної професії у деяких студентів іноді зменшується, тому актуальним є завдання не тільки зберігати, а й значно зміцнити подальший розвиток цього інтересу.

Нами були визначені фактори, що впливають на формування загальнолюдських та національних цінностей у студентів вищих навчальних

закладів: засоби масової інформації, родина, спілкування з товаришами (академічна група), самоосвіта, художня література, навчальні дисципліни, спілкування з викладачами, мистецтво, участь у суспільному житті.

Аналіз навчальних програм дозволив нам зробити висновок про те, що навчально-виховний процес у вузі має широкі виховні можливості для формування загальнолюдських і національних цінностей, однак ці можливості лише незначною мірою враховуються в навчальних програмах, і головним чином, лежать у сфері організації навчального матеріалу, що спричиняє імовірність їхньої реалізації залежною від виховної й методичної роботи кафедр і кожного викладача окремо.

Результати дослідження

Результати дослідження та аналіз літературних джерел дозволили виявити основні складові системи навчально-виховної роботи з формування цінностей у студентів вищих навчальних закладів, що передбачала:

- засвоєння наукових знань про характер і зміст національних і загальнолюдських цінностей;
- орієнтацію навчально-виховного процесу на єдність загальнолюдських і національних цінностей;
- організацію навчально-виховного процесу як творчої взаємодії викладачів і студентів й створенню умов для самовиховання й самодетермінації останніх;
- цілісний вплив всіх компонентів педагогічного процесу на свідомість, почуття, поведінку студентів;
- надання навчально-виховному процесу професійної спрямованості;
- використання комплексу сучасних методів навчання й виховання в їхніх численних комбінаціях;
- облік і розвиток індивідуально-творчих здібностей студентів;
- активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів з опорою на їхній особистісний потенціал;
- техніко-методичне забезпечення навчально-виховного процесу.

Резюме. У статті розглянуто теоретико-методологічні аспекти виховання духовних цінностей у студентів вищих навчальних закладів. Схарактеризовано культурологічні основи знання. Визначено зміст та технології виховання духовних цінностей в процесі вивчення дисциплін. **Ключові слова:** культура, образ культури, людина культури, духовність, цінність, духовні цінності, загальнолюдські і національні цінності, ціннісні орієнтації, полікультурний простір, студентська молодь

Резюме. В статье рассмотрены теоретико-методологические аспекты воспитания духовных ценностей у студентов высших учебных заведений. Схарактеризованы культурологические основы знания. Определено содержание и технологии духовных ценностей в процессе изучения дисциплин. **Ключевые слова:** культура, образ культуры, человек культуры, духовность, ценность, духовные ценности, общечеловеческие и национальные ценности, ценностные ориентации, поликультурное пространство, студенческая молодежь

Summary. The theoretical and methodological aspects of bringing up of the

Макрорівень	Народ України Конституція Президент Верховна Рада Кабінет Міністрів
Мезорівень	Міністерство освіти та науки України Вища атестаційна комісія Державна акредитаційна комісія Всеукраїнська профспілка працівників освіти
Мікрорівень	Міністерство освіти та науки АР Крим Органи місцевого самоврядування
Рівень ВНЗ	Загальні збори (конференція) трудового колективу ВНЗ Профспілка працівників вищого навчального закладу Учена рада вищого навчального закладу Студентське самоврядування Факультет Кафедра
Суб'єктний рівень	Керівник (ректор (президент), начальник, директор тощо) - мотиваційний компонент; - когнітивний компонент; - операційний компонент; - особистісний компонент.

Рис. 1 Структура управління системою вищої освіти в Україні

Президент України формує державну політику та визначає систему органів виконавчої влади, які здійснюють державне управління у сфері освіти. Верховна Рада України здійснює законотворче регулювання та ратифікує міжнародні угоди в галузі освіти, зокрема вищої. Кабінет Міністрів України через систему органів виконавчої влади: здійснює державну політику у галузі вищої освіти; організує розроблення та здійснення відповідних загальнодержавних та інших програм; у межах своїх повноважень видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти; забезпечує контроль за виконанням законодавства про вищу освіту. Управління у галузі вищої освіти у межах їх компетенції здійснюється: спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки; іншими центральними органами виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади; Вищою атестаційною комісією України; органами влади Автономної Республіки Крим; органами місцевого самоврядування; власниками вищих навчальних закладів; органами громадського самоврядування.

До специфічних функцій держави і її органів управління у сфері освіти відносяться:

моделями організації навчального процесу, освітніми технологіями. Приєднання України до Болонської конвенції ставить перед нею нові концептуальні завдання в освіті.

У Національній доктрині розвитку освіти в XXI ст. чітко визначено нові цілі й завдання модернізації управління освітою, задекларовано перехід в Україні від суто державного управління освітою до державно-громадського. Реалізація цього положення на практиці потребує пошуку нових ресурсів вищими навчальними закладами та їх управління.

Складність, багатоаспектність управлінських проблем, що визначають характер практичних змін управління ресурсами вищих навчальних закладів, потребує запровадження передових освітніх управлінських моделей і технологій, які зумовлюють підвищення ефективності управління.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Важливими у цьому зв'язку є дослідження, присвячені проблемам: загальної теорії управління (В. Афанасьєв, А. Білінов, Б. Гаєвський, Г. Дмитренко, В. Колпаков, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, С. Платонов, Є. Смірнов, Г. Щокін та ін.); загальнофілософським проблемам освітньої політики (В. Андрущенко, В. Гальперіна, М. Головатий, В. Захарченко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Ніколаєнко та ін.); психологічних аспектів управління (Л. Карамушка, В. Крижко, Р. Немов, А. Петровський, В. Семіченко та ін.); особливостей управління освітніми системами (С. Бутівченко, М. Войтович, М. Генсон, Г. Сльнікова, Ю. Конаржевський, В. Лазарєв, В. Пікельна, М. Поташнік, Т. Шамова та ін.); принципам, методам, моделям, підходам до управління вищими навчальними закладами (В. Гуменник, М. Кондрух, Н. Конопліна, В. Маслов, А. Ніколаєв, В. Нотченко, Є. Яковлев та ін.); становлення, функціонування та розвитку вищої приватної школи (В. Астахова, О. Сидоренко, В. Рамзаєв, М. Швецов та ін.).

Незважаючи на зростання інтересу вчених до проблеми управління освітніми закладами, аналіз наукової літератури свідчить, що проблема управління ресурсами вищих навчальних закладів, особливо освітніх не знайшла належного відображення у педагогічній літературі. Недостатня розробка цього питання педагогічною наукою, реальний стан управління вищим навчальним закладом дозволяють констатувати, що сучасний рівень управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів не відповідає вимогам, які висуваються суспільством. Необхідність розв'язання виявлених суперечностей обумовлює актуальність дослідження організаційно-педагогічних основ управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів.

Метою даної статі є дослідження особливостей макро- та мезорівнів структури управління системою вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз літератури [1 - 4] дозволяє нам виокремити структуру управління системою вищої освіти в Україні (рис. 1), яка складається з п'яти рівнів: макро-, мезо-, мікро-, рівня ВНЗ та суб'єктного рівнів.

cultural wealth among students of higher educational establishments in polycultural space are considered in the article. The content and technologies of bringing up of the cultural wealth while studying are determined. **Keywords:** culture, form of culture, person of culture, cultural wealth, common of all mankind and national wealth, value orientations, polycultural space, students' youth.

Література

1. Бордовская Н.В. Педагогика / Н.В.Бордовская, А.А. Реан – СПб. : Питер, 2000. – 304 с.
2. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении : О коллективном способе учебной работы / В. К.Дьяченко. – М. : Просвещение, 1991. – 191 с.
3. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання / В.І.Лозова, Г.В. Троцько. – Харків : „ОВС”, 2002. – 400 с.
4. Москаленко П.Г. Навчання як педагогічна система / П.Г.Москаленко. – Тернопіль : ТДП, 1995. –144 с.
5. Хуторской А.В. Современная дидактика / А.В.Хуторской. – СПб. : Питер, 2001.– 544 с.

Подано до редакції 23.02.2011

УДК: 378.095

ПОДАТКОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ

Болдова Антоніна Андріївна

к.пед.н., доцент, заступник завідувача

кафедри фінансових ринків та фінансових послуг

Національного університету державної податкової служби України

Актуальність теми полягає в тому, що здобуття Україною незалежності, перехід до ринково-економічних відносин зумовили відокремлення податкової служби із фінансових органів у самостійну гілку державної служби. Як виконавчий орган, вона функціонує згідно законів, нормативно-правових актів, встановлених вимог і забезпечують реалізацію професійної функції працівники, які мають економічну чи юридичну спеціальність але не підготовані виконувати особливі функції податкової служби. Це викликало необхідність створення вищого навчального закладу, роль якого полягатиме у формуванні високопрофесійних спеціалістів податкової справи.

Більшість вищих навчальних закладів України уніфіковані. Вони можуть надати систему загальних знань у тій чи іншій сфері але не призначені для підготовки фахівців «спеціального» призначення, оскільки носять цивільний характер. З огляду на вищесказане слід зазначити, що для підготовки працівників спеціалізованої галузі необхідно створити особливу освітню систему, яка б функціонувала для забезпечення податкової служби кваліфікованими фахівцями здатних реалізовувати виробничі і професійні функції.

Аналіз публікацій та останніх досліджень проблеми. Досі порушена тематика не набула масового висвітлення, але ряд наукових публікацій

присвячено розгляду податкової освіти в Україні. До тих чи інших її аспектів зверталися сучасні вчені, зокрема розглядав професійну поведінку працівників податкової служби України М.Глубіш; вивчав морально-етичні аспекти діяльності податкової служби В.Мічурін; визнала складові ефективної підготовки і перепідготовки податкових кадрів І.Вілента; досліджував принципи Болонської декларації та їх вплив на формування працівника податкової служби В.Загорський. Значна увага приділена професійній етиці працівника податкової служби В.Безрученком, В.Білоусом і Т.Проценком, Т.Линник, Т.Шолковою. Особливості навчально-виховного процесу курсантів податкової міліції досліджували В.Данильчик і П.Костін, В.Безрученко, О.Лаврентьев, С.Андрущенко, А.Андрейченко, О.Харіна.

Мета даної статті полягає у узагальненні даних щодо розвитку податкової освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Визначальним компонентом у розвитку будь-якого суспільства є накопичення певних знань, набуття досвіду, вироблення традицій та подальша їх передача. Такі процеси, при ієрархічній організованості, системності і урегульованості є освітою.

Результатом освітньої діяльності є засвоєння особистістю знань, умінь і навичок. Репродукція і застосування вище згаданих знань, умінь і навичок призводять до розвитку особистості, її освіченості і виявлення у різних суспільних сферах. Доцільно зауважити, що це також канал інформації – один із чинників прогресу. Отже, освіта виступає як складний феномен, який спрямований на розвиток особистості, її освіченість і включає засвоєння нею багатьох наук [2].

Щодо вищої професійної освіти, то вона має на меті підготовку і перепідготовку фахівців відповідного рівня, задоволення потреб особи в поглибленні і розширенні освіти на базі середньої (повної) загальної, середньої професійної освіти, що реалізовується в освітніх установах вищої професійної освіти (вищих навчальних закладах) [1].

Система вищої професійної освіти в Україні передбачає підготовку фахівців різних галузей, спеціальностей і освітньо-кваліфікаційних рівнів, але щодо вищої податкової освіти, то існує ряд вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців із оподаткування, але системний підхід до податкової освіти реалізовує Національний університет державної податкової служби України.

Названий навчальний заклад створено у 1999 році, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України, на базі Українського фінансово-економічного інституту у місті Ірпінь Київської області. У серпні 2003 року йому надано статус національного. Заклад підпорядковується Міністерству освіти України та Державній податковій адміністрації України.

Податкова освіта – це навчально-виховний процес метою якого є підготовка працівників податкової служби до виконання виробничих функцій та професійних завдань пов'язаних із особливостями означеної трудової діяльності [4].

Фахівець, освічений у податковій галузі, стає конкурентоспроможним на ринку праці і отримує можливості для професійного зростання в органах та

студентам чіткого інструктивного матеріалу по проходження практики.

Подчеркнем, что в современных условиях развития высшего образования методическое обеспечение любого элемента учебного процесса должно быть гибким. В особенности это касается производственной практики, поскольку здесь пересекаются несколько независимых факторов: руководитель и студент, неопределенность с базой практики, неопределенность с конкретным руководителем от предприятия, ускорение темпов развития технологий и т.д.

Таким образом, совершенствование практической подготовки, в том числе в период прохождения производственной практики, на наш взгляд, должна базироваться на моделях профессионально-практической компетентности, представляющих собой эталонный «образ профессии» и «образ специалиста».

Резюме. В статье проанализированы факторы совершенствования практической подготовки в высших учебных заведениях на основе результатов опроса студентов и руководителей практик. Определены основные направления решения выявленных проблем организации практической подготовки студентов. **Ключевые слова:** практическая подготовка, производственная практика, профессионально-практическая компетентность.

Резюме. У статті проаналізовано чинники удосконалення практичної підготовки у вищих навчальних закладах на основі результатів опитування студентів та керівників практик. Визначено основні напрямки вирішення виявлених проблем організації практичної підготовки студентів. **Ключові слова:** практична підготовка, виробнича практика, професійно-практична компетентність.

Summary. The article analyzes the factors to improve the practical training in higher education institutions based on a survey of students and supervisors. The main directions for solving the problems identified practical training of students. **Keywords:** practical training, practice, professional and practical competence.

Подано до редакції 19.02.2011

УДК 378+37.014.544

МАКРО- ТА МЕЗОРІВНІ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Фадєєв Владислав Іванович

кандидат психологічних наук, доцент,

Євпаторійський інститут соціальних наук РВНЗ "КГУ" (м. Ялта)

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкових і демократичних відносин, входження України в європейський і світовий простір висуваються нові вимоги до професійної підготовки майбутнього фахівця. Одне з головних завдань освіти – формування і розвиток інтелектуальних, моральних і духовних якостей професіонала, соціально-активної особистості, справжнього громадянина.

Сьогодні вища освіта змінюється за структурою і змістом, системою фінансування і матеріально-технічного забезпечення, але найголовніше – за

Указанные выше проблемы являются актуальными и для предприятий, руководство которых заинтересовано в молодых специалистах с высоким уровнем практической подготовки.

Указанные выше проблемы являются актуальными и для предприятий, руководство которых заинтересовано в молодых специалистах с высоким уровнем практической подготовки.

Для выявления современного состояния организации практической подготовки во время прохождения производственной практики было проведено анкетирование студентов специальности «Профессиональное образование» швейного профиля. Также был проведен анкетный опрос преподавателей – руководителей практик, в четырех высших учебных заведениях, а именно: Крымском инженерно-педагогическом университете, Украинской инженерно-педагогической академии, Хмельницком национальном университете и Киевском национальном университете технологии и дизайна. Вопросы были направлены на выявление соответствия между теоретическими знаниями, получаемыми в ходе обучения в вузе и процессом их использования и закрепления в период прохождения практики для развития умений, навыков, формирующих профессионально-практическую компетентность, а также для выяснения удовлетворенности преподавателями и студентами организацией практики, ее методическим обеспечением и руководством со стороны преподавателей и представителей предприятия – базы практики.

Среди основных трудностей студенты выделили отсутствие финансово-материального подкрепления организации практики (21 %), более современные технико-технологические параметры на предприятиях швейной промышленности, нежели те, которые использовались в ходе производственного обучения (14 %). Недостаточность теоретических и практических знаний, полученных в ходе обучения в вузе отметили 15 %, незаинтересованность руководителей практики от предприятия студенты оценили достаточно низко (от 5 до 10 %). Среди факторов, которые повлияли на процесс формирования профессионально-практической компетентности в условиях производственной практики, студенты не выделили наиболее значимого. Их оценки распределились равномерно от 18 до 23 %. Так, доступное методическое обеспечение как фактор выделили 18 % практикантов, сопровождение руководителем от учебного заведения 23 %, сопровождение руководителем от предприятия 21 %, технологический уровень базового предприятия – 20 %, лояльность отношения персонала предприятия (базы практики) к практикантам 18 %.

Данные, полученные по результатам анкетирования преподавателей руководителей практики выявили следующее. Руководители практик не удовлетворены методическим обеспечением практики: полностью удовлетворены только 7 %, в основном удовлетворены – 14 %, в основном не удовлетворены – 45 %, совсем не удовлетворены – 34 %. В устной беседе преподаватели, а также заведующие кафедрами отметили, что существующее методическое обеспечение в основном состоит из программы практики и методических рекомендаций которые не дают ни преподавателям, ни

підрозділах державної податкової служби України. Але маючи базову економічну чи юридичну освіту не обмежений названими рамками.

Важливим моментом в процесі податкової освіти є визначення потреб ДПА України. Вирішення такого завдання можливе через постійний моніторинг, який забезпечить виявлення відповідності між професійними знаннями і навичками, якими повинен володіти працівник податкової служби, і наявним рівнем означених а також визначення потреб окремого працівника в професійному розвитку.

Зважаючи на вищезазначене слід відмітити, що метою навчання у відомчих закладах освіти є отримання необхідної спеціальності для подальшої служби в органах та підрозділах ДПА України. Це і становить основу професійного навчання.

Сьогодні окрім відомчих навчальних закладів підготовка фахівців для системи ДПА України здійснюється цивільними закладами освіти, що обумовлено постійним некомплектом органів та підрозділів ДПС, значною плінністю кадрів та неможливістю відомчих навчальних закладів компенсувати втрачені кадри з причин постійного скорочення прийому до них слухачів та курсантів через обмеження бюджетного фінансування [4].

Кожен вищий навчальний заклад має свою спеціалізацію та спрямований на задоволення потреб у кваліфікованих фахівцях окремої галузі економіки, освіти, науки чи культури. З огляду на це, цивільні заклади освіти не призначені для підготовки фахівців для органів та підрозділів ДПА України. В них можуть отримуватись, так би мовити базові знання, які стануть у пригоді в деяких службах та підрозділах органів системи ДПА України. Загалом, існуюча система юридичної та економічної освіти, яка запроваджена в цивільних закладах освіти, непристосована для підготовки фахівців для органів та підрозділів ДПА України, що пояснюється наступним. По-перше, цивільні заклади освіти не ставлять перед собою мету підготувати фахівців саме для органів та підрозділів ДПА України, як наслідок не враховують специфіку діяльності цього органу виконавчої влади [4].

У відомчих навчальних закладах системи ДПА України на відміну від цивільних, орієнтованих на підготовку фахівців широкого профілю, відбувається підготовка фахівців для конкретних сфер діяльності органів та підрозділів ДПС України.

Програми професійної освіти, таких навчальних закладів, повинні бути спрямовані на профілюючі та спеціальні дисципліни, на вироблення і закріплення вузькопрофільних вмінь та навичок, але не йти в розріз із загальною юридичною чи економічною підготовкою.

Доцільними заходами для удосконалення системи підготовки фахівців податкової сфери є:

1. залучати до проведення занять практичних працівників, які мають досвід роботи за основною посадою не менше п'яти років, високі показники у службовій діяльності та схильні до викладацької діяльності;
2. забезпечувати необхідну кількість осіб в резерв на новий прийом з розрахунку не менше двох претендентів на одна місце;
3. удосконалювати навчальні плани, робочі навчальні програми, тематичні

плани з метою найбільшої відповідності їх загальній та спеціальній спеціалізації;

4. навчання повинно бути максимально приближеним до реального, практичні відпрацювання теоретичних знань повинні становити неменше 20 % від запланованого навчання;

5. систематичний контроль за методичним рівнем викладання (планування взаємних та контрольних відвідувань, проведення відкритих лекцій і семінарів);

6. перспективним є обмін досвідом даної галузі із зарубіжними країнами;

7. необхідно розробити на рівні ДПА України комплекс заходів, спрямованих на підтримку та соціальний захист кандидатів на службу до органів та підрозділів ДПА України [4].

Виконання основних завдань професійного навчання працівників органів та підрозділів ДПА України повинно досягати:

1. постійною, цілеспрямованою організаційною роботою, спрямованою на удосконалення професійної майстерності службовців податкових органів;

2. проведенням занять на високому теоретичному і методичному рівні;

3. активізації свідомого ставлення до підвищення своєї професійної майстерності;

4. сучасною підготовкою учбової бази і матеріальним забезпеченням учбового процесу;

5. постійним і дієвим контролем за виконанням навчальних програм, теоретичних планів, а також засвоєнням матеріалу [4].

Фахівці, які здобули податкову освіту у спеціалізованому вищому навчальному закладі покликані забезпечувати реалізацію наступних державотворчих функцій:

1. забезпечити розгляд сплати податків як виконання свого громадянського обов'язку а не фіскальної функції держави;

2. проводити пояснювальні заходи, метою яких є обізнаність громадян про необхідність діяльності податкової служби;

3. забезпечити розумну прозорість та відкритість реалізації податкової функції держави;

4. здійснювати підготовку фахівців податкової служби.

Для ефективної реалізації зазначених завдань доцільно:

1. вивчити досвід функціонування податкової освіти провідних країн світу;

2. розробити та втілювати Концепцію системи податкової освіти;

3. здійснити моніторинг мережі навчальних закладів які готують фахівців для податкової служби і та запропонувати шляхи її реконструкції;

4. передбачити та розробити систему заходів, щодо розв'язання соціальних проблем, які виникатимуть у процесі створення системи податкової освіти.

Системний підхід до реформування наявної податкової освіти і її розбудова призведуть до побудови демократичної національної податкової системи побудованої на найкращих традиціях світових стандартів і національних інтересів.

Summary. Reasons of broadening of the net of women's colleges in 1920-1940 are defined. Specificity of general education requirements is analyzed. Areas of preparation, which were established in the analyzed period, are singled out.

Keywords: women's education, women's college, content of education, syllabus, general education requirements.

Література

1. Daigler M. Through the Windows: A History of the Work of Higher Education among the Sisters of Mercy of the America / M. Daigler. – Scranton : University of Scranton Press, 2000. – 198 p.

2. Karen K. Women Religious, the Intellectual Life and Anti-intellectualism: History and Present Situation / K. Karen // Women Religious and the Intellectual Life: the North American Achievement. – 1996. - #1 . P. 43-72.

3. Lynch P. Sharing the Bread in Service: Sisters of the Blessed Sacrament, 1891-1991 / P. Lynch. – Bensalem : privately printed, 1998. – 207 p.

4. Schleifer J. The College of New Rochelle: an Extraordinary Story / J. Schleifer. – New York : privately printed, 1994. – 102 p.

Подано до редакції 19.02.2011

УДК 378.147

АНАЛИЗ ИММАНЕНТНЫХ ФАКТОРОВ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В РАМКАХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Усеинова Лена Юсуфовна

*кандидат педагогических наук, старший преподаватель,
РВУЗ «Крымский инженерно-педагогический университет»*

Процесс реформирования отечественного высшего образования требует трансформации практической подготовки в рамках учебного процесса с целью полноценного формирования профессиональной компетентности у студентов, соответствующей современным требованиям различных производственных структур.

Квалификационные требования к выпускникам вузов тесно связаны с социально-экономическими изменениями общественного развития и основаны в своем большинстве на владении ими практическими умениями, опытом, развитием способностей будущих специалистов быстро и оперативно адаптироваться в изменяющихся условиях производства.

Как отмечают ученые-педагоги С.Ф. Артюх, Е.Э. Коваленко, А.Т. Маленко, Л.З. Гархан, Н.А. Цырельчук и др., ситуация, сложившаяся в инженерно-педагогическом образовании после распада Советского Союза, в организации и проведении производственной практики дает основание для констатации проблем в процессе подготовки: слабая материальная база вузов, недостаточная проработанность содержания и методик организации практик в новых условиях хозяйствования, и как следствие, нарушение отлаженного механизма «вуз»-«предприятие» и др.

дисциплін була впроваджена у коледжі Трінті та коледжі Ноут Дейм у 1921 році [4].

На відміну від коледжів спільного навчання чоловіків та жінок філософія освіти у жіночих коледжах була сформована на основі гуманного підходу, який передбачав формування характеру студенток та вміння керуватися філософськими та релігійними істинами у повсякденному житті.

Порівнюючи навчальні плани у коледжах та академіях, ми з'ясували, що змістова відмінність була зумовлена тим, що починаючи з 1921 року у жіночих коледжах були запроваджені інтеграційні курси з історії, літератури та мистецтва спрямовані на формування світогляду про взаємозв'язок соціальних дій та молитов. Дані курси стали підґрунтям до формування у 1930 році літургійного руху спрямованого на задоволення літургійних потреб у мистецтві та музиці. Літургійний рух та доктрина «містичне тіло Христа» (Mystici Corporis) були зцентровані навколо ідеї рівності обох статей, тому і стали інтеграційною частиною навчальної та виховної діяльності.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

- ключовими факторами розширення мережі жіночих коледжів у 1920-1940 роки стали: збільшення кількості церковних працівників жіночої статі, що виконували роботу, яка передбачала наявність певного освітньо-кваліфікаційного рівня; потреба у зниженні чисельності релігійних жінок, які вступали у коледжі спільного навчання обох статей; запровадження обов'язкової системи сертифікації учителів унеможливило подальшу роботу педагогічних кадрів без диплома;

- не зважаючи на різні напрями підготовки, за якими велася навчальна діяльність у всіх коледжах була сформована єдина система освітніх вимог (general education requirements), що включала перелік не фахових навчальних дисциплін обов'язкових для вивчення;

- починаючи з 1921 року у жіночих коледжах були введені інтеграційні курси з історії, літератури та мистецтва спрямовані на формування світогляду про взаємозв'язок соціальних дій та молитов;

- у досліджуваній період вперше були запроваджені напрями підготовки економіка, початкове навчання, дієтологія та харчування.

Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему, особливо перспективним може бути дослідження специфіки педагогічного процесу у американських жіночих коледжах у 1950-1960 роках.

Резюме. У статті визначені причини розширення мережі жіночих коледжів у 1920-1940 роки. Розкривається специфіка системи єдиних освітніх вимог. Виокремлюються напрями підготовки, що були запроваджені у досліджуваній період. **Ключові слова:** жіноча освіта, жіночий коледж, зміст освіти, навчальний план, єдині освітні вимоги.

Резюме. В статье определены причины расширения сети женских колледжей в 1920-1940 годах. Раскрывается специфика системы единых образовательных требований. Выделяются направления подготовки, которые были введены в исследуемый период. **Ключевые слова:** женское образование, женский колледж, содержание образования, учебный план, единые образовательные требования.

Висновок. До здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю начислення податків, повнотою і своєчасністю внесення у відповідні бюджети податків, зборів і інших обов'язкових платежів, установлених законодавством потрібно підходити із максимальною відповідальністю, професійністю та з професійними знаннями, уміннями і навичками. Дотримуватися названих принципів потрібно і в процесах прийняття рішень щодо застосування фінансових санкцій і накладення адміністративних штрафів на порушників податкового законодавства і забезпечення їхньої стягнення. Важливою складовою є і захист інтересів держави в судових органах у питаннях, пов'язаних із сплатою податків, зборів і інших обов'язкових платежів та прийняття нормативних і методичних документів із питань оподаткування, бухгалтерського обліку і звітності для виконання відповідних законодавчих актів.

В своїй цілісності система податкової освіти виступає як сукупність взаємопов'язаних складових, які функціонують відповідно до притаманних їй закономірностей та принципів з метою підготовки фахівців податкової галузі із розвитком у них інтелектуальних, духовних, моральних цінностей в інтересах забезпечення функціонування податкової системи України.

Оскільки кожен громадянин держави виступає платником податків, то постає гостра необхідність у системі податкової грамотності населення.

Резюме. В статті окреслено систему податкової освіти. У ній висвітлено сучасний стан податкової освіти в Україні, її сутність, особливості, основні засади та запропоновано заходи для удосконалення системи підготовки фахівців податкової сфери. Розкрито основні завдання професійного навчання працівників податкової служби і визначено покладені на них державотворчі функції. **Ключові слова:** податкова освіта, податкова служба, фахівці, підготовка фахівців, підготовка фахівців податкової сфери.

Резюме. В статье обозначена система налогового образования. В ней освещено современное состояние налогового образования в Украине, его сущность, особенности, основные принципы и предложены меры по совершенствованию системы подготовки специалистов налоговой сферы. Раскрыты основные задачи профессионального обучения работников налоговой службы и определены возложенные на них государственные функции. **Ключевые слова:** налоговая образование, налоговая служба, специалисты, подготовка специалистов, подготовка специалистов налоговой сферы.

The paper outlines a system of tax education. It highlights the current state of tax education in Ukraine, its nature, features, basic principles and measures for the improvement of the training tax area. The basic task of training workers and tax authorities assigned to them defines the state function. **Keywords:** tax education, tax services, specialists, training specialists, training tax area

Література

1. Довідник [Електронний ресурс] : режим доступу <http://uk.wikipedia.org/wiki>. - заголовок з екрану.
2. Освіта як предмет вивчення соціології. [Електронний ресурс] : режим доступу http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999999/

catid,190/id,8799/ - заголовок з екрану.

3. Формування високої податкової культури та навчання населення [Електронний ресурс] : режим доступу <http://in1.com.ua/book/17099/13728/> - заголовок з екрану.

4. Довідник [Електронний ресурс] : режим доступу <http://studrada.com.ua/content/> - заголовок з екрану.

Подано до редакції 25.02.2011

УДК 327.6.016

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КОМПЛЕКСІ ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧИХ ДИСЦИПЛІН

Бублієнко Євгенія Вікторівна

Аспірант кафедри образотворчого мистецтва,

методики викладання та дизайну

Кримський гуманітарний університет, м. Ялта

Постановка проблеми. Сьогодні вузівська освіта в Україні виходить на якісно новий рівень, зумовлений змінами у суспільно-економічному житті, що підтверджується підписанням державою Болонської декларації. У зв'язку з цим серед ВНЗ країни зростає активність щодо впровадження у навчальний процес ECTS (European Credit Transfer System) – європейської системи перезарахування кредитів. ECTS передбачає використання широко поширеної у світі кредитно-модульної системи оцінювання навчальних досягнень студентів. Навчання майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, пов'язано з їхнім професійно-творчим розвитком і саме тому необхідно забезпечити найбільш ефективні методи навчання, у вищих навчальних закладах, для формування творчих здібностей та професійної майстерності у майбутніх фахівців щодо засвоєння знань та умінь.

Аналіз дослідження і публікацій. Рішення даних задач має забезпечити досягнення мети дослідження, оскільки інноваційні методи навчання образотворчих дисциплін, дозволить підвищити практичну діяльність студентів у вищих навчальних закладах. Аналіз теоретичних джерел доводить, що проблема формування художньої культури містить різні аспекти: філософський, психологічний, культурологічний, історичний та інші. Одним із них є педагогічний. Аспект, розкритий у дослідженнях Ю.Азарова, Н.Леонтьєва, О.Мелік-Пашаєва, Б.Неменського, Д.Узнадзе, Т.Шпікалової, В.Щербаківа, Д.Ельконіна та інші. З позицій педагогіки мистецької освіти, аналіз праць Г.Беди, С. Ігнат'єва, В. Кузіна, С.Ломова, М.Резніченка, О. Риндіна, Є. Шорохова, а також дисертаційних досліджень В. Григор'єва, О.Макарової, Т.Міхової, О. Кайдановської, І.Пастиря, О.Ткачука, В.Щербіни та ін. підтверджує доцільність наукового розгляду змісту художньої діяльності в процесі підготовки майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, котра в сукупності з іншими дисциплінами мистецького циклу забезпечується навчальним предметом [6 с. 18]. Наукове

жінкам має бути надано право отримувати освітні послуги, оскільки саме жінки, займаючись вихованням дітей, відповідають за рівень формування моральності у всій країні. До того ж, на думку єпископів, жінки були наділені здібностями, які можна було реалізувати на користь держави тільки за рахунок навчальної діяльності. Метою заснування більшості жіночих коледжів було те, що з 1920 року була запроваджена обов'язкова система сертифікації учителів, що унеможливила подальшу роботу без диплома.

Особливостями жіночих коледжів було те, що їх заснуванням, управлінням, а також викладацькою діяльністю займались переважно жінки. Порівнюючи рівень фінансування у жіночих коледжах та освітніх інституціях спільного навчання обох статей, ми встановили, що у жіночих коледжах був більш високий рівень фінансового забезпечення, оскільки вони фінансувались за рахунок церковної громади, для якої була характерна мережева та ієрархічна структура. Крім того, відмінністю жіночих коледжів від коледжів спільного навчання обох статей було те, що їх мережа розширювалася більш інтенсивно за рахунок того, що вони розміщувалися у приміщеннях академій, що виключало необхідність фінансового забезпечення для придбання земель та будівництва приміщень.

Як стверджують американські дослідники П. Лінч та К. Керен, не вважаючи на різні напрями підготовки, за якими велася навчальна діяльність, у всіх коледжах була сформована єдина система освітніх вимог (general education requirements), що включала перелік не фахових навчальних дисциплін обов'язкових для вивчення [2;3]. Наприклад, у коледжі Трінті студентки усіх початкових напрямів мали вивчити від одного до трьох років англійську мову, два роки історію та один рік дисципліни природничого циклу. Виняток складало лише релігієзнавство, яке було неелективним у всіх коледжах окрім Велеслейського та Васарського. На першому курсі студентки опановували англійську мову та літературу, грецьку, французьку та німецьку мови, математику, музику та фізику.

У зв'язку із збільшенням чисельності католицьких емігрантів, які були представниками середнього класу, у коледжах був запроваджений навчальний напрям економіка, адже освітні послуги мали відповідати освітнім потребам. Додатково були введені курси домашня економіка та домогосподарство. Вперше напрям підготовки початкове навчання був відкритий у 1921 році, а у 1930 році були додані лікарська справа та підготовка вчителів за окремими спеціальностями. Пізніше був запроваджений напрям підготовки дієтологія та харчування. Отже, починаючи з 1920 року у коледжах почали відкриватися напрями підготовки, що мали підготувати жінок до займання посад у різних економічних секторах [1].

В контексті нашого дослідження важливим є те, що керівництво більшості жіночих коледжів констатувало, що навчальні плани освітніх інституцій мають зрівнятися за змістовим компонентом з навчальними планами чоловічих коледжів з метою надання жінкам права отримувати освітні послуги на рівні з чоловіками. У коледжах була впроваджена методика викладання окремих навчальних дисциплін для підготовки студенток до більш кваліфікованого виконання обов'язків учителя. Вперше методика викладання навчальних

практика показує, що в закладах освіти здебільшого поширений статево-рольовий підхід, який ґрунтується на розрізненні жінок і чоловіків за психологічними характеристиками, і, відповідно, різних підходах до навчання особистості залежно від статі. Такий підхід, фактично, веде до утвердження прихованої нерівності представників різної статі і закріплення у суспільній практиці гендерної упередженості, ініціювання гендерно-рольових конфліктів тощо. У США жіноча освіта є глибоко традиційною, тому що бере свої початки у глибині віків та інноваційною, оскільки базується на методології гендерного, особисто-орієнтованого та персоналізованого підходів. Зауважимо, що основними установами, які замовляють проведення наукових досліджень у площині жіночої освіти у США є Національна федерація бізнесу і професійних жіночих клубів (National Federation of Business and Professional Women's Clubs), Національна асоціація жінок-деканів (National Association of Deans of Women) та Національна католицька організація освіти (National Catholic Education Association). З огляду на вище означене, ми вважаємо, що вивчення особливостей становлення вищої жіночої освіти у США є необхідним для України, оскільки наша держава ще стоїть на шляху введення гендерних підходів у вищу освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проведений аналіз сучасних соціологічних та науково-педагогічних джерел засвідчує, що процес становлення та розвитку жіночих освітніх інституцій та їх місце у контексті розвитку шкільництва були в полі зору багатьох дослідників. Актуальні питання гендерної проблематики досліджувались у працях С. Г. Айвазової, В. П. Агеєвої, Т. В. Говорун, І. А. Жерьобкіної, І. Д. Зверєвої, у тому числі проблеми гендерної політики у сфері освіти – Л. В. Гонюкова, Н. В. Грицяк, Л. С. Кобелянська. Однак відсутні праці, присвячені системному аналізу особливостей розвитку жіночої освіти у США у 1920-1940 роках.

Формулювання цілей. Вивчення особливостей змісту освіти у американських жіночих коледжах у 1920-1940 роки складає мету даної статті. Відповідно до цього основними завданнями статті є: визначення причин розширення мережі жіночих коледжів у досліджуваній період; розкриття специфіки системи єдиних освітніх вимог; виокремлення напрямів підготовки, що вперше були запроваджені у 1920-1940 роки.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи причини розширення мережі жіночих коледжів у 20-40 роки ХХ століття, нами був виокремлений ряд факторів, що кардинально відрізнялись від чинників заснування жіночих освітніх інституцій наприкінці ХІХ століття. По-перше, зросла кількість церковних працівників жіночої статі, що виконували роботу, яка передбачала наявність певного освітньо-кваліфікаційного рівня. По-друге, розширення мережі жіночих коледжів мало вплинути на процес зниження чисельності релігійних жінок, які вступали у коледжі спільного навчання обох статей. По-третє, у досліджуваній період досить поширеним був монастирський рух, до якого могли приєднатись лише освічені жінки, що вказувало на високий відсоток освічених жінок у релігійній конгрегації. По-четверте, церковні діячі на чолі з єпископами Дж. Сполдіном та Дж. Айлендом наголошували, що

дослідження теоретичних і прикладних аспектів психології візуального мислення С. Симоненко та матеріали навчальних посібників, підготовлених Безчастним М. є важливою концептуальною ідеєю для розгляду окресленої проблеми [5 с. 36].

Метою даної статті є дослідження проблема інноваційних методів навчання декоративно-прикладного мистецтва у комплексі викладання образотворчих дисциплін, для студентів вищих навчальних закладах, в контексті сучасної вузівської освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні розвиток особистості і розвиток нації – це дві складові поступу суспільства. Майбутнє української нації залежить від змісту цінностей, які закладаються у свідомість молодих людей, і від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя. Тому непересічне значення має процес формування особистості громадянина України, який здійснюється у вищих педагогічних навчальних закладах, що покликані не тільки давати високий рівень фахової освіти, озброювати майбутніх учителів знаннями і навичками, але й сприяти вихованню гармонійно розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, здатної до саморозвитку і с самовдосконалення, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури.

Метод – (від грец. *metodos* – шлях до чого-небудь) означає спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети.

Метод навчання – досить складне, багатоякісне багатомірне педагогічне явище, в якому знаходять відображення об'єктивні закономірності, принципи, цілі, зміст і форми навчання. Цей зв'язок з іншими дидактичними категоріями взаємо-зворотній: принципи, цілі, зміст і форми навчання визначають метод, але вони не можуть бути реалізовані без нього, без урахування можливостей їх практичної реалізації.

Огляд окремих підручників, монографічної та журнальної літератури дає змогу простежити тенденції розвитку та деякі спроби класифікацій методів навчання у вищих навчальних закладах за останнє двадцятиріччя. При цілісному підході до цього питання насамперед потрібно відмітити розподіл методів навчання на дві групи, які називаємо традиційними та нетрадиційними.

У відповідності з характером пізнавальної діяльності студентів по засвоєнню змісту освіти виділяють такі методи, як пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові та дослідницькі. Мова йде про класифікацію методів навчання на основі їх внутрішньої психологічної сторони, домінуюче місце в якій займає концепція Лернера І.Я. та Скаткіна М.М. Підкреслимо, що внутрішня психологічна сторона методу навчання є складним психолого-педагогічним синтезом різних психологічних процесів (відчуття і сприймання, пам'яті і мислення, емоцій, уваги і волі суб'єкта тощо) з метою і змістом навчання [4 с. 386].

Поряд з класифікаціями методів навчання, які відображають певну окрему сторону чи завдання навчально-виховного процесу, існують бінарні класифікації, які розглядаються Ярмаченком М.Д., Галузинським В.М.,

Євтухом М.Б. та ін. "Класифікація" методів навчання, що ґрунтується на двох істотних ознаках як обов'язкових структурних властивостях методів" була обґрунтована Алексюком А.М [1 с. 28].

Отже, існують різні класифікації традиційних методів навчання.

Крім традиційних, у практиці педагогіки вищої школи за останні двадцять років великого розповсюдження та застосування набули й інші методи навчання, які ми називаємо нетрадиційними. Серед них певної уваги заслуговують так звані "активні" методи навчання. Особливістю є спонукання студента та викладача до активності, обов'язкову взаємодію в процесі навчання студентів між собою чи з іншими суб'єктами НВП.

До нетрадиційних методів навчання відносять ще й навчальні модулі, які дедалі ширше використовуються в практиці педагогіки вищих навчальних закладів. Відомі різні підходи трактування модулів. (Агапова О.І., Швець В.І, Вербицький А.А., Куликов С.І., Дурко Є.М. та ін.). Навчальним модулем вважають метод навчання, що активізує самостійну пізнавальну діяльність студентів, служить її поетапній організації, регулюванню, контролю та оцінці. Кесаманли Ф.П., Оржешковська Л.М. та Ткач Г.І. поділяють навчальний модуль на п'ять складових частин: структурно-логічні схеми (виділяють основні блоки знань по темі, що вивчається); навчальну карту (встановлюється ієрархія елементів, що вивчаються); вибіркові тести для контролю (чи самоконтролю); задачі аналітичного чи графічного змісту (для контролю чи самоконтролю на більш високому рівні (на рівні умінь та навичок) та лабораторні роботи дослідницького характеру, що сприяють становленню та закріпленню знань з теорії. Дидактики вважають, що перехід до модульного навчання означав би корінне перетворення системи навчання. До цього додамо, що в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка на базі вивчення студентами однієї з дисциплін "Педагогіки вищої школи" Алексюком А.М. була розроблена педагогічна технологія, побудована за принципом модульного процесу навчання, яка стала широко відомою в педагогіці вищої школи нашої країни. [1с.30]

Порівняно до вище згаданих складових частин навчального модуля Глузман О.В. розглядає "т'юторські" заняття. Кожне з них, за його словами, замінюючи семінарські та лабораторні роботи, "включає в себе три-чотири види навчальної роботи: дискусію щодо змісту вивчених першоджерел, аналіз педагогічних ситуацій, вирішення проблемно-педагогічних задач, рольову та ділову гру." [7 с. 39-44.]

Зосереджуючи свою увагу на класно-урочній та модульно-розвиваючій системі, Фурман А.В. підкреслює, що модульно-розвиваюча система має якісно відмінне від традиційного програмного забезпечення навчально-виховного процесу. [9 с.25-28]

Перехід до даної системи передбачає створення науковцями і практиками у ході спільного неперервного пошуку граф-схеми навчальних курсів наукових проєктів змістового модуля, навчальних сценаріїв модульних занять та розвиваючих міні-підручників.

До методів навчання, в процесі яких проявляється та оцінюється індивідуальна діяльність студентів, відносимо поза аудиторну діяльність. Як

музики до популярних класических произведений, развитие музыкально-исполнительской деятельности у студенческой молодежи, открытие специализированных эстрадных кружков.

Резюме. В статье анализируется вокально-эстрадная музыка, как средство формирования художественного вкуса. Дается определение художественного вкуса и способы его развития. **Ключевые слова:** художественный вкус, эстрадное искусство, эстетические интересы, эстрадный кружок, музыкально-исполнительская деятельность.

Резюме. У статті аналізується вокально-естрадна музика, як засіб формування художнього смаку. Дається визначення художнього смаку і способи його розвитку. **Ключові слова:** художній смак, естрадне мистецтво, естетичні інтереси, естрадний кружок, музично-виконавська діяльність.

Resume. Vocally-vaudeville music, as mean of forming of artistic taste, is analysed in the article. Determination of artistic taste and methods of his development is given. **Keywords:** artistic taste, vaudeville art, aesthetic interests, vaudeville group, musically-carrying out activity.

Література

1) Брылин Б. Педагогические основы музыкально-творческого развития старших классов в современных формах досуга. Диссертация, док.пед.наук. - Винница; Винницкий государственный педагогический институт, 1997.

2) Клипп О. Обучение эстрадному пению на факультетах педагогических вузов, кан.пед.наук. -М.,2003.

3) Копытова О. Реферат на тему «Музыка и современный студент».- Новосибирск 2009.

4) Харичева Д. Формирование творческой самостоятельности подростков в учреждениях дополнительного образования средствами эстрадного пения: диссертация..., канд.пед.наук, -М., 2007.

Подано до редакції 20.02.2011

УДК377.055.591.452-055.2(73)''195''

ІНТЕГРАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ ОСВІТИ В АМЕРИКАНСЬКИХ ЖІНОЧИХ КОЛЕДЖАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

*Теренко Олена Олексіївна, аспірантка
Сумського державного педагогічного
університету ім. А. С.Макаренка*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Комплексне вирішення проблем розвитку українського суспільства не можливе без створення рівних можливостей для самореалізації особистості незалежно від її статі в будь-якій сфері життя. Значну роль у подоланні негативних проявів гендерних стереотипів мають відігравати заклади освіти. Особливо вищі навчальні заклади разом з іншими організаціями гендерної соціалізації визначають можливості особистісного, громадського та професійного вибору. Разом з тим,

рекламних роликів, музикальних кліпів, с постійно появляючись шокуючими слухами, зведними разборками, скандальними статтями в газетах и журналах.

Опираєсь на огромный интерес подростков к эстрадной музыке, и, особенно к песенному эстрадному жанру, необходимо привлечь их к занятиям в эстрадных коллективах, где под руководством педагога и при помощи современных технических средств обучения открываются новые возможности для вокального, творческого и музыкально-эстетического развития студентов.

Из этого следует: открыть специализированные эстрадные кружки и факультативы по эстрадному искусству, способствующие развитию эмоциональных и интеллектуальных сторон личности, ее творческих способностей, фантазии, воображения.

Кружки и факультативы – одна из действенных форм эстетического воспитания. Занятия эстрадным вокалом воспитывает активное стремление к красоте, приобщает к искусству, расширяет кругозор, повышает художественный уровень личности, обогащает жизненный опыт, развивает художественные способности и умения: умение петь, танцевать, донести исполняемое произведение до слушателя, держаться на сцене, и т.д. Участие в концертных выступлениях воспитывает высокие моральные качества студента: честность, принципиальность, верность долгу, способствует созданию студенческого коллектива, вселяет уверенность в своих силах и возможностях.

С целью развития творческой активности студентов, формирования духовной культуры и художественно-эстетического вкуса, обогащения познавательного и эстетического потенциала личности в современном художественном и музыкальном образовании важно найти реальный механизм включения студентов в доступную культуротворческую деятельность. Можно предложить следующие формы работы для студентов: слушание музыки, размышление о ней, посещение театральных спектаклей, рок-опер, мюзиклов.

Знакомство с наиболее яркими произведениями отечественных композиторов академической направленности (И.Стравинский, С.Прокофьев, Д.Шостакович, Г.Свиридов, Р.Щедрин, А.Хачатурян, А.Шнитке) и зарубежных композиторов (К.Дебюсси, К.Орф, М.Равель, Б.Бриттен, А.Шенберг). Джаз (Л.Армстронг, Д.Эллингтон, К.Бейси, Л.Утесов). Спиричуэл, блюз (Э.Фицджеральд). Симфоджаз (Дж.Гершвин). Творчество отечественных композиторов-песенников, ставшее "музыкальным символом" своего времени (И.Дунаевский, А.Александров).

Многообразие современной популярной музыки: авторская песня (Б.Окуджава, В.Высоцкий, А.Галич); мюзикл (Л.Бернстайн), рок-опера (Э.-Л.Уэббер); рок-н-ролл (Э.Пресли); британский бит ("Битлз"), фолк-рок (Б.Дилан); хард-рок ("Лед Зеппелин", "Дип Пёпл"); арт-рок ("Пинк Флойд"); реггей (Б.Марли), хеви-метал ("Джудас Прист") и др.

Обобщая анализ разных подходов к проблеме формирования художественного вкуса средствами вокально-эстрадной музыки, можно сделать **вывод** о том, что цель формирования художественного вкуса может быть достигнута решением таких задач, как расширение репертуара от поп-

висловлюються Володько В.М. та Іванова Т.В., "самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів виявляється тим характерним видом навчання, який найповніше відображає загальні риси творчої діяльності. Вона детермінується метою, усвідомленою студентами, визначеними мотивами, реалізується за допомогою самостійних дій, які вимагають розумових, вольових або фізичних зусиль і завершується конкретними результатами". [2 с. 62]. Специфіка предмета «образотворче мистецтво» дозволяє викладачу широко використовувати інтерактивні методи та нестандартні форми організації уроку, які дають змогу підвищити ефективність засвоєння знань, поліпшити контроль над виконанням завдань, викликати у студентів інтерес до навчання.

Навчання майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, пов'язане з їхнім професійно-творчим розвитком, потребує вибору активних форм та методів роботи. Разом з тим традиційні форми та методи не можуть бути повністю виключені з педагогічної практики, тому що продуктивне навчання завжди базується на репродуктивному. Але провідне місце в системі методів та форм розвитку та саморозвитку особистості спеціаліста-педагога, на нашу думку, мають зайняти ті, які чітко направлені на вирішення цієї задачі.

Активні методи, за твердженням К.А.Строкова, спонукають зростання інтересу до змісту професії, виступають як процес широкої пізнавальної діяльності, яка реалізується самостійно. Активні методи навчання є одним з найбільш вагомих шляхів формування спеціаліста на основі проблемності та моделювання його професійної діяльності. Вони відрізняються від традиційних тим, що активізують мислення того, хто навчається; ці методи перетворюють активність у довготривалу та стійку [8 с. 38].

Проаналізувавши освітні технології можемо зробити висновок, що, методи і форми професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких дисциплін – це та програма взаємодії викладача і студента, вихователя і вихованця, що спрямована на вироблення професійно значимих якостей, індивідуального стилю художньо-педагогічної діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Методика професійного саморозвитку майбутнього вчителя за своєю метою, змістом і способами реалізації значно складніша, ніж звичайне транслявання знань від викладача до студента [3 с.14]. Її особливість полягає у розвитку кращих якостей особистості, властивих представникам педагогічної професії, і, зокрема, вчителям образотворчого мистецтва. Є підстави вважати, що вирішальним від чого залежить, чи проявляться здібності до даної діяльності чи ні, є методика навчання. Підвищення ефективності навчання студентів прямо залежить від умов підбору і використання різноманітних, найбільш адекватній тематиці і ситуації, методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу.

Отже, в ній повинні бути задіяні не лише методи впливу на особистість (розповідь, пояснення, бесіда, диспут, приклад), методи організації діяльності і формування досвіду, стимулювання діяльності та контролю, але й форми та способи активізації потенційних можливостей самого майбутнього

фахівця, методи самопізнання і професійного самовдосконалення особистості, одним з таких нашому дослідженні є тренінги. Активні методи, тренінги зокрема, базуються на експериментально встановлених фактах по те, що вчинки говорять більше, ніж слова. Те, що ми чуємо, часто забувається, те, що бачимо, запам'ятовується дещо краще, однак лише те, що ми робимо самі, можна зрозуміти і відчувати по-справжньому досить глибоко. З цього приводу доречно привести американське прислів'я: „Розкажи мені, і я забуду, покажи мені, і я запам'ятаю, задій мене, і я зрозумію”. Як відзначають психологи при переважно пасивному сприйнятті інформації ті, яких навчають, зберігають у пам'яті 10% того, що читають, 20% того, що чують, 30% того, що бачать, 50% того, що чують і бачать. У той же час при активному сприйнятті інформації, під час тренінгу вони утримують у пам'яті 80% того, що говорили самі; 90% того, що робили самі.

Останнім часом у мистецькій освіті пріоритетного значення набули особистісно-зорієнтований, культурологічний і діалогічний підходи. Саме вони найбільш повно сприяють гуманізації навчального процесу, уможливаючи досягнення гармонії у відносинах між особистістю і соціальною сферою життя. Завдяки їм поповнюються і поглиблюються знання студентів, підвищується рівень сформованості певних якостей, а також збагачуються життєві компетенції.

Судячи про тенденції розвитку методів навчання, як бачимо, немає жодної класифікації, оптимальної щодо всього навчального процесу через те, що відображає лише одну або кілька сторін процесу і методів навчання. Зрозуміло, що не можливо побудувати якусь незмінну класифікацію загальних методів навчання, оскільки це означало б помістити надзвичайно різноманітну навчально-педагогічну діяльність, яка постійно поновлюється.

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що методи навчання – надзвичайно складні психолого-педагогічні та соціально-педагогічні утворення. При розкритті їх суті виявляється, що їм властиві не одна, а кілька істотно важливих ознак, і через те будь-якій з них можна віддати перевагу лише в цілком конкретних педагогічних умовах.

На даний час немає жодної класифікації методів навчання, яка охопила б широкий та різноманітний діапазон традиційних та нетрадиційних методів навчання. Неможливо зупинятися на використанні тих чи інших методів навчання окремо. Лише інтегруючись одні в другі, поєднуючись та взаємодоповнюючись, традиційні та нетрадиційні методи навчання у вищих навчальних закладах можуть привести до очікуваних результатів.

Резюме: У статті розглядається проблема інноваційних методів навчання декоративно-прикладного мистецтва у комплексі викладання образотворчих дисциплін, для студентів вищих навчальних закладів, в контексті сучасної вузівської освіти в Україні. **Ключові слова:** методика, інноваційні методи викладання, образотворче мистецтво.

Резюме: В статье рассматривается проблема инновационных методов обучения декоративно-прикладного искусства в комплексе преподавания изобразительных дисциплин, для студентов высших учебных заведений, в контексте современного вузовского образования в Украине. **Ключевые слова:**

По словам О.Клиппа эстрадно-джазовая музыкальная культура в ее лучших проявлениях сегодня является не только органической принадлежностью быта, но и своего рода атрибутикой современного музыкального искусства, что наглядно выражено при изучении запросов и художественно-эстетических потребностей современной молодежи.(2)

О.Копытова в своей работе отмечает, что при рассмотрении причин изменений своих музыкальных вкусов студенты чаще всего отмечали влияние друзей ближайшего окружения. Увеличивающийся поток музыкальной информации, а также возрастающая роль поп-музыки в культурной жизни общества заставляют задуматься о новых функциях и эффектах воздействия музыки. Роль музыки и эффект ее влияния особенно проявляются в молодежной среде, поскольку для нее музыка – это важный атрибут, неотъемлемая часть их жизни. Несмотря на разнообразие музыкальных жанров, стилей и направлений, на сегодняшний день в системе художественных приоритетов молодежной аудитории именно поп-музыка занимает ведущую позицию.(3)

Д.Харичева в своей диссертационной работе пишет что, творческому развитию подростка может способствовать процесс освоения массовой музыкальной культуры, такая ее разновидность как *эстрадно пение* - музыкально-исполнительская деятельность, сочетающая многообразие жанровых компонентов: вокал, актерское мастерство, сценический имидж, индивидуальный вокально-технический стиль. Под освоением музыкальной культуры понимается творческое осмысление подростками песенной эстрады, теоретические знания, практические умения и навыки, направленные на самостоятельное изучение и художественное исполнение предлагаемого материала.(4)

Исследования последних лет свидетельствуют о возрастающем влиянии поп-музыки на выбор стиля жизни, на формирование определенного типа поведения, системы ценностных ориентаций и, в целом, на мировосприятие и мироотношение личности. Вместе с тем при рассмотрении социально-психологических эффектов поп-музыки отмечается преимущественно ее отрицательное воздействие на развитие и становление духовной культуры. В работах музыковедов, музыкальных социологов, культурологов и психологов особо остро поднимается вопрос о загрязнении информационного пространства, и, в частности, звуковой среды, что связывается с тотальным распространением музыки невысокого художественного уровня. В частности, Н.Джинджихашвили, Г.Иванченко, В.Семенов, Т.Чередниченко, В.Шейнов отмечают исчезновение сакральности, камерности, одухотворенности, возвышенности, неповседневности в современной музыке.

Действительно, можно констатировать, что среди множества музыкальных стилей и направлений сегодня доминирует поп-инфраструктура со своими продюссорами, исполнителями, группами, имиджмейкерами, Фан-клубами и со всеми необходимыми составляющими (пресса, телевизионные каналы, радиостанции, концертные площадки). Поп-музыка стала повседневной звуко-визуальной реальностью, с бесконечной чередой всевозможных поп-тусовок, хит-парадов, рейтингов популярности, брендов, мега и супер постеров,

также их эстетические и художественные потребности освещены в работах В.Кудрина, О.Лармина, О.Рудницкой, А.Семашко, З.Сикевич, У.Суны. Проблеме музыкального восприятия посвящены исследования Э.Абдулина, В.Петрушина, Г.Цыпина и др. Однако, процесс развития восприятия музыки у подростков изучен недостаточно.

Анализ научных работ показал, что для формирования художественного вкуса необходимо преодолевать односторонность музыкальных предпочтений студенческой молодежи.

Основной целью статьи является анализ формирования художественного вкуса у студенческой молодежи средствами вокально-эстрадной музыки.

Основное содержание. Существует много подходов и концепций в решении этой проблемы. Во многом результатом правильного формирования художественного вкуса зависит от способности говорить об эстетических достоинствах произведения отечественной и зарубежной эстрадной музыки, переживать, чувствовать заложенное в нем содержание. По мнению З.Пановски, произведения искусства это то, что должно быть пережито и воспринято эстетически.(2)

Педагогический вуз, являясь естественным социальным институтом, приобщающим всех без исключения студентов к искусству через предметы эстетического цикла, выступает основным звеном в системе развития художественного вкуса. В то же время, уровень профессионализма и качественные характеристики современного педагога: эстетическая культура, эстетический и художественный вкус, не всегда отвечают потребностям современного общества, требованиям вуза. Следствием недостаточно эффективной передачи педагогом эмоционально-художественного опыта студенческой молодежи, является не только преимущественно стихийное формирование художественного вкуса студентов, но и определенная деформация духовного потенциала его личности. Поэтому, одним из важных качеств, необходимых выпускнику педагогического вуза, является художественный вкус в его профессионально-деятельном проявлении.

По мнению философа В.Шестакова, вкус выступает как признак совершенства, как качество, необходимое для полноценного эстетического развития личности, безотносительно к тому, занимается ли эта личность искусством или нет. Гегель определял вкус как изощренное культурой чувство. Б.Брылин проводил исследование становления художественного вкуса подростков, посредством совместного музицирования в эстрадных группах и ВИА с постепенным расширением репертуарной амплитуды от простой "попсы" до лучших образцов рок-музыки, джаза и эстрадных обработок популярных классических произведений. Этот метод является прямым путем к становлению музыкального вкуса подростков.(1)

Вокально-эстрадная музыка играет важную роль в жизни человека, а для студенческой молодежи это прежде всего способ самовыражения.

Эстрадно-вокальное искусство сегодня очень актуально, оно обладает силой эмоционального воздействия и является важным средством формирования художественного вкуса. Прививать художественный вкус следует через создание атмосферы творчества и самовыражения.

методика, инновационные методы преподавания, изобразительное искусство.

Summary: The paper addresses the problem of traditional and non-traditional methods of teaching arts and crafts in a complex visual teaching subject for students in higher educational institutions in the context of modern higher education in Ukraine. **Keywords:** methods, innovative teaching methods, visual arts.

Література

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. - Київ, 1981, - 206с.
2. Володько В.М. Іванова Т.В. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як один з методів розвитку творчих здібностей студентів. Вища і середня педагогічна освіта. - Київ, 1993. - № 16. С. 62.
3. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутнього вчителя мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія/за ред. І.Я.Зязюн. – К.: Наукова думка. 2003. – С.262.
4. Педагогіка. /Под. ред. Ю.К.Бабанского/. - Москва, 1988.- С. 386-412
5. Симоненко С.М. Визуальное мышление и художественно-графическое творчество / С.М. Симоненко. – Одесса : ОДПИ; Деп. в ГНТБ Украины, 1994
6. Совершенствование профессиональной и методической подготовки студентов художественно-графических факультетов педагогических вузов: Материалы Всесоюзного семинара-совещания заведующих кафедрами изобразительного искусства, ноябрь, 1987. –Р.-на-Дону: РГПИ, 1989
7. Солдатенко М.М. Сусь Б.А. Самостійна пізнавальна діяльність як найважливіша умова формування спеціаліста. // Вища і середня освіта. - Київ, 1994. - № 7. - С. 39-44.
8. Строков К.А. Современные технологии специалистов художественно-творческого профиля к этнокультурной деятельности: Учеб.пособие / Тамбовский гос.ун-т им Г.Р.Державина. –Тамбов: ТГУ,200.- 78с. С38.
9. Фурман А. Технологія створення граф-схем навчальних курсів у модульно-розвивальній системі. // Рідна школа. - К., 1997. - №2. – С. 25-78.

Подано до редакції 25.02.2011

УДК 130.2

ПОЛІЕТНІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

*Бугерко Ярослава Миколаївна, к. психол. н.,
заступник директора Інституту педагогіки,
психології та інклюзивної освіти*

РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)

Постановка проблеми. У сучасному світі, який увійшов у третє тисячоліття, розвиток України визначається у загальному контексті Європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури: парламентаризм, права людини, права національних меншин,

лібералізацію, свободу отримання освіти будь-якого рівня і т.п., що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства. Невід'ємною рисою сучасного індустріально розвиненого світу стала полікультурність життєпростору діяльності людини, а відтак, специфічне заломлення цієї проблеми у сфері освіти.

Аналіз публікацій з даної тематики. Становлення багатонаціонального полікультурного суспільства, залучення підростаючого покоління до національних і загальнонародських цінностей, виховання культури міжнародних відносин, етнічна ідентифікація та самовираження особистості в процесі навчання займали значне місце в працях видатних вітчизняних і зарубіжних учених (Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Д. Ушинський, П. Ф. Каптерев, П. П. Блонський, С. Т. Шацький). Філософсько-методологічний аспект полікультурної освіти розкривається в роботах Н. Бердяєва, Г. Гегеля, І. Канта, В. Лейбніца, М. Монтеня, Е. Фромма та ін. У роботах сучасних учених О. В. Бондаревської, В. П. Борисенкова, В. С. Гершунського, О. В. Гукаленко, Ю. С. Давидова, З. А. Малькової, М. Н. Кузьміна, Л. Л. Супрунової та ін. розглядаються різні аспекти полікультурної освіти: вона розглядається як феномен культури, як механізм передачі соціального досвіду, як сфера освітніх цінностей, як частина педагогічної культури викладача, як нове інформаційне середовище, як парадигма освіти XXI століття і т.д. Значний позитивний досвід формування освітнього середовища з врахуванням етнічного компоненту накопичений у Криму. Концептуальні основи полікультурної освіти розробляються такими науковцями як О. В. Аракелян, А. П. Джурицький, Г. Д. Дмитрієв, В. А. Єршов, В. В. Макаєв, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова). Народнопедagogічні ідеї виховання народів, що населяють нині Крим, проаналізовані в роботах А. М. Богуш, М. І. Волкова, А. Духновича, Г. Н. Стельмаховича, Л. І. Редькіної, М. А. Хайруддінова, та ін. [2; 3; 10].

Однак попри значний поступ в теоретичному дослідженні проблем полікультурної освіти як нової і особливої психолого-педагогічної категорії, освітня практика демонструє звичний консерватизм і сповільнену реакцію на соціальні проблеми, що загострюються в цій галузі. Концептуально не розробленими є питання впливу етнічних факторів на процеси формування освітнього простору загальноосвітніх закладів та закладів вищої освіти, недостатньо вивчені механізми формування особистості, здатної до активної життєдіяльності в багатонаціональному полікультурному середовищі. А тому **метою статті** є вияснення сутнісного змісту поняття освітнє середовище та виокремлення факторів етнічного середовища, які впливають на його формування.

Виклад основного матеріалу. Студентське середовище – це одна з найбільш інтенсивних зон міжетнічних контактів. У великі міста приїжджає навчатися молодь практично з усіх регіонів України. Саме у Вузах зустрічаються представники найрізноманітніших етнічних груп, вступають в контакт різні системи світосприймання і світобачення. В результаті цих контактів у багатьох студентів закріплюються стереотипи міжетнічного сприйняття і поведінки, які вони пронесуть крізь усе життя. В цілому студентський вік (18-22 років) є вирішальним періодом розвитку етнічної

переживання человека.

Резюме. В статті розглядаються рекомендації по роботі над прийомами технічними прийомами і ощущениями, выравниванием регистров, постановке голоса, дається анализ методів обучения пенію, даны рекомендації по повышению эффективности вокальной педагогикы. **Ключевые слова.** Диапазон, выравнивание регистров, смешанный тембр, опора звука, микст.

Резюме. У статті розглядаються рекомендації по роботі над прийомами вокального співу, зрівнюванням регистрів, постановки голосу, дається анализ методів навчання співу, подані рекомендації до збільшення ефективності вокальної педагогикы. **Ключові слова.** Диапазон, зрівнювання регистрів, змішаний тембр, опора звуку, микст.

Литература

1. Вопросы вокальной педагогикы. Сб. статей. Вып. 6 - Л.:Музыка,1982 - 184с.
2. Вопросы вокальной педагогикы. Сб. статей. Вып. 7/Сост. А. Яковлева. - М.:Музыка,1984 - 214 с.
3. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики.- М.:Музыка,1968 - 676 с.
4. Луканин В.М. Обучение и воспитание молодого певца. - М., 1977. - 88 с.
5. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пенію. - М., 1987. - 93 с.
6. Морозов В.П. Искусство резонансного пенія. - М., 2002. - 496 с.
7. Юссон Р. Певческий голос. М., 1974. - 186 с.

Подано до редакції 02.03.2011

УДК 792.7:78.01-057.875

ВОКАЛЬНО-ЭСТРАДНАЯ МУЗЫКА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВКУСА У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

*Теленская Дарья Юрьевна
Ассистент кафедры теории, истории
музыки и методики музыкального воспитания.
Крымский гуманитарный университет, г. Ялта*

Постановка проблемы. Вокально-эстрадная музыка связана с привлечением молодежи к подлинному искусству, с представлением о том, как формировать художественный вкус, каковы пути, способы эффективного развития художественного вкуса у студенческой молодежи.

В данной статье даётся анализ вокально-эстрадной музыки как эффективного средства формирования художественного вкуса у студенческой молодежи.

Анализ последних исследований. В области педагогики вопросы формирования художественного вкуса рассматривали А.Ахмедов, С.Барило, Г.Климова, Л.Литвиненко, В.Шацкая, и др.; проблемы формирования художественной культуры студентов, способности оценочной деятельности, а

Так, с помощью движения корня языка, связанного подъязычной костью с гортанью, можно увеличивать или приостанавливать сдвиги гортани вверх и вниз в процессе «преодоления» музыкальных интервалов (начиная с малой секунды и т. д.). Гортань смещается также и от смены гласных. Ее положение выше на гласных «и» и «е», чем на гласных «а», «о», «у». Блестящие исследования (с помощью рентгена) проф. Л.Б.Дмитриева показали, что у хороших профессиональных певцов гортань обретает спокойное и устойчивое положение, лишь незначительно смещаясь по вертикали. Чем менее опытен певец, тем больше сдвигов и толчков испытывает его гортань в процессе преодоления интервалов и гласных. Ловкая, быстрая и классическая артикуляция (то есть перестройка корня языка, формы зева, глотки и мягкого нёба) помогает певцу уберечь гортань от смещений. Приходится прибавить, что для того, чтобы легко и ловко артикулировать в соответствии с данным интервалом, певцу необходимо выработать свободу челюсти, языка и губ.

«Плох тот певец, который думает петь с зажатой челюстью», - говорил Карузо. Также плох тот певец, который хочет петь с зажатым языком. Для произнесения слов язык постоянно должен быть свободен и готов к вокальной речи, то есть перестройке гласных и согласных.

Поскольку условия работы голосового аппарата могут быть различны, постольку и звучание голоса получается лучше или хуже.

Многочисленную мускулатуру, принимающую участие в образовании певческого голоса, можно по функциям условно разбить на три отдела:

1. Мышцы корпуса, обеспечивающие главным образом подачу воздуха к связкам и одновременно правильное положение гортани.

2. Мышцы самой гортани, непосредственно участвующие в возникновении вибраций, а также мышцы шеи, прикрепляющиеся к гортани и выдающие ее установкой в целом.

3. Мышцы артикуляционного аппарата, основная роль которых – превратить звук, возникший в гортани, в членораздельную речь.

Все эти отделы мышечной системы в процессе пения должны работать во взаимосвязи так, чтобы задача, лежащая на каждом из них, выполнялась свободно, не мешая работе остальных. Голос возникает в результате вибрации голосовых связок, заключенных в гортани. Здесь происходит главная работа по голосообразованию, гортань – это святая святых певца.

В процессе голосообразования голосовые связки певца натягиваются, напрягаются и вместе со всей мышечной системой гортани организованно противостоят напору выдоха. Прочное натяжение, напряжение и эластичное смыкание связок в процессе их вибрации делают звук крепким, «металлическим», хорошо «перетым». В процессе фонации две силы - выдох и напряжение связок - должны противостоят друг другу, не преодолевая и не побеждая одна другую.

Выводы. В процессе работы в вокальном классе необходимо учитывать, что пение - искусство, наиболее доступное для человека. Из всех существующих музыкальных инструментов голос имеет особенную силу воздействия на человека. Являясь частью человеческого организма, этот вокальный инструмент способен с особенной тонкостью отражать и воплощать самые сокровенные

самосвідомості, її зміцнення і закріплення. Однак дослідження показують, що в повсякденному житті етнічність переважної більшості студентів не достатньо актуалізована, а етнічна самоідентифікація не займає провідних позицій. Якщо врахувати, що багато з них – майбутні викладачі, які повинні будуть передати отримані знання і сформовані установки подальшим поколінням виникає тривожна ситуація. Сьогодні відомо, що значна кількість різних етнофобій виходить з негативної оцінки своєї етнічної групи. Саме відсутність позитивної оцінки свого етносу і переживання комплексу національної неповноцінності приводять до напруженості в міжетнічних відношеннях, а механізм психологічного захисту змушує звинувачувати інші народи у всіх можливих гріхах.

Сучасні психологічні дослідження вказують на наявність соціальних і психологічних чинників, які в тій чи іншій мірі порушують адекватність поведінки дітей в групах, в яких працюють вчителі з неадекватними формами вираження етнічної самосвідомості. Водночас, діти, які навчаються у вчителів з адекватною позитивною етнічною самосвідомістю, краще адаптовані в мікросоціумі, їх поведінка характеризується більш гнучкими і гармонійними способами взаємодії з тими, хто їх оточує. Тоді як діти, яких навчають вчителі з гіперболізованою і літогизованою формами етнічної самосвідомості відчувають утруднення в соціально-психологічній адаптації.

Одним із основних інститутів, що покликаний підтримувати і розвивати кращі сторони національної ментальності є освітня система країни. А тому вкрай важливо створення ментально відповідної (адекватної) системи національної освіти. Це можливе, на думку проф. А.В.Фурмана, за такого розвитку державотворчих процесів в Україні, коли реформування освітньої системи стратегічно, тактично і ситуативно буде спрямоване на трансформацію навчально-виховних закладів й освітніх установ з фактора наукової інтелектуалізації суспільства в повноправні соціально-культурні інституції, котрі професійно займаються збереженням, збагаченням і розповсюдженням прогресивних наукових знань, соціальних норм і духовно естетичних цінностей [5, с.7]. Для цього зазначені інституції, використовуючи новітній міжнауковий інструментарій, враховуючи особливості українського менталітету, із наявних на даний час національних і загальнолюдських надбань покликані виробляти духовний продукт найвищого цивілізаційного гатунку - висококультурного громадянина суверенної соборної України, якому притаманні національна самосвідомість, життєва мудрість, гуманні якості, творча рефлексія і добродійна духовність.

Варто врахувати, що процеси структуралізації соціально-культурного простору національної освіти мають сутнісно відповідати покомпонентній диференціації ментального (внутрішнього, душевного) світу нації, етносу, соціуму та індивіда. Лише за цієї умови освітньо-виховний процес буде природно стабільним і ефективним, у ньому переважатимуть тенденції прогресивного поступу. Таким прикладом є реалізація наукового проекту "школа ментальності" та впровадження модульно-розвивальної технології ведення навчальних курсів у вищих освітніх закладах, яке активно проводиться науковою школою проф. А.В. Фурмана [4; 6-9]. Це своєрідний соціально-

культурний еталон, де широко практикуються гуманні міжсуб'єктні взаємини. Засвоївши їх, учасники освітньої взаємодії переносять їх і в інші сфери спілкування, діяльності, вчинання і таким чином створюються взірці, до яких прагнуть особи і групи інших сфер суспільства. При цьому поліпшенню підлягає не менталітет сам по собі, оскільки мова йде швидше про вдосконалення культурних форм його вияву, а соціальне оточення, матеріальні і духовні умови життя людини, етносу. На думку зазначеного науковця пристосовувати потрібно не стільки національний менталітет до вимог конкретної шкільної (класно-урочної) системи, на що витрачені десятиліття, скільки нову освітню (модульно-розвивальну) систему розробляти й експериментально впроваджувати, повно враховуючи природу української ментальності.

Результати психологічних досліджень чітко вказують на те, що саме в студентському середовищі повинна формуватися загальна система цінностей і установок, які забезпечують єдність поліетнічного українського суспільства. Сьогоднішнє студентство як майбутня інтелектуальна еліта країни може стати активним провідником ідеї мультикультурності, гарантуючи тим самим стабільний розвиток суспільства. Особлива роль в цьому процесі належить системі освіти. Саме вона покликана скорегувати негативні прояви різного роду, створити умови для формування і розповсюдження тих ціннісних орієнтирів, які є бажаними як для особистості, так і для суспільства [1, с.71]. Реалізація зазначених завдань найбільш оптимальною є за умови створення відповідного освітнього середовища.

Саме поняття «середовище» не має чіткого і однозначного визначення. У вітчизняній психології і педагогіці вперше воно появилось в 20-х роках минулого століття, коли почали використовуватися поняття «середовище колективу» (Л.І. Новикова), «оточуюче середовище» (А.С.Макаренко), «педагогіка середовища» (С.Т.Шацький) [11, с. 69]. Інтенсивного розвитку розгляд даного поняття набуває в 90-і роки, коли провідними принципами державної політики в освіті стають гуманістичний характер освіти, пріоритет суспільних цінностей: життя, здоров'я, свобода, розвиток особистості. Саме тоді поняття середовище з'єднується по значущості з поняттям освіти, що призвело до більш поглибленого і взаємозалежного їх вивчення.

В роботах Г.С Сухобської, І.В. Слободчикова освіта розглядається як сфера соціального життя, яка не зводиться лише до окремої діяльності щодо засвоєння цінностей культури у спеціально визначеному місці та конкретно розробленими формами і методами. Будь-яке місце зустрічей, робоче місце, громадська будівля можуть стати місцем освіти. «Розширення» місць освіти веде за собою зміну статусу, при якому місця для освіти стають центрами освітніх ресурсів, і приводить до реформування класичної системи освіти, коли планування, соціальне і організаційне проектування, дослідження і експерименти не замикануться в рамках самих освітніх систем, а зачіпають інші суб'єкти культури і різні соціальні інститути, соціокультурні процеси і рухи [11, с.70]. У зв'язку з цим і була висунута ідея створення освітнього середовища, здатного забезпечити формування основ нового культурно-освітнього і соціально-психологічного мислення. За такого підходу поняття освітнього середовища стали розглядати як

химии». К сожалению, певцу приходится освоить много «химии», прежде чем он научится петь. Правда, бывали примеры, когда певцы овладевали искусством пения спонтанно, не учась. Но примеры эти единичны, в то время как обучаться пению могут сотни и тысячи людей, имеющих природные вокальные данные.

Постановка голоса, то есть приспособление и развитие его для профессионального пения, – это процесс одновременного и взаимосвязанного воспитания слуховых и мышечных навыков поющего. Это выработка хороших, правильных певческих привычек.

В певческом звукообразовании принимают участие многочисленные группы мышц, в частности, дыхательные, артикуляционные, гортанные и ряд других. В процессе овладения любой специальностью, связанной с мышечной работой, в том числе и пением, работа мышц перестраивается, уточняется, отшлифовывается в нужном направлении под влиянием обучения. Как говорят физиологи, работа мышц становится очень тонко дифференцированной, то есть расчлененной и упорядоченной. Образуются, вырабатываются нужные связи, рефлексы, ненужные тормозятся, лишние движения и напряжение исчезают, формируются стойкие вокальные навыки, в результате которых голос должен звучать энергично, чисто и свободно.

Певец, работающий над постановкой голоса, должен выработать острое внимание к своим мышечным ощущениям и знать, к какой группе мышц это внимание должно быть в первую очередь направлено. Его следует направить на те мышечные ощущения, которые идут от источника звука в момент его начала, то есть на его атаку и на артикуляцию. Именно от них непосредственно и зависит звучание голоса, которое должно непрерывно контролироваться слухом певца и педагога. Распалая свое внимание на работу других мышц, например на диафрагму, на тот или иной «тип вдоха» или на ощущения резонирования в какой-либо части голосового аппарата (зубы, небо, «маска» и т.п.), певец немедленно попадает в сеть издавна бытующих стандартных вокальных представлений вторичного значения. В этих представлениях по большей части певец и запутывается.

Прежде всего, необходимо определить с полной ясностью причины возникновения голоса и представить, почему невозможно голос куда бы то ни было «послать», «направить», «приблизить», «удалить», «поставить», «посадить» или «опереть». Все эти определения голосовой функции лишь образно характеризуют или требования, которые предъявляются к качеству звучания, или внутренние, собственные ощущения певца, возникающие при пении. Они не определяют саму работу голосового аппарата, необходимую для осуществления этих требований, для возникновения этих ощущений.

Голос возникает в результате вибрации голосовых связок, противостоящих напору выдоха. Его нельзя «снять» со своего места, нельзя ни «послать», ни «посадить», ни «приблизить», ни «удалить». (Можно, конечно, приблизить поющего к слушателю, но это не может улучшить качество звучания). «Близость» или «дальность» голоса зависит от организованности звучания, от наилучшего акустического эффекта, создаваемого с помощью артикуляции поющего.

ощущения и собственные звуковые представления. Далеко не всегда ученику удастся осуществить этот «перевод».

Не приходится отрицать, что методы обучения пению, основывающиеся на не совсем верном представлении о работе голосового аппарата во время пения, все же подчас дают хорошие результаты за счет практического опыта педагога. Однако процент их чрезвычайно невысок.

Успешность таких методов, по-видимому, объясняется также способностью части певцов копировать правильный мышечный прием, которым пользуется их педагог, или же интуитивно осуществляют некий идеал красивого звучания голоса, сложившийся в их собственном представлении. Копируя хорошее звучание голоса педагога, даже при неправильном столкновении певческого процесса, певец подчас вырабатывает мышечные навыки, обеспечивающие тот звук, который соответствует его вокальному идеалу.

Но если бы копирование хорошего звучания певческого голоса и различных вокальных приемов могло быть подлинной практической базой постановки голоса, обучение пению не давало бы такого количества голосового «брака», какое наблюдается. Есть ряд учащихся, способных к подражанию, и им этот метод может существенно помочь. Но есть певцы и другой категории, плохо усваивающие этот метод работы, не обладающие способностью легко приспособляться к чужому голосообразованию. Есть, наконец, певцы, которые стремятся к глубокому изучению и осмыслению вокального механизма. Желая со временем стать педагогами, они хотят понять и усвоить самое существо, механизм верного певческого голосообразования. Поэтому следует считать, что наилучшим, наиболее надежным и общепонятным будет такой метод, который опирается на сознательное, правильное представление о механизме певческого звукообразования.

Прежде чем приступить к созданию «единого метода» обучения пению, необходимо добиться от всех певцов и педагогов осмысления своей практики с точки зрения верных представлений о работе голосового аппарата во время пения.

Базируясь на этих данных, можно обеспечить всеобщее признание единых принципов верного певческого звукообразования, можно разработать современные основы певческого искусства. Тем самым попутно будет создаваться и точная вокальная терминология.

Любой музыкант, играющий на скрипке, флейте, фортепиано, имеет уже готовый (не им сконструированный) инструмент для исполнения. Замечательный русский исследователь вокала Л.Б.Дмитриев говорит: «Практически важно найти наиболее удобную для певца (оптимальную) позицию гортани, вести дальнейшие занятия так, чтобы она от этого положения не уходила на всех и на всем диапазоне».

Певец извлекает звуки из собственного горла, с помощью собственных мышц и нервов. В процессе фонации певец сам становится «инструментом». Ему необходимо осознать и ощутить значение и использование мышечного комплекса, с которым он имеет дело в процессе пения. Поэтому глубоко вредны любительские советы обучающемуся пению, вроде: «пой без всякой

відзеркалення єдності соціокультурного і духовного життя суспільства і безперервної системи освіти.

На даний час під терміном «освітнє середовище» розуміється сукупність умов, які впливають на формування і функціонування людини в суспільстві, на предметне і внутрішнє наповнення особистості, на різноплановий розвиток її здібностей, потреб, інтересів, свідомості. Розрізняють «освітнє середовище», «освітній простір» і «освітня система». Попри схожість в назві ці поняття не тотожні. *Освітнім простором* є набір умов, чинників, які певним чином зв'язані між собою і впливають на освіту людини. Він може існувати як певна абстрактна система незалежно від того, хто навчається. Якщо загалом поняття простору пов'язане із взаємним розташуванням одночасно співіснуючих об'єктів, то коли мова йде про освітній простір, мається на увазі набір певним чином пов'язаних між собою умов, які впливають на освіту людини. Тому змістово поняття освітнього простору не включає в себе наявність тих, хто навчається і може існувати і незалежно від них.

Поняття *освітнє середовище* також відображає взаємозв'язок умов, які забезпечують формування людини. Однак в цьому випадку передбачається присутність учня чи студента в освітньому середовищі та їх взаємовплив і взаємодія із середовищем. Очевидна відповідність саме зазначеного поняття ідеї полікультурної освіти, яка акцентує зверненість освітнього процесу до потреб людини, врахування як впливу умов освіти на учнів (студентів), так і зворотного впливу. Саме цей зворотний вплив фактично і задає спрямованість певному типу освітнього середовища через включення значущих для людини знань і використання комфортних, таких, що приймаються слухачами, технологій навчання.

Дослідження А.В.Фурмана показали, що оволодіння людиною соціально-культурним досвідом у процесі життя відбувається двома способами - через зовнішні впливи соціуму на особистість (як організовані, так і ситуативні) і через смислове занурення індивіда у власний ментальний досвід (реально пережитий та ідеально досягнутий). У першому випадку особа навчається на прикладах поведінки і діяльності інших, у другому - на підвалинах власного матеріального і духовного життя. Порівняння зазначених способів показує їх відмінність у формоактивності. Так в основу першої стратегії закладена зовнішній спричинена психічна активність, яка є своєрідною реакцією на динамізм оточення, а основою другої є самоактивність, яка зумовлена змінами у психологічній організації внутрішнього світу індивіда. Наслідком першого способу є «соціально задані межі психологічного розвитку особистості-громадянина; другого - її саморозвиток, який не має обмежень щодо продукування соціального таланту та розширення об'єктів духовного самовдосконалення» [5, с.8] Сучасна освітня система невиправдано однобоко орієнтована на перший спосіб опанування підростаючим поколінням соціально-культурним досвідом і фактично нівелює значний розвивальний потенціал другого. Перехід до інформаційного суспільства в умовах інтеграції наук і діалогу культур змінює освітні орієнтири, враховує нові тенденції, які визнають цінність культурного різноманіття, значимість впливу такого аспекту освітнього середовища як етнічність. А тому об'єднуючим етнонаціональним чинником в

нашій країні є українська ментальність як основа державотворення й освітотворення зокрема. Успішним прикладом експериментального втілення високорозвивальної систему життєдіяльності навчально виховних закладів на підвалинах глибокого і всебічного вивчення української історії-традиції, національного соціального характеру, родовідної душі народу є реалізація наукового проекту «школа ментальності» проф. А.В.Фурмана. Її впровадження показує необхідність максимально повного використання позитивного ментального підґрунтя нації, вичерпного врахування конструктиву, психологічного тону ментального світу українців, передусім його вершинних структур духовного досвіду – свободи, мудрості, віри, розуму тощо. За таких умов учень чи студент навчається не тільки на інформації, що надходить зовні, а й на власних ментальних надбаннях. А для цього треба комплексно змінити цілі і завдання, зміст і форми, технології і методи навчання: з інформаційних вони мають стати розвивальними і саморозвивальними. Реальним шляхом до розв'язання такого над-важливого завдання є організація на рівні держави освітніх експериментів та інноваційних проектів, де б в освітніх закладах вводились системні нововведення якісно вищої наукової досконалості, соціальної масштабності і технологічної виваженості. Експериментальне втілення зазначеного здійснюється вказаним науковцем починаючи з 1992 р. шляхом впровадження модульно-розвивальної системи навчання [6 – 9]. Одержані дані переконують, що випускника школи може озброїти технологією самонавчання тільки інноваційна освітня система національного походження і змісту, що пройшла ґрунтовну експериментальну апробацію у формі нової моделі життєдіяльності середньої загальноосвітньої школи і починає впроваджуватися – у вищій [4].

Значна увага в Україні приділяється розробці спеціальних програм полікультурного навчання, в яких враховується, що освіта підростаючих поколінь, забезпечуючи механізм трансляції етнічної спадщини новим поколінням, покликана, разом з тим, забезпечити і інтеграційні процеси, закласти основи для розуміння і спілкування з іншими культурами, націлювати на уміння підтримувати і розвивати діалог культур.

Варто відмітити у зв'язку з цим активізовані останнім часом процеси етнопсихологізації середньої школи і ВУЗу, коли оптимально вирішуються завдання крос-культурної освіти, формування культури міжнародних відносин, виховання міжетнічної толерантності. На зміну епізодичним педагогічним проектам з інформацією про малі етноси і їх культури приходять концептуальні програми освіти, в яких робляться спроби враховувати світосприймання інокультур, пропонується навчальний матеріал з історії, культури, літератури як домінуючої культури, так і етнічних меншин. У багатьох країнах світу установки полікультуралізму входять в програми освіти. Освітня політика третього тисячоліття в усьому світі покликана розвиватися в контексті полікультурності. Однак масштаби полікультурного виховання в провідних країнах світу істотно відрізняються. Йому приділяється значна увага на офіційному рівні в Австралії, Іспанії, Канаді. Активізувалися зусилля з полікультурного виховання і освіти в Україні і США. Одним із теоретичних і методологічних засад полікультурної освіти стали ідеї гуманістичної психології,

письмо/ Academic Writing. – Лексис, Свяво-Елизаветинский монастырь.– 2006. – 156 с.

4. Яхонтова Т. В. Основи англomовного наукового письма: навчальний посібник для студентів, аспірантів і науковців. – Львів: ПАІС, 2003. – 218 с.

5. Harmer, Jeremy. The Practice of English Language Teaching. Fourth edition. – Pearson Education Ltd, 2007. – 448 p.

Подано до редакції 19.02.2011

УДК 378.147:72

О МЕТОДАХ ОБУЧЕНИЯ ПЕНИЮ

Семенова Марина Викторовна

*и.о.доцента кафедры теории, истории музыки
и методики муз. воспитания*

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет»

Постановка проблемы. Статья предназначена для педагогов вокалистов. В ней отражены рекомендации по работе над техническими приемами и ощущениями, выравниванием регистров, постановке голоса. В статье дается анализ методов обучения пению, даны рекомендации по повышению эффективности вокальной педагогики.

Анализ последних публикаций. В раскрытии данной проблемы мы опирались на исследования: Гонтаренко Н., Кузьмина Е., Морозова Л., Прокопенко Н., Гребенюк Н., Дмитриева Л., Сквирского С., Фучито С., Бейер Б.Дж., Садолин К.

Изложение основного материала. В настоящее время ни наука, ни наличие прекрасного выбранного музыкально-вокального слуха у наших педагогов не могут в достаточной мере помочь учащемуся установить объективные причины хорошего или плохого звучания голоса. К тому же субъективные ощущения педагога и учащегося часто не совпадают. Передать же словами ощущения, возникающие при звукообразовании, чрезвычайно трудно. Да и состояние современной вокальной терминологии таково, что она порой может скорее запутать ученика, чем оказать ему помощь. Объясняя свои ощущения, при показе должного звучания педагог пытается вызвать у ученика аналогичские ощущения. Но, показывая желаемое звучание, педагог обычно бывает убежден, что данный звук возник у него в результате именно тех ощущений и тех технических приемов, о которых он говорит ученику. На самом же деле ощущения очень обманчивы и индивидуальны и у ученика могут быть иными.

В процессе передачи своих технических приемов и ощущений педагог, как правило, прибегает и к словесным объяснениям. Эти объяснения по существу своему чаще всего являются лишь образными выражениями, характеризующими ощущения, сопровождающие хорошее звучание певческого голоса или разные качества этого звучания. Учащемуся же приходится «переводить» эти образные выражения на собственные мышечные

перерахування *etc, so on (run-on expressions)*.

8. Необхідною рисою письмового академічного дискурсу є тяжіння до встановлення об'єктивності фактів, що відображається такими виразами обачності (*cautious expressions*) [4, с. 36] як *it appears obvious, it is generally accepted*.

Крім перерахованих, основними ознаками академічного стилю є вживання більш розлогих мовних конструкцій, що обумовлено особливістю письмового дискурсу, який передбачає можливість повернення до прочитаного матеріалу та дотримання таких обов'язкових параметрів твору як цілісність, зв'язність та розвиток.

Висновки. На відміну від дискурсу усної комунікації, де вивчення цільової аудиторії є важливим кроком підготовки презентації або промови з визначенням мовних виразів зрозумілих для такої аудиторії, письмовий дискурс передбачає дистанційне спілкування, а отже вимагає вживання загальноприйнятих норм англійського мовлення. Часова й просторова дистанційність письмового дискурсу надає більші можливості для індивідуальної творчої реалізації, адже виключає такі фактори, притаманні для усного спілкування як страх перед аудиторією, слідування вимогам невербального спілкування (мови жестів). Значно скорочуючи фактор нервозності, письмовий дискурс дає можливість авторові більше зосередитись на саме на процесі письма або на його продукті, що надає ширші можливості для самореалізації.

Резюме. Стаття містить огляд методичних рекомендацій щодо викладання курсу академічного письма, яке ставить за мету оволодіння навичками процесуального, креативного та жанрового підходів до написання творів. Також наводяться основні вимоги англійського академічного стилю з прикладами їх практичного застосування. **Ключові слова:** письмовий дискурс, академічне письмо, процесуальний, креативний, жанровий підходи.

Резюме. Статья содержит обзор методических рекомендаций по преподаванию курса академического письма, основной целью которого является овладение навыками процессуального, креативного и жанрового подходов к написанию произведений. Также перечисляются основные требования англоязычного академического стиля с примерами их практического применения. **Ключевые слова:** письменный дискурс, академическое письмо, процессуальный, креативный, жанровые подходы.

Summary. The article includes the overview of methodology in Academic writing teaching, the main purpose of which is enabling the students to apply this skills of process, creative and genre writing. The article also presents the basic requirements towards English academic style with the examples of their practical appliance. **Keywords:** writing discourse, academic writing, process, creative and genre approaches.

Література

1. White, R. and Arndt, V. *Process Writing*. – Pearson Education Ltd. – 1991
2. Swales, John and Feak, Christine. *Academic Writing for Graduate Students*. – The University of Michigan Press. – 1996. – 253 p.
3. Гуринович С. С., Усилова Э. А., Кирейчук Е. Ю. Академическое

які визнають неповторність і унікальність психічної організації кожної окремої особистості, підкреслюють позитивне творче начало людини, її соціальну зверненість, що виступає передумовою і умовою спільного співіснування і виживання людей (А. Маслоу, К. Роджерс). А відтак проблема формування освітнього середовища в поліетнічних регіонах одержує не лише концептуальне підґрунтя, а й можливість розробки конкретних програм розвитку полікультурної освіти, спрямованих не на досягнення часткових ізольованих цілей, а на більш загальне, комплексне вирішення проблеми. При цьому охоплюються як всі ступені освіти (від дошкільної до професійної), так і необхідні умови її модернізації на принципах полікультурності: розробка змісту національно-регіонального компоненту, науково-методичне забезпечення, видання підручників і навчальних посібників, учбової літератури, створення єдиної мережі інформаційного забезпечення з питань полікультурності освіти, підготовку освітянських кадрів до реалізації ідей і технологій полікультурної освіти, розвитку міжкультурної комунікації.

Аналіз психологічної літератури дозволяє визнати, що компонентами полікультурного освітнього простору виступають: ціннісно-змістовний (ставлення до особистості як до найвищої цінності в освітній взаємодії, суб'єкта життя, здатного до культурного самовизначення і самозміни); особистісно-орієнтований (освітянин як посередник між людиною і культурою, здатний ввести її в світ культури і надати допомогу і підтримку кожній особистості в індивідуальному самовизначенні в світі відносин, цінностей і діяльності); операційно-діяльнісний (відношення до освіти, її змісту як культурного процесу, в основі якого лежить особистість, особистий сенс, загальнолюдські і національні цінності, діалог і співпраця) та регіонально-інтеграційний (навчальний заклад як цілісний полікультурний освітній простір, де функціонують і відтворюються культурні цінності, здійснюється інтеркультурна комунікація, міжнаціональне виховання людини культури).

На основі інваріантних загальнолюдських цінностей формуються і підтримуються національні і міжнаціональні цінності, парадигми конвергенції і інтеграції духовних цінностей, базова культура особистості, її відповідність реаліям змінного світу. У відкритому полікультурному освітньому просторі реалізується процес, основна мета якого – створення умов, які забезпечують захист і підтримку розвитку кожної особистості. А відтак, в практиці роботи упроваджуються такі методи і технології, які сприяють індивідуально-особистісному підходу в соціальному становленні, адаптації людини в інтеркультурне освітнє середовище за допомогою різних видів діяльності, зокрема через активізацію процесів самопізнання, саморозвитку та рефлексії; через вияв особистісно-значущих цілей життєдіяльності (індивідуальної сфери самореалізації) та через використання засобів консультативного, інформаційного і практичного характеру, спрямованих на організацію процесу освітньої взаємодії, адаптації, захисту і підтримки особистості.

Важливим завданням сьогодення є апробація в полікультурних освітніх установах більш гнучких освітніх систем навчання і розвитку, які сприяють адаптації особистості до культури за допомогою освіти. Особливими характеристиками освітніх технологій в процесі навчально-виховних операцій

полікультурної освіти виступають: співпраця, діалог, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку людини, надання їй вільного, захищеного простору для ухвалення самостійних рішень, різноманітність способів, форм і прийомів творчого самовираження особистості в її культурній ідентифікації.

Таким чином, в умовах багатонаціонального регіону одним із завдань системи освіти є цілеспрямоване формування такого освітнього середовища, в якому б реалізовувались норми і еталони, які відображають специфіку соціально-історичного досвіду життя народів, проходять процеси самоідентифікації особистості як представника певної національної культури, створені належні умови для рівноправного діалогу з етнокультурним оточенням, коли студенти залучаються в глобальні процеси сучасності по засвоєнню національних і загальнолюдських цінностей, принципів рівності і значущості культур.

Висновки

1. Невід'ємною рисою сучасного суспільства є полікультурність простору життєдіяльності людини, прояв тенденцій до розширення міжнародного співробітництва, міжкультурного спілкування та взаємозбагачення а відтак освітня політика третього тисячоліття покликана розвиватися в контексті поліетнічності. В умовах інтенсивних міграцій і взаємодії культур, сучасна система освіти покликана створювати умови для формування людини, здатної до активної життєдіяльності в багатонаціональному полікультурному середовищі.

2. Завдяки впровадженню інноваційних технологій, спрямованих на створення особливого освітнього середовища в навчальних закладах з поліетнічним складом вихованців створюються умови для рівноправного діалогу з етнокультурним оточенням, студенти залучаються в глобальні процеси сучасності по засвоєнню національних і загальнолюдських цінностей, заснованих на принципах рівності і значущості культур, забезпечується можливість їх самоідентифікації як представників тієї чи іншої національної культури.

3. Основними компонентами полікультурного освітнього простору є ціннісно-змістовний, особистісно-орієнтований, операційно-діяльнісний та регіонально-інтеграційний. Для того, щоб створити максимально сприятливі умови для його впровадження необхідна організація на рівні держави освітніх експериментів та інноваційних проектів якісно вищої наукової досконалості, соціальної масштабності і технологічної виваженості, за яких особистість буде навчатися не тільки на інформації, що надходить зовні, а й на власних ментальних надбаннях. Для цього треба комплексно змінити цілі і завдання, зміст і форми, технології і методи навчання: з інформаційних вони мають стати розвивальними і саморозвивальними, вичерпно враховувати конструктив, психологічний тону ментального світу корінного етносу, передусім його верхинні структури духовного досвіду – свободу, мудрість, віру, розум.

Резюме. У статті розглядаються проблеми формування освітнього середовища з врахуванням етнічного компоненту. Показано, що процеси структуралізації соціально-культурного простору національної освіти мають сутнісно відповідати покомпонентній диференціації ментального

автори часто будують свій письмовий твір таким чином, щоб читач відразу міг визначити, до якого жанру – і відповідно, до якої сфери комунікації – відноситься даний текст. Всім відомі жанрові формати рекламного повідомлення, вірша, ділового листа тощо. В цьому випадку жанри відображають академічні норми різних видів письма.

Ставлячи за основну мету навчити студентів оволодіти специфікою різних жанрів, викладач має починати з опрацювання зразків текстів відповідної жанрової спрямованості. Наприклад, при вивченні написання типового ділового листа, пропонується спочатку розглянути багаточисельні зразки такого жанру перед продукуванням власного. Відповідно, створення газетної статті вимагає перегляду значних масивів періодики на початковій стадії. Значним заохочувальним моментом є спроби написання власної статті, для публікації у рубриці «Лист до редакції».

Жанровий підхід є особливо корисним для студентів курсу англійської мови професійного спрямування, втім, він також може застосовуватися для слухачів курсів загальної англійської мови, в тому числі елементарного рівня, оскільки виховує базові прикладні навички логічного викладення думок і значно підвищує самооцінку студентів у сфері мовленнєвих продуктивних умінь (письма і говоріння).

Студенти, що вивчають жанровий підхід мають брати до уваги декілька важливих факторів, таких як володіння темою, загальні вимоги до стилю й жанру, а також аудиторію, на яку розрахований кожен окремий твір.

Не залежно від підходу до написання твору – процесуального, жанрового або креативного – існують певні типові вимоги до англомовного академічного письма, які можна узагальнити такими правилами:

1. Рекомендується уникати скорочень допоміжних дієслів у часових формах: *don't – do not, it's – it is* тощо.

2. Фразуальні дієслова мають замінятися більш формальними еквівалентами: *go up – increase, look into – investigate, put out – extinguish*.

3. Вживання заперечних форм *not many, not much, not any* у академічному письмі змінюється відповідно на *few, little, no*.

4. Прислівники у початковій та кінцевій позиції у реченні мають бути вживані у відповідності до загальних правил порядку слів: *This can be seen easily – This can be easily seen; Generally the drinks are divided into... – The drinks are generally divided into...*

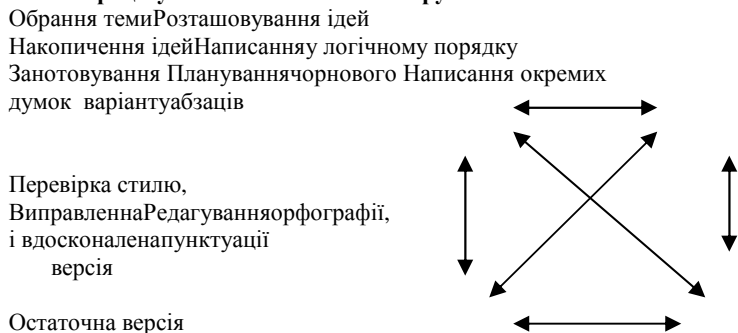
5. Вельми нехарактерним є вживання прямих запитань у письмовому академічному дискурсі, тому подібні конструкції замінюються безособовими реченнями з *it* у якості підмета: *What can we do...? – It is necessary to consider what can be done*.

6. Як демонструє попередній приклад, вживання особових займенників *I, we, you* у розпов'язаних для розмовного дискурсу фразах: *We know that..., As you can see* замінюється пасивними конструкціями *It is widely known/accepted that..., It can be clearly seen*, які роблять логічний наголос на дії, а не на агенті, що є також типовим для академічного дискурсу в цілому.

7. В академічному дискурсі радиться уникати таких нечітких виразів (*vague expressions*) як *very, really, pretty much, interesting, thing* а також виразів

глибоке вивчення тих стадій, які включає написання будь-якого письмового твору. Залучаючи студентів до творчого процесу планування твору, його редагування, переробки і врешті досягнення остаточної версії письмової роботи, процесуальний підхід має на меті виховання базових навичок академічного письма, а головне – їх практичного застосування у різноманітних ситуаціях. Тим важливішим стає оволодіння навичками редагування та вдосконалення письмових творів при вивченні норм іноземного письма, в даному випадку – англійського. У найпростішій теоретичній формі процесуальний підхід вимагає від студентів по-перше – замислитись над процедурою накопичення ідей для відображення на письмі, їх занотовування та обрання найцікавіших з них, по-друге – продумати відповідні конструкції та слова-зв'язки для послідовного й логічного викладення думок у чорновому варіанті, і по-третє – застосувати редакторські навички на предмет перевірки граматики, орфографії та пунктуації. На практиці ж процесуальний підхід ускладнюється тим, що пройшовши одну із стадій написання, часто вимагається повертатися до неї і одночасно застосовувати всі зазначені навички на різних стадіях, тобто чорнове написання твору одночасно може включати редагування або навіть переписування вже готових абзаців. Загалом, процесуальний підхід може бути представлений у наступній схемі, запропонованій Р. Вайтом та В. Арндт [1, с. 5], що включає всі стадії процесу письма та їх функціональну інтеграцію:

Схема процесуального написання твору:

Одним можливим недоліком концентрації студентів на процесуальному письмі є великі часові затрати на обдумування та організації ідей у певній послідовності, планування, написання пробного варіанту й обговорення його з викладачем, перегляд та редагування, а також супутню діяльність, як то обговорення й дослідження теми, підбір мовних виразів і таке інше. Втім, зазначені навички можуть виявитися вельми корисними при застосуванні до будь-якої письмової діяльності, оскільки підвищують рівень якості й продуктивності навіть термінових письмових завдань, наприклад екзаменаційних творів.

Іншою важливою вимогою до англійського академічного письма є чітка відповідність жанровій спрямованості, оскільки кореспонденція кожного дискусійного об'єднання є дуже прив'язаною до певного жанру. Тобто

(внутрішнього, душевного) світу нації, етносу, соціуму та індивіда. Обстоюється твердження, що в умовах поліетнічного регіону одним із завдань системи освіти є цілеспрямоване формування такого освітнього середовища, в якому б реалізовувались норми і еталони, які відображають специфіку соціально-історичного досвіду життя народів, проходять процеси самоідентифікації особистості як представника певної національної культури, створені належні умови для рівноправного діалогу з етнокультурним оточенням. **Ключові слова:** освітнє середовище, полікультурна освіта, процеси етнопсихологізації.

Резюме. В статті розглядаються проблеми формування освітнього середовища з урахуванням етнічного компонента. Показано, що процеси структуризації соціально-культурного простору національного освіти повинні суттєво відповідати компонентній диференціації ментального (внутрішнього, душевного) світу нації, етносу, соціуму та індивіда. В умовах поліетнічного регіону одним із завдань системи освіти є формування такої освітньої середовища, в якій би реалізовувались норми і еталони, що відображають специфіку соціально-історичного досвіду життя народів, походять процеси самоідентифікації особистості як представника певної національної культури, створені належні умови для рівноправного діалогу з етнокультурним оточенням. **Ключевые слова:** образовательная среда, поликультурное образование, процессы этнопсихологизации.

Summary. In the article the problems of forming of educational environment are examined taking into account the ethnic component. It is shown that the processes of structurization of socio-cultural space of national education should essentially correspond to component-specific differentiation of the mental (internal, spiritual) world of nation, folk, society and person. There was given the assertion, that in the conditions of polyethnic region one of the tasks of the educational system is the purposeful forming of such an educational environment, in which the standards and principles are realized character which represent the specific of social-historical experience of life of nations, the processes of self-identification of personality as a representative of a certain national culture, pass the proper conditions for dialog an equal with ethnic-cultural surrounding are created. **Keywords:** educational environment, polyethnic education, processes of ethnopsychologization.

Література

1. Бугерко Я. Виховний ідеал у науковій спадщині Володимира Янева та Григорія Ващенка // Володимир Янів у добу ХХ сторіччя. Зб. наук. конф. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – С. 70-76.
2. Редькина Л. И. Этнопедагогика караймов Крыма : монография. – К.: Педагогична преса», 2001. – 319 с.
3. Стельмахович М. И. Традиции и тенденции развития семейной этнопедагогике украинского народа : автореф. дис. докт.пед. наук : 13.00.01. - К., 1989. – 48 с.
4. Фурман А.В. Модульно-розвивальна технологія ведення лекційних курсів у Тернопільській академії народного господарства (проект). – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 23 с.

5. Фурман А.В. Психокультура української ментальності : Наукове видання. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 132 с.
 6. Фурман А., Комісаров В. Школа здібностей. Програма дослідно-експериментальної роботи в СШ № 44 м. Запоріжжя // Рідна школа. – 1996. - № 8. – с. 5–9.
 7. Фурман А., Костенко В. Школа віри. Програма дослідно-експериментальної роботи роботи ліцею № 157 м.Києва. – К.: Рада, 1995. – 47 с.
 8. Фурман А., Семенюк Т. Школа розуміння. Програма дослідно-експериментальної роботи в СШ № 10 м.Бердичева. – К.: УПКККО, 1996. – 35 с.
 9. Фурман А., Чуйкіна О., Хорітонов В., Горпинюк В. Школа мислення. Програма дослідно-експериментальної роботи в СШ № 19 м. Керчі Республіки Крим. –К.: Інститут психології, 1994. -15 с.
 10. Хайруддинов М. А., Усеїнов С.М. Этикет крымских татар. Эдепнаме. – Симферополь : Соната, 2001.- 288 с.
 11. И.А. Чумакова. Понятие «рефлексивная образовательная среда» в философии образования // Научные ведомости. - № 4 (44). – 2008. – С.64-74.
- Подано до редакції 09.03.2011

УДК 371

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМОРАЗВИТИЮ В ПРОЦЕССЕ ВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКИ

Быстрякова Анна Надировна

кандидат педагогических наук

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет, г. Ялта

Постановка проблемы. Одним из условий обеспечения эффективности профессиональной деятельности учителя в начальной школе выступает формирование у студентов еще на этапе вузовского обучения готовности к профессиональному саморазвитию, которую мы рассматриваем как одну из важнейших составляющих общей готовности к педагогической деятельности.

Анализ публикаций по исследуемой проблеме. Сформировать готовность к педагогической деятельности возможно только в процессе профессиональной подготовки, различные аспекты которой изучали: Ф. Гоноболин, Г. Нагорная, В. Слостенин, А. Щербаков (процесс формирования профессиональных качеств учителя); Г. Балл, В. Бочелюк, Д. Изатуллина, В. Козиев, Г. Костюк, Н. Максимчук, С. Николаенко (формирование психологической готовности к педагогической деятельности); А. Глузман, В. Желанова, Г. Иванова, К. Климова, И. Пальшкова (развитие профессиональной культуры будущего учителя); В. Загвязинский, А. Кучерявый (развитие творческого педагогического мышления); Н. Гузий, К. Дурай-Новакова, Е. Исаев, М. Кобзев, О. Кондрашова, Н. Кузьмина,

комп'ютер стало широко розповсюдженим і загальнодоступним. Втім, швидкий поступ науково-технічного прогресу і глобалізаційні процеси вимагають широкого застосування письмових навичок при діловому спілкуванні – як внутрішньому так і міжнародному, у публікаційних жанрах і в науковому дискурсі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробляючи методичні посібники у галузі академічного письма в більшості випадків доводиться покладатися на розробки зарубіжних вчених. Одними з відомих дослідників різних типів письма є Р. Вайт та В. Арндт [1], що детально описали процесуальне письмо, як один з підходів до академічного письма в цілому, К. Тріббл дослідив жанрову спрямованість англomовного письмового дискурсу й виділив функціональні стадії написання твору. Відомою працею в сфері академічного письма є підручник Дж. Свейлза [2], що висвітлює як теоретичні, так і прикладні засади письмового дискурсу. Передовими розробками пострадянського простору є підручник С. Гуринович, Е. Усилової та О. Кирейчук [3], розрахований на виховання навичок креативного письма на основі художніх творів та практичний посібник Т. Яхонтової [4], покликаний навчити широкий загал науковців оформлювати письмові твори у відповідності зі світовими стандартами.

Невирішеною частиною проблеми залишається недостатня розробленість методичних рекомендацій, що б могли застосовуватися для навчання навичкам академічного письма студентів різних спеціальностей та рівня знань. Порівняно низька обізнаність загальної маси учнів середніх шкіл та студентів з канонами правильного викладення думок при письмі значною мірою перешкоджає інтеграції українських студентів до спільноти світових вчених, що б могло якісно підвищити статус України як держави значного інтелектуального потенціалу.

Метою даної статті є розгляд останніх методичних розробок і рекомендацій щодо викладання курсу академічного письма та ознайомлення з основними вимогами англomовного академічного стилю.

Виклад основного матеріалу. Існує декілька підходів до практики написання як окремих жанрових творів, наприклад, рефератів, листів, робочих записок, так і до академічного письма в цілому, розглядаючи цю діяльність як в межах класної кімнати, так і в реальних умовах спілкування. Оглядаючи стратегії викладання академічного письма для студентів різних спеціальностей, розглянемо два основні принципи, за якими йде формування навичок академічного письма під час навчання. Їх можна описати як сфокусованість на процесі як такому і на кінцевому продукті цього процесу, тобто на загальному вигляді письмового твору. У першому випадку наголос робиться на креативному письмі, що вимагає широкої практики використання тактик письма, як то планування, проектування, редагування письмового твору, іншими словами створення так званої звички письма (*writing habit*) [5, с. 325]; в другому ж випадку метою є навчити студентів розрізняти й самостійно продукувати різні жанрові твори. Зосереджуючись на продукті письма, нас цікавить лише основна мета завдання і кінцевий продукт.

Процесуальний підхід до академічного письма є популярним через

наукові дисципліни, медична освіта.

Література

1. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология / С.Д. Дерябо, В.А. Ясвин – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 216 с.
2. Панов В.И. Экологическая психология: Опыт построения методологии / В.И. Панов – М.: Наука, 2004. – С. 80–85.
3. Екологічна освіта у системі фахової підготовки майбутнього лікаря: психологічні аспекти / О.Ю. Руда, О.В. Романенко – Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому дню здоров'я. Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – К., 2010. – №1 (9). – С. 222-223.
4. Медична біологія. Підручник [В.П. Пішак, Ю.І. Бажора, Ш.Б. Брагін, З.Д. Воробець, С.І. Дубінін, Г.Ф. Жегунов, Л.С. Ковальчук, В.О. Корольов, О.В. Костильов, Н.А. Кулікова, Р.П. Піскун, О.В. Романенко, О.Г. Слесаренко, М.В. Стеблюк, С.М. Федченко]; під ред. В.П. Пішака, Ю.І. Мажори. [2-ге вид.] – Вінниця: НОВА КНИГА, 2009. – 608 с.
5. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук, В.М. Грінкевич та ін.; За ред. О.В. Романенка. – К.: Здоров'я, 2005. – 372 с.
6. Романенко О.В. Основи екології: Навчальний посібник / О.В. Романенко, О.В. Костильов – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 150 с.
7. Биология: учебное пособие / А.В. Романенко, Е.А. Жгут, О.В. Головченко и др.; под редакцией А.В. Романенко. – К.: Медицина, 2008. – 424 с.
8. Medical biology: The study guide of the practical classes course / O.V. Romanenko, O.V. Golovchenko, M.G. Kravchuk. V.M. Grinkevych; Editer by O.V. Romanenko. – K.: Medicine, 2008. – 304 p.

Подано до редакції 16.02.2011

УДК 811.111'42 : 811.111'271.1

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛОМОВНОГО АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ЯК СКЛАДОВОЇ ДИСКУРСУ КОМУНІКАЦІЇ

Рябокоть Ганна Леонідівна

кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ

Волкова Олена Анатоліївна

старший викладач факультету лінгвістики,

Національний Технічний Університет України «КПІ», м. Київ

Постановка проблеми. Виховання навичок чіткого й правильного висловлення своїх думок, як усно так і на папері, завжди цінувалося у суспільстві, серед людей різних рівнів і роду занять. Може здатися на перший погляд, що технічна оснащеність суспільства дещо скоротила сферу вживання письмового дискурсу, адже усне спілкування по мобільному телефону й через

Е. Пехота, В. Семиченко, В. Сластенин, О. Сущенко, Л. Хомич, Н. Червякова, Т. Яценко (підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності); А. Иванов, А. Коломиец (формування готовності учителя до професійного саморозвитку в умовах інформатизації освіти).

Цель статьи - показати місце і роль процесу формування готовності до професійному саморозвитку у майбутніх учителів початкової школи в системі професійної підготовки.

Изложение основного материала. Формування готовності до професійному саморозвитку майбутніх учителів здійснюється в процесі загальної підготовки спеціалістів початкової освіти. В педагогічній літературі поняття «професійна підготовка» трактується як процес формування сукупності спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної професійної діяльності.

Существенным является психологическое дополнение к данному определению, подчеркивающее, что в процессе подготовки специалиста происходит прирост индивидуального потенциала личности, развитие ее резервных сил, познавательной и творческой активности в результате активного и ответственного овладения общенаучными и профессионально значимыми знаниями, умениями и навыками [1]. В более широком и общем определении сущности профессиональной подготовки, данном В. Семиченко, она понимается как процесс профессионального становления будущих специалистов, как важнейшая цель и результат деятельности вуза, предполагающей обязательное включение студента в учебно-воспитательную работу [2; 3].

Анализ современных исследований и работ прошлых лет, посвященных различным аспектам профессиональной подготовки специалистов в высшей школе, позволяет сделать вывод об имеющемся месте ярко выраженном функционализме в учебно-воспитательной работе вузов, что выражается в рассогласованности в преподавании дидактики, теории воспитания и методик преподавания школьных дисциплин, что существенно усложняет будущим специалистам целостное, системное восприятие образовательного процесса в школе и указывают на необходимость обеспечить интеграцию в содержание подготовки учителя (А. Мищенко, В. Сластенин, З. Шварцман). Это обеспечит готовность к реализации задач профессиональной деятельности [4, 5].

В последние годы в развитии различных направлений и отраслей педагогической науки все более отчетливо проявляется весьма существенная тенденция, состоящая в стремлении исследовать субъектный потенциал учителя, изучить возможности, процессы и условия саморазвития на разных уровнях его субъектного бытия, показать активную творческую роль педагога в реализации отношений с разными сферами деятельности. Молодой специалист, выходящий из стен вуза, должен не только овладеть основами профессиональной деятельности, но и быть ориентированным всей системой вузовской подготовки на стремление к достижению профессионального мастерства. Под пристальным вниманием ученых находится вопрос о факторах, механизмах, условиях обеспечивающих максимальную личностную

и профессиональную самореализацию.

Будучи ориентированными на целостный процесс профессионального саморазвития учителя начальной школы, основное внимание уделим этапу вузовской подготовки специалистов; не игнорируя теоретическую и практическую составляющие процесса подготовки, будем рассматривать его содержание и организацию в аспекте профессионального самоопределения и становления личности.

Рассматривая проблему профессионального саморазвития в процессе его зарождения и становления, необходимо дать краткую характеристику периода студенчества как особого этапа в развитии личности человека и выделить те исходные положения, которые помогают понять особенности (возрастные, социально-психологические) студента как объекта и субъекта развития [6; 7].

Студенческий возраст характеризуется не только «наивысшим уровнем таких показателей, как мышечная сила, быстрота реакций, моторная ловкость, скоростная выносливость», но и максимальной реализацией возможностей мышления, памяти, восприятия, речи, эмоций, чувств [8, с. 141].

Б. Ананьев справедливо определяет студенчество как время освоения некоторых профессиональных ролей, начало самостоятельной жизни. Исследователи также отмечают, что особую актуальность для личности в этом возрасте приобретают вопросы смысла жизни, ее предназначения, определения собственного «Я», этики и морали, психологии самопознания и самовоспитания.

Одной из отличительных особенностей студента как субъекта учебной деятельности является то, что он, как правило, уже выбрал будущую профессиональную деятельность, имеет представления о ней, готовится к выполнению профессиональных функций, т. е. обладает профессиональной направленностью, и чем определеннее она выражена, тем выше уровень его мотивации к учебно-познавательной деятельности.

Студенческий возраст – это время наивысшей потребности к академическим достижениям, готовности к самоорганизации, к занятиям информационной и исследовательской деятельностью. Как отмечают психологи, в этом возрасте идет активный процесс формирования когнитивных структур. Это означает, что организация учебного процесса должна предусматривать отбор, применение таких учебных заданий, которые одновременно направлены как на понимание, осмысление, так и на запоминание, структурирование в памяти студента усваиваемого материала, его сохранение и целенаправленную актуализацию [9, с. 184]. В основе познавательной деятельности, как правило, лежат два основных мотива – мотив достижений и познавательный мотив. При этом мотив достижения подчиняется познавательной и профессиональной мотивации. «Усвоенные в обучении знания, умения, навыки, – указывают А. Вербицкий и Т. Платонова, – выступают уже не в качестве предмета учебной деятельности, а в качестве средства деятельности профессиональной» [10, с. 14].

Процесс формирования готовности к профессиональному саморазвитию теснейшим образом связан и в значительной степени обуславливается общей концепцией, нацеленностью модели профессиональной подготовки. В связи с

використання словесних методів, таких як розповідь, лекція, бесіда, пояснення, інструктаж у поєднанні з наочними, зокрема ілюстрування, демонстрування, спостереження та практичними вправами тощо, що створює емоційний вплив на студентів, забезпечуючи певний настрій, який мотивує їх до подальшої пізнавальної діяльності, а організація практичної та самостійної аудиторної і позааудиторної роботи студентів дозволяє усвідомити і закріпити навчальний матеріал, сприяє кращому формуванню нових якостей, вмінь та навичок, які допомагають пристосуванню особистості до нового соціального стану та успішної діяльності у нових умовах.

Засвоєння студентом навчальних матеріалів з цих питань передбачає роботу молоді людини з різними джерелами навчальної та наукової інформації, де висвітлюються сучасні проблеми екології, зокрема, з підготовленими за участю співробітників кафедри біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця та виданими друком навчальними книгами, довідниками, дидактичними матеріалами [4-8].

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, звертаємо увагу на те, що екологічна свідомість формується за допомогою екологічних знань на базі біологічних та екологічного виховання і є основою поведінки особистості у світі природи; еколого-психологічна освіта у фаховій підготовці майбутнього лікаря орієнтується на досягнення таких цілей як розвиток у студентів вмінь і навичок навчальної і професійної діяльності, удосконалення їх навичок спілкування у колективі та розвиток особистісної зрілості майбутніх медиків.

Summary. This paper describes the essence of psychological and ecological education in professional training of future medical doctor, type of ecological awareness, means and methods of teaching which teaching of medical biology and ecology as its integral part, is based on. It contributes to the development of ecological knowledge, abilities and skills and therefore ecological culture and ecological awareness for medical students of higher medical education establishments of III-IV levels of accreditation. **Keywords:** ecological awareness, ecological culture, ecological psycho- pedagogy, natural disciplines, medical education.

Резюме. В статті раскрыты проблемы эколоого-психологического образования в системе профессиональной подготовки будущего врача, средства и методы обучения, на которых базируется преподавания медицинской биологии, разделом которой является экология, студентам высших медицинских учебных учреждений III-IV уровней аккредитации, что способствует формированию экологических знаний, учений и навыков. **Ключевые слова:** экологическое сознание, экологическая культура, экологическая психопедагогика, естественнонаучные дисциплины, медицинское образование.

Резюме. У статті розкриті проблеми еколого-психологічної освіти у фаховій підготовці майбутнього лікаря, методи навчання, на яких базується викладання медичної біології, розділом якої є екологія, студентам вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, що сприяє формуванню екологічних знань, умінь та навичок. **Ключові слова:** екологічна свідомість, екологічне культура, екологічна психопедагогіка, природничо-

соціальної суті власного «я» людини. Тому способи і форми взаємодії людини з навколишнім природним середовищем залежать від рівня екологічної культури, яка тісно пов'язана з екологічною свідомістю особистості, що формується завдяки еколого-психологічній освіті [1].

Система уявленнь людини про довкілля та взаємозв'язки у ньому, про місце, ставлення і характер поведінки людини у навколишньому природному середовищі, тобто екологічна свідомість індивіда, сприяють створенню підґрунтя для досягнення цілей еколого-психологічної освіти. Тому високий рівень її реалізації у фаховій підготовці майбутнього лікаря може бути забезпечений завдяки використанню положень гуманістичної психології і педагогіки, екологічної психопедагогіки, теорії та методики екологічної освіти.

Гуманістична психологія і педагогіка ставить особистість студента у центр педагогічного процесу, оскільки у сучасній методиці викладання біологічних дисциплін гуманістична модель навчання спрямована на творчу діяльність і студента, і викладача, вирішення дослідницьких і практичних завдань, що сприяє формуванню у студентів вмінь та навичок у сфері екологічної діяльності [2]. Зокрема вмінь і навичок з отримання наукової інформації про світ природи, естетичного сприйняття природних об'єктів, взаємодії з природними об'єктами в умовах антропогенного впливу на середовище, природоохоронної діяльності, які є невід'ємними складовими розвитку суб'єктивного ставлення до природи студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації. Саме на принципах екологічної психології відбувається процес формування таких вмінь та навичок, оскільки вона орієнтує людину на партнерську взаємодію із світом природи і тому педагогічний процес розвитку екологічної свідомості будується на психологічних закономірностях становлення і розвитку особистості, приділяючи особливу вагу організації стимулів і організацію екологічної діяльності.

Оскільки теорія і методика екологічної освіти базуються на міждисциплінарному підході, єдності інтелектуального та емоційно-вольового компонентів освіти, розкритті екологічних проблем у глобальному аспекті та необхідності визначення шляхів їх конструктивного вирішення, то формування екологічних знань у процесі викладання природничо-наукових дисциплін, зокрема медичної біології, у вищих медичних навчальних закладах IV рівня акредитації виступає важливою складовою частиною екологічної освіти [3].

Розкриття змісту навчальної дисципліни «Медична біологія» для студентів вищих медичних навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, розділом якої є екологія, дозволяє активізувати сприйняття і засвоєння інформації на теоретичному, практичному та емоційному рівнях, оскільки передбачає використання різноманітних форм і методів навчальної діяльності. Зокрема, у процесі викладання медичної біології, акцентується увага на тому, що людина є біосоціальною істотою, а життя як окремої людини, так і людських популяцій відбувається у постійній взаємодії як з природним, так і з соціальним середовищем, тому людину слід розглядати у тісному зв'язку із природою.

Висвітлення навчального матеріалу з основ загальної екології та екології людини, з отруйних для людини тварин відбувається за допомогою

єтим важнейшее значение имеет ведущая методологическая позиция, от которой зависят и ценностные приоритеты, и содержание, и основные характеристики процесса профессиональной подготовки. В современной теории и практике высшего педагогического образования выделяют три основные парадигмы профессионального образования: когнитивную, деятельностную (компетентностную) и личностную.

Доминирующей целевой установкой в контексте когнитивной парадигмы является усвоение знаний, умений и навыков, связанных с профессиональной деятельностью.

Согласно деятельностной парадигмы обучение должно обеспечить успешность освоения умений и навыков различных направлений профессиональной деятельности (В. Андрущенко, А. Асмолов, Г. Атанов, А. Кучерявый, В. Огневьюк).

Приоритетным в личностной парадигме является становление субъектности, психологическое сопровождение образования и помощь обучающимся в профессиональном и личностном самоопределении и самореализации (И. Бех, А. Вербицкий, С. Кульневич, В. Ляудис, И. Пальшкова). Личностный подход к изучению готовности к профессиональной деятельности позволяет рассматривать ее как единство личностно-значимых профессиональных свойств, отличающихся по их роли в регуляции профессиональной и обыденно-эмпирической деятельности. При этом ведущую, интегрирующую роль, как уже отмечалось, выполняют личностные качества, выражающие направленность на соответствующую деятельность. Все сказанное предполагает интенсификацию процесса обучения в вузе: новые формы, методы и средства активного обучения и ориентации на профессионально-личностную доминанту, что отражает сущность кардинальных изменений, происходящих в высшей школе на современном этапе. Ориентация на активную творческую личность специалиста позволяет вырабатывать у будущих педагогов, а позже реализовывать в профессии свою стратегию мышления, поведения, деятельности, свою субъективную позицию. Приоритет личностных установок, профессиональной позиции в общей структуре готовности к профессиональной деятельности подчеркивается в большинстве научных работ данной тематики, в частности А. Марковой, которая справедливо указывает, что усвоение теоретических знаний и элементов профессиональных действий без соответствующей мотивации, профессиональной направленности, зрелости профессионально значимых качеств личности, без стремления достичь высот профессионального мастерства не отвечает требованиям к современному учителю.

Компетентностный подход основан на понимании компетенций как базового уровня развития способностей и умений решать важные практические задачи и воспитания личности в целом. Предполагается, что «компетентность» – это самостоятельно реализуемая способность к практической деятельности, к решению жизненных проблем, основанная на приобретенных обучающимся учебном и жизненном опыте, его ценностях и склонностях (В. Байденко, А. Деркач, И. Зимняя, Н. Кузьмина, О. Овчарук, Т. Сорочан, О. Сущенко, Е. Хрыков).

Этот подход ориентирует на усиление собственно практической ориентированности образования, на его прагматический, предметно-профессиональный аспект. В этом прагматическом смысле он не может быть противопоставлен знаниям, умениям и навыкам. Но он не тождествен «ЗУНовскому» подходу, так как фиксирует и устанавливает подчиненность знаний умениям, ставя акцент на накоплении опыта применения теоретических знаний.

Деятельностный подход также теснейшим образом связан с предыдущим, компетентностным, поскольку полем приложения и условием формирования компетентности является опыт деятельности. Он также соотносится и с личностным подходом, ведь именно в деятельности и происходит максимально полное развитие и расцвет личности в единстве ее интеллектуальной и эмоционально-волевой сторон, оттачиваются такие ее личностные качества, как ответственность, свобода, толерантность, гражданственность. В реализации этого подхода проявляется гуманистическая направленность формирования компетентности человека. Компетентность, являясь одновременно личностной характеристикой, характеризует и уровень освоения человеком деятельности. Деятельностный характер обобщенных умений в сочетании с предметными умениями и знаниями в конкретных областях и проявляется в умении осуществлять выбор исходя из адекватной оценки себя в конкретной ситуации. Важной особенностью профессиональной компетентности человека в контексте деятельностного подхода является то, что компетентность реализуется в настоящем, но ориентирована на будущее. Исходя из понимания профессиональной подготовки как процесса профессионального развития, овладения опытом будущей профессиональной деятельности можно говорить, что компетентный специалист устремлен в будущее, предвидит изменения, ориентирован на самостоятельное образование.

Современный процесс подготовки будущего учителя невозможен без учета аксиологического подхода, предполагающего субъективацию объективных ценностей человеческого сообщества, т. е. превращение их в личностные смыслы. Сущность развития, с позиции аксиологического подхода, состоит в преодолении противоречия между ценностями и личными смыслами путем предъявления личности определенных систем ценностей и создания условий для ее свободного выбора и «проживания», так как только таким путем ценности могут стать личностными смыслами (В. Вакуленко, Н. Щуркова) [11; 12]. К сожалению, далеко не всегда в системе вузовской подготовки преподаватели уделяют внимание формированию у студентов личностных и профессиональных смыслов, в основном концентрируясь на усвоении когнитивной ее составляющей.

Теснейшим образом с субъектно-деятельностным и компетентностным подходами связан технологический подход, характеризующий процессуальный аспект профессиональной подготовки и определяющий круг инновационных педагогических технологий и зон взаимодействия, направленных на развитие профессиональных компетенций учителя (Е. Пехота, Г. Селевко, О. Сущенко, Н. Червякова). Теоретические исследования доказывают, что интерактивные

УДК 378.1:61:[574+159.1

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Руда Оксана Юрївна

к. п. н., асистент кафедри біології

Романенко Олександр Вікторович

д.б.н., професор, завідувач кафедри біології

Національного медичного університету імені О.О.Богомольця

Актуальність. Необхідність у постійному поповненні своїх знань індивідом, обсяг яких постійно змінюється, обумовлена вимогами до формування конкурентоспроможного фахівця. Основи екологічної освіченості, яка ґрунтується на знаннях, вміннях та навичках з екологічної науки, на розумінні та усвідомленні значення їх взаємозв'язку, закладаються у перший рік навчання студента у вищому медичному навчальному закладі IV рівня акредитації. На основі цього формується екологічне виховання, культура поведінки особистості у навколишньому природному світі і, як результат, його екологічна свідомість. Невідповідність навчальних технологій віковим та психофізіологічним особливостям молоді може гальмувати в подальшому засвоєння навчального матеріалу з профільних дисциплін і порушувати формування усталеного зв'язку людини і природи, на що націлені прогресивні моделі медичної освіти.

Визначення раніше невіршених складових загальної проблеми. Проведене дослідження ґрунтувалося на критичному аналізі науково-педагогічної та спеціальної літератури з проблем екологічної, біологічної, психологічної та професійної освіти, вивченні документації вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, теоретичному аналізі і синтезі отриманої інформації.

На підставі аналізу літературних джерел і практичного досвіду професійної підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації виявлено суперечності між: 1) сучасними суспільними вимогами до екологічної освіти і виховання студентів-медиків та відсутністю системного аналізу наукових праць у цьому напрямку з метою їх реалізації у навчальному процесі; 2) необхідністю забезпечення біологічних дисциплін засобами навчання, які сприяють досягненню цілей еколого-психологічної освіти у фаховій підготовці майбутнього лікаря та відсутністю таких розробок.

Цілі статті. Визначені суперечності зумовили актуальність обраної теми дослідження і зумовили формування цілей статті, зокрема, з'ясувати проблеми та можливі шляхи реалізації еколого-психологічної освіти у фаховій підготовці майбутнього лікаря у процесі викладання медичної біології.

Основна частина. Інтерпретація поняття екологічної культури різновариантне, оскільки це поняття може відображати як здатність людей застосовувати певний обсяг знань з екології або інших природничих наук у повсякденному житті, так і стан соціально-природних складових, який характеризує їх гармонійну єдність, збалансований зв'язок природної та

Резюме. В умовах сучасного навчального закладу соціальний педагог повинен не тільки позитивно приймати учнів зі всіма їх проблемами і складнощами, але й бути готовим організувати відповідну підтримку дітям з особливостями в розвитку. Тільки при забезпеченні комплексної діагностики, лікування, корекційно-педагогічної допомоги в навчанні і вихованні діти з особливостями психофізичного розвитку здатні досягти успіхів. Відповідно, у соціальних майбутніх педагогів необхідно сформулювати готовність до роботи з такими дітьми. В умовах вищого навчального закладу актуальною стає підготовка майбутніх соціальних педагогів з урахуванням структурних складових цієї готовності. **Ключові слова:** соціальний педагог, діти з особливостями розвитку, труднощі в навчанні, готовність педагога.

Resume. In the conditions of modern educational establishment a social teacher hasn't only positively to accept students with all of their problems and complications, but to be ready to organize the proper support children with features in development. Only at providing of complex diagnostics, treatments, to the correction-pedagogical help in teaching and education children with the features of development they are able to be successful. Accordingly, it is necessary to form readiness of social future teachers to work with such children. In the conditions of higher educational establishment preparation of future social teachers become important taking into account the structural constituents of this readiness. **Keywords:** social teacher, children with the features of development, difficulties in teaching, readiness of teacher.

Література

1. Вайзман Н.П. Реабилитационная педагогика / Вайзман Н.П. - М.: Аграф, 1996. - 160 с.
2. Загвязинский В.И. Педагогическое предвидение / Загвязинский В.И. - М.: Знание, 1987. - 80 с.
3. Орлов А.Б. Проблемы перестройки психолого-педагогической подготовки учителя / А.Б. Орлов // Вопросы психологии. - 1988. - №1. - С.24-25.
4. Психокоррекционная и развивающая работа с детьми: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / [И.В.Дубровина, А. Д. Андреева, Е.Е.Данилова, Т. В. Вохмянина]; под ред. И.В.Дубровиной. - М.: Издательский центр «Академия», 1998. -160 с.
5. Усанова О.Н. Дети с проблемами психического развития / Усанова О.Н. - М.: НПЦ «Коррекция», 1995. - 208 с.
6. Хрущ-Ріпська О.В. Психологічні засади формування у студентів педвузу готовності до майбутньої професійної діяльності: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України - К., 1998. - 15с.

Подано до редакції 25.02.2011

технологии обучения (метод проблемных заданий, моделирование педагогических ситуаций, кейс-метод, профессиональное портфолио, ролевые игры, проекты), использование информационных технологий позволяют обеспечить ответственное отношение студента к своему образованию, формирует навыки самостоятельной работы, стимулирует рефлексивный компонент учебной и будущей профессиональной деятельности, а также развитие социально и профессионально значимых качеств личности будущего учителя.

Внимания заслуживает и синергетический подход в педагогике высшей школы, при котором педагогические закономерности выявляются в конкретных ситуациях в зависимости от внешних и внутренних условий педагогического процесса и позволяют рассматривать развитие субъектности будущего учителя начальной школы как «открытую и саморазвивающуюся систему». Синергетический подход к формированию готовности к профессиональному саморазвитию рассматривается нами как один из основных, поскольку основывается на доминировании в образовательной деятельности самообразования, самоорганизации, самоуправления и заключается в стимулирующем или побуждающем воздействии на субъекта с целью его самораскрытия и самосовершенствования в процессе сотрудничества с другими людьми.

Поскольку концептуальной долгосрочной стратегией усовершенствования и развития педагогического образования в Украине является обеспечение профессионально-личностного развития будущего педагога на принципах личностной педагогики, представляется наиболее перспективным получивший распространение в последние годы субъектно-деятельностный подход к подготовке специалистов, основы которого были разработаны в трудах К.Абульхановой-Славской, И.Беха, А.Брушлинского, С.Рубинштейна, В.Сластенина. Мы рассматриваем этот подход как такой, в котором интегрируются рассмотренные выше подходы и обеспечивается понимание образования как достояния личности, средства ее самореализации в жизни и построения личной карьеры, что изменяет цели обучения, его мотивы, нормы, формы и методы и задает принципиально иной характер взаимодействия студентов и преподавателей.

Стержневой в современном образовании (причем эта тенденция характерна как для отечественного, так и для европейского образования) становится идея самообразования и саморазвития. А значит, главной ценностью становится обучение как важнейший способ самореализации в жизни и карьере; ведущей мотивацией – заинтересованность в учении; нормой поведения – личная ответственность за свое учение и взаимное партнерство; целью образования – самостоятельное учение в течение всей жизни и овладение компетенциями; происходит смещение акцента на самоконтроль и самооценку.

Формирование готовности к профессиональному саморазвитию осуществляется в общем контексте подготовки профессионально компетентного педагога и включает такие основные компоненты: теоретическая и практическая подготовка, дидактико-методический

компонент, акмеологический компонент (табл. 1).

Таблица 1

Содержание процесса подготовки в аспекте формирования готовности к профессиональному саморазвитию

Теоретическая подготовка	Практическая подготовка
Общие и специальные и психолого-педагогические знания	Общеучебные умения и навыки самостоятельной учебной работы
Составляющие профессиональной компетентности	Готовность к вариативному применению профессиональных умений
Способность к педагогической рефлексии	Ценностное отношение к формированию потребности совершенствоваться

Доминирующей целевой установкой образовательного процесса в вузе при таком подходе является формирование субъекта профессиональной деятельности, нацеленного на профессиональное саморазвитие.

Приоритетным направлением подготовки является, по мнению российских и украинских ученых, построение образовательного процесса таким образом, чтобы обеспечить последовательное разворачивание каждым студентом своей индивидуальной траектории профессионального становления.

Возможность выстраивать собственную стратегию профессионального образования задана инициативами и традициями Болонского процесса и соотносится с «Временным положением об организации учебного процесса в кредитно-модульной системе подготовки специалистов», утвержденном приказом МОН Украины от 23.04.2004 г. № 48, где указано, что одной из целей ее внедрения является обеспечение возможностей обучения студента по индивидуальной программе (речь идет о возможности выбора дисциплин вариативной части образовательно-профессиональной программы, сформированной согласно требованиям заказчиков и пожеланиями студента), что содействует его саморазвитию и соответственно подготовке к жизни в свободном демократическом обществе [13].

Идея личностного и профессионального развития учителя неосуществима вне самообразования. Социологи утверждают, что перспективой развития общества является трансформация деятельности в самостоятельность (общесоциологический закон), развития в саморазвитие, образования в самообразование. Под самообразованием традиционно понимают добровольно осуществляемую и самоуправляемую познавательную деятельность, необходимую для совершенствования каких-либо качеств человека.

Являясь высшей формой удовлетворения познавательной потребности личности, самообразование связано с проявлением значительных волевых усилий, с высокой степенью сознательности и организованности человека, принятием на себя внутренней ответственности за свое саморазвитие. Самообразование влечет за собой умственное и нравственное самоусовершенствование, т. е. такой вид познавательной деятельности, при

1) здійснення міжнародних наукових зв'язків для активізації вивчення осіб з особливостями розвитку і пошуку нових підходів до їх навчання, соціальної адаптації і інтеграції в сучасне суспільство;

2) теоретичний і практичний аспект ранньої діагностики (з медиками) відхилень в розвитку (від 0 до 3 років) і ранній корекції порушень;

3) проблема сімейного виховання дітей з особливостями розвитку, розробка типів і форм взаємодії сім'ї та системи корекційної і педагогічної підтримки дітей;

4) клінічне, нейрофізіологічне і психолого-педагогічне вивчення дітей з складною структурою дефекту;

5) питання профілактичної роботи;

6) визначення системи показників для інтеграції дитини з особливостями розвитку до масових навчальних установ;

7) розробка змісту і форм спеціалізованої підтримки та інтеграції цих дітей;

8) вивчення різних аспектів соціальної роботи з сім'ями, що виховують дітей з особливостями розвитку;

9) розробка форм і змісту перепідготовки фахівців масових навчальних закладів;

10) технічна оснащеність навчального процесу і корекційної роботи.

Плідна робота за вказаними напрямками, вирішення багатьох організаційних, наукових, методичних, кадрових питань і завдань збагатить підготовку майбутніх соціальних педагогів відповідно до потреб практики навчання і виховання дітей з особливостями розвитку.

Висновки. У сучасних умовах в навчальних закладах гостро виникає потреба в підготовці фахівців, які здатні в своїй професійній діяльності не тільки орієнтуватися на вікові закономірності нормативного дитячого розвитку, але і професійно вирішувати проблеми, які ускладнюють цей розвиток. Першим кроком до готовності такого роду є підготовка майбутніх соціальних педагогів до цієї роботи ще в педагогічному вищому навчальному закладі. Слід зазначити, що готовність є комплексним явищем, в структурі якого можна виділити мотиваційну, когнітивну, операційну, особистісну складові. З урахуванням даних напрямів може і повинна будуватися готовність майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з особливостями розвитку.

Резюме. В умовах сучасного навчального заведення соціальний педагог повинен не тільки позитивно приймати учнів со всіма їх проблемами і складностями, но бути готов організувати відповідну підтримку дітям з особливостями в розвитку. Тільки при забезпеченні комплексної діагностики, лікування, корекційно-педагогічної допомоги в навчанні і вихованні діти з особливостями психофізичного розвитку здатні досягти успіхів. Соціально, у соціальних будучих педагогів необхідно сформувати готовність к роботі з такими дітьми. В умовах вищого навчального заведення актуальною стає підготовка будучих соціальних педагогів з урахуванням структурних складових даної готовності. **Ключевые слова:** соціальний педагог, діти з особливостями розвитку, труднощі в навчанні, готовність педагога.

структурування змісту програмного матеріалу з метою його системного засвоєння дитиною [4].

При створенні оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей дітей з особливостями розвитку педагог в своїй роботі використовує знання особливостей організації здорового способу життя і його загальних принципів; анатомо-фізіологічних особливостей дітей; особливостей функціональних порушень і їх корекції; закономірностей спілкування і способів управління індивідом і групою; закономірностей цілісного педагогічного процесу, сучасних психолого-педагогічних технологій, зокрема технологій виховання дітей з особливостями розвитку; психології і педагогіки сімейного виховання; змісту та методів корекційно-виховної роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку; особливостей діагностичної роботи, консультування та інш.

Засвоєння цих знань повинне забезпечити можливість оволодіння уміннями: організувати життєдіяльність з урахуванням типових особливостей дітей з особливостями психофізичного розвитку; будувати освітній процес з урахуванням охоронно-оздоровчих, діагностичних і корекційно-педагогічних стратегій; поєднувати в освітньому процесі навчальні технології з технологіями виховними; створювати сприятливі умови для стимулювання та активізації внутрішніх компенсаторних механізмів дітей з особливостями психофізичного розвитку; активно використовувати різні форми фронтальної та індивідуальної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку; здійснювати ефективну роботу з сім'єю з діагностиці, профілактиці та корекції психофізичного розвитку дітей; включати дитину з особливостями психофізичного розвитку в систему відповідних соціально-педагогічних стосунків з однолітками, з дітьми інших вікових груп. Оскільки труднощі дітей з особливостями розвитку обумовлені недорозвиненням окремих психічних процесів: сприйняття, пам'яті, мислення, негрубими недоліками мови, порушеннями моторики у вигляді недостатньої координації рухів, низькою працездатністю, обмеженим запасом знань і уявлень про навколишній світ, несформованістю операційних компонентів навчально-пізнавальної діяльності, – вибір методів і прийомів корекції повинен здійснюватися відповідно до особливостей вказаної категорії дітей.

Особистісна складова – це сукупність важливих для розвитку дітей особистісних якостей майбутніх педагога. Особистісна складова, на відміну від попередніх трьох складових, які мають функціональний характер, складається зі стійких особистісних характеристик, які формуються в процесі діяльності і спілкування між людьми, розвитку особистості відповідно до внутрішніх педагогічних чинників.

Всі вище проаналізовані структурні складові готовності майбутніх соціальних педагогів до розвитку школярів в реальному педагогічному житті інтегровані одна до іншої і лише в цілісності забезпечують результативність наявних цілей [3].

Враховуючи все вищесказане, можна говорити про те, що в умовах вищого навчального закладу актуальними є наступні напрями підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з особливостями розвитку:

которм студенти в соответствии со своими внутренними побуждениями, поставленными ими перед собой целями, развивают свои духовные способности и возможности, стремятся к овладению специальными знаниями и умениями, повышают уровень культуры.

В контексте профессиональной подготовки самообразование реализуется частично в различных формах самостоятельной работы студентов. Они пронизывают все составляющие содержания и процесса подготовки будущих учителей начальных классов.

Важнейшим связующим звеном между теоретическим обучением будущих учителей и их самостоятельной работой в учебно-воспитательных учреждениях является педагогическая практика, которая выполняет ряд ответственных функций: обучающую (актуализация, углубление и применение теоретических знаний по общественно-политическим, специальным и психолого-педагогическим дисциплинам, формирование педагогических умений и навыков); развивающую (развитие познавательной творческой активности будущих учителей, педагогического мышления); воспитывающую (формирование социальной активности, профессионально-педагогических качеств личности учителя); диагностическую (проверка уровня профессиональной направленности будущих учителей, степени профессиональной подготовленности и пригодности к педагогической деятельности).

Однако, как показывают исследования, на практике общепедагогическая подготовка будущих учителей направлена не на профессиональную ситуацию, а по-прежнему, к сожалению, ориентирована на усвоение фрагментарных знаний и часто не учитывает субъектные качества и потенциальные возможности студентов. Многие учителя в своей профессиональной деятельности имеют слабо выраженную установку на самореализацию, значительное их количество проявляет устойчивые стереотипы педагогического мышления, не имеет субъектной позиции. Это во многом объясняется все еще продолжающимся тяготением к традиционным формам образования, не учитывающим активного деятельного интегрирующего начала, представляющего собой потенциал современного человека.

Следующей составляющей профессиональной подготовки является дидактико-методический блок, ориентированный не только на усвоение будущим учителем дидактики начального обучения, а и освоение и принятие инновационных технологий начального образования, развитие умений самостоятельно моделировать элементы педагогического процесса, формирование у будущих учителей собственного стиля творческой педагогической деятельности, а значит собственного профессионализма, связанного, прежде всего, с высоким уровнем самореализации индивидуальных особенностей личности и способностью к проявлению индивидуального стиля деятельности. У отдельных студентов он начинает проявляться уже в процессе педагогической практики (А. Темербекова).

Ученые указывают на особое значение профессионально-речевой подготовки будущего учителя начальной школы, обеспечивающей формирование коммуникативной культуры педагога.

Важность умений организовать взаимодействие с детьми, общаться с ними в учебное время и вне уроков, управлять их отношениями, подтверждена исследованиями В. Кан-Калика, А. Леонтьева, А. Мудрика, Л. Хасановой.

Таким образом, профессиональное становление в ходе вузовского обучения понимается как сложный, неоднозначный, многовариантный процесс, неотделимый от общего развития личности. Профессиональное развитие начинается по времени позже начала самого процесса профессионализации с момента принятия и включения студента в процесс освоения профессии. Принятие им профессии создает ситуацию включения его в систему требований и ценностей этой профессии, что порождает направленность на освоение профессиональной деятельности, в ходе которого происходит снятие противоречий между требованиями и возможностями, между ценностями, связанными с профессией и содержанием мотивационной сферы человека. Процесс профессионального становления самым тесным образом связан со смысловой регуляцией жизнедеятельности человека, осуществляемой ценностно-смысловой сферой личности. И если, как справедливо отмечают ученые, теоретическая и практическая составляющие процесса подготовки могут гарантировать прирост теоретических знаний и практических умений, то личностное развитие студента, в том числе и готовность и потребность в саморазвитии, в частности профессиональном совершенствовании будущего специалиста, остается достаточно закрытым для внешнего вмешательства.

Как уже отмечалось выше, готовность к профессиональному саморазвитию осуществляется в процессе общей профессиональной подготовки и имеет общие с ней компоненты. В то же время она имеет свои специфические особенности, обусловленные характером педагогической деятельности и требованиями к личности, ее осуществляющей.

Результат процесса формирования готовности к профессиональному саморазвитию – это позитивные изменения в знаниях, способностях, ориентациях, личностных и профессиональных качествах будущих учителей начальной школы.

Резюме. В статье рассматривается процесс формирования готовности к профессиональному саморазвитию на этапе вузовской подготовки, дана краткая характеристика периода студенчества, рассмотрено содержание процесса подготовки в аспекте формирования готовности к профессиональному саморазвитию. **Ключевые слова:** профессиональная подготовка, профессиональное саморазвитие, компетентностный подход, студенчество, профессиональное становление.

Резюме. У статті розглядається процес формування готовності до професійного саморозвитку на етапі вузівської підготовки, коротко охарактеризовано період студентства, розглянуто зміст процесу підготовки в аспекті формування готовності до професійного саморозвитку. **Ключові слова:** професійна підготовка, професійний саморозвиток, компетентнісний підхід, студентство, професійне становлення.

Литература

1. Цукерман Г. А. Психология саморазвития: задача для подростков и их

можно виділити два блоки - власне психологічний і професійний, в яких, у свою чергу, можна назвати мотиваційну, когнітивну, операційну та особистісну складові.

Мотиваційна складова постає як сукупність мотивів, адекватних цілям і завданням розвитку дітей. Характеризуючи мотиваційну складову, слід зазначити, що діяльність майбутнього соціального педагога полімотивована, в її основі знаходяться різні мотиви, і кожен з них має значення для педагога. Теоретичний аналіз літератури дозволяє допустити, що серед сукупності мотивів, які містить мотиваційна складова, можна, насамперед, назвати: прагнення знати умови розвитку дитини; бажання реалізувати власний професійний потенціал; бажання оволодіти методиками розвитку учнів та допомогти у цьому вчителям навчальних закладів; схильності до розвитку особистості учнів.

Когнітивна складова визначається як сукупність знань, необхідних для розвитку учнів. Знання педагогічних законів є основою діяльності й соціального педагога. Без знання теорії навчання виникає небезпека дилетантства. Саме тому характер педагогічного досвіду значною мірою залежить від того, наскільки соціальний педагог володіє сучасними науковими знаннями. В. І. Загвязинський зазначає, що «якщо в основі досвіду лежать наукові знання, якщо він вдумливо аналізується, то його накопичення відбувається швидше, він стає джерелом творчих рішень і проєктів. У протилежному випадку поняття досвід відобразатиме тільки стаж і більше нічого» [2, с.69-70]. Серед сукупності знань, які утворюють когнітивну складову готовності, слід, насамперед, відзначити: знання особливостей психофізичного розвитку дітей кожного вікового періоду, нормативних показників функціонального і психічного розвитку дитини, наявність психологічних знань стосовно особливостей і чинників розвитку школярів; знання методів, методик, психологічних засобів розвитку учнів, основ індивідуального підходу з урахуванням їх мотивації, здібностей і схильностей; основ психотерапевтичної роботи, закономірностей цілісного педагогічного процесу, сучасних психолого-педагогічних технологій, технологій корекційно-розвивального навчання [5].

Операційна складова визначається сукупністю умінь і навичок соціального педагога з практичного розвитку когнітивних, емоційних і особистісних аспектів дитини. Операційна складова тісно пов'язана з когнітивною складовою і складається з наступних умінь і навичок: використання прийомів і методів для розвитку молодших школярів; організація навчально-виховного середовища, яке є сприятливим для розвитку дитини; ведення індивідуальної роботи з учнями з урахуванням рівня їх розвитку; розвиток свого власного потенціалу як вчителя і т.п. Для планування і реалізації корекційно-розвивальної роботи з дітьми на практиці необхідні знання щодо планування педагогічного процесу на основі принципів корекційно-розвивальної освіти; використання педагогічних методів, прийомів і засобів з урахуванням індивідуального типу засвоєння програмного матеріалу, провідного типу сприйняття інформації у дитини і т.п.; планування змісту індивідуальної, групової і фронтальної корекційної роботи;

освітлюються: педагогічні підходи до розгляду психофізичного і соціального розвитку (М. Я. Басов, В. М. Бехтерев, П. П. Блонський, Л. С. Виготський, П. Ф. Лесгафт, Г. І. Россолімо); сучасні концепції підготовки педагогічних кадрів для системи загальної (М. О. Галагузова, О. В. Мудрик, М. І. Рожков, В. О. Сластенин, Л. Ф. Спірін) і спеціальної освіти (А. Д. Гонєєв, В. І. Лубовський, Н. М. Назарова, М. І. Никітіна, Н. В. Новоторцева, Л. Ф. Сербіна). Проте при розгляді суті і змісту процесу підготовки соціального педагога до роботи з дітьми з особливостями в розвитку не знаходять належного висвітлення умов, що сприяють реалізації його професійної підготовки. Суперечність, що існує в освітній системі між необхідністю формування готовності майбутніх спеціалістів до роботи з дітьми з особливостями розвитку і недостатньою розробленістю організаційно-педагогічних умов і засобів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів визначили, проблематику даної статті.

Метою даної статті є опис особливостей формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з учнями з недоліками розвитку.

Виклад основного матеріалу. Успішність своєчасного попередження і подолання недоліків психофізичного розвитку дітей, безумовно, залежить від компетентності і професіоналізму працівників навчальних закладів.

Поза сумнівом, як і раніше, важливе місце в роботі соціального педагога повинні займати охорона і зміцнення здоров'я дітей, виховна і освітня функції, але разом з тим все більшого значення набувають такі функції, як діагностична, корегувальна, професійного самовизначення, а також володіння методами корекційно-розвивального навчання [1].

Підготовка соціального педагога до корекційно-педагогічної діяльності розглядається як процес і результат формування професійно-особистісної готовності педагога до роботи з дітьми, що зазнають труднощів в навчанні, а також як освоєння ним системи професійно-педагогічних знань і сукупності корекційних умінь, цілеспрямованого розвитку якостей, що мають професійне значення. Реалізація різнорівневих і варіативних програм формування готовності соціального педагога до роботи з дітьми, що зазнають труднощів в навчанні, постає системою заходів курсової і міжкурсвої підготовки, що сприяє формуванню професійної придатності (спрямованості на роботу з дітьми даної категорії), а також спеціальному (корекційному) методичному навчанню. Програмно-цільовий і змістовно-процесуальний компоненти підготовки соціальних педагогів до роботи з дітьми з особливостями розвитку спираються на інтеграцію зв'язків навчальних дисциплін загальнокультурного, психолого-педагогічного і предметно-методичного блоків. У майбутніх соціальних педагогів необхідно сформувати готовність до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку, використовуючи для цього сприятливі умови вищого навчального закладу.

Саме поняття „готовність” як окрему психологічну категорію вчені розглядають з різних теоретико-методологічних позицій [6], які часто є суперечливими і саме тому вони по-різному розглядають зміст готовності і з протилежних боків підходять до практичного використання.

У готовності педагога до роботи з дітьми з особливостями в розвитку

педагогов / Г. А. Цукерман. – М. ; Рига : ПЦ «Експеримент», 1995. – 239 с.

2. Семиченко В. А. Проблемы профессиональной подготовки учителя в контексте современности / В. А. Семиченко // Проблемы сучасної педагогічної освіти. Сер. «Педагогіка і психологія». – Ч. 1. – К. : Пед. преса, 2000. — С. 24 – 30.

3. Семиченко В. А. Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза : учеб. пособие / В. А. Семиченко. – Полтава : ПГПИ, 1989. – 86 с.

4. Сластенин В. А. Профессиональная культура учителя / В. А. Сластенин, Н. И. Филипенко. – М. : Педагогика, 1993. – 358 с.

5. Шварцман З. О. Профессионально-педагогическая подготовка учителя в университете / З. О. Шварцман. – Томск : ТГУ, 1991. – 128 с.

6. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 119 с.

7. Ларионова М. А. Формирование профессиональной самооценки будущего учителя в процессе внеучебной творческой деятельности : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика» / М. А. Ларионова. – М., 1999. – 16 с.

8. Сергеев Н. К. Становление субъектности как цель непрерывного образования педагога / Н. К. Сергеев // Педагогические проблемы становления субъектности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования : сб. науч. и метод. тр. / под ред.: Н. К. Сергеева, Н. М. Борытко. – Вып. 1. – Волгоград : Изд-во ВГИПКРО, 2001. – С. 42 – 46.

9. Желанова В. В. Развитие профессиональной готовности учителя начальных классов к педагогическому общению с учащимися : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психолог. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология (психологические науки)» / В. В. Желанова. – М., 1994. – 20 с.

10. Бурлачук Л. Ф. Словарь по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.

11. Вакуленко В. М. Основы педагогики вищої школи України : навч. посіб. / В. М. Вакуленко. – Луганськ : Вид-во СХУ, 2001. – 247 с.

12. Основы разработки педагогических технологий и инноваций: монография / Л. Н. Давыдова, В. А. Пятин, А. М. Трещев и др. ; под ред. проф. В. А. Пятина. – Астрахань : Изд-во Астрахан. гос. пед. ун-та, 1998. – 380 с.

13. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кремня. – К. : Освіта, 2004. – 297 с.

Подано до редакції 26.02.2011

УДК 78:37

ФОРМИРОВАНИЕ ОСНОВ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В КУРСЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «МЕТОДИКА МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ»

Валит Элла Аркадьевна

старший преподаватель кафедры теории, истории музыки и методики музыкального воспитания РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

Постановка проблемы. Национальное возрождение и интеграция Украины в мировое сообщество обусловили необходимость создания новой системы образования, направленной на формирование творческой личности, становление которой является одной из основных задач современного образовательного пространства.

В Законе Украины «Об образовании» подчеркивается: «Целью образования является всестороннее развитие человека, как личности и наивысшей ценности общества, развитие его талантов, умственных и физических способностей, воспитание высоких моральных ценностей, формирование граждан, готовых к осознанному общественному выбору, обогащение на этой основе интеллектуального, творческого, культурного потенциала народа» [7, с.2]. На современном этапе развития общества подход к образовательной системе, сложившейся в XX веке, нуждается в реформации. Потребность общества в личности, которая бы характеризовалась высоким уровнем готовности к самостоятельной творческой деятельности, обусловлена необходимостью развития навыков постоянного поиска новой информации, установки на нестандартные решения творческих задач. Все это обеспечивает способность человека продуктивно реализоваться в современных условиях.

На этом фоне возрастает значимость нового подхода к подготовке будущих педагогов. Решать основные задачи профессиональной подготовки учащихся предстоит преподавателю высшей школы, так как именно высшее образование готовит специалиста нового поколения. Особенно сложная проблема совершенствования содержания образования стоит перед преподавателями педагогических высших учебных заведений. Важное место в системе образования занимает проблема совершенствования музыкально-педагогической деятельности. Существующая ныне теория и практика музыкальной деятельности требует обновления, а именно, улучшения подготовки будущих учителей музыки. Сегодня педагогическая подготовка кадров учителей музыки общеобразовательных школ направлена на развитие творческой, нестандартной личности, на умение молодого специалиста реализовать личный креативный потенциал в каждой образовательной ситуации.

Таким образом, проблематика статьи определяется тем, что процесс формирования основ музыкально-педагогической подготовки будущих учителей музыки в курсе изучения дисциплины «Методика музыкального

2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.

3. Левківський Казимир Якісна освіта – запорука самореалізації особистості / К.М. Левківський // Вища школа – 2010. - № 1. – с. 5-14.

4. Основные тенденции развития высшего образования: глобальные и болонские изменения / Под научн. Ред. д-ра пед. наук, профессора В. И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. – 352 с.

5. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року, № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – С. 2-3.

6. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии.- Волгоград: Перемена, 1994. – 150 с.

7. Сериков В.В. Образование и личность (теория и практика проектирования образовательных систем). – М.: Логос, 1999.– 165 с.

8. Сисоева С.О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / С.О.Сисоева. – Хмельницький, ХГПА, 2008. – 324 с.

Подано до редакції 16.02.2011

УДК 371

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ

Раскалінос Валерія Миколаївна

*асистент кафедри педагогіки та психології
Євпаторійський інститут соціальних наук
Кримський гуманітарний університет (м. Ялта)*

Постановка проблеми. Для забезпечення оптимальних умов навчання і виховання дітей, що зазнають труднощів в засвоєнні програм загальноосвітньої школи, необхідна зміна якості освіти в цілому, потрібен фахівець, що позитивно приймає учнів зі всіма їхніми проблемами і складнощами, володіє такою системою навчання, яка враховує індивідуальні особливості дитини, сприяє корекції і розвитку її пізнавальних здібностей, укріплює здоров'я. У зв'язку з цим гостро виникла потреба в підготовці фахівців, здатних в своїй професійній діяльності не тільки орієнтуватися на вікові закономірності нормативного дитячого розвитку, але і професійно вирішувати проблеми, які ускладнюють цей розвиток на його найбільш відповідальному етапі, - в роки шкільного навчання. Першим кроком до готовності такого роду є підготовка майбутніх соціальних педагогів до цієї роботи ще в педагогічному вищому навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасних загальнопедагогічних, психологічних, дефектологічних дослідженнях проблем підготовки педагога, зокрема до роботи з дітьми з особливостями в психофізичному розвитку,

Розглядаючи освіту як результат навчально-пізнавальної діяльності осіб, що здобувають освіту, можна виділити такі тенденції: підвищення освітнього рівня населення і значущості освіти: освіта стає пріоритетною цінністю особистості. Тому головним завданням національних освітніх систем, зокрема вищої освіти, є більший доступ громадян до освіти, підвищення її якості з метою кращої підготовки громадян до вимог сучасного суспільства і подолання ризику безробіття.

Висновки. Соціальні зміни, що відбулися на зламі ХХ-ХХІ століть, призвели до значної трансформації освітньої сфери: підвищення ролі освіти як соціального блага, розвиток суспільного й особистого усвідомлення освіти як цінності; формування й стійке функціонування та розвитку освіти як системи (тобто різноманітних за рівнем і профілем освітніх установ: державних і недержавних, традиційних і віртуальних, національних та інтернаціональних), що має у своїй сукупності такі інваріантні якості як, гнучкість, динамічність, варіативність, наступність, цілісність; прогресивний розвиток освіти як процесу – зміна підходів до навчання, виховання й розвитку особистості, удосконалення змісту, технологій та засобів навчально-пізнавальної діяльності; виведення на якісно новий рівень освіти як результату, що включає в себе підвищення функціональної грамотності, професійної компетентності фахівців та загальнокультурного рівня різних категорій населення. Мета освіти стала набувати прагматичного характеру: замість формування “гармонійно розвиненої особистості” ставиться завдання підготовки компетентного, соціально-орієнтованого спеціаліста, пристосованого до запитів ринку праці.

В силовому полі глобальних та європейських тенденцій змінюється не тільки світова, регіональні й національні системи вищої освіти, змінюється також й університет, його місія, роль, функції. Саме ці питання потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Резюме. У статті аналізуються тенденції розвитку сучасної вищої освіти в умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Здійснена класифікація виявлених тенденцій. **Ключові слова:** вища освіта, глобалізація, інтеграція, інформатизація, тенденції розвитку.

Резюме. В статье анализируются тенденции развития современного высшего образования в условиях глобализации, интеграции и информатизации общества. Осуществлена классификация обнаруженных тенденций. **Ключевые слова:** высшее образование, глобализация, интеграция, информатизация, тенденции развития.

Summary. In the article progress of modern higher education trends are analysed in the conditions of globalization, integration and informatization of society. Classification of found out tendencies is carried out. **Keywords:** higher education, globalization, integration, informatization, progress trends.

Література

1. Вахштайн В.С. Основные тенденции государственной политики в сфере высшего образования в странах ОЭСР / В. С. Вахштайн, Б. С. Железов, Т. А. Мешкова // Вопросы образования. – 2005. – № 2. – с. 2-16.

воспитания» заключается в переоценке студентами системы знаний в области музыкальной психологии и синтеза искусств, формировании познавательного интереса в области изучения методики музыкального воспитания посредством введения в обучение инноваций.

Анализ исследований и публикаций. Формирование основ музыкально-педагогической подготовки будущих учителей музыки привлекает внимание многих ученых-педагогов, музыкантов, психологов. Сущность психологических познавательных процессов и содержание основных качеств личности, необходимых для музыкального развития, освещаются в работах Л. Выготского [3], А. Маклакова [10], З. Румянцевой [14]. Педагогическая сторона рассматриваемого вопроса нашла отражение в работах Б. Гершунского [4], А. Ростовского [12;13]. Методические разработки по вопросам формирования основ музыкально-педагогической подготовки будущих учителей музыки освещены в трудах Л. Арчажниковой [1], А. Лопатиной, М. Скребцовой [9]. Для понимания сущности музыкально-педагогической подготовки большое значение имеют исследования В. Загвязинского [6], М. Булановой-Топорковой [2]. Однако, основная сложность заключается в том, что наглядно продемонстрировать процесс формирования музыкально – педагогической деятельности студентов нельзя. Преподаватель высшего учебного заведения должен научить студентов учиться. С этой целью необходимо актуализировать поиски продуктивных средств формирования музыкально-педагогической деятельности и преподавателя и студента.

Целью данной статьи является обоснование значимости исследуемой проблемы формирования основ музыкально-педагогической подготовки будущих учителей музыки и выявление способов их совершенствования.

Изложение основного материала. Преподаватель педагогического вуза формирует личность будущего учителя. Творческие и нравственные аспекты профессионально-педагогической деятельности современного преподавателя должны составлять ее ядро, выступая одним из критериев профессионального мастерства, они должны пронизывать все функции деятельности преподавателя. Только тогда он сможет подготовить специалиста, готового решать задачи обучения и воспитания подрастающего поколения. Все это в первую очередь относится к воспитанию педагога-музыканта. Уровень музыкального развития школьников во многом зависит от того, каким будет современный учитель музыки, сможет ли он осуществлять свою педагогическую деятельность в свете требований общества, передовой теории и практики педагогического просвещения.

Определить цели и закономерности музыкального воспитания помогает методика, входящая в систему педагогических наук и изучающая закономерности музыкального воспитания с целью совершенствования его содержания и методов. Методика музыкального воспитания как педагогическая наука основывается на основных принципах дидактики. Кроме того, методика музыкального воспитания в соответствии с особенностями предмета «Музыкальное искусство» выдвигает и свои принципы:

- единство эмоционального и сознательного;
- единство художественного и технического;

- єдинство розвитку музикальних способностей, складаючих основу різних видів музикальної діяльності.

Методика музикального виховання вирішує проблему високопрофесійної підготовки учителя музики. Учитель музики повинен володіти знаннями, вміннями, навичками музиканта, виховувати в своїх учениках увлеченість і любов до справжньому мистецтву. Педагог-музикант повинен володіти навичками:

- дослідницької діяльності;
- проєкційної діяльності;
- конструктивної діяльності;
- комунікативної діяльності;
- організаційної діяльності.

С точки зору методики музикального виховання професійна підготовка майбутніх учителів здійснюється на навчальних заняттях і в період педагогічної практики. Ці блоки формують особистість учителя, його музикально-педагогічне майстерство, представляють систему, яка включає в себе всі питання професіограми. Професіограма учителя музики – це його кваліфікаційна характеристика, вона допомагає учителю-практику визначити оптимальний круг знань, необхідних для музикального виховання школярів.

Музикально-педагогічна підготовка майбутніх учителів включає в себе наступні компоненти: ціннісно-мотиваційні, когнітивні, процесуальні, особистісні. Ціннісно-мотиваційний компонент виконує функцію потреби в виявленні, постановці і вирішенні творчих музикальних завдань; когнітивний компонент музикально-педагогічної підготовки об'єднує музикальні знання в єдину систему, яка сформувалася в процесі історичного розвитку; процесуальний компонент включає в себе передусім вміння оперувати музикальними навичками і вміннями в повсякденній музикально-педагогічній діяльності; особистісний компонент представляє собою комплексне дослідження основних якостей особистості учителя музики. Учителю музики необхідно оволодіти цілим комплексом професійно значимих якостей:

- музикально-естетических: музикальний слух; ладове сприйняття музики; активізація інтонаційного слуху; сприйняття гармонічного, фактурного, тембро-динамічного слуху, формування художнього представлення;

- моральних: гуманізм, висока культура, ввічливість, чесність;

- волевих: витривалість, володіння собою, наполегливість, терпимість, рішучість, сміливість;

- естетических: естетический відгук, естетическа емпатія, креативність, естетический смак, педагогічний артистизм;

- інтелектуально-творческими: чіткість і логіка, критичність, творческе уваження, винахідливість.

Вказані якості особистості майбутніх учителів музики є показателями рівня їх професійної підготовленості до виконання музикально-естетическої роботи в школі.

як: глобалізація, інтернаціоналізація та відкритість системи освіти; перетворення елітарної вищої освіти на загальну масову; кількісне зростання контингенту студентів та їх мобільності; продовження тривалості обов'язкової освіти; збільшення віку тих, хто здобуває вищу освіту; зростання кількості працівників сфери вищої освіти; зростання вартості та витрат на вищу освіту; ускладнення структури вищої освіти та урізноманітнення мережі ВНЗ; збільшення та зростання ролі сектору недержавної вищої освіти; диверсифікація фінансування вищої освіти; децентралізація системи управління вищою освітою; міграція професорсько-викладацького складу і "витік інтелекту" в розвинуті країни; розширення впливу англо-американської системи вищої освіти; домінування англійської мови в фундаментальних наукових дослідженнях; професіоналізація вищої освіти; розробка механізмів забезпечення якості освіти; освіта упродовж всього життя; інформатизація (комп'ютеризація) освіти; розвиток дистанційної освіти; широке впровадження методів інноваційного і розвивального навчання, орієнтованих на розвиток творчого потенціалу особистості; впровадження у вищій освіті багатоступеневої системи підготовки фахівців; полегшення доступу до якісної освіти для широких верств населення шляхом розвитку систем дистанційної освіти на основі сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Усі ці тенденції та закономірності мають властивість взаємозв'язку та взаємопроникнення. При цьому домінування кожної з тенденцій обумовлено конкретними завданнями, які стоять перед системою вищої освіти, рівнем розвитку і адаптації до процесу неперервного розвитку соціально-економічної структури суспільства.

Тенденції та особливості розвитку вищої професійної освіти можна класифікувати за різними основами. Освіту можна розглядати як систему освітніх закладів; як процес навчання, виховання та розвитку особистості; як результат навчально-пізнавальної діяльності осіб, що здобувають освіту.

Серед тенденцій та особливостей розвитку вищої професійної освіти на інституційному рівні можна виділити такі: абсолютне зростання кількості студентів; зростання вартості та витрат на вищу освіту, диверсифікація джерел її фінансування; збільшення та зростання ролі сектору недержавної вищої освіти; зростання кількості працівників сфери вищої освіти; інформатизація (комп'ютеризація) освіти; розвиток дистанційної освіти; збільшення віку тих, хто здобуває вищу освіту; міграція професорсько-викладацького складу і "витік інтелекту" в розвинуті країни; демократизація та децентралізація системи управління освітою; підвищення мобільності студентів; підвищення автономії вищих навчальних закладів.

Розглядаючи освіту як процес навчання, виховання та розвитку особистості можна виділити такі тенденції та особливості освіти: випереджувальний характер освіти; навчання упродовж життя; широке впровадження методів інноваційного і розвивального навчання; орієнтація освіти на саморозвиток учнів та студентів; особистісна орієнтація освіти; гуманізація, гуманітаризація вищої професійної освіти; фундаменталізація освіти; діяльнісна спрямованість, цілісність освіти.

в учня цілісної якості бути Особистістю [6].

Орієнтація освіти на саморозвиток студентів – опора на особистісне знання, життєвий досвід, індивідуальну зацікавленість, індивідуально-творчу роботу; розвиток самостійності й незалежності студентів у процесі навчання; підтримка самовизначення, самопізнання, саморозвитку, самореалізації.

Особистісна орієнтація освіти – формування різнобічно розвинутого студента, що поряд з оволодінням знаннями, уміннями й навичками включає формування переконань, світогляду, ідеалів, прагнень, інтересів, здатностей, звичок, уваги, волі, почуттів і т.д.; посилення ефективності індивідуально-розвивального потенціалу освіти за рахунок комп'ютерної підтримки індивідуально-розвивальних освітніх технологій — контекстуальних, діалогічних, ігрових, комунікативно-рольових, імітаційно-моделюючих систем навчання, які потребують мотивації навчання, мобілізації творчих сил студентів, актуалізацію ціннісно-значеннєвих аспектів власної освітньої діяльності, орієнтацію на самостійне ухвалення рішення, рефлексію механізмів саморозвитку [7].

Широке впровадження методів інноваційного і розвивального навчання, орієнтованих на розвиток творчого потенціалу особистості, зокрема побудова та реалізація індивідуальних моделей навчання на основі поступового розширення можливостей самостійного вибору дисциплін, урахування індивідуальних особливостей студентів і потреб ринку праці.

Компетентнісний підхід. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидкими змінами в усіх сферах людського буття. З огляду на нові обставини фахівець має усвідомлювати свою соціальну відповідальність, бути суб'єктом особистісного і професійного зростання, досягати нових поставлених цілей, працювати в умовах вибору правильних рішень, технологій тощо. Як показує аналіз досвіду освітніх систем багатьох країн світу, одним із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження [2].

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що означають потенціал, здатності випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатofакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору.

Специфіка сучасного світу, особливості його пізнання й освоєння визначають такі вимоги до людини, як усвідомлення реалій і особливостей сучасної цивілізації; розуміння цінності знання для самореалізації в сучасному світі; збагачення мислення через освоєння сучасних методів наукового пізнання; пізнання світу в цілісності та єдності; творчий, інноваційний характер діяльності; особистісна самоактуалізація в житті; гармонійне поєднання стійкого світогляду, соціальних і моральних переконань з високою психологічною мобільністю, гнучкістю, адаптивністю.

Означені загальні тенденції спричинюють такі закономірності її розвитку,

Успешно осуществляют музыкально-педагогическую подготовку будущих учителей музыки позволяют лекционные, практические, семинарские занятия, педагогическая практика. В ходе этих занятий студенты приобретают практические навыки работы со школьниками. Формирование музыкально-педагогической деятельности студентов происходит в процессе выполнения творческих заданий, при этом используются следующие методы обучения:

- осознанное отношение студентов к музыкальному искусству базируется на методе обобщения, так как он активизирует музыкальный опыт студентов, закрепляет знания, умения и навыки;

- формирование целостного представления об искусстве осуществляется на основе метода «забегания вперед и возвращения»;

- метод художественной драматургии направлен на активизацию эмоционального отношения студентов к искусству;

- интеграции методики музыкального воспитания с другими дисциплинами способствует метод углубления знаний, стимулирования интересов к педагогической деятельности;

- метод контроля и самоконтроля предполагает устный и письменный контроль, тестирование.

Особая роль отводится разнообразным приемам обучения. Рассмотрим некоторые из них.

«Импровизация на заданную тему». Студенты делают литературные, музыкальные и художественные зарисовки на заданную тему. Такой прием развивает творческое мышление, умение связывать каждую зарисовку в логическую цепочку. «Музыкальная шкатулка». Студенты сочиняют песню по куплетам, инсценируют ее, распределяя роли. Такой прием развивает умение работать в коллективе. «Изобрази в рисунке музыку». Прослушав музыкальное произведение, студенты изображают его в цвете, форме по собственному желанию. «Сочини сказку». Один студент начинает сочинять сказку, затем каждый из участников продолжает рассказ, учитывая предложенный сюжет предыдущего участника. В завершении работы происходит подбор музыкальных иллюстраций к музыкальной сказке.

Выводы. Исходя из вышеизложенного, отметим, что готовность студентов к музыкально-педагогической деятельности – сложное профессиональное качество, которое можно рассматривать на индивидуально-мотивационном и методическом уровнях. На мотивационном уровне это качество представляет собой потребность в музыкальном искусстве, развитый вкус, эстетические эмоции, потребность в музыкально-педагогической деятельности. На методическом уровне такая готовность предполагает общепедагогическую и музыкальную подготовку. Также отметим, что процесс формирования готовности студентов к музыкально-педагогической деятельности предполагает развитие комплекса личностных педагогических качеств – как музыкально-эстетических, так и интеллектуально-творческих. Для методического обеспечения такого процесса необходимо использовать разнообразные методы обучения.

В то же время, рассматриваемая нами проблема формирования основ музыкально-педагогической подготовки будущих учителей музыки в процессе

изучения дисциплины «Методика музыкального воспитания» предполагает анализ методической, психолого-педагогической, научной, справочной литературы. Это открывает возможности для дальнейших исследований.

Резюме. В статье проанализировано содержание процесса формирования основ музыкально-педагогической подготовки будущих учителей музыки в процессе изучения дисциплины «Методика музыкального воспитания».

Резюме. У статті проаналізовано зміст процесу формування базису музично-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музики при вивченні дисципліни «Методика музичного виховання».

Summary. In the article maintenance of process of forming of bases of music and pedagogics preparation of future music masters is analysed in the process of study of discipline «Method of musical education».

Литература.

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки. – М., Просвещение, 1984. – 109с.
2. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. - Ростов н/Д: Феникс, 2002. – 544с.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология/ Под.ред. В.В. Давыдова. – М.: АСТ. Астрель Люкс, 2005. – 671с.
4. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б.С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608с.
5. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование. Опыт системного исследования. – К.: изд. «Просвіта», 1997. – 307с.
6. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя / В.И.Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 160с.
7. Закон України «Про освіту» // Освіта, - 1991. – 25 червня. – 3бс.
8. Концепція педагогічної освіти. – К., 1998. – 20с.
9. Лопатина А., Скребцова М. 500 игр по темам в детском саду, школе и дома / Нравственное воспитание и творческое развитие личности: В помощь педагогам и родителям. – М.: «Сфера», 2001. – 312с.
10. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2008. – 583с.
11. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти // Мистецтво та освіта. – 2004. - №1. – с.2 – 5
12. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч. – метод. посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 216с.
13. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. – метод. посібник. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272с.
14. Румянцева З.В. Формирование профессиональной готовности учителя к музыкально – педагогической деятельности в школе. Дис. канд. пед. наук. – М., 1987. – 199с.

Подано до редакції 20.02.2011

кожного, спрямованої на розвиток особистості, на збільшення поваги до прав людини та її основних свобод.

Як реакція на нові соціально-економічні і технологічні реалії сформувалася нова парадигма освіти – навчання упродовж всього життя. Ця концепція відображає зростаючу роль знань в суспільстві і, як наслідок, – визнання необхідності створення умов, що гарантують доступ до освіти і навчання упродовж життя людини. Навчання упродовж життя дозволяє людям, що мають певний освітній рівень та професійну кваліфікацію, опанувати нові знання, уміння та навички, зумовлені динамічними потребами ринку праці. Навчання упродовж всього життя означає, що кваліфікації можуть набуватися за допомогою гнучких траєкторій навчання, включаючи навчання з непевним днем і навчання на робочому місці [4, с. 148]. Таке навчання є головним засобом боротьби з безробіттям. Реалізація стратегії навчання упродовж всього життя вимагає міцних партнерських стосунків між органами державної влади, вищими навчальними закладами, студентами, роботодавцями і працівниками. Успішна стратегія освіти упродовж всього життя повинна включати основні принципи і процедури визнання попереднього навчання на основі результатів навчання, незалежно від шляхів набуття знань, умінь і компетенцій – через формальне, неформальне або інформальне навчання. Крім того, необхідно забезпечити належну організаційну та фінансову підтримку освіти упродовж всього життя.

Гуманізація передбачає ставлення до людини як до суб'єкта, визнання її прав на унікальність – несхожість на нікого. Одним з проявів гуманізації є духовність як абсолютна цінність людського життя, основа цілісності і душевного здоров'я людини, тому особистісний розвиток фахівця повинен розглядатися як невід'ємна складова його професійної підготовки. Вплив даної тенденції виявляється в зміні таких структурних компонентів системи освіти, як мета, зміст, форми і засоби освітньо-виховної діяльності. У більш розгорнутому варіанті аналізована тенденція включає такі складові, як: національна спрямованість освіти; відкритість системи освіти; перенесення акценту з навчальної діяльності викладача на діяльність студента; перехід від репродуктивного навчання до продуктивного; самоствердження особистості за умов педагогічної підтримки; перетворення позицій педагога і студента в особистісно рівноправні; творча спрямованість навчального процесу; перехід від регламентовано-контрольованих способів організації навчального процесу до активно-розвиваючих; наступність та неперервність освіти.

Відкритість освіти – динамічний саморозвиток, що припускає новий підхід до визначення цілей і результатів освіти, взаємодії викладача й студентів, до особистості студента й педагога, змісту освіти: по-перше, вибір людиною своєї індивідуальної освітньої траєкторії протягом всього життя за рахунок виникнення нових джерел знання, таких як ЗМІ, комп'ютерні мережі й ін., і корінної зміни технологій одержання знань на основі таких важливих дидактичних положень і принципів, як індивідуалізація й диференціація навчального процесу при збереженні його цілісності; по-друге, зміна ролі педагога в інформатизованій системі освіти, головною функцією якого стає роль наставника, консультанта, навігатора як у світі знань, так і у формуванні

професійної освіти охоплює основні ланки діяльності професійних училищ, ліцеїв, коледжів, вищих навчальних закладів і спричинює зміни в системі освіти: створюються нові дисципліни і курси, які носять проблемний і міждисциплінарний характер, різні форми здобуття освіти, типи навчальних закладів, види перепідготовки тощо.

Інтеграція освіти відбувається через створення інформаційного освітнього середовища, в основі якого лежать нові інформаційно-комунікаційні технології, у тому числі дистанційна освіта, що дозволяє здобувати якісну освіту в будь-який час і в будь-якому місці, упродовж усього терміну життя людини. Створення єдиного інформаційного освітнього простору країни й інтеграція його у світовий інформаційний освітній простір спричиняє подолання соціальної нерівності при одержанні якісної освіти.

У XXI столітті вища освіта відіграє все більшу роль для економіки, людей і суспільства в цілому. Перехід до постіндустріальної економіки, зростання сфери послуг та економіки знань викликали масовий попит на вищу освіту. У 2007 році у світі було близько 150,6 млн. студентів вищих навчальних закладів, що на 53 % більше, ніж у 2000 році [4, с. 63]. Масовість вищої освіти спричинює збільшення витрат на освіту, які не покриваються державним бюджетом. За таких умов відбувається перегляд системи фінансування освіти, диверсифікація джерел її фінансування. Зменшується частка державного забезпечення вищої освіти та збільшується доля фінансування за рахунок інших юридичних і фізичних осіб. Збільшується частка приватних вищих навчальних закладів для підготовки фахівців та підвищується роль відповідних ВНЗ в освітніх системах. Відбувається подальше поширення впливу ринкових механізмів на галузь вищої освіти, посилення економічної конкуренції між навчальними закладами, зокрема між закладами з різними формами власності, що функціонують у певному регіоні та готують фахівців зі споріднених спеціальностей.

Вихід вищих навчальних закладів на глобальний ринок освітніх послуг і пов'язана з цим необхідність підтримання конкурентоздатності призводить до зміни моделі управління вищими навчальними закладами – “автономізації” вищих навчальних закладів. Автономізація освіти полягає в лібералізації адміністративного управління освітою з боку держави – підвищення фінансової та адміністративної незалежності ВНЗ від держави, делегування суттєвих повноважень університетам. Вищі навчальні заклади самостійно приймають рішення у всіх сферах управління – від кадрової й адміністративної та фінансової політики, до планування прийому студентів, змісту й обсягу навчання, визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень. Автономізація освіти передбачає не тільки підвищення самостійності вищих навчальних закладів у всіх сферах управління, але й підвищення контролю з боку держави за якістю освіти. Автономізація ВНЗ, з одного боку, і посилення контролю якості навчання, з іншого, є двома взаємодоповнюючими процесами, що дозволяють підтримувати баланс інтересів у новій системі функціонування вищих навчальних закладів.

Демократизація професійної освіти означає доступність отримання освіти, рівність прав на здобуття професійної вищої освіти на основі здібностей

УДК 373.6

СОЦІОКОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ - КЛЮЧОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Василенко Надія Володимирівна

*доцент кафедри методології та управління освітою
Вінницького ОІПОПП, к. пед. наук, доцент*

Постановка проблеми. Проблема профільної школи є точкою перетину інтересів інформаційного суспільства і дослідження цілої низки наук сучасного інноваційного простору: філософії, соціології, психології, педагогіці, педагогічній інноватиці, теорії управління навчальними закладами. За таких умов освіта переходить до інноваційної моделі розвитку, і такий підхід переважає у більшості науково-методичних публікацій. Позитивно, що одним із шляхів науковці вважають впровадження профільної школи. Однак на практиці зберігається, як правило, незмінним традиційний підхід щодо вирішення питань, які пов'язані зі з'ясуванням сутності професійної компетентності керівників профільної школи та специфіки її формування і розвитку. Тому назріла потреба дослідження проблеми особистості керівників профільної школи як рівня його сформованості його професійної соціокомунікативної компетентності

Аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі розвитку освіти науковці Н.О.Аніскіна, Н.М.Бібік, О.І.Бугайов, С.С.Вольянська, Л.Герасимчук, М.П.Гузик, С.У.Гончаренко, Р.Давс, І.А.Зязюн, Н.Л.Кравець, Ю.Б.Кузнецов, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, В.О.Огнев'юк, Н.І.Побірченко, М.К.Пішалковська, А.П.Самодрин, А.І.Сологуб, Н.І.Шиян, А.В.Хуторський визначають профільне навчання як засіб індивідуалізації та диференціації розвитку особистості в умовах інформаційного суспільства з урахуванням професійних потреб, нахилів і здібностей всіх учасників навчально-виховного процесу відповідно до їхнього професійного самовизначення на основі компетентнісного підходу [3].

Визначення невирішених складових загальної проблеми. Ми поділяємо думку вчених про те, що компетентнісний підхід складає зміст профільної школи, яка пов'язана з розвитком соціальних комунікацій її керівника, і є основою його професійної соціокомунікативної компетентності [2]. Однак на практиці зберігається, як правило, незмінним традиційний підхід щодо вирішення питань, які пов'язані зі з'ясуванням сутності професійної компетентності керівників профільної школи та специфіки її формування і розвитку, які потребують негайного вирішення.

Мета статті – показати соціокомунікативну компетентність керівників як основну його професійну та особистісну характеристику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення окремих аспектів профільної школи та специфіки управління нею в контексті цих вимог спирається на певну філософсько-світоглядну позицію, в якій розглядається новий тип керівника гуманітарної освіти профільної школи та здійснюється

аналіз його професійної компетентності як складової соціокомунікативної компетентності, що є специфічною формою управлінської комунікації взаємодії з персоналом, оскільки питання про сутність керівника профільної школи в умовах інформаційного суспільства стосується вихідних методологічних установок будь-якого філософського напрямку.

Досвід нашої роботи і всебічний аналіз літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що соціокомунікативну компетентність керівників профільної школи неможливо відокремити від його від соціальних та комунікативних компетентностей, які, у свою чергу, є підґрунтям формуванням її керівника. А саме: соціальні компетентності – це здатність до співробітництва, вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; комунікативні компетентності – це сукупність знань, вмінь, які застосовуються в конкретній ситуації з метою організації взаємодії та впливу на персонал. Тому в умовах профільної школи соціокомунікативна компетентність в сучасних умовах є характеристикою її керівника. Ми погоджуємося з думкою вчених про визнання потреби колективного педагогічного суб'єкта як нової професійної компетенції керівників профільної школи, потребує від них реалізації своєї соціокомунікативної компетентності [7].

Невіддільність керівника профільної школи від потреби суспільства та існування між ними зв'язків на практиці досліджувалися у різних концептуальних межах [2; 3; 7]. У нашому дослідженні ми розглядаємо їх через формування соціокомунікативної компетентності керівників профільної школи; створення профільно-компетентної школи або колективного педагогічного суб'єкта. Сучасне українське наукове поле створює умови для розгляду професійної соціокомунікативної компетентності керівників профільної школи як визначального компонента його інноваційної діяльності, в основу якого вчені поклали узагальнений досвід управління інноваційною діяльністю в закладах освіти, підготовку керівників шкіл та вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, розвиток в них фахових професійних компетентностей і формування педагогічної культури.

Наше дослідження ґрунтується на тому, що професійну компетентність керівників профільної школи визначає соціокомунікативна компетентність, яка є базовою ланкою педагогічної системи, націлена на формування компетентної особистості інформаційного суспільства. Ця педагогічна система в сучасних умовах представляє профільно-компетентну школу: профільна, тому що в ній передбачається організація загальноосвітніх процесів за схемою профільної диференціації (В.М.Монахов, І.Унт та ін.); компетентної (В.В.Серіков, В.А.Болотов та ін.), оскільки вона реалізує новий тип загальної середньої освіти та його керівника, адекватного інформаційному суспільству [7].

На нашу думку, соціокомунікативна компетентність керівників профільних шкіл має врахувати його особисті якості, знання та вміння, які охоплюють компетентне спрямування щодо здійснення його управлінського досвіду в умовах підготовки ОППО. Дослідження літературних джерел показало наявні невідповідності між якістю впровадження профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах

сферах людської діяльності. Глобалізація як принципово новий якісний стан міжнародних суспільних відносин, є наслідком різноманітних факторів: інформатизації суспільства; розвитку продуктивних сил; нових уявлень про місце людини в суспільстві; розвитку науки, освіти, культури. Глобалізація щодо вищої освіти – це універсальна навчальна планування, що здійснюється за рахунок попиту певного типу фахівця на глобальних ринках праці. Характерними ознаками глобалізації вищої освіти є стратегія інтернаціоналізації; транснаціональна освіта; забезпечення міжнародної якості освіти; підприємницькі підходи до функціонування освіти; регіональна і міжрегіональна співпраця; інформаційна і телекомунікаційна технологія та віртуальні навчальні заклади; поява нових освітніх посередників – провайдерів освіти, проблеми рівноправності та доступності освіти; децентралізація систем професійної освіти, розвиток недержавного сектору, розширення способів набуття знань, формування глобального мислення.

Глобалізація є провідною тенденцією розвитку інформаційних технологій, з іншого боку інформаційні технології розглядаються водночас і як причина, і як наслідок глобалізації суспільних відносин [8, с. 177]. Глобалізація сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій спричинила формування глобального міжнародного освітнього середовища, яке відкриває шлях до інтеграції освітніх систем різних країн, формування єдиного ринку освітніх програм у світовому освітньому просторі. На думку С. О. Сисоевої перспективним напрямом руху до глобального міжнародного освітнього середовища може бути створення спільних (для двох і більше країн) відкритих університетів з метою об'єднання зусиль у професійній підготовці фахівців засобами дистанційного навчання [8, с. 184].

Інтернаціоналізація освіти – це різноманітні заходи і програми, які впроваджують університети і уряди у відповідь на глобалізацію. Інтернаціоналізація освіти означає вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, а також створення єдиних спеціальних навчальних програм. Яскравим прикладом інтернаціоналізації в освіті – Лісабонська стратегія й Болонський процес в Європі, що залучив більше 40 країн до добровільної участі до створення Європейського простору вищої освіти. Лісабонська стратегія й Болонський процес стали орієнтиром для аналогічних зусиль в інших регіонах світу (ENLACES в Латинській Америці, розробка стратегії гармонізації в Африканському Союзі, Брісбенське комюніке про ініціативу двадцяти семи країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону тощо [4, с. 62]. Інтернаціоналізація в галузі вищої освіти веде до інтеграції окремих вузів і освітніх систем, а глобалізація, у свою чергу, – до їхньої конкуренції.

Інтеграція означає взаємопроникнення і взаємозбагачення всіх основних сфер праці і суспільної діяльності на основі соціально-економічного розвитку. Інтеграція призводить до зміни характеру і змісту праці, узагальненню професій і спеціальностей, виникненню нових і універсальних, інтегрованих професій. В результаті від майбутніх робітників і спеціалістів вимагаються різносторонні та інтегровані знання. Інтеграція професійної освіти передбачає злиття науки, виробництва й освіти з метою підготовки спеціалістів, які будуть здатні працювати в нових соціально-економічних умовах. Інтеграція

- динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої й малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни в сфері зайнятості, що визначають постійну потребу в підвищенні професійної кваліфікації й перепідготовки працівників.

На розвиток системи вищої освіти впливають також такі фактори, які можна вважати глобальними [1, с. 2]:

- глобалізація соціально-економічних процесів і пов'язана з нею інтернаціоналізація ринку освітніх послуг;
- розвиток інноваційних освітніх технологій;
- лібералізація адміністративного управління освітою з боку держави;
- дефіцит державних ресурсів, необхідних для підтримки й розвитку системи вищої освіти.

Виділені тенденції світового розвитку визначають взаємопов'язані тенденції у сфері вищої освіти: підвищення освітнього рівня населення; інтернаціоналізацію вищої освіти; активний розвиток самоуправління ВНЗ – їх автономію.

Ці тенденції, у свою чергу, задають основні вектори державної політики у сфері вищої освіти: підвищення доступності освіти; забезпечення якості освіти; підвищення фінансової ефективності в секторі вищої освіти.

Спираючись на теоретичні дослідження українських вчених В. П. Андрущенко, Н. М. Бідюк, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, К. В. Корсака, А. О. Лігоцького, вагомі розробки А. В. Глузмана, А. А. Сбруєвої, Т. В. Фінікова; російських – В. І. Байденка, Є. В. Бондаревської, Б.С. Гершунського, В. С. Ледньова, В. В. Серикова та зарубіжних – Ф. Дж. Альтбах, Т. Дай, Т. Кайго, А. Келлі, К. Лайсвуд, Д. Лоутон, Т. Моу, С. Парсонс, Л. Райсберг, Л. Раблі, Д. Харгривз, Дж. Чаб та ін., позначимо загальні для сучасного суспільства тенденції розвитку освіти.

Переважає більшість дослідників до основних тенденцій розвитку вищої освіти відносять глобалізацію, інтеграцію, інтернаціоналізацію, демократизацію, неперервність, гуманізацію, гуманітаризацію, навчання упродовж життя, відкритість освіти, автономізацію освіти.

Серед інших глобальних тенденцій у вищій освіті автори називають такі: міжнародну мобільність студентів; зміну характеру викладання, навчання і освітніх програм; зростання значення забезпечення якості освіти, підзвітності й кваліфікаційних структур; зміна фінансування вищої освіти і посилення дискусії на тему «суспільне благо – особисте благо»; зростання кількості приватних вищих навчальних закладів, які пропонують свої послуги студентам, які не задовольняють вимогам державних навчальних закладів; розповсюдження інформаційних і комунікаційних технологій; тенденції пов'язані з демографічними змінами – контингент студентів стане більш різноманітним з більшою кількістю іноземних студентів, студентів старших вікових груп, з непевним навчальним днем; тенденції пов'язані з наслідками економічної кризи – вищі навчальні заклади стикаються з суттєвим зменшенням державного фінансування [4, с. 16-18]

Глобалізація означає всеосяжний процес взаємозв'язку, взаємообумовленості і об'єднання зусиль багатьох країн у різноманітних

та рівнями управлінського досвіду їх керівника, який його особисті якості [2; 3; 8]. Важливим видається нам питання узгодження на практиці стану наукових знань керівників профільної школи та особистісного управлінського досвіду щодо їх впровадження. Ми поділяємо думку учених О.А.Абдуллої, С.Г.Вершловського, Н.В.Кузьміної, В.В.Серікова та ін., що види комунікативно-управлінського досвіду керівників профільної школи визначають управлінські комунікації як рівні особистісного розвитку їхньої готовності до соціокомунікативної компетентності [7].

У даному випадку соціокомунікативна компетентність розуміється науковцями як компонент «професійно-особистісної» компетентності керівників ЗНЗ. Соціокомунікативна компетентність в такому трактуванні визначає готовність і здатність керівника як професіонала до управлінської комунікації з персоналом своєї установи, до діалогу з учнями та їх батьками, до взаємодії з представниками громадських організацій, які функціонують в освітньому середовищі навчального закладу. Все перераховане складає набір специфічних компетенцій керівників профільних шкіл, в процесі оволодіння якими складається особливий компетентнісний досвід соціальної взаємодії і управлінських комунікацій. В сукупності з іншими видами досвіду (рефлексії управлінських дій, креативності у створенні систем структур управління профільної школи, пошуку сенсу та ціннісних орієнтацій в управлінській діяльності і ін.) він утворює «ядро» індивідуальної культури керівника як управлінця-професіонала. Це новий тип керівників профільної школи, яке потребує та формує компетентних людей інформаційного суспільства, здатних не просто безпомилково, «зі знанням справи» виконувати необхідні функції, але і поєднувати в собі при цьому продуктивність і самостійність, відповідальність і людську гідність, безпечну поведінку і етичний порив.

Перехід до нової якості освіти, яка відображає реалії і потреби інформаційного суспільства, зможуть забезпечити лише ті керівники, які є носіями соціокомунікативної компетентності і внаслідок цього здібні до взаємодії з персоналом. Готовність і здатність керівників профільної школи до управлінської комунікації з персоналом виявляються в активному стані його особи, який характеризується прагненням взаємодіяти на суб'єкт-суб'єктному та міжособистому рівнях у формі особисто-смыслового діалогу, перш за все з педагогами, учнями, батьками як з унікальними особами і суб'єктами спільної управлінської діяльності по створенню освітньої організації як нової соціально-педагогічної системи. Наше дослідження ґрунтується на тому, що процес підготовки керівників профільної школи до гуманітарної управлінської комунікації з персоналом ми розглядаємо як саморозвиток особи управлінця від фахівця до професіонала в ході освоєння комунікативно-управлінського досвіду в спільній діяльності, яка моделюється ситуаціями курсового навчання. На нашу думку, теоретична модель процесу підготовки керівників профільної школи до гуманітарної управлінської комунікації є послідовністю етапів і стадій. При цьому початковим пунктом кожної стадії є мета, яка конкретизується в системі навчальних завдань по розвитку комунікативно-управлінського досвіду з урахуванням результатів, досягнутих на попередній стадії, а потім трансформується у відповідну складову соціокомунікативної

компетентності за допомогою поетапного освоєння змісту, методів, засобів і форм навчання на курсах підвищення кваліфікації в процесі компетентнісної взаємодії тренера-викладача і керівників профільної школи.

Соціокомунікативна компетентність - ключова характеристика гуманітарно-орієнтованого управління. Її значущість особливо зростає в період модернізації освіти, яка передбачає системні зміни в галузі освіти як відповідь на виклики цивілізованого розвитку, пов'язані з формуванням інформаційного суспільства, які потребують «гармонізацію відносин людини і миру», їх «діалогічний взаємозв'язок». За оцінкою науковців, сучасна освіта переживає стан, який А. Тоффлер в книзі «Футурошок» (1997) назвав ударом об майбутнє. Він відмітив, що не дивлячись на зміну епохи, школи наполегливо повертаються назад до зникаючої системи, а не рвуться вперед до виникаючого нового суспільства. При цьому їх енергія спрямована на підготовку людей минулої індустріальної епохи, екіпірованих для виживання в системі, яка перестане існувати раніше, ніж вони самі. Показово у зв'язку з цим резюме А. Тоффлера про те, що уникнути «удару об майбутнє» вдасться, якщо тільки «створити постіндустріальну систему освіти» [9, с. 84-87].

Запропонований М. Вебером ще на початку ХХ століття метод не втратив своєї актуальності й нині. Його життєздатність пояснюється тим, що, поперше, Веберові принципи бюрократичного методу управління персоналом будуть, як і сама система державного управління, непорушними доти, доки існуватиме держава, а вона (як форма політичної організації суспільства) існуватиме завжди; по-друге, в той чи інший період розвитку держави може змінюватися лише амплітуда актуалізації того або іншого принципу. Тим не менше, сучасне розуміння управління персоналом як рівня управлінської культури автоматично актуалізує потребу в таких суб'єктах управління – управлінцях-менеджерах, які на належному професійному рівні готові і можуть здійснювати процес управління людьми. Причому принципи управління мають бути нерозривно пов'язані із світоглядом, професіоналізмом та моральними рисами сучасних управлінців, їх концепцією людинознавчої управлінської діяльності, навичками міжособистісної взаємодії у стосунках з підлеглими, умінням не лише бачити, а й розуміти сучасні тенденції управління. Ще родоначальник сучасної науки організації та управління Ф. Тейлор стверджував, що основними рисами хорошого управлінця мають бути: розум, освіченість, досвід, такт, енергія, кмітливості, чесність, здоровий глузд, здоров'я. Проте він застерігав, що дуже важко знайти людину, якій би були притаманні усі ці риси. Б. Карлоф, трактуючи образ хорошого керівника, стверджував, що: хороший керівник – людина-екстраверт, відкрита; допитлива; сприйнятлива до результату; рішуча; критично налаштована; досвідчена, толерантна; викликає довіру та ентузіазм; спокійна; готова вислухати інших; сердечна й уважна; позбавлена забобонів; смілива; незворушна; гнучка; готова сприяти розвитку співробітників. Р. Герстенберг висував такі вимоги до керівників: 1) компетентність, тобто професійна обізнаність кожного менеджера з тим, як ліпше виконувати свою місію; 2) гідність та найвища відповідальність в усіх справах. Кожен керівник має висувати ці вимоги як до себе, так і до всіх, з ким постійно взаємодіє; 3) почуття нового і вміння

УДК 378.14

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ІНТЕГРАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Головань Микола Степанович

канд. пед. наук, доцент

*ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України” (м. Суми)*

Постановка проблеми. Зміни, що сталися у світі на рубежі ХХ-ХХІ століть, пов'язані з процесами глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Вони свідчать про формування суспільства, заснованого на знаннях, в якому знання набувають значення головного фактора економічного розвитку. Це потребує перегляду освітньої політики та вихідних положень для формування нових методологічних засад трансформації вищої освіти України в контексті інтеграційних процесів.

У Національній доктрині розвитку освіти зазначається, що “глобалізація, зміна технологій, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, ... інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють ... потребу в радикальній модернізації галузі” [5, с. 2-3]. На даний час проблему науково-теоретичного обґрунтування нових систем організації навчального процесу не можна вважати до кінця вирішеною, тому актуальною залишається проблема з'ясування тенденцій та особливостей розвитку освітніх систем в умовах переходу до нового суспільства.

Розробка та упровадження у вищій освіті України перспективних моделей, систем і технологій навчання вимагає всебічного і ґрунтовного аналізу сучасних тенденцій розвитку суспільного життя взагалі і вищої освіти зокрема.

Мета статті – проаналізувати та класифікувати сучасні тенденції розвитку вищої освіти з метою вироблення практичних рекомендацій щодо модернізації вищої освіти України в контексті входження в європейський освітній простір.

Виклад основного матеріалу. До основних сучасних тенденцій світового розвитку, що обумовлюють істотні зміни в системі освіти, належать [3, с.5-6]:

- прискорення темпів розвитку суспільства і як наслідок – необхідність підготовки до життя в умовах, що швидко змінюються;
- перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, суспільства заснованого на знаннях, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії, у зв'язку з чим особливу важливість набувають фактори комунікабельності й толерантності;
- масове прагнення до здобуття вищої освіти;
- виникнення глобальних проблем, які можуть бути вирішені лише в результаті співробітництва в рамках міжнародного співтовариства, що вимагає формування сучасного мислення в молодого покоління;
- демократизація суспільства, розширення можливостей політичного й соціального вибору, що викликає необхідність підвищення рівня готовності громадян до такого вибору;

освіти у ВНЗ. Потребує подальшого вивчення розробка дієвих форм роботи з аспірантами в умовах новітніх інформаційних технологій.

Резюме. У статті розглянуто основні підходи, що спрямовані на підвищення ефективності підготовки науково-педагогічних кадрів в університеті. Виділено компоненти робочого плану аспіранта, критерії атестації роботи аспіранта кожного року навчання. Окреслено найважливіші складові системи стимулювання наукової діяльності аспірантів і викладачів університету. **Ключові слова:** підготовка науково-педагогічних кадрів, інтеграція науки й освіти.

Резюме. В статье рассмотрены основные подходы, направленные на повышение эффективности подготовки научно-педагогических кадров в университете. Выделены компоненты рабочего плана аспиранта, критерии аттестации работы аспиранта за каждый год обучения. Указаны важнейшие составляющие системы стимулирования научной деятельности аспирантов и преподавателей университета. **Ключевые слова:** подготовка научно-педагогических кадров, интеграция науки и образования.

Summary. In the article the main approaches aimed at improvement efficiency training scientific and pedagogical personnel in the university are examined. Component of the working plan of postgraduate student, criteria of qualifying evaluation of postgraduate student's work within every year of education are singled out. Paramount components of the system of stimulation postgraduate student's and lecturers' scientific activity are pointed out. **Key words:** scientific and pedagogical personnel training, integration of science and education.

Література

1. Литвинюк Л. В. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Литвинюк Людмила Вікторівна. – Кіровоград, 2007. – 255 с.
2. Положення про стимулювання наукових досліджень і матеріальну підтримку науково-педагогічних працівників Луганського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://luguniv.edu.ua/?z1=b,1792>. – Загол. з титул. екрану.
3. Портал української мови та культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovnyk.net>. – Загол. з титул. екрану.
4. Сипченко В. І. Організація науково-дослідної роботи педагогічного університету [Електронний ресурс] / В. І. Сипченко // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2009. – № 3. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n3_2009_st_15/. – Загол. з титул. екрану.

Подано до редакції 10.02.2011

ризикувати. При цьому воля та схильність до ризику мають поєднуватися з умінням планувати, бачити перспективу; 4) чутливість і динамічність. Відчувати оточення, проблеми, час, події означає поважати думку інших, постійно дбати про саморозвиток і бути готовим до змін; 5) висока працездатність, постійне прагнення самовдосконалюватися, виконувати все якнайкраще [1; 2; 4; 8; 9].

Виникає постійна потреба професійного самовдосконалення керівників профільної школи в умовах інформаційного суспільства. І це закономірно, адже в умовах адміністративно-командної системи заохочувався виконавський тип керівника з авторитарним стилем управління. На сучасному етапі розвитку профільної школи місце керівника-диспетчера, слухняного виконавця, сліпо відданого начальству та зорієнтованому на зняття з себе відповідальності й налагодження „потрібних” йому контактів з „верхами”, має посісти керівник нового типу, а саме: управлінець-менеджер, який володіє: сучасними людинознавчими знаннями; знанням сучасних ринкових відносин; відповідним рівнем управлінської культури; стратегічним мисленням; здатністю сприймати нове та передбачати перспективу розвитку не лише очолюваної ним організації, а й колективу підлеглих; розумінням необхідності безперервного особистого творчого вдосконалення; здатністю ризикувати в разі необхідності; навичками вмілого організатора колективу.

З цього випливає, що інноваційність має стати притаманною, передусім, персоналові управління, його керівній ланці. Зрозуміло, що це передбачає не лише глибинні, якісні перетворення у свідомості управлінців, а й вироблення, за словами Г. Атаманчука [1, с. 94], інноваційної філософії та методології управління. Це, у свою чергу, формує нову шкалу координатних вимог як до рівня професійної підготовки, фізичних, психологічних та інших особистісних рис керівників, так і до їх загальнокультурного й морального розвитку. Якщо в цьому нічого не зміниться і підходи залишаться традиційними (за будь-яку ціну оволодіти політичною чи економічною владою; кожен може управляти, лиш би його призначили на високу посаду; головне – зайняти посаду, бути лукавим і безжалювим тощо), то про жодний інноваційний розвиток управлінських кадрів, а, отже, й про ефективне управління персоналом у галузі освіти не може бути й мови. Нині ж спостерігається не лише недооцінювання, а й абсолютне нехтування керівником профільної школи психологічної компоненти суспільного життя вчителя і учня. Таке небажання керівника бачити і розуміти в особі керівника як особистість, індивідуальність призводить до негативних наслідків: потенціал управління (як фактор формування певного соціально-психологічного клімату – настрою, стану – в педагогічному колективі) використовується вкрай незадовільно або й зовсім не використовується, хоча нині необхідність активізації людини у профільній школі „висуває на перший план завдання глибокого дослідження її статусу у цій сфері, а також шляхів і способів, які спонукають учасників навчально-виховного процесу до більш ініціативної, відповідальної та ефективної праці. Людина в управлінні завжди відіграє головну, визначальну роль. Адже справжню історію творять люди, підпорядковуючись при цьому об'єктивним законам суспільного розвитку і поступово розширюючи „простір” для

самодіяльності і самореалізації особистості. І поки людина відчуватиме себе тільки об'єктом впливу, а не учасником формування життя, не буде ефективних комунікативно-управлінських відносин” [6, с. 98].

Головною метою сучасного управління людськими ресурсами у сфері освіти має стати безперервне досягнення високої продуктивності та результативності мотивованим і розвинутим колективом однодумців. Ці складові є рушіями безперервного розвитку людського потенціалу в школі, оскільки сконцентровані на максимальному професійному розвитку кожного працівника та визначають способи оптимального застосування цього потенціалу для досягнення не лише цілей навчального закладу, а й, насамперед, індивідуальних цілей кожного працівника.

Як зазначає Г. Атаманчук, управління є суспільним інститутом, продуктом свідомості та волі людей. Саме тому його соціальна цінність і практична віддача цієї цінності повністю залежать від людей, їхніх знань, умінь, бажань, прагнень, інтелектуальних рішень та життєвих вчинків [1, с.103]. Тому управління профільною школою потребує підготовку її керівника та являє собою потенцію, можливість, ресурс його соціокомунікативної компетентності.

Таким чином, з нашого погляду, ми дійшли висновку, що соціокомунікативна компетентність формує нові особисті якості керівників в умовах інформаційного суспільства, які забезпечують постійну взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу профільно-компетентної школи, основою якої є створення колективного педагогічного суб'єкту, що забезпечує ціннісно-сміслову, співіснуючу спільність всіх учасників освітнього процесу – педагогів, учнів, їх батьків, спрямованих на успішну реалізацію мети модернізації освіти в Україні.

Резюме. Стаття присвячена проблемі професійної соціокомунікативної компетентності, яка впливає на створення якісно нової профільно – компетентної школи та її керівника. **Ключові слова:** керівники профільної школи, соціокомунікативна компетентність, профільно – компетентна школа

Резюме. Стаття посвящена проблеме профессиональной социокоммуникативной компетентности, которая способствует образованию качественно новой профильно-компетентной школы и формированию её руководителя. **Ключевые слова:** руководители профильной школы, социокоммуникативная компетентность, профильно-компетентная школа

The article deals with professional social and communicative competence, which promotes the formation of a qualitatively new profile-competent school and the formation of its head. **Keywords:** profile school leaders, competence, profile school

Література

1. Атаманчук Г. В. Управление – фактор развития (размышления об управленческой деятельности) / Г. В. Атаманчук. – М.: ЗАО „Изд-во „Экономика”, 2002. – 567 с.

2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М.Бібік //Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та

Слід зазначити, що на підвищення ефективності показників університетської підготовки науково-педагогічних кадрів суттєво впливає упровадження в практику діяльності університету системи морального й матеріального стимулювання досягнень науковців у дослідницькій роботі.

Відомо, що “стимул” – те, що викликає зацікавленість у здійсненні чогонебудь; спонукальна причина до здійснення чогось або подразник, що викликає реакцію [3].

У ході дослідження Л. Литвинюк з'ясовано, що проблему педагогічного стимулювання професійного зростання фахівців необхідно розглядати в трьох аспектах: психологічному, оскільки ефективність процесу стимулювання особистості залежить від урахування її потреб і мотивів діяльності, а також спричиняє зміни в мотиваційному полі людини; педагогічному, бо мета використання стимулів полягає в тому, щоб викликати позитивні зміни в поведінці та діяльності, що являє собою педагогічну взаємодію; соціальному, оскільки стимулювання покликане підвищити продуктивність праці сучасного фахівця в нових соціально-економічних умовах [1, с. 13].

Основна мета університетської системи стимулювання – підвищення ефективності організації наукової роботи на кафедрах університету, подальша інтенсифікація науково-дослідної роботи, моральне та матеріальне стимулювання діяльності вчених. На підвищення якості наукової роботи університету позитивно впливає розроблене нами “Положення про стимулювання наукових досліджень і матеріальну підтримку науково-педагогічних працівників університету” [2].

Окремою статтею в бюджеті університету визначено матеріальну підтримку аспірантів, докторантів, які виходять на захист кандидатських і докторських дисертацій. Університет забезпечує послуги: друкування остаточного варіанту дисертації; розмноження тексту дисертації; друкування автореферату; друкування монографії здобувачів наукового ступеня доктора наук.

Університет сплачує три відраження після прийняття дисертації до захисту спеціалізованою вченою радою, процедуру захисту в спеціалізованій вченій раді. Також надається матеріальна допомога в розмірі посадового окладу після розсилки автореферату.

Крім того, нами розроблено систему матеріального стимулювання аспірантів і викладачів, які захистили кандидатські дисертації, та керівників.

1. Аспіранти, які захистили кандидатську дисертацію достроково або подали її до захисту в спеціалізовану вчену раду до закінчення строку навчання в аспірантурі, преміюються трьома посадовими окладами, їх наукові керівники – двома посадовими окладами.

2. Науково-педагогічні працівники, які захистили дисертації протягом року після закінчення строку навчання в аспірантурі, преміюються двома посадовими окладами, їх наукові керівники – одним посадовим окладом.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, упровадження в практику роботи університету організаційної системи заходів з підготовки науково-педагогічних кадрів ми розглядаємо як найважливішу складову загальної системи інтеграції науки й

Перейдемо до компонентів робочого плану другого року навчання: 1) підготовка та складання додаткових кандидатських іспитів (у випадку, якщо аспірант має повну вищу освіту не з тієї спеціальності, за якою готується дисертація); 2) апробація й впровадження результатів наукових досліджень; 3) робота над дисертацією – написання та обговорення розділів дисертації; 4) проведення експерименту; 5) участь у науково-дослідній роботі кафедри; 6) педагогічна практика на посаді асистента кафедри обсягом 24 години (проведення семінарських, практичних, лабораторних занять); 7) наукові відрядження.

Окреслимо показники, необхідні для атестації. Зимова атестація до 31 січня: підготувати тези матеріалів конференції, статті в наукових фахових виданнях; участь у наукових конференціях; підготовка другого розділу дисертації з обговоренням на засіданні кафедри. Весняна атестація до 30 червня: підготувати тези матеріалів конференції, статті в наукових фахових виданнях; участь у наукових конференціях; звіт про педагогічну практику (для аспірантів з відривом від виробництва); скласти додаткові кандидатські іспити; продовжити підготовку другого розділу дисертації з обговоренням на засіданні кафедри.

Робочий план третього року навчання: 1) підготовка й складання кандидатського іспиту зі спеціальностей, додаткових заліків; 2) апробація та впровадження результатів наукових досліджень; 3) робота над дисертацією (оформлення тексту дисертації; обговорення дисертації на засіданні кафедри; підготовка автореферату; подання дисертації в спеціалізовану вчену раду з захисту дисертації); 4) проведення експерименту (для аспірантів без відриву від виробництва); 5) участь у науково-дослідній роботі кафедри; 6) педагогічна практика на посаді доцента відповідної кафедри обсягом 12 годин; 7) наукові відрядження.

Показники, необхідні для атестації аспірантів з відривом від виробництва. Зимова атестація до 31 січня: мати як найменш три статті в наукових фахових виданнях; звіт про педагогічну практику; підготувати перший примірник дисертації з обговоренням на засіданні кафедри; скласти кандидатський іспит зі спеціальності. Весняна атестація до 30 червня: мати витяг з протоколу засідання кафедри щодо рекомендації дисертації до захисту; подати дисертацію до спеціалізованої вченої ради; захистити дисертацію.

Робочий план четвертого року навчання для аспірантів без відриву від виробництва: 1) підготувати публікації в наукових фахових виданнях, матеріалах конференцій; 2) апробація та впровадження результатів наукових досліджень; 3) робота над дисертацією (оформлення тексту дисертації; обговорення дисертації на засіданні кафедри, підготовка автореферату; подання дисертації в спеціалізовану вчену раду з захисту дисертації); 4) участь у науково-дослідній роботі кафедри; 5) наукові відрядження.

Зимова атестація до 31 січня: мати три надруковані статті в наукових фахових виданнях; підготувати перший примірник дисертації, обговорити на засіданні кафедри. Весняна атестація до 30 червня: мати витяг з протоколу засідання кафедри щодо рекомендації дисертації до захисту; подати дисертацію до спеціалізованої вченої ради; захистити дисертацію.

українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – С.47 – 52.

3. Василенко Н.В. Організація профільного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі: Навчально – методичний посібник / Н.В.Василенко. – Вінниця: ВОПОПП, 2010. – 171с.

4. Гуревич Р.С. Готовність педагогів до професійного використання інформаційних і комунікаційних технологій // Р.С. Гуревич – Київ – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 380с.

Подано до редакції 15.02.2011

УДК 37.017 «312»

СУТНІСТЬ МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Вишневецький Володимир Анатолійович

асистент кафедри педагогіки та управління навчальними закладами РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)

Актуальність дослідження. Новітнє суспільство живе в особливій часи переорієнтації цінностей та змісту буття людини. З одного боку, сучасна епоха несе нам нові перспективи і нове натхнення, а з іншого – гостро кидає виклик. Оглядаючи ті події, котрі залишило після себе 20-те століття, можна зробити два основні висновки. По-перше, це століття позначилося найбільшим стрибком у розвитку технології, засобів інформації та зв'язку. В той же час, у минулому столітті у кровопролитних війнах загинуло більше людей, ніж за всю попередню історію людства.

Розвиток сучасного суспільства відзначається зростанням динамізму соціальних процесів, складністю завдань, які вирішуються соціумом, а постійне загострення глобальних проблем людства в свою чергу змушують провідних науковців, педагогів, соціологів, філософів та істориків все частіше звертатися до культурних проблем, які досить часто для свого вирішення потребують історичних ретроспекцій.

Однією із найголовніших і найактуальніших таких проблем є відродження в українському суспільстві морально-духовних цінностей та розуміння їх як основного компонента розвитку України в наш час.

В той час, коли людство у технічному розвитку прямувало уперед семимильними кроками, усе більше зростав розрив між розвитком зовнішнім, тобто науково-технічним прогресом, та внутрішнім, моральним, розвитком людини.

Виклад основного матеріалу. Г. Сковорода говорив про те, що нічого не може бути шкідливіше за людину, котра володіє знаннями найскладніших наук, але не має доброго серця, а Ніцше вважав, що бути моральним, етичним – означає бути покірним давно встановленому закону чи звичаю”. “Мораль – це перевага людини перед природою. В науковій літературі вказується, що мораль з'явилась на початку розвитку суспільства. Визначну роль в її

виникненні зіграла трудова діяльність людей. Без взаємодопомоги, без визначених обов'язків по відношенню до роду людина не змогла б встояти в боротьбі з природою. Мораль виступає як регулятор взаємовідносин людей [2].

В українському педагогічному словнику під редакцією С. Гончаренко мораль розглядається як одна з форм суспільної свідомості; система поглядів і уявлень, норм і оцінок, які регулюють поведінку людей. Мораль виконує також пізнавальну, оцінну, виховну функції. Складовими моралі є етична діяльність (вчинки, поведінка людини); етичні відносини; етична свідомість. Норми і принципи моралі, етичні ідеали, відчуття складають систему моралі, яка визначає життєву позицію певної соціальної спільноти або індивіда, орієнтує їх в світі цінностей.

Що стосується такого поняття як етичне виховання, то це – один з найважливіших видів виховання, що полягає в цілеспрямованому формуванні етичної свідомості, розвитку етичних відчуттів і формуванні звичок та навичок етичної поведінки людини відповідно конкретній ідеології.

Етичне виховання здійснюється на національній основі шляхом засвоєння національних норм і традицій, багатой духовної культури народу, тих етичних норм і якостей, які є регулятором взаємин в суспільстві, узгодженості дій і вчинків людей. Такими нормами є в першу чергу гуманізм і демократизм, які виражаються в ідеалі вільної людини, здібної до чесної співпраці, з високорозвинутих відчуттям власної гідності, а так само пошаною гідності до другої людини; любов до батьків, до Батьківщини, до рідної мови; правдивість, справедливість, працьовитість і скромність; готовність захищати слабких, піклуватися про молодших, зокрема дітей; поважне ставлення до жінки; уміння скрізь і завжди діяти благородно, культурно, проявляти інші якості [5].

Отже, можна дійти висновку, що якщо мораль – специфічний спосіб нормативного регулювання суспільним життям і діяльністю людей і соціалізація особи, оволодіння накопиченим суспільством соціально-історичним моральним досвідом.

Що стосується духовності, то розуміння її сутності в сучасній науці не є однозначним. Деякі вчені розглядають поняття «духовність» як пошук людиною сенсу життя, як показник існування певної ієрархії цінностей людини (Л. Буєва, Ж. Юзвак); як здатність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній світ на етичній основі (С. Кримський). Ряд вчених поняття «духовність» пов'язують з усвідомленням єдності людини зі світом, що її оточує, з Природою, з Всесвітом; відповідальністю за свої думки, слова, емоції (О. Зеліченко, А. Кузнецова). Духовність розглядається і як внутрішня енергетична сила особистості, особистий стрижень життя, ієрархія загальнолюдських, національних цінностей, творчість за законами краси і краси вчинку (Г. Шевченко) [7].

Проведений науковий аналіз категорії духовності дозволяє стверджувати, що проблема духовного розвитку людини тісно пов'язана із системою цінностей, з рівнем розвитку моральних установ особистості.

Духовність, як вказував Л. Вигодський – це сукупність психічних явищ, які характеризують внутрішній, суб'єктивний світ людини, основні риси культурної спрямованості і зосередженості особи – її життєві інтереси,

докторантів та аспірантів наукові консультанти й керівники звітують на радах інститутів (факультетів) про результати роботи кожного докторанта й аспіранта.

Підвищується особиста відповідальність директорів інститутів, деканів факультетів, керівників відокремлених структурних підрозділів, завідувачів кафедр за відбір кандидатів до вступу до аспірантури з числа викладачів університету та найкращих випускників. У замовленні місць в аспірантуру враховується не тільки потреба кафедр у кадрах, а ще й рівень підготовки претендентів.

Покращенню науково-методичного забезпечення роботи аспірантів сприяла система навчання: семінари з підготовки до складання кандидатських іспитів; семінари з ділової української мови; кафедральні семінари для аспірантів з методології наукових досліджень.

Протягом останніх років в університеті успішно функціонує школа молодого вченого для аспірантів I – III курсів. Її програма включає лекції-діалоги провідних учених із сучасних вимог до написання, оформлення та захисту дисертацій, ігри-тренінги, наукові полілоги, вільні дискусії, презентації наукової діяльності тощо.

Нами удосконалено практику атестації аспірантів: розроблено критерії атестації кожного року навчання; двічі на рік аспіранти звітують про свою роботу на засіданнях кафедр; щорічно аспіранти II-III курсів проходять атестацію на науковій комісії університету з визначенням експертної оцінки їх науково-дослідної роботи.

Розглянемо вищезазначені положення детальніше.

До робочого плану аспіранта першого року навчання ми відносимо такі компоненти: 1) підготовка до складання кандидатських іспитів, заліків та їх складання; 2) апробація й впровадження результатів наукових досліджень через публікації, виступи на наукових конференціях, семінарах тощо; 3) робота над дисертацією (затвердження теми в координаційній раді; розробка розгорнутого плану дисертаційної роботи; складання бібліографії з теми дослідження; написання розділів дисертації); 4) розробка методики й програми експериментальної частини роботи; 5) участь у науково-дослідній роботі кафедри (участь у роботі засідань кафедри, науково-дослідних темах, проектах, грантах тощо); 6) підготовка до педагогічної практики; відвідування занять наукового керівника, провідних учених кафедр; 7) наукові відрядження.

Виділимо найбільш значущі показники, що на, наш погляд, необхідні для атестації. Зимової атестації до 31 січня: 1) затвердити тему дисертаційної роботи та індивідуальний план; 2) підготувати розгорнутий план дисертаційної роботи та скласти бібліографічний покажчик; 3) підготувати реферати з філософії, іноземної мови для кандидатських іспитів.

Весняної атестації до 30 червня: 1) скласти кандидатські іспити з філософії та іноземної мови; 2) підготувати огляд літератури з теми; 3) надрукувати одну статтю за темою дисертації у фаховому виданні; 4) взяти участь у наукових конференціях; 5) прослухати курс з підготовки до заліку з української мови (за професійним спрямуванням); 6) підготувати перший розділ дисертації й обговорити його на засіданні кафедри.

кадрів (на прикладі Луганського національного університету імені Тараса Шевченка). Зробимо наголос, що таку систему ми розробляємо відповідно до поставлених дослідницьких завдань роботи “Інтеграція науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів” (державний реєстраційний номер 0108U07930).

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все зазначимо, що в докторантурі ЛНУ навчається понад 30 докторантів із 9 спеціальностей, в аспірантурі – близько 500 аспірантів із 34 спеціальностей. Кількість докторантів, аспірантів за останні п’ять років зросла майже в 3 рази. Збільшення кількості аспірантів і докторантів здійснюється цілеспрямовано з метою підвищення якості підготовки наукових кадрів, розширення меж науково-дослідної роботи кафедр університету, підготовки кадрів для інших ВНЗ регіону, країни.

Аспіранти й докторанти проводять наукові дослідження та розробки під керівництвом науково-педагогічних працівників університету, а також інших наукових установ і підприємств. Університет має міцні наукові зв’язки з інститутами НАН і НАПН України, іншими галузевими академіями, де навчаються в докторантурі й аспірантурі викладачі кафедр.

Ми поділяємо думку В. Сипченка, який наголошує, що всі наукові пошуки аспірантів і здобувачів кафедр стають частиною науково-дослідної роботи кожного викладача. Кожен із них, продовжуючи роботу над власним дослідженням, вважає за потрібне допомогти молодому здобувачеві: порада або консультація, творча співбесіда, допомога в складанні плану роботи, надання літератури з особистої бібліотеки, співпраця під час підготовки доповіді на науковому семінарі, – все це шляхи взаємопорозуміння викладача та вчорашнього студента або колеги і молодого науковця. І все це з відкритим серцем, зі щирим бажанням допомогти, відчувати радість від наукового пошуку та творчої співпраці [4].

Зрозуміло, що збільшення аспірантів не завжди призводить до підвищення результативності підготовки науково-педагогічних кадрів. Сучасні реалії такі, що в науку приходять багато “сторонніх” людей, які майже не підготовлені до аспірантури. У багатьох сучасних аспірантів відсутні навіть елементарні уявлення про методологію наукових досліджень. Навчання в аспірантурі й подальше отримання вченого ступеня кандидата наук сприймається виключно як спосіб “закріплення” в університеті.

Тому в університеті необхідна реалізація програми заходів, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності аспірантури. Реалізація таких заходів здійснюється впродовж останніх років у ЛНУ імені Тараса Шевченка. Вважаємо, що основні компоненти програми мають загальний характер і з деякими незначними доповненнями можуть бути рекомендовані до впровадження в інших ВНЗ України.

Перш за все зазначимо, що на засіданнях вченої ради університету, ректорату, вчених рад інститутів (факультетів) декілька разів на рік аналізується результативність роботи докторантів, аспірантів, їх наукових керівників. Узятю під контроль виконання показників, необхідних для атестації аспірантів кожного року навчання. З метою підвищення якості підготовки

переконавання, погляди, ідеали, світогляд, відношення до життя, до людей, до своїх обов’язків і самому собі, її свідомість, воля, естетичні та моральні почуття.

Важко назвати щось більш важливе для людини, ніж її взаємини з іншими людьми. Від характеру цих взаємин багато що залежить в нашому житті: настрої, моральне самопочуття, працездатність тощо. Стосунки з оточуючими дають можливість бачити смисл свого існування, усвідомлювати себе як частку людського суспільства. Людина, як суспільна істота, немислима поза взаєминами з іншими людьми. Саме завдяки спілкуванню і певним взаєминам, що складаються в процесі цього спілкування, людський індивід поступово стає особистістю, яка здатна усвідомлювати не лише інших, але й саму себе, свідомо й активно регулювати власну діяльність та поведінку, впливати на оточуючих, враховувати їх прагнення, інтереси.

Виховання – цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає формування гуманності, працелюбства, чесності, правдивості, дисциплінованості, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. Процес виховання відображує становлення кожної людини.

Мораль – це система ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, які регулюють гуманні стосунки між людьми за будь-якої ситуації на демократичних засадах. Мораль – це імперативно-оцінний спосіб ставлення людини до дійсності, котрий регулює поведінку людей з огляду на принципове протиставлення добра і зла.

У складному процесі формування всебічно розвиненої особистості чільне місце належить моральному вихованню. Моральне виховання – виховна діяльність школи і сім’ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності.

Виходячи із загальнолюдського змісту моральності, можна сказати, що загальнолюдська мораль – це не сукупність незмінних норм і принципів, що споконвіку відомі кожній людині або спільноті, а система, яка поповнювалась, розширювалась, змінювалась протягом віків, збагачуючись новими критеріями, новим смислом. А, отже, не можна вважати поняття “загальнолюдська мораль” як щось однозначне, яке має неухильно здійснюватись, оскільки її суть і спрямованість залежить тільки від людини. Суб’єкт морального виховання у процесі розвитку і спілкування вже володіє певним моральним досвідом.

Організація життєдіяльності молоді потребує безпосереднього впливу на неї і взаємодії з нею. Це має стати своєрідним фундаментом, на якому базується і діяльність, і спілкування, і стосунки, і поведінка молодих людей. Соціальний розвиток сучасної молоді потребує рішучого переведення його з позиції виконавця у позицію активного учасника, співавтора, автора і співвиконавця всього виховного процесу. Адже відома істина стверджує, що бездумний виконавець ніколи не стане господарем ситуації [2, 4].

В реальному житті нашого суспільства наступив той період, коли необхідно усвідомити, якщо не буде вирішена проблема розвитку і становлення моральної особистості молоді, то ні про які перетворення в

нашому реальному житті не може бути й мови. При цьому доцільно уникати однобічного підходу до визначення цілей і змісту виховання, який передбачає і однобічний характер виховної діяльності.

Як зазначають дослідники, грають першочергову роль в процесі морального виховання людини відіграють два інститути. Перший – це сім'я, де дитина закладає основи характеру своєї особистості. Моральні стосунки в сім'ї накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони постійніші, по-третє, в них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей.

Другий – це дошкільний, школа та позашкільні навчально-виховні заклади. Позашкільні навчально-виховні заклади – це широкодоступні заклади освіти, які дають дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля. До них належать палаци, будинки, станції, клуби й центри дитячої, юнацької творчості, дитячо-юнацькі спортивні школи, школи мистецтва, студії, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади.

Основною метою морального виховання, як сімейного виховання, так і викладання у школі є прагнення передати знання та культурні традиції, навчити молодь розвиватися як особистість та збільшувати культурну спадщину. Нажаль, у цілому процес виховання більш спрямований на те, щоб розвивати інтелектуальні здібності, аніж культуру та духовність.

Коли мова йде про людину, то звичайно мається на увазі два аспекти людської природи: те, що називаємо розумом чи душею – внутрішній аспект, та фізичне тіло – зовнішній аспект. Кожна людина володіє цими двома аспектами, один з яких спрямований на реалізацію фундаментальних духовних цінностей істини, добра, краси, любові, а інший, в свою чергу, піклується про фізичний комфорт: їжу, житло та одяг, котрі безумовно необхідні нам для виживання. Освіта має змогу надати молодому поколінню знання, які б дозволяли досягати успіху в матеріальній сфері. Також дуже важливо, щоб ці матеріальні блага були здобуті з використанням моралі та етики. Така освіта включає в себе виховання цінностей сім'ї, розвиток характеру, викладання того, як стати громадянином чи моральною особистістю.

Етика – наука про мораль, її природу, структуру та особливості походження й розвитку моральних норм і взаємовідносин між людьми в суспільстві. Етика є методологічною засадою морального виховання [5].

Процес морального виховання ґрунтується на певних принципах. Принципи виховання – керівні положення, що відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту організації та методів виховного процесу. Основні принципи такі:

- цілеспрямованість виховання передбачає спрямування виховної роботи на досягнення основної мети виховання – всебічно розвиненої особистості, підготовки її до свідомої та активної трудової діяльності;

- обов'язковий зв'язок виховання з життям. Суть принципу полягає в тому, що виховна діяльність має орієнтувати особистість на необхідність жити

УДК 378:001.89

ПІДГОТОВКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ

Прошкін Володимир Вадимович
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу аспірантури
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка (м. Луганськ)

Постановка проблеми. Одним із основних напрямів розвитку сучасної університетської науки є підготовка науково-педагогічних кадрів. В університетах України вона реалізується через традиційну систему аспірантури й докторантури. Разом з тим, Болонські декларації спонукають провідні ВНЗ до організації навчального процесу аспірантів на основі інноваційних програм поглибленої наукової й професійної підготовки кандидатів наук для наукової та науково-педагогічної роботи в університетах, наукових установах, наукоємних виробництвах. З кожним роком в університетах зростає кількість спеціальностей, а також кількість аспірантів і докторантів, що сприяє підвищенню якості підготовки наукових кадрів, розширенню меж науково-дослідної роботи кафедр, упровадженню наукових результатів у навчальний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в Україні реалізується низка досліджень, в яких вивчаються різні аспекти організації наукової роботи в університеті, а також розкривається роль, що відіграє наука в процесі професійної підготовки майбутніх педагогічних, а також науково-педагогічних кадрів. Так, наукові пошуки Г. Кловак, О. Мартиненко, О. Микитюка, Н. Пузирьової та ін. присвячені історичним аспектам становлення університетської науки. У роботах науковців (Н. Гловин, П. Горкуненко, М. Князян, Є. Кулик, В. Кулешова, О. Миргородська, Т. Мишківська, І. Сенча, Л. Султанова, О. Рогозіна, Н. Уйсімбаєва, М. Фалько, С. Щербина та ін.) розкриваються різні аспекти проблеми професійного становлення майбутнього вчителя-дослідника.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, як свідчить аналіз наукової діяльності ВНЗ України, підготовка науково-педагогічних кадрів не завжди відбувається на достатньому рівні. На наш погляд, це пов'язано з тим, що більшість університетів поки не мають таких наукових досягнень і завершених дослідних розробок, які були б конкурентноздатними на світовому рівні та впливали на розвиток економіки й соціальної сфери країни. Рівень інтеграції наукової діяльності з навчальним процесом на низці кафедр не забезпечує належну підготовку висококваліфікованих фахівців і створення конкурентоспроможних наукових результатів.

Формулювання цілей статті. Метою нашої статті став розгляд позитивного досвіду організації системи підготовки науково-педагогічних

education in the field-oriented training of future medical specialists; are proposed the forms and methods of teaching a medical biology to the students of higher educational establishments of the III-IV level of accreditation enabling to create a humanistic knowledge, professional skills, a humanistic consciousness and personal culture as well. It is noted that a professor teaching students a program educational material of medical biology shall reveal a subsequent effect of ignoring the law of nature and a consumer attitude to the environment. **Keywords:** environmental education, humanistic consciousness, personal culture.

Література

1. Биология: учебное пособие / А.В. Романенко, Е.А. Жгут, О.В. Головченко и др.; под редакцией А.В. Романенко. – К.: Медицина, 2008. – 424 с.
2. Медична біологія. Підручник [В.П. Пішак, Ю.І. Бажора, Ш.Б. Брагін, З.Д. Воробець, С.І. Дубінін, Г.Ф. Жегунов, Л.С. Ковальчук, В.О. Корольов, О.В. Костильов, Н.А. Кулікова, Р.П. Піскун, О.В. Романенко, О.Г. Слісаренко, М.В. Стеблик, С.М. Федченко]; під ред. В.П. Пішака, Ю.І. Мажори. [2-ге вид.] – Вінниця: НОВА КНИГА, 2009. – 608 с.
3. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук, В.М. Грінкевич та ін.; За ред. О.В. Романеска. – К.: Здоров'я, 2005. – 372 с.
4. Костильов О.В., Романенко О.В. Біологія та екологія автотрофних організмів: Навчальний посібник / О.В. Костильов, О.В. Романенко – К.: Фітосоціоцентр. – 1999. – 192 с.
5. Отношение школьников к природе / Под ред. И. Д. Зверева, И. Т. Суравешной – М.: Педагогика, 1988. – 147 с.
6. Погоріла І.О., Романенко О.В. Психолого-педагогічні аспекти організації екологічної освіти у вищих навчальних закладах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Екологія: вчені у вирішенні проблем науки, освіти і практики», 24-25 травня 2007 р. – Житомир, 2007. – С.230-233.
7. Погоріла І.О., Романенко О.В. Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки лікаря в сучасних умовах. Тези доповідей ІV Міжнародної науково-практичної конференції «Управління в освіті». – Львів: Видавництво ДЦМОНУ, 2009. – С. 197.
8. Романенко О.В., Погоріла І.О. Напрямки екологічної освіти у медичних навчальних закладах / Охорона здоров'я України №1 (29) 2008. – С. 219.
9. Романенко О.В. Основи екології: Навчальний посібник / Романенко О.В., Костильов О.В. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 150 с.
10. Medical biology: The study guide of the practical classes course / O.V. Romanenko, O.V. Golovchenko, M.G. Kravchuk, V.M. Grinkevych; Editer by O.V. Romanenko. – K.: Medicine, 2008. – 304 p.

Подано до редакції 12.02.2011

у суспільстві;

- єдність свідомості та поведінки у вихованні. Поведінка людини – це її свідомість у дії. Виховання такої єдності свідомості – складний і суперечливий процес, оскільки формування навичок правильної поведінки набагато складніше, ніж виховання свідомості;

- виховання в праці. В основі цього принципу – ідея, що формування особистості безпосередньо залежить від її діяльності, від особистої участі в праці. Цей принцип спирається і на таку психологічну якість, як прагнення дитини до активної діяльності;

- комплексний підхід у вихованні ґрунтується на діалектичній взаємозалежності педагогічних явищ і процесів. Втілення його в життя передбачає: єдність мети, завдань і змісту виховання; єдність форм, методів і прийомів виховання; єдність виховних впливів школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації, вулиці; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; єдність виховання і самовиховання;

- виховання особистості в колективі. Індивід стає особистістю завдяки спілкуванню і пов'язаному з ним відокремленню. Найкращі умови для спілкування й відокремлення створюються в колективі. Поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів. Педагогічне керівництво зумовлюється відсутністю в учнів життєвого досвіду; виховання творчої особистості можливе, якщо існують умови для вияву самостійності й творчості, схвалюються ініціатива та самодіяльність;

- поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього. У цьому – головний сенс гуманістичної педагогіки щодо формування необхідних взаємин вихователів і вихованців. Цей принцип передбачає: єдність вимог до вихованців з боку педагогів, контроль за їх поведінкою, гуманне ставлення до них, поважання їхньої думки та ін.;

- індивідуальний підхід до учнів у вихованні. Такий підхід як індивідуальна корекція загальної системи виховання – важлива вимога до організації виховного процесу і одна з умов підвищення його ефективності;

- принцип системності, послідовності й наступності у вихованні. Виходить з того, що для формування свідомості, вироблення навичок і звичок поведінки потрібна система певних послідовних виховних заходів. Такі якості людської особистості не можна сформувати, якщо виховний процес являтиме собою випадковий набір виховних заходів, що матимуть епізодичний, а не системний характер;

- єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості. Повинна охоплювати всі сторони навчально-виховної роботи школи, всі форми діяльності учнівського та педагогічного колективів, сім'ї, знаходити свій вияв у змісті, формах навчання та виховання, у правилах поведінки школярів, у стилі життя школи, її традиціях. Така єдність є однією з умов оптимізації виховного процесу [5, 7].

Висновки. Отже, на основі розглянутого матеріалу можна дійти висновку, що духовно-моральне виховання є багатоаспектним процесом формування душевних якостей і культури поведінки дитини. Мета духовно-морального виховання – формування високої духовності та чистоти моралі. Лівову частку

відповідальності за реалізацію даної мети бере на себе сімейне виховання та освітні інституції.

Резюме. В статті розглядаються основні положення морально-духовного виховання людини в контексті етнопедагогічної науки. **Ключові слова:** мораль, духовність, виховання, етнопедагогіка.

Резюме. В статье рассматриваются основные положения морально-духовного воспитания человека в контексте этнопедагогической науки. **Ключевые слова:** мораль, духовность, воспитание, этнопедагогика.

Summary. The substantive provisions of morally-spiritual education of the person in a context of an ethnopedagogical science are considered in the article. **Keywords:** morals, spirituality, education, ethnopedagogics.

Література

1. Американиці упевнені, що Голлівуд підриває моральні засади // *Gazeta.ua*. – 2009. <http://gazeta.ua/index.php?id=268771>
2. Андрієнко С. За моральні цінності // *День*. – 2008. – №100, субота, 7 червня. <http://www.day.kiev.ua/202519/>
3. Глобалісти по-японськи // *День*. – 2002. – №125, вівторок, 16 липня. <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=69239&mainlang=ukr>
4. Моральні чесноти і вади – Studentam.net.ua.mht. <http://studentam.net.ua/content/view/2114/69/>
5. Старовойт В. Бути моральним – в інтересах самої людини // *День*. – 2005. – №208, п'ятниця, 11 листопада. <http://www.day.kiev.ua/152348/>
6. Степаненко В. Ф. Етика в проблемних і аналітичних задачах: Навч. посібник. – К., 1998. – 270 с.
7. Що українці вважають головними життєвими цінностями. Офіційний сайт УНІАН. <http://human-rights.unian.net/ukr/detail/193205>

Подано до редакції 23.02.2011

ЦЕЛИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОСНОВА ЖИЗНЕННОЙ СТРАТЕГИИ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА И СТУДЕНТА

*Григорова В.Т., доцент, к.психол.наук
РВНЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)*

Под стратегией жизни некоторые понимают такой способ бытия, систему ценностей и целей, реализация которых, согласно представлениям человека, позволяет сделать его жизнь наиболее эффективной. (3, стр.74) В отечественной психологии проблему стратегии рассматривала К.А.Альбуханова-Славская (1.). Она выделила три основных признака жизненной стратегии: выбор способа жизни, разрешение противоречия «хочу-имею» и создание условий для самореализации, творческий поиск. По ее мнению личность можно назвать зрелой, если она способна устанавливать свой «порог» удовлетворенности материальными потребностями и начинает рассматривать их как одно из условий жизни, направляя свои жизненные силы на другие цели. «Эта способность личности переключать свои жизненные

екологічних досліджень у сучасній медицині, наголосити майбутнім лікарям про унікальність кожної людини та необхідність чуйного ставлення до її індивідуальності, психіки.

Опрацьовуючи програмний навчальний матеріал з медичної біології стосовно різноманітності отруйних організмів, слід звернути увагу молоді на те, що багато з отруйних організмів є джерелом корисних для людини біологічно активних сполук, які використовуються у медичній практиці, а самі отруйні тварини як частка природи, потребують гуманного ставлення людини; також доцільно пригадати красу рослин і грибів, які зустрічаються під час прогулянок у лісі і поряд з тим нагадати студентам-медикам про безпеку, яку несуть деякі з них.

Наводячи приклади дії екологічних чинників, хімічних сполук антропогенного походження, негативного впливу факторів оточуючого середовища на організм людини, аналізувати разом зі студентами наслідки ігнорування законів природи, споживацького ставлення до неї; на прикладах оздоровчих заходів, що походять від елементів живої природи, лікарських препаратів біологічного походження формувати у студентів-медиків природоцентричну позицію, яка базується на засадах співіснування з природою, виховувати гармонійне ставлення до навколишнього середовища; звертати увагу майбутніх лікарів на взаємозв'язок екологічних та медичних проблем [6].

Отже, ставлення людини до природи є важливою громадянською характеристикою особистості, а як людина, лікар є перш за все носієм високих моральних цінностей [7].

Резюме. У статті піднято проблеми екологічного виховання у фаховій підготовці майбутнього лікаря-професіонала, запропоновано форми та методи викладання медичної біології студентам вищих медичних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації, що сприяють формуванню гуманістичних знань, умінь та навичок, а отже гуманістичної свідомості та культури особистості. Акцентується увага на тому, що при викладанні програмного навчального матеріалу з медичної біології викладачеві доцільно звертати увагу студентів на наслідки ігнорування законів природи, споживацького ставлення до оточуючого середовища. **Ключові слова:** екологічне виховання, гуманістична свідомість, культура особистості.

Резюме. В статье подняты проблемы экологического воспитания в профессиональной подготовке будущего врача, предложено формы и методы преподавания медицинской биологии студентам высших медицинских учебных заведений III – IV уровней аккредитации, которые способствуют формированию гуманистических знаний, умений и навыков, а следовательно гуманистическому сознанию и культуре личности. Акцентируется внимание на том, что при преподавании программного учебного материала по медицинской биологии преподавателю целесообразно обращать внимание студентов на последствия игнорирования законов природы, потребительского отношения к окружающей среде. **Ключевые слова:** экологическое воспитание, гуманистическое сознание, культура личности.

Summary. The article presented examines the problems of environmental

позааудиторній роботі зі студентами-медиками провідна роль належить методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, стимулюють мислєдїяльність, здатність до рефлексїї, спрямовані на самостїйний пошук їстини, сприяють критичному мисленню, самореалїзацїї особистості, а саме, метод творчого етичного дїалогу, «мозковї атаки», «мозковї штурми», соціально-рольовї їгри.

У позааудиторній роботї студентів, що передбачає використання рїзних навчальних та наукових джерел їнформацїї, де висвітлюються сучаснї екологїчні проблеми (зокрема, пїдготовлєними на кафедрї бїологїї Національного медичного унїверситету їменї О.О. Богомольця та виданими друком навчальними книгами, довідниками, методичними розробками), а викладач виступає у ролї консультанта, екологїчне виховання здїйснюється за наступними напрямками: охорона лїсїв, турбота про збереження великих ї малих рїчок, вїдновлення ареалів лїкарських рослин, охорона водойм, охорона тварин, зокрема птахїв тощо [1-4, 9, 10].

Формування екологїчної культури, гармонїйних вїдносин людини ї природи посїдає в Українї особливе мїсце. Зокрема, антропогенне забруднення навколишнього середовища призвело до зростання захворюваностї населєння, скорочєння тривалостї життїя, втрати величєзних площ сїльськогосподарських угїдь, зменшення бїорїзноманїтнїя, тощо. Саме тому нашїй державї потрїбнї екологїчно свїдомї медичнї працівники [8].

При викладаннї програмного навчального матерїалу з медичної бїологїї з проблем екологїї, обговорюючи зі студентами їснуючий взаємозв'язок мїж здоров'ям людини ї впливом на її органїзм екологїчних факторїв, слїд звертати увагу студентїв на виникнення демографїчної кризи в Українї, зниження народжуваностї, виникнення рїзноманїтних хвороб, зумовлєних негативними факторами довкїлля, формувати у студентїв екологїчне мислення, екологїчну свїдомїсть, природоцентричну позицїю, гуманне ставлення до оточуючого свїту, виховувати позицїю гармонїйного спївїснування людини з природою, акцентувати увагу студентїв-медикїв на нагальних проблемах сьогоденнїя, а саме проблемах охорони природного середовища в Українї, нагадуючи майбутнїм лїкарям про необхїднїсть знати заходи охорони природи в Українї, про те, що людина – частина планети, але, в першу чергу, людина – громадянин своєї держави, мешканець свого мїста чи села. Необхїдно на конкретних прикладах акцентувати увагу студентїв-медикїв на наслїдках негативного впливу людини як антропогенного чинника на водне середовище, на стан прїсних водойм, на необхїдностї охорони водойм з метою збереження їх мешканцїв, зокрема, на зв'язок мїж накопичєнням шкїдливих речовин у рослинах ї тваринах та здоров'ям людини; на необхїдностї охорони птахїв, приваблення птахїв у сади, парки, прибудинковї територїї, годування птахїв у зимовий перїод; на красї рїдної природи; на збереженнї лїкарських рослин України, правилах їх бережного збору та рослинах Червоної книги України; на перелїку тварин, якї охороняються на територїї України, а також на природоохоронних територїях тих мїсцевостей, звїдки приїхали студенти; на ролї вчених України у розвитку вченнїя про бїосферу тощо.

Обговорюючи зі студентами питання, а саме вїдносно сфери застосування

стрємлення с матеріальних цєнностей на другїє и являється показателем того, що она начала жить личной жизнью». (1; 15).

В зарубєжной психологїи стратегия жизни рассматривается с точки зрения общественной жизни личности и выделяют различные способы жизнеосуществления. Так, Э.Фромм утверждает, что общественные отношения, основанные на конкуренции, неблагоприятно влияют на психическое здоровье и развитие личности: Человек стоит перед выбором – «иметь» или «бїть», т.е. или как можно больше иметь (в том числе материальных благ), или развивать в себе все заложенные природой способности и силы, «бїть многим». И часто под давлением общественных норм люди предпочитают «иметь» в ущерб перспективе личностного развития (5). Собственные интересы и склонности при этом игнорируются, что приводит человека к ложным жизненным выборам. Практика конкурентных отношений побуждает многих выбрать идеал преуспевания любой цєной.

К.Хорни отмечает, что для удовлетворения стрємлений, порой навязываемых общественными шаблонами, растущий человек уже с детства вырабатывает три основные стратегии, или личностные ориентации по отношению к другим людям: 1) движение к людям: единственной целью людей с такой ориентацией является любовь, и все другие цели подчинены желанию заслужить эту любовь 2) движение против людей: система ценностей людей с такой ориентацией построена на философии «джунглей» - жизнь это борьба за существование, 3) движение от людей: потребность в независимости и неприкосновенности отвращает таких людей от всякого проявления борьбы. Однако часто это выражается в отсутствии способа приспособления к современным условиям жизни (6).

А.Адлер отмечает, что формирование жизненных целей начинается в детстве как компенсация чувства неполноценности, неуверенности и беспомощности в мире взрослых. Жизненная цель формируется в раннем детстве под влиянием личного опыта, ценностей, особенностей самой личности. Именно в детстве, по его мнению, и формируется жизненный стиль – интегрированный стиль приспособления к жизни и взаимодействия с ней. Любовь, дружбу и работу А.Адлер называет основными жизненными задачами, с которыми сталкивается человек, которые определены условиями человеческого существования и позволяют поддерживать и развивать жизнь в той среде, в которой он находится. В эволюционном процессе постоянного приспособления к окружающему коренится врожденное стремление к превосходству или совершенствованию, т.е. побуждение улучшить себя, развивать свои способности. Но цель превосходства может быть как позитивной, так и негативной. Если это стремление включает общественные заботы и заинтересованность в благополучии других, то оно будет развиваться в конструктивном и здоровом направлении.

Процессы формирования жизненных целей, стиля жизни, представлений о себе и о мире по существу являются творческими актами (2)..

Становление творца происходит в детстве стихийно. В течение жизни эта тенденция может угасать. Но позже, как правило, зрелая личность вспоминает об этом и уже сознательно выбирает ценность творческого бытия. Эта

способность человека выйти за рамки социальных стереотипов, шаблонов и заблуждений позволяет ему преобразовать свой прошлый опыт и найти место в жизни

К.Юнг, давая определение архетипу ребенка, писал: «Он воплощает жизненные силы, находящиеся вне ограниченных пределов нашего сознательного разума. Он выражает самое сильное и неопределенное стремление каждого существа, стремление к самореализации» (7; 135).

Как писал А.Маслоу, в творческом человеке сочетаются качества зрелой и независимой личности с детским простодушием, откровенностью и свежим интересом ко всему новому (5). Ценностями такого человека являются истина, добро, красота, справедливость, совершенство. Самореализация для него- это труд, целью которого является достижение совершенства в том, что он призван делать. Такой человек стремится быть не просто специалистом, а хорошим специалистом, а потому всегда озабочен своим развитием..

Итак, стратегия жизни человека определяется прежде всего выбором ценностей и целей, которые могут определить и способы их реализации..

Целью нашего исследования стали жизненные цели деятельности школьников и студентов в период их стратегических переломов, когда идет выбор новых жизненных стратегий. Данная цель конкретизировалась в следующих задачах:

1.Определить степень выраженности этих характеристик в различных экспериментальных группах.

2. Выявить, в какой степени эти характеристики влияют на целеполагание как интегративного компонента деятельности и личности школьника и студента.

Предметом нашего исследования стали цели деятельности школьников и студентов в различные кризисные периоды их жизненных стратегий.

Объектом исследования выступили школьники и студенты, обучающиеся в г.Ялте.

Все респонденты представляли различные социальные группы и институты. Всего в исследовании приняли участие 75 чел, из них 44 девушки и 31 юноша.

Методический инструментарий был представлен следующими методиками: проективной методикой «Моя цель», методика незаконченных предложений, разработанная Нютненом, опросник А.Маслоу (САН), тест смысловых ориентаций (СЖО).

Как показывают экспериментальные данные (табл. № 1) по всем показателям теста «Моя цель» у студентов (группа А) несколько выше средние значения, чем у школьников(группа Б).

Средние значения показателей по тесту СЖО

Показатели	Цели	Процесс	Результат
Группа А	37,0	35,3	30,5
Группа Б	25,5	24,2	20,0

пояснюється часто недостатнім рівнем самосвідомості, самовиховання особистості студента, відсутністю критичного мислення, неготовністю до гуманістичного самовизначення, самовияву і самовдосконалення.

Вироблення умінь і навичок самовиховання є одним з найскладніших завдань гуманістичного виховання, що сприяє формуванню гармонійної особистості, здатної за будь-яких умов до реальних гуманних відносин і діяльності. Особливу роль у самовихованні особистості студента-медика відіграють ціннісні орієнтації, які формуються на основі самопізнання, а саме самоспостереження, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки.

У якості основних складових компонентів гуманістичного виховання студентів-медиків виступають свідомість, відносини, діяльність. Визначено рівні гуманістичного виховання студентів: високий рівень притаманний особистості з глибокими знаннями про гуманістичні якості особистості та вчинками, спрямованими на служіння людям, гуманне ставлення до них; середній рівень характеризує поверхневі знання про гуманність, здатність до співпереживань, гуманізм по відношенню до оточуючих, що обмежується вузьким колом людей; низький рівень характерний для студентів з недосконалими знаннями про гуманність, прагматичними інтересами.

Гуманістичне виховання базується на єдності загальнолюдських і національно-духовних цінностей. Базовими гуманістичними цінностями є справедливість, доброта, совість, любов до ближнього, повага до людської гідності, співчуття. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія, взаємовідносини «студент-студент», «студент-викладач», «викладач-студент» перейдуть у майбутньому у відносини – «колега-колега», «пацієнт-лікар», «лікар-пацієнт».

Важливе місце в системі гуманістичного виховання студентів-медиків належить екологічному вихованню. Відомо, що екологія – наука, яка вивчає закономірності існування, формування і функціонування біологічних систем та їх взаємодії з навколишнім середовищем.

У сучасній науці поняття екологія характеризується єдністю біологічного і соціального.

Педагогічна наука визначила основні принципи екологічного виховання молоді людини і формування в неї екологічної культури (сформованої системи наукових знань спрямованих на пізнання процесів і результатів взаємозв'язку людського суспільства і природи, відповідальності за природу як національну і загальнолюдську цінність, основу життя, готовності до природоохоронної діяльності). До таких принципів, зокрема, належать принцип міждисциплінарного підходу, що вимагає точного визначення місця і ролі біології у системі екологічної освіти, взаємозалежності змісту, методів і форм роботи; принцип системності і безперервності, що реалізуються за умов урахування ступеня навчання, вікових, індивідуальних особливостей людини; принцип взаємозв'язку розкриття екологічних проблем у навчальному процесі на глобальному, національному, регіональному рівнях; принцип єдності інтелектуального та емоційного, що полягає у спрямованості на вивчення і поліпшення особистістю навколишнього середовища.

Результативність гуманістичного виховання значною мірою залежить від форм та методів викладання. Так, під час занять з медичної біології та у

УДК 378.661 – 057.875:37.017.92:57

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У КУРСІ МЕДИЧНОЇ БІОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ГУМАНІСТИЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

*Погоріла Ірина Олегівна, кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри біології Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця*

*Романенко Олександр Вікторович, доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри біології Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця*

Оскільки людина постійно перебуває у соціальному середовищі, формування особистості залежить від існуючої системи освіти і виховання. Одним із стратегічних напрямків підвищення ефективності освіти є її гуманізація.

Проведено критичний аналіз науково-педагогічної, науково-методичної літератури з вище окреслених проблем, вивчено документацію вищих навчальних медичних закладів III – IV рівнів акредитації, здійснено теоретичний аналіз і синтез отриманої інформації.

Аналіз літературних джерел і практичного досвіду професійної підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації дозволяє виявити суперечності між сучасними суспільними вимогами до гуманістичної освіти, виховання студентів-медиків та відсутністю системного аналізу цього питання у працях з організації викладання медичної біології як природничо-наукової дисципліни, що вивчається студентами-першокурсниками у вищих медичних навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.

Актуальність обраної теми дослідження і формування мети статті зумовили визначені суперечності, зокрема, з'ясувати проблеми реалізації гуманістичної освіти, здійснення гуманістичного виховання у фаховій підготовці майбутнього лікаря-професіонала у процесі викладання медичної біології, дослідити зміст та складові гуманістичного виховання.

Фундаментом гуманістичної освіченості особистості є гуманістичні знання, вміння та навички, їх взаємозв'язок, на основі чого формується культура поведінки гуманістичної особистості у суспільстві і природі, отже гуманістична свідомість.

Поняття гуманізація та гуманність мають спільну основу – людяність, зокрема, гуманізація означає ставлення до людини як вищої цінності.

Предметні результати діяльності людини і суб'єктивні здібності особистості (науковий світогляд, знання, уміння, навички, високий рівень морального, інтелектуального, естетичного розвитку, способи і форми гармонійних відносин у колективі) реалізуються у її діяльності. Ці категорії включає у себе культура гуманістичної поведінки [5].

Здійснене вивчення гуманістичної спрямованості студентів дало змогу встановити її невідповідність вимогам розвитку особистості й суспільства. Це

Так по шкалам в області семейних отношений и межличных отношений у школьников показатели ниже, чем у студентов. Продолжая незаконченные предложения «Для меня главное...» студенты отвечали «благополучие и здоровье родителей, близких», «счастья близких», школьники связывали с окончанием школы, с поступлением в вуз. По шкалам интернальности в области достижения и интернальности в области неудач наблюдается более высокий уровень у студентов. Обе группы респондентов имеют тенденцию считать, что всего хорошего в жизни они добились благодаря себе, а при неудачах ссылаются на невезение. Незаконченные предложения (НП) «Для меня смысл жизни...» все респонденты, как правило, продолжали «в любви», «в благополучии моей семье», «в самой жизни». Предложение «Я всегда хотел...» обычно продолжали «быть счастливым». Это подтверждает предположение, что смысл жизни не сводится к счастью, а может быть определен как предельная цель человека, состоящая из множества целей, достижение которых сопровождается ощущением некой разрешенности, удовлетворения, т.е. счастья.

Некоторые респонденты определили смысл жизни в помощи другим. Однако счастье других как ценность занимало низкие ранги, возможно, потому, что для человека важны в первую очередь его близкие и родные, а потом уже все человечество.

Респонденты, которые затруднялись продолжить предложение о смысле жизни или писали «еще не определен», «в тумане» в основном это школьники (57%), имели и низкий показатель по целеполаганию. Более высокие ранги имели такие ценности, как познание, активная деятельная жизнь, развитие. Возможно, несмотря на низкий уровень целеполагания, они имеют высокую мотивацию к поиску смысловожизненных целей.

Результаты НП показали, что респонденты связывают понятие жизненной стратегии, как правило, с целями, связанными с достижением, успехом, а также с рядом личностных характеристик, таких, как активность, целеустремленность, предусмотрительность, упорство и др. В ответах школьников преобладают личностные качества (46%), у студентов успех, достижение (67%). Некоторые школьники (38%) затруднялись ответить на эти вопросы и, как выяснилось, эти респонденты имели низкие показатели по тесту САН, в частности по шкале «Цели» среднее значение этой выборки составило 17,8 балла.

В табл.2 представлены значения наиболее полярных групп по критерию целеполагания и стратегии жизни.

Средние значение показателей по тесту САН

Показатели	Ио	Ид	Ин	Ис	Им	Из
Группа А	6,40	6,52	6,14	6,47	6,50	6,80
Группа Б	3,82	3,24	3,56	2,87	3,23	5,67

Так, группу А составили респонденты с наиболее высоким уровнем общего показателя СЖО. Это те респонденты, которые, согласно полученным

результатам, имеют в жизни ясные цели, придающие их жизни направленность на временную перспективу. Их показатели по другим шкалам СЖО, в отличие от группы Б, имеют также большие значения. Следовательно, респонденты группы А в большей степени склонны воспринимать процесс жизни как интересный, эмоционально насыщенный и наполненный смыслом. Они более удовлетворены пройденным отрезком своей жизни. (30,5), чем респонденты группы Б (20,0), а также имеют субъективное представление о себе как о сильной личности, обладающей достаточной свободой выбора, чтобы построить свою жизнь в соответствии со своими целями и представлениями о смысле. Респонденты группы Б, напротив, склонны считать, что жизнь человека не подвластна собственному контролю, что загадывать что-либо на будущее не имеет смысла.

Показатели по методикам НП и САН дополняют эти результаты. Более высокие ранги у обеих групп имеют индивидуальные жизненные ценности (по А.Н.Леонтьеву), такие, как любовь, здоровье, счастливая семейная жизнь. Однако по остальным ценностям наблюдаются некоторые различия. Так, респонденты группы А отдавали большее предпочтение (по сравнению с группой Б) таким ценностям, как творчество, развитие, красота природы и искусство, счастье других. В то же время таким ценностям, как материальное благополучие, развлечения и общественное признание, они давали более низкие ранги. Но респонденты группы Б, как правило, жаловались на неудовлетворительное состояние своего здоровья либо отмечали его прямую зависимость от экологии и других внешних факторов; в группе А такой зависимости не отмечалось. законченные предложения «Иногда мне не хватает...» респонденты группы Б продолжали названиями каких-либо предметов, в то время как респонденты группы А – личностными характеристиками (активности, смелости и т.д.). Также обнаруживается зависимость полученных данных по шкале интернальности в отношении здоровья.

Для более точного анализа приведем результаты корреляционной зависимости данных шкал с опросником СЖО.

Корреляции шкал методики СЖО, с показателями САН

СЖО: САН	Общий показатель СЖО	Ц е л и	Процесс	Результат
Ио	0,82	0,76	0,69	0,70
Ин	0,54	0,47	0,51	0,44
Ид	0,49	0,49	0,43	0,38
Ис	0,58	0,43	0,42	0,45
Им	0,55	0,49	0,53	0,54

Как видно из таб.3, все показатели шкал СЖО достаточно сильно коррелируют с общей интернальностью и интернальностью в отношении достижений и неудач, а также умеренно коррелируют в области семейных отношений и межличностных отношений.

Література

1. Афанасьев В.Г., Урсул А.Д. Эффективность социального управления: системно-деятельностный подход / В.Г. Афанасьев, А.Д. Урсул // Информация и управление. Философско – методологические аспекты / Отв. ред. Антипенко А.Г., Кремьянский В.И. – М. : Наука, 1985. – 284 с.
2. Бакуменко В. Методологічна база державно – управлінських рішень / В. Бакуменко // Вісник УАДУ. – 2000. – № 1. – С. 5-19.
3. Беспалько В.П. Приложения педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989.– 192 с.
4. Васильев И.Б. Идеология профессионализма: Сучасна та на перспективу / І. Б. Васильев // Освіта і управління. – 1997. – № 3. – С. 57-62
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: Монографія / Л.М. Карамушка // Київ : Ніка - Центр, 2000. – С. 332.
7. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе (Анализ зарубежного опыта.) / М.В. Кларин. – М. : Знание, 1989. – 80с.
8. Мітчел П. Енциклопедія педагогічних засобів, комунікацій і технологій / П. Мітчел. – Лондон, 1978.
9. Пехота Е. Н. Индивидуальность учителя: теория и практика. Учеб. пособ. [для студентов и преподавателей педагогического института, учителей и слушателей НУУ] / Е.Н. Пехота. – Николаев, 1996. – 144с.
10. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя / Е.Н. Піхота. – К. : Вища школа, 1997. – 281с.
11. Селевко К.Г. Современные образовательные технологии: учеб. пособ. [для пед. вузов и ИПК] / К.Г. Селевко – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
12. Слостенин В.А., Томарин В.Э., Яковлева Д.С. Теоретико-методологические основы исследования социально-активной личности учителя / В.А. Слостенин, В.Э. Томарин, Д.С. Яковлева // Сб. научн. труд. : Формирование социально-активной личности учителя : – М. : МГПИ им. В. И. Ленина, 1983. – С. 3-17.
13. Spalding E., & Wilson, A. (2002). Demystifying reflection: A study of pedagogical strategies that encourage reflective journal writing / E Spalding // Teachers College Record, 104 (7), 13931421.

Подано до редакції 23.02.2011

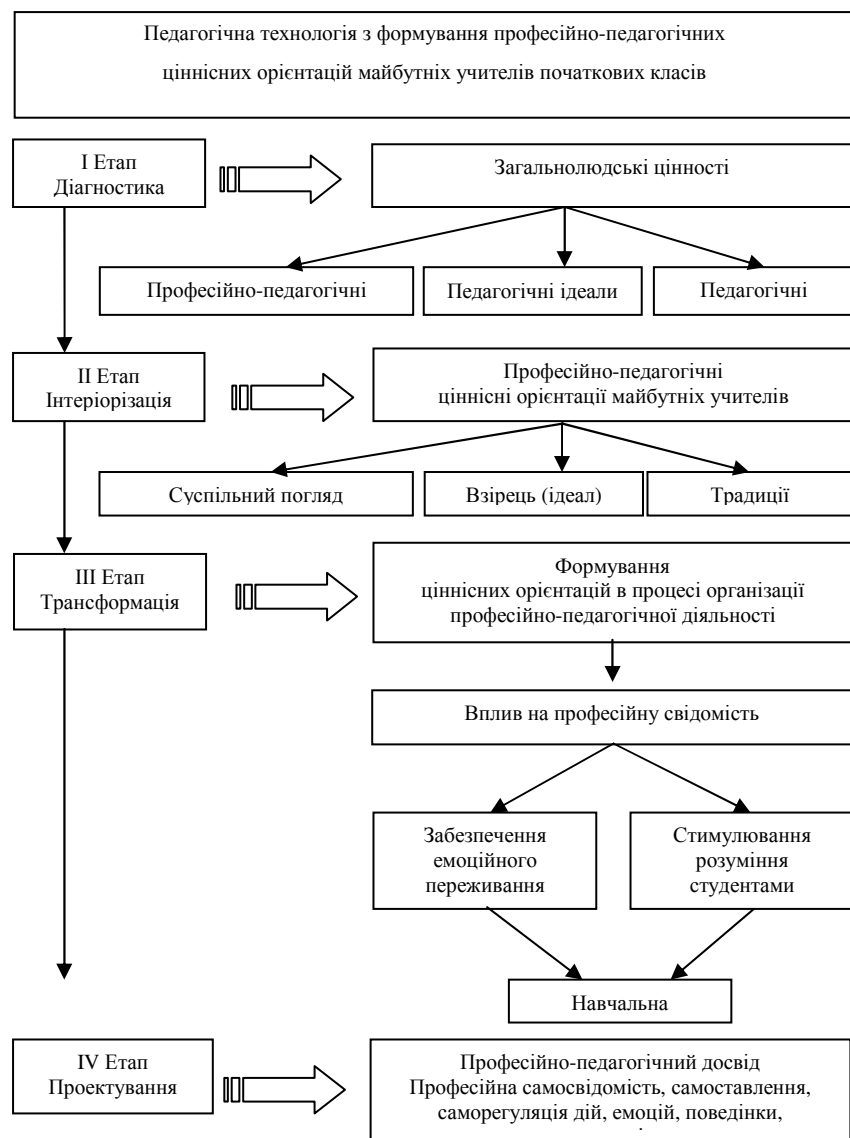

Рис.1. Педагогічна технологія формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів

Это означает, что чем выше уровень целеполагания человека, тем выше степень осмысленности его жизни, тем большую определенность приобретают его жизненные цели и тем более выраженная стратегия жизни.

В результате математической обработки данных обнаружены значимые корреляции показателей интернальности в отношении межличностных отношений. Так, если человек в целях улучшения жизненных смыслов осуществляет определенные действия и получает определенный результат, то его вера в собственные возможности значительно укрепляется и может быть перенесена в другие жизненные ситуации, в том числе в межличностные отношения. По другим показателям методики САН отмечены умеренные корреляции со шкалами СЖО.

Таким образом, в ходе исследования нами была обнаружена взаимная связь характеристик жизненной стратегии и целеполагания и их влияние друг на друга.

Основными характеристиками жизненной стратегии человека являются принятие ответственности за свою жизнь, осмысленность жизни, наличие выстроенной системы ценностей и жизненных целей. Результаты исследования показали, что наличие целей в жизни, построенных на основе системы ценностей и отношений человека, принятие ответственности за осуществление этих целей и процесс жизни значительно влияют на удовлетворенность жизнью и психическое здоровье человека. Результаты исследования показали: респонденты с высоким уровнем осмысленности жизни, принимающие ответственность за ход ее событий и считающие себя хозяевами своей жизни, более удовлетворены самореализацией и находят свою жизнь интересной, эмоционально насыщенной, чем те, которые не верят в способность влиять на свою жизнь. Такие люди не удовлетворены своей жизнью и придерживаются позиции, что их жизнью управляют обстоятельства и другие люди. Следовательно, они в большей степени подвержены неврозам, межличностным и внутриличностным конфликтам.

Жизненные цели и систему ценностей, на основе которой выстраиваются эти цели, можно отнести к качественным характеристикам жизненной стратегии, поскольку они отражают ее содержание – то, к чему стремится человек.

Резюме. В данном исследовании рассматривается взаимосвязь жизненных ценностей, целей и стратегий человека. Важную роль в построении стратегии имеют цели и ценности, на основе которых выстраиваются стратегии человека. **Ключевые понятия:** жизненная стратегия, ценности, цели, целеполагание, интернальность.

Литература

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М: Наука, 1991. – 225с.
2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М: Мир, 1995. – 405с.
3. Васильева О.С., Демченко Е.А. Изучение основных характеристик жизненной стратегии человека // Вопросы психологии. – 2001 - № 2. – С. 74-85
4. Маслоу А. Психология бытия. – М: Мир, 1997. – 386с.
5. Фромм Э. Иметь или быть. – К: Либедь, 1998. – 305с.

6. Хорни К. Невроз и развитие личности. – М: Наука, 1996.- 436с.

7. Юнг К. Психологические типы. –М: Наука, 1996.- 306с.

Подано до редакції 21.03.2011

УДК 378

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕТОДАМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТАНІВ ПІД ЧАС ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ СЕСІЇ

Дерябіна Олена Анатоліївна

асистент кафедри педагогіки і психології

РВУЗ «Кримський гуманітарний університет», м. Ялта

Постановка проблеми. Виходячи з принципів, що визначають гуманістичну парадигму в освіті, основним завданням вузівської освіти є підвищення ефективності учбового процесу при найменших травмуючих діях на особу і психіку студента, тим паче, що останнім часом зросло число стресогенних чинників, що негативно впливають на особу студента в процесі отримання ним вищої професійної освіти.

Проблема оптимізації учбової діяльності і психічних станів студентів в ускладнених умовах, наприклад, в період екзаменаційної сесії, є предметом уваги багатьох психологів, а її складність зумовлює широке поле досліджень. Це відбувається у зв'язку з різноманітністю задач, що виникають перед дослідниками: це задачі діагностики змін в діяльності і стані людини, завдання розробки методів аналізу діяльності, адекватної складності і системності предмету дослідження і методів навчання студентів, задачі визначення психологічних і особових детермінант, що формують сприятливі для виконання діяльності функціональні стани людини [1, с. 31].

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Навколо проблеми «діяльність – особа – стан» об'єдналися дослідники, що володіють різними знаннями, методами і уявленнями на цю проблему і пропонуючи різні шляхи її рішення.

Проблема емоційної регуляції і саморегуляції функціональних станів є однією з найважливіших психолого-педагогічних проблем, актуальних для особового і професійного розвитку. Значні психологічні навантаження в професійній діяльності в системі «людина - людина» сприяють розвитку професійного стресу, психічної дезадаптації і дезорганізації поведінки. Особливо великий вплив емоційної напруженості на молодих фахівців. Наприклад, синдром «емоційного вигорання» за відсутності систематичної роботи по його профілактиці починає складатися у майбутніх педагогів ще в період навчання у вузі.

Досліджуючи індивідуальні особливості регуляції і саморегуляції, А. Лібін визначає їх як феномен світу психічної реальності. Контролюючі процеси регуляторної діяльності, мають складну ієрархічну структуру, тому вивчення природи саморегуляції з метою виявлення їх механізмів вимагає залучення різних параметрів [3, с. 34].

Студентський вік характерний тим, що в цей період досягаються багато

орієнтацій, у ході якого студент організує свою педагогічну діяльність під час практичних, семінарських занять та виробничої (педагогічної) практики у школі з науково-теоретичних позицій, на основі зміни, переоцінки системи професійних цінностей та ціннісних орієнтацій. Цінності особистості дитини відображаються у продумуванні кожного компоненту педагогічного процесу, у практичній діяльності майбутнього педагога.

Четвертий етап нашої технології визначається як етап проектування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій. Він включає як самодіагностику професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, так і прогнозування свого подальшого професійного й особистісного розвитку: формує здатність проектувати себе у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, запропонована технологія передбачає реалізацію сукупності компонентів, які призводять до формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів початкових класів у процесі фахової підготовки.

Резюме. Ареалом дослідження розробленої педагогічної технології є якісна зміна структури професійно-педагогічних цінностей майбутнього вчителя початкових класів, усвідомлення особистості дитини як домінуючої педагогічної цінності та привнесення її у практичну діяльність через відповідні професійно-педагогічні ціннісні орієнтації. **Ключові слова:** технологія, педагогічна технологія, професійно-педагогічні цінності, ціннісні орієнтації.

Резюме. Ареалом исследования разработанной педагогической технологии есть качественное изменение профессионально-педагогических ценностей будущего учителя начальных классов, осознание личности ребенка как доминирующей педагогической ценности и внедрения её у практическую деятельность через соответствующие профессионально-педагогические ценностных ориентаций. **Ключевые слова:** технология, педагогическая технология, профессионально-педагогические ценности, ценностные ориентации.

Summary. Qualitative change of is professional-pedagogical values of the future teacher of initial classes, comprehension of the person of the child as prepotent pedagogical value and its introduction at practical activities through respective is professional-pedagogical valuable orientations is an area of research of the developed pedagogical technology. **Keywords:** technology, pedagogical technology, professional-pedagogical values, valuable orientations.

розвиток професійних здібностей особистості у навчально-виховному процесі.

Мета і завдання статті. Метою розробленої педагогічної технології є якісна зміна структури професійно-педагогічних цінностей майбутнього вчителя початкових класів, усвідомлення особистості дитини як домінантної педагогічної цінності та привнесенні її у практичну діяльність через відповідні професійно-педагогічні ціннісні орієнтації.

Досягнення мети технології відбувається через реалізацію важливого структурного компоненту – завдань.

У процесі конструювання педагогічної технології формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів необхідно розв'язати ряд завдань :

1. Визначити етапи технологічного процесу формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій з їх специфічними завданнями.
2. Науково обґрунтувати застосування даної технології для студентів різного рівня сформованості професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій.
3. Визначити специфічний змістовний компонент технології, враховуючи різний рівень сформованості студентів.
4. Обґрунтувати сукупність методів та засобів для кожного етапу педагогічної технології з урахуванням специфіки студентів як об'єкта впливу.
5. Забезпечити безперервну рефлексію студентом стану й процесу зміни власної системи професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій.

Вирішення цих завдань забезпечить обґрунтування процесу формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя початкових класів. Планомірний та послідовний шлях досягнення цілей експерименту можливий на основі визначення етапів технологічного процесу.

Педагогічна технологія формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів складається з чотирьох взаємозалежних етапів (рис. 1).

Перший етап – етап діагностики рівнів сформованості професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, пов'язаний із виявленням первісного рівня сформованості цілісної системи цінностей майбутнього вчителя початкових класів та його професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій. Він здійснюється у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, з перших курсів навчання. Завданням першого етапу технології є виявлення студентом особистої цілісної системи педагогічних цінностей та професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, усвідомлення закономірностей їхньої ієрархії, місця та ролі педагогічних цінностей та професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій у цілісній системі студентської життєдіяльності.

Другий етап – етап присвоєння професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій – збагачує уявлення про цілі, сутність й спрямованість сучасного педагогічного процесу, цінності професії, як ведучої характеристики особистості педагога. З позицій домінантної професійної цінності – особистості дитини, майбутній учитель аналізує власну професійну підготовку та намічає шляхи подальшого професійного становлення.

Із результатів другого етапу логічно витікає наступний, третій етап, найбільш складний. Це етап трансформації професійно-педагогічних ціннісних

оптимуму розвитку інтелектуальних і фізичних сил. Але нерідко одночасно виявляються «ножиці» між цими можливостями і їх дійсною реалізацією. Безперервно зростаючи творчі можливості, розвиток інтелектуальних і фізичних сил, приховують в собі ілюзії, що це зростання сил продовжуватиметься «вічно», що все краще життя ще попереду, що всього задуманого можна легко досягти.

Разом з тим фахівці в області вікової психології і фізіології відзначають, що здібність людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17–19 років розвинена не повною мірою. Нерідкі невмотивований ризик, невміння передбачати наслідки своїх вчинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви. Так, В. Т. Лісовський відзначає, що 19–20 років – це вік безкорисливих жертв і повної самовіддачі, але і нерідких негативних проявів [2, с. 35].

Особливості емоційних станів студентів, що впливають на пізнавальну активність в процесі учбової діяльності, були розглянуті в роботі А. Я. Чебикина [3, с. 36]. А. В. Плеханової був описаний ряд методичних прийомів, за допомогою яких можуть бути викликані і актуалізовані позитивні психічні стани. У дослідженні А.Н. Лутошкина [3, с. 37] були виділені колективні емоційні стани і вивчені їх функції. В той же час треба відзначити, що в перерахованих роботах увага приділялася переважно тільки найбільш загальним проявам і особливостям психічних станів в учбовому процесі.

Найчастіше описуються в літературі базові психічні стани: тривожність, фрустрація, агресія, ригідність. Найбільш плідними, як нам здається, в цьому напрямі є дослідження О. О. Прохорова.

Психічні стани найчастіше виявляються як реакція на ситуацію або діяльність і носять адаптивний, пристосований характер до навколишньої дійсності, що постійно змінюється, погоджуючи можливості людини з конкретними об'єктивними умовами і організовуючи його взаємодію з середовищем. Фізіологічну основу психічних станів складають функціональні динамічні системи (нейронні комплекси), об'єднані за принципом домінанти. На відміну від фізіологічних реакцій, що відображають енергетичну сторону адаптаційних процесів організму, психічні стани визначаються переважно інформаційним чинником і відповідають за забезпечення пристосованої поведінки на психічному рівні. Психічні стани – явища виключно індивідуалізовані, оскільки залежать від особливостей конкретної особи, її ціннісних орієнтацій і тому подібне. Відповідність психічних станів умовам, що викликали їх, може бути порушена. У цих випадках відбувається ослаблення їх пристосовної ролі, зниження ефективності поведінки і діяльності аж до повної дезорганізації [3., с. 38].

На жаль, проблема саморегулювання функціональних станів, вивчена недостатньо. Наприклад, не розглядалися повною мірою питання, пов'язані з вибором оптимальної стратегії саморегуляції функціональних станів у студентів виступів учбових закладів в процесі професійної підготовки і складання іспитів.

Метою даної статті є вивчення проблеми використання методів саморегуляції функціональних станів у студентів в період екзаменаційної сесії.

Виклад основного матеріалу. Екзаменаційна сесія є одним із

структурних елементів учення – провідного виду діяльності студентів.

Дослідження показали, що негативні психологічні стани у студентів спостерігаються задовго до початку іспиту і поступово прогресують, досягаючи максимуму до моменту отримання екзаменаційного квитка. Студенти сприймають іспит як «поєдинок відповідей і питань», як «витончені тортури», як «інтелектуальне і емоційне перевантаження». Такі чинники, як тривале очікування іспиту, елемент невизначеності при виборі квитка і жорсткий ліміт часу на виклад відповідей підсилюють емоційну напругу до максимальних значень, що супроводжується стресовими симптомами [5, с. 41].

Напружений характер екзаменаційної сесії є її специфічною рисою. Разом з дією соціальних чинників, істотний вплив на працездатність, активність студента і його психічний стан надають і інформаційні параметри діяльності – зміст, об'єм екзаменаційних квитків, темп пред'явлення питань. Інші характеристики – особливості складання іспиту, пов'язані з перетворенням – спогадом робочої інформації, є основною причиною розвитку стану психічної напруги і напруженості. У численних дослідженнях показано, що виникненню напруженості (діяльній і емоційній) сприяють надмірна суб'єктивна складність завдання, висока відповідальність за результат діяльності, дія різного роду перешкод, а також дефіцит інформації або часу, надмірність інформації і інші чинники [5, с. 66].

Ситуація іспиту є типовою ситуацією невизначеності. Це породжує складну взаємодію різних психічних переживань; створює ті, що змінюються, розвиваються, загалом, динамічні психічні стани.

Психічна напруженість робить неоднозначний вплив на діяльність, проте виражені його форми і, особливо у емоційно недостатньо стійких осіб, мають явно деструктивний характер, викликаючи порушення ряду психічних функцій і, зрештою, зниження ефективності і надійності діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність використання методів саморегуляції функціональних станів перед настанням екзаменаційної сесії.

Але, іспит – не просто перевірка знань, а перевірка знань в умовах стресу. Серед медиків існує точка зору, що до 90% всіх захворювань можуть бути пов'язані із стресом. Звідси можна зробити висновок, що іспити здоров'я не додають, а навпаки. Дійсно, численні дослідження показують, що під час підготовки і складання іспитів мають місце інтенсивна розумова діяльність, крайнє обмеження рухової активності, порушення режиму відпочинку і сну (поверхневий, неспокійний сон), емоційні переживання. Все це приводить до перенапруження нервової системи, негативно впливає на загальний стан і опірність організму.

Учбова діяльність, а також вікова специфіка психічного розвитку викликає у юнаків і дівчат характерні для них психічні переживання і стани. Для ранньої юності взагалі характерне багатство проявів різних станів.

Умовно можна виділити наступні групи психічних станів, властивих цьому віку [4, с. 69]:

1. Внутрішньої дискомфорності, незатишності, дратівливості, розсередоточеності, безцільності. Важко зібратися з думками, управляти своїми діями. Воля понижена, емоції розгальмовані, думки незібрані.

досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система засобів, принципів і регулятивів, застосовуваних у навчанні, і як реальний процес навчання. У такому розумінні педагогічна технологія характеризує цілісний освітній процес з його метою, змістом і методами навчання. Він визначає структуру педагогічної технології: концептуальна основа; змістова частина навчання; мета навчання – загальна і конкретна; зміст навчального матеріалу; процесуальна частина – технологічний процес; організація навчального процесу; методи і форми навчальної діяльності школярів; методи і форми роботи вчителя; діяльність учителя з керування процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу.

Сутність сучасної педагогічної технології багато хто з авторів вбачає у визначенні раціональних способів досягнення поставлених цілей на основі системного розгляду процесу навчання. Практична спрямованість технології забезпечує наукове обґрунтування практики навчання, тобто побудову системи науково обґрунтованих дій та розпоряджень. У ролі основних компонентів виступають ланки методичного, організаційно-технологічного та інформаційного супроводження.

В. Сластьонін відмічає необхідність переходу на глибокі моделі організації педагогічного процесу. В основі технології покладена ідея цілісності процесу освіти [12, с. 15]. З цієї точки зору педагогічну технологію слід розглядати як інтегральний процес вирішення проблем на етапі аналізу, планування, організації та оцінювання. Педагогічна технологія передбачає науково структурований педагогічний процес, який призводить до бажаного результату. Таке розуміння педагогічної технології обумовлює науково обґрунтовану постановку цілей формуючого експерименту та побудову у відповідності з ними програми дій. Це дозволяє прогнозувати основні умови, етапи формування особистості, створює об'єктивну ситуацію, за якою дійсно можливий розвиток та саморозвиток особистості майбутнього вчителя початкових класів.

Отже, аналіз педагогічної літератури свідчить, що під технологією розуміється системний підхід аналізу, планування, організації й оцінювання усього процесу навчання.

Розроблена нами технологія будується з урахуванням загальних педагогічних вимог до технології. При цьому ми спираємось на розроблену А. Нісімчук, О. Падалка, І. Смолюк структуру технології, яка має загальнопедагогічний сенс [3]: цілі й завдання процесу; діагностика, яка необхідна для реалізації цих цілей; логічна структура технології (тобто стратегія навчального процесу); позааудиторна самостійна діяльність учнів (студентів); корекція результатів.

Стосовно до завдання формування особистісних характеристик майбутнього педагога, нами у технологічний процес привнесені корективи.

Структура технології базується на реалізації обґрунтованих педагогічних завдань, які послідовно вирішуються на відповідних етапах технологічного циклу.

Технологія формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів повинна передбачати одночасний

“технології освіти” до “педагогічної технології”, тому що містить всі ознаки сучасної педагогічної технології: визначення мети, оцінювання педагогічних систем, поновлення варіативності навчальних планів і програм тощо [13].

Розглянемо декілька формулювань поняття “педагогічна технологія”.

На думку П. Мітчелла, “педагогічна технологія являє собою міждисциплінарний конгломерат, що має зв'язки (відносини) фактично з усіма аспектами освіти - від короткого навчального фрагмента до національної системи з усіма її функціями”. Зробивши детальний аналіз численних визначень, науковець дійшов висновку про існування різних концептуальних підходів до розуміння педагогічної технології: педагогічна психотехнологія, педагогічна інформація і технологія комунікації, технологія педагогічного менеджменту, технологія педагогічних систем, технологія педагогічного планування. Таким чином, П. Мітчелл формулює остаточне її визначення: “Педагогічна технологія є галузь досліджень і практики (у межах системи освіти), що має зв'язки (відносини) з усіма аспектами організації педагогічних систем і процедурою розподілу ресурсів для досягнення специфічних і потенційно відтворюваних педагогічних результатів” [8, с. 57].

Так, на думку М. Кларина, педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічної мети [7, с.53].

Педагогічна технологія В. Беспалько визначається як змістовна техніка реалізації навчального процесу [3, с. 23].

Г. Селевко вважає, що педагогічна технологія може бути представлена науковим, процесуально-описовим і процесуально-діючим аспектами [11, с 45].

Педагогічні технології, як відмічає О. Пехота, відображають прийняту в різних країнах систему освіти, її загальну цільову і змістовну спрямованість, організаційні структури і форму, відображені в державних нормативних документах, зокрема — в освітніх стандартах. Наприклад, система неперервної освіти може бути занесена до класу освітніх технологій. Освітні технології, є стратегіями розвитку національного, державного, регіонального і муніципального освітнього простору.

Педагогічна технологія показує шляхи реалізації освітніх технологій і будується на знаннях закономірностей функціонування системи “педагог – середовище – учень” у визначених умовах навчання, її притаманні загальні риси і закономірності навчально-виховного процесу [10, с. 34].

Різні види спеціалізованих технологій (нові інформаційні технології, поліграфічні тощо) можуть міститися у педагогічній технології і мати застосування у будь-яких галузях науки і практики.

Технологію навчання часто трактують як галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання й використання їх у навчальній практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання, які допускають їх оцінювання. Технологія орієнтована в більшій мірі на учня, а не на предмет вивчення (С. Гончаренко) [5, с. 42].

Таким чином, педагогічна технологія може виступати і як наука, що

2. Стан вираженої незадоволеності, ворожнечі, негативного ставлення до тих, що оточують. Він не буває спеціально спрямован на певний предмет, дію або людину, розповсюджується майже на всіх, хто включається у цей момент у «полі» життя юнаків і дівчат.

3. Стани, близькі до агресивності, забіякуватості, гнівливої, грубості. Вони викликають конфлікти з однолітками і не розташовують до позитивної взаємодії з ними.

4. Афектні спалахи – бійка, грубість, образи, порушення дисципліни.

Важче за всіх переносять високе психічне навантаження, супроводжуюче іспит, студенти з високим рівнем неспокою – тривоги. У таких студентів ще задовго до іспиту виникає тривожний стан. Учбовий матеріал погано утримується в пам'яті, нерідкі її провали при щонайменшому хвилюванні. Контакт з викладачем практично відсутній, оскільки при відповіді студентові важко «відірватися» від конспекту, а кожне додаткове питання розцінюється їм як «убивчий». В результаті знання його оцінюються зазвичай неадекватно. Подальший стан характеризується пригніченістю, невірою в свої сили. Наростають тривога і страх перед наступним іспитом, перебільшується можливість невдалої відповіді, навіть якщо весь учбовий матеріал засвоєний добре. Тривожне очікування невдачі, невпевненість у собі, нездатність до імовірного прогнозування результатів посилюється від іспиту до іспиту, від сесії до сесії. Все це не тільки впливає на успішність, але може привести до втрати інтересу до навчання, зниження рівня домагань, зміні самооцінки особових якостей і далі, у вигляді «висхідного впливу», змінити і діяльність, і поведінку, і стосунки з товаришами по навчанню, членами сім'ї, друзями.

Іспит як одна з форм контролю в учбовій діяльності накладає відбиток на виникнення тих або інших психічних станів у студентів і відповідно визначає весь хід перебігу подій. Іспит можна розглядати як боротьбу розуму, волі, відчуттів, досконалості знань, умінь, навиків студентів, як процес боротьби, що протікає не тільки на фізіологічному, але і на психічному рівнях. Така складність пов'язана також з невизначеністю і екстремальністю ситуації іспиту. Все це вимагає прояву всіх фізичних і духовних сил людини в їх єдності.

Істотною особливістю іспиту є також висока особова значущість для кожного студента і самого процесу підготовки до іспитів, і його результату, тобто отриманої оцінки, яка завжди має і суспільну оцінку. Особливо важливе значення іспит і його результат мають для відмінників.

Можливості кожного студента різні, вони залежать від здібностей студента, ступеня його підготовленості до кожного іспиту. Але прагнення до вищого досягнення завжди пов'язане з максимальною фізичною і психічною напругою, що часом перевершує можливості студента.

Оскільки психічні стани характеризуються різними ознаками динамічності, то і в ситуації іспиту ці ж ознаки будуть присутні. Динаміка виникнення і протікання психічних станів має в нашому випадку тенденцію до наростання стану напруги і хвилювання до кульмінаційного пункту екзаменаційної сесії – дня складання іспиту.

Виділяючи загальні психологічні особливості екзаменаційної сесії, необхідно мати на увазі, що на студентів впливає велике число різноманітних

чинників – склад і поведінка однокурсників, дії викладача, взаємодія з друзями та ін. Ці чинники діють хоча і ситуативно, проте, можуть робити і позитивний і негативний психологічний вплив на студентів.

Все це, разом узяті, характеризує іспит як діяльність, що протікає в невизначених і екстремальних умовах. Щоб така діяльність була високо продуктивною, кожен студент має бути підготовлений до неї в усіх відношеннях, особливо психологічно.

Наближення екстремальної ситуації контролю, посилення міри невизначеності підсумкового результату діяльності нарощують стан напруженості і виникнення негативних станів.

Передекзаменаційна тривога може виявлятися на різних системних рівнях: ендокринному, вісцелярному, психологічному. Що викликає різні стани: порушення з боку серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту, дихальної системи та ін. Тому дуже актуальним завданням є пошук шляхів ранньої діагностики тривоги і своєчасна допомога студентові впоратися з екзаменаційною тривожністю.

Управління емоціями і відчуттями передбачає, насамперед, їх усвідомлення і контроль над формою їх прояву. Я. Рейковський [4, с. 133] пропонує розрізняти два види усвідомлення емоцій:

- прояв достатньо відособленого і організованого процесу, що впливає на протікання діяльності і переживається суб'єктивно, коли людина знає, що він щось переживає і що це переживання явно відрізняється від попередніх;

- власне усвідомлення, яке полягає в знанні про свій стан, виражений в словесних (знакових) категоріях.

В даний час достатньо актуальним є пошук оптимальних методів психологічної корекції несприятливих емоційних станів студентів. Достатньо часто для зняття особових і соціальних стресів студенти використовують алкоголь, нікотин або наркотики. В той же час існують достатньо ефективні психотерапевтичні методи корекції стресу, які роблять позитивний вплив на особу студентів. До них відносяться прийоми психофізіологічної саморегуляції, метод умовно-рефлекторної регуляції, методика аутогенного тренування [1, с. 35].

Серед них на перше місце слід поставити метод повної раціоналізації майбутньої події, тобто багаторазове осмислення його з таким ступенем деталізації, яка створює відчуття звичності майбутньої ситуації і дій в майбутніх умовах. А, як відомо, звичне і знайоме хвилює менше, ніж невизначене. На перше місце цей метод поставлений не випадково. Справа в тому, що негативні емоції виникають, перш за все там, де високий ступінь невизначеності процесу і результату значущої для людини події. Метод раціоналізації якраз і зменшує цю невизначеність.

Інший метод – імітаційні ігри, сенс яких в практичному програванні своїх ролей учасниками майбутніх подій. Це, так би мовити, репетиції перед спектаклем. Чим їх більше і чим ретельніше вони проведені, тим більше упевненість в успіху справи і тим більша вірогідність зняття що заважають справі «затисків» психіки і зменшення передекзаменаційної апатії або передекзаменаційної лихоманки.

інтелектуального і особистісного розвитку тих, кого навчає.

Усього існує понад 200 визначень поняття «педагогічна технологія». Проте, їх можна звести до кількох — це: сукупність форм, методів і засобів навчально-виховного й управлінського процесів, спрямованих на досягнення мети освіти; алгоритм дій у цих процесах; галузь знань про складові даних процесів.

Важливою проблемою педагогічної технології залишається забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому, оскільки ефективність педагогічної технології значною мірою визначається інтеграцією психологічних і педагогічних факторів, які впливають на процес навчання, з внутрішньою структурою особистості учня, з його індивідуальними можливостями і загальною спрямованістю.

Аналіз досліджень і публікацій. У теорії педагогіки розглядаються й альтернативні освітні технології, які є відносно новими для вітчизняних педагогів. Це: система вальдорфської педагогіки (Р. Штайнера), технологія вільної праці (С. Френе), технологія імовірнісної освіти (А. Лобка), технологія освітніх майстерень, педагогічні технології авторських шкіл (В. Сухомлинського, А. Макаренка), школи адаптивної педагогіки (Є. Ямбурга, Б. Бройде), модель «русской школы», технологія авторської «школи самовизначення» (А. Губельського), агрошкола (А. Католикова), школа «завтрашнього дня» (Д. Ховарда), сучасні школи українських педагогів (А. Захаренка, П. Лосюка, А. Сологуба, Є. Гладченка та ін.).

Сьогодні в педагогічній науці існує тенденція до технологізації освітнього процесу, що має свої переваги. У своїх працях ще Я. Коменський чотири століття тому виділив наступні технологічні етапи: вміння правильно визначати мету, обирати засоби досягнення її та формувати правила користування цими засобами тощо.

Згодом елементи технологічного підходу знайшли відображення в педагогічних працях як зарубіжних (Ф. Дистервег, Й. Песталоцці та ін.), так і вітчизняних педагогів (А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.).

“Сучасна педагогічна технологія, – як зазначає О. Пехота, – охоплює коло теоретичних та практичних питань керування, організації навчального процесу, методів та засобів навчання” [9, с.11] і пов’язана з реалізацією педотехнічних ідей, які висловлювали на рубежі XX століття представники прагматичної психології та педагогіки (І. Джеймс, Д. Дьюї, Р. Торндайк та ін.), “індустріальної педагогіки” (Ф. Тейлор, Ф. Гільберт).

У вітчизняній педагогіці поняття “педагогічна технологія” та “педагогічна техніка” одночасно згадуються в працях з педології В. Бехтеревим, А. Ухтомським, С. Шацьким та іншими. проблеми.

С. Сполдинг відмічає, що технологія навчання включає цілісний процес постановки мети, постійне поновлення навчальних планів і програм, тестування альтернативних стратегій і навчальних матеріалів, оцінювання педагогічних систем у цілому і встановлення мети заново, щойно надходить нова інформація про ефективність системи [13].

Трактування С. Сполдинга відображає перехід у термінології від

songs, an educational function of songs.

Література

1. Араджіони М. А. Греки Крима и Приазовья: история изучения и историография этнической истории и культуры (80-е гг. XVIII - 90-е гг. XX вв.). - Симферополь, 1999.
2. Джуха І. Одісея маріупольських греків. - Вологда: ЛиС, 1993. - 158с.
3. Кіор В.І. Ідеальне в фольклорі приазовських греків як фактор художнього вдосконалення матеріального // Україна-Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва. Тези міжнародної науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 24-26 травня 1996 р. - Маріуполь, 1996. - С.230-231.
4. Кондараки В.Х. Универсальное описание Крима. – Спб, 1875. – Ч.8. – 127 с.
5. Хартахай Ф.А. Христианство в Крыму. – Симферополь.1867. – 70с.
6. Чернишова Т. Н. Развитие румейского языка на Украине // Актуальные вопросы языкознания и лингвистического наследия Е.Д. Поливанова. Материалы конференц. – Самарканд, 1964. – Т.1.-С.122-125.
7. <http://www.gala-d.ru/>
8. http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/4_2004/articles/stat44.html

Подано до редакції 19.02.2011

УДК 378.16: 373.31

ОБГРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Паскар Вероніка Іванівна

старший викладач кафедри педагогіки

вищої школи та управління освітнім закладом

Бердянського державного педагогічного університету

Постановка проблеми. Педагогічні технології є організаційним початком, що запускає у дію і спрямовує у необхідне русло творчі сили носіїв наукових знань і педагогічного досвіду. Перехід від нормативного до відкритого навчання загострив проблему професійної підготовки педагога до впровадження педагогічних технологій. Проте більшість із них не готові до зміни власної позиції у відносинах з учнем (від авторитарного управління до спільної діяльності і співтворчості), до переорієнтації з репродуктивних навчальних завдань на продуктивну і творчу діяльність.

Деякі педагоги очікують на універсальний метод навчання, який відповідає сучасним науковим знанням. Водночас, цілісність і багатомірність освітнього процесу, його відкритість передбачає постійний творчий пошук педагога, його власний творчий розвиток, спрямованість професійної діяльності на творчий розвиток учня. При цьому суттєво змінюється роль і місце педагога в освітньому процесі: з транслятора знань і способів діяльності він перетворюється на проектувальника індивідуальної траєкторії

Метод вибіркової позитивної ретроспекції полягає в аналізі свого особистого досвіду складних життєвих ситуацій, що вдало закінчилися. Послідовне і детальне уявне повторення всіх можливих тонкощів успішно дозволених проблем є змістовною базою збереження здорового передекзаменаційного стану тим більше, чим більше число таких ситуацій з «щасливим» кінцем проаналізоване (психіка «заповнена» позитивним досвідом) і чим складніше були ці події, що вдало закінчилися (вивід: «я вирішував складні проблеми, вирішу і цю») [2, с. 41].

Висновки. Зі всього вище сказаного можна сказати, що застосування ефективних методів саморегуляції функціональних станів дозволяє істотно понизити рівень емоційної напруженості, фрустрованості у студентів, зняти відчуття невизначеності, властивого періоду екзаменаційної сесії.

Таким чином, зниження тривожності студентів в процесі навчання за допомогою ефективних методів саморегуляції є важливим чинником їх повноцінного особового зростання і успішності освіти в загалі. Вирішення вказаної проблеми бачиться нам на шляху усесторонньої гуманізації освітнього процесу, однією з основних умов впровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні.

Summary. In an article are provided the results of literature analysis, as well as author's own conclusions according to the research of negative functional states, choice of effective self-regulation methods and their impact on overcoming anxiety during the examination session. In considering the most common negative functional states considered youth age specifics. Attention is paid to the destructive character of stress states, which prevents the full personal growth and success of education. Emphasis is on the methods to cope with situations of tension and how to force them. **Keywords.** Self-regulation, functional state, anxiety, frustration, aggression, mental tension, situation of uncertainty, pre-examination anxiety.

Резюме. В статтю приводяться результати аналізу літератури, а також собствених висновки автора по вопросам изучения негативных функциональных состояний, выбора эффективных методов саморегуляции и их влияния на преодоление тревожности в период экзаменационной сессии. В рассмотрении вопроса наиболее распространенных негативных функциональных состояний, учтены особенности юношеского возраста. Уделено внимание деструктивному характеру стрессовых состояний, который мешает полноценному личностному росту и успешному образованию. Сделан акцент на методах преодоления ситуаций напряженности и способах выхода из них. **Ключевые слова.** Саморегуляция, функциональные состояния, тревожность, фрустрация, агрессия, психическая напряженность, ситуация неопределенности, предэкзаменационная тревога.

Резюме. У статті наводяться результати аналізу літератури, а також власні висновки автора по питаннях вивчення негативних функціональних станів, вибору ефективних методів саморегуляції і їх впливу на подолання тривожності в період екзаменаційної сесії. У розгляді питання найбільш поширених негативних функціональних станів, враховані особливості юнацького віку. Придільена увага деструктивному характеру стресових станів, який заважає повноцінному особовому зростанню і успішній освіті. Зроблений

акцент на методах преодоления ситуаций напряженности и способах выхода из них. **Ключові слова.** Саморегуляція, функціональні стани, тривожність, фрустрація, агресія, психічна напруженість, ситуація невизначеності, передекзаменаційна тривога.

Література

1. Андреева И.Н. Когнитивные стратегии эмоциональной саморегуляции в педагогической деятельности // Весті БДПУ, – 2008. – № 4. – С. 31-35.
2. Здоровье студентов: Монография / Кол. авторов. Под ред. Н.А. Агаджаняна. – М.: Изд-во РУДН. 1997. – 199 с.
3. Прохоров А. О. Роль психических состояний в учебной деятельности // Вопросы психологии. 1996. – № 4. – С. 33– 43.
4. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций – М.: «Прогресс», 1979. – 392 с.
5. Щербатых Ю.В. Вегетативные проявления экзаменационного стресса// Прикладные информационные аспекты медицины. Воронеж, 1999, Т.2 – №1. – С. 59-62.

Подано до редакції 09.03.2011

УДК 378.147:72

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С НИЗКИМИ МУЖСКИМИ ГОЛОСАМИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ВОКАЛУ

Дунаев Сергей Владимирович

ассистент кафедры теории, истории музыки и методики муз. воспитания РВУЗ «Крымский гуманитарный университет»

Постановка проблемы. Статья предназначена для начинающих и совершенствующихся вокалистов. В ней отражены рекомендации по работе с прикрытием верхнего диапазона и выравниванием регистров у низких мужских голосов. В статье дается анализ этой проблемы в работе вокальных педагогов и исполнителей прошлого и современности, даны рекомендации по повышению эффективности вокальной педагогики.

Анализ последних публикаций. В раскрытии данной проблемы мы опирались на исследования: Гонтаренко Н.Б., Кузьмина Е.В., Морозова Л. Н., Прокопенко Н.М., Сквирского С., Фучито С., Бейер Б.Дж., Садолин К.

Изложение основного материала. Одной из важнейших вокально-технических трудностей в воспитании низких мужских голосов является формирование верхнего участка диапазона, связанное с проблемой прикрытия. У необученного певца, голос, как правило, имеет регистровое строение, то есть на разных участках диапазона звучит в различной тембровой окраске. Эта разность звучания зависит от неодинаковости характера работы голосовых складок. Считается, что в мужском голосе существуют два натуральных регистра - грудной, занимающий нижнюю и среднюю части диапазона, и

інтуїтивно розуміли педагогічну цінність цих або інших музичально-поетических творів, не ставляючи конкретних цілей, стихійно культивували найбільш ефективні в виховальному відношенні твори усного народного творчості, в тому числі і дитячого.

Аутентичний фольклор – найважливіша і найцінніша складова культура греків України, і саме він сьогодні повинен бути врятований, якщо нам дорого національне багатство України.

Жанровий склад грецького народного поетического творчості багатий і різноманітний, оскільки пройдено значущий шлях історического розвитку і багатобачно відображено життя і долю греків-переселенців, котрі відірвані від історическої родини і пройшли різні випробування.

Резюме. Стаття присвячена дослідженню педагогічної спрямованості музичального фольклору греків Криму. В піснях відображаються вікові очікування, чаяння і сокровенні мрії грецького народу. Народні пісні впитали в себе вищі національні цінності, орієнтовані тільки на добро, на щастя людини. Головне призначення пісень - привити любов до прекрасного, виробити естетичні погляди і смаки. Серед грецьких народних пісень найбільш поширені: історичні, баладні, ліричні, жартівливі, танцювальні. В різних жанрах фольклору найбільш яскраво відобразилися всі переживання, досягнення народу, увесь шлях історического розвитку з найбільш значущими подіями в житті греків Криму під час взаємного спілкування з народами, які жили поруч. **Ключові слова:** пісенний фольклор греків Криму, народні пісні, виховна функція пісень.

Резюме. Стаття присвячена дослідженню педагогічної спрямованості музичного фольклору греків Криму. У піснях знайшли відображення довічні очікування, сподівання й таємні мрії грецького народу. Народні пісні ввібрали до себе вищі національні цінності, що орієнтовані тільки на добро і щастя людини. Головне призначення пісень - привити любов до прекрасного, виробити естетичні погляди й смаки. Серед грецьких народних пісень найпоширеніші: історичні, баладні, ліричні, жартівливі, танцювальні. У різних жанрах фольклору найбільш яскраво відобразилися всі переживання, досягнення народу, увесь шлях історического розвитку з найбільш значущими подіями в житті греків Криму під час взаємного спілкування з народами, які жили поруч. **Ключові слова:** пісенний фольклор греків Криму, народні пісні, виховна функція пісень.

Summary. The article is devoted to the studying of the pedagogical value of the Crimean Greek folklore. All hopes and expectations cherished for years, inmost dreams of Greek people are reflected in songs. These folk songs have absorbed all national values directed toward the good, welfare and happiness of people. The prior purpose of these songs is to inculcate love for the notion of beauty, develop the aesthetic taste and views. Historical, lyrical, humorous, dancing songs and ballads are prevailing among Greek folk songs. All the emotional experience and achievements of people, their historic development with the outmost memorable events in the life of Crimean Greeks during their relations with other people who lived near them are reflected strikingly in their folklore. **Keywords:** the folklore of Crimean Greeks, folk

В частушках о дружбе поется о преданности, взаимовыручке, помощи:

Тетген елунг ёл олсун,
Харашынг меным олсун.
Хардашыны бермесен,
Эт козюнг тер осун.
Идешь по дороге - твоя дорога.
Братом моим будь,
Брат не отдашь глаза,
Чтобы были слепые.

В особую группу можно выделить частушки, которые исполнялись во время проводов парней на военную службу. Эти частушки сформировались в более поздний период развития культуры греков- урумов.

Чете чихсын керюнууй,
Телефон дыреклеры.
Шинде тетген солдатлары,
Дэмерден юреклеры.
На край выйдешь - все видно:
Телефонные столбы.
Сейчас едут солдаты-
Сердца как камень.

У греков-урумов существуют и сатирические частушки, в которых высмеиваются те или иные изъяны человеческого характера.

Джопха чихсан корунуй -
Боярын джоллаплары.
Вай наз козюмден чихты
Тэмерчин холаплары.
Выйдешь на гору - увидишь
Богатого овес.
Ой, как надоели
Константинопольские хвастуны.

Фольклор греков-урумов, родившийся в глубине веков, передавался из уст в уста, от одного поколения к другому, выражает мечту народа о радостном и творческом труде, о покорении природы, веру народа в победу добра, справедливости.

Выводы. Таким образом, песня - сложная форма народного поэтического творчества. Главное назначение песен - эстетическое воспитание. Но они имеют целью осуществление и других сторон формирования личности, т.е. являются комплексным средством воздействия на личность. В песнях определенно присутствует педагогическая идея, она обуславливает образовательно-воспитательную функцию песен.

В песнях раскрывается внешняя и внутренняя красота человека, значение прекрасного в жизни; они - одно из лучших средств развития эстетических вкусов у подрастающего поколения. Красивые мелодии усиливают эстетическое воздействие поэтического слова песен.

Народная педагогика эмпирическим путем приходила к выяснению воспитательно-образовательных функций песен. Воспитатели из народа

фальцетный, появляющийся выше так называемых переходных звуков. К обязательным условиям, определяющим профессионализм современного оперно-концертного певца, относится совершенное владение полным двух октавным диапазоном голоса, выровненным на всем протяжении, включая и тот участок, который у необученного певца звучит фальцетом.

В грудном регистре голосовые складки смыкаются плотно и колеблются всей своей массой. В вибрацию включаются и черпаловидные хрящи. Эта плотность смыкания создает насыщенный, яркий, сильный и звонкий голос. При этом тратится относительно мало дыхания. В фальцетном же режиме колеблются только края складок, и между ними остается веретенообразная щель, сквозь которую свободно вытекает воздух. Поэтому звуки натурального фальцета обладают продутым характером, бедны обертонами и не имеют большой силы. Достижение ровности на всем диапазоне связано с понятием прикрытия. Прикрытие включает в себя два момента: некоторое притемнение звука и микстование, то есть смешение головного и грудного регистров. Современное классическое звучание голоса требует так называемого «близкого прикрытия», при котором звуки верхнего регистра, приобретая большую объемность и округлость, не теряют своего блеска и полетности. Правильно сформированное прикрытие голоса позволяет достичь ровного звучания на всем диапазоне голоса. Это отмечается педагогами и исполнителями, как русской, так и итальянской школы.

Первым к этому приему обратился Дюпре, он создал школу, которая основывается на прикрытии верхнего диапазона мужского голоса. Потом его последователем стал испанский певец и педагог Гарсия. Теперь же данной школе следуют все педагоги, которые работают с мужскими голосами. Так как современный театральный репертуар невозможно исполнять, не владея приемом прикрытия верхнего диапазона у мужского голоса.

Маэстро Дж. Барра (центр усовершенствования при театре Ла Скала) считал главным воспитание эталонного звучания на всем диапазоне голоса. Лучшей гласной для низких голосов он считал «у». Так же для низких голосов советовал использовать «вертикальное» построение звука (темный тембр), когда рот приобретает овальную форму, при этом в упражнениях он рекомендовал двумя пальцами придерживать углы рта, слегка их сблизив, чтобы получилась фигура, приближенная к цифре 8. Однако необходимо при этом заботиться о «попадании воздуха в головной резонатор», то есть о яркости и звонкости голоса.

Для того, что бы добиться ровности звучания голоса на всем диапазоне маэстро Бара считал, что баритон должен уметь прикрыть звуки, начиная от до, ре-бемоль, ре первой октавы и выше, бас – от си-бемоль и си малой октавы. Роль прикрытия велика также в том случае, когда певец берет близлежащие ноты, например, при восходящем поступенном движении вокальной мелодии. В этом случае он подчеркивал следующую закономерность: если хорошо, грамотно прикрыта предыдущая нота, то звучание верхнего тона выигрывает. Когда же высокий тон отдален от предыдущего большим интервалом, то звук, являющийся основанием этого интервала, должен быть взят в более широкой манере. Если по партитуре высокий тон у солиста звучит на фоне оркестра и

хора, маэстро Барра советовал своим ученикам вначале сделать звук небольшим, собранным, близким к «у», а затем, когда ослабнет атака хора и оркестра, прибавить силу звука и сделать его более широким. Тогда голос выделится во всей звучащей массе и эстетический эффект будет достигнут.

По поводу улучшения тембра маэстро Барра считал, что низким мужским голосам необходимо искать в своем голосе тембровые краски виолончели.

Обязательным компонентом каждого урока маэстро Барра были отрывки из оперных партий и отдельные фразы, помогающие «настройке» голоса, содержащие некоторые трудности и преследующие определенные вокально-технические цели. Так, например, роль ежедневного упражнения для баса играло соло Колена – «прощание с плащом» («Богема» Пуччини, IV акт) с его кантиленными фразами, выдержанными на соль-диез малой октавы. В программу уроков с баритонами он часто включал отдельные фразы из Пролога к опере «Паяцы» Леонкавалло, арии Ренато («Бал маскарад» Верди, III акт), монолога Барнабы («Джоконда» Понкиелли, I акт), каватина Фигаро («Севильский цирюльник» Россини, I акт), Каватины Валентина («Фауст» Гуно).

Солисты театра Ла Скала тоже указывают, что на построение профессионального диапазона мужского голоса всегда требуется создание искусственного смешанного регистра, что достигается путем прикрытия. Для расширения диапазона и выравнивания регистров, Э. Карузо применял сочетание открытого гласного «а» на нижних тонах с «о», постепенно переходящего в «у». И. Винко и Н. Гяуров придерживаются мнения что, сначала надо настроить естественный грудной регистр: облегчить его, выровнять, сделать звонким, а затем в верхнем участке округлить. Это округление начинается за несколько тонов до переходных звуков и затем переходит в прикрытую позицию. Верхние звуки хорошо прикрываются, если их формировать на гласный «о» с элементами «у». Р. Панераи и С. Брускантини же говорят о прикрытии всего диапазона, начиная с нижних нот (непосредственное нахождение смешанного голосообразования уже на низких нотах и распространение этого звучания на весь диапазон), что приводит к единому регистру голоса. Это позволяет избавиться от необходимости перевода наверху гласной «а» в «о» или «у», что, по их мнению, делает голос неровным. Среди отечественных педагогов этого же мнения придерживается З.Л. Соткилава.

Ряд педагогов вокального факультета Московской консерватории (Г.И. Тиц, А.И. Батулин, Е.Е. Нестеренко, В.В. Горячкин) высказали следующую точку зрения, схожую с мнением Винко и Гяурова: определяющее значение для формирования верхнего участка диапазона и всего голоса имеет правильное тембральное оформление звука, свойственное данному голосу в центральной части диапазона.

По мнению Г.И. Тица, для освоения приема прикрытия чрезвычайно целесообразно упражнение, построенное в гаммообразной последовательности в диапазоне ноты. Рекомендуется при движении вверх соблюдать такой принцип - идти от светлого гласного к темному в сочетании слогов «ля» (а), «ле» (о), «лю» (у). Вначале упражнение поется в среднем регистре и по мере

Открыла дверь, посмотрела

Там девушка щеки красит.

Второй вариант:

Мен санэтым тим алай

Амбарчиндэ такылдай.

Ачтым, бахтым хапуну,

Трохим янах боялай.

В амбаре кто-то стучит

Я думаю кто это?

Открыла, посмотрела,

Там Трохим щеки красит. Греческие частушки («душеньки») можно условно разделить на несколько видов. Это частушки о любви, жизни, труде, дружбе.

Частушка («душенька») неотделима от песни.

В частушках о любви в краткой, лаконичной форме поется о глубоком чувстве парня к девушке или девушки к парню. А также в частушках («душеньках») выражаются страдания девушки или парня по любимому, любимой.

Например: Ханатым ех учмага,

Учуп барым кормеде.

Чарэ ехму, ах ярем

Быр ахшамчих тельмеде.

Крыльев нет лететь,

Полетела бы - увидела.

Нет, не можешь,- ох любимый,

Хоть на один вечер прийти.

В бытовых частушках греческого народа поется о тяжелой сиротской судьбе:

« Аннам » дэсэм, аннам ех,

мен оксузум – бабам ех.

Ольсам, табутта тирсэм

Иламага тимсэн ех.

«Мама» скажу, мамы нет,

я сирота - отца нет.

Умру, в гроб лягу,

Плакать некому.

Так же есть частушки и о веселой, беззаботной молодости, веселье и радости:

Яш эдым дэ, яш эдым.

Яшлыгмы бильмезэдым,

Кульмедым дэ, ойнадым,

Дуняма да тоймадым.

Молодой был, молодой был.

Молодость свою не знал,

Смеялся и гулял,

Светом не насытился.

лирические, шуточные произведения[1; с.71].

Греческое население Крыма из поколения в поколение передавало легенды, песни, в которых нашли отражение различные страницы его истории. Народная поэзия греков, в которой как в зеркале отразилась их жизнь, переполнена описанием насилий и грабежей. "Песни греков несут на себе печать их горькой судьбы", - писал Ф. Хартахай [2; с.44]. Исполнение их напоминало скорее плач, чем пение.

Известный исследователь Крыма, посетивший Крым 13-14 июля 1898 года, А.Л.Бертъе-де-Лагард писал: "Выходили христиане с горькими рыданиями, бегали, скрывались в лесах и пещерах, мало того, принимали мусульманство, лишь бы только остаться в родной земле".

Симера мавру урано,
Симера маври мера;
Симера ули клегуне,
Кета вуна липуне...
Сегодня черное небо,
Сегодня черный день
Сегодня все плачут
И горы грустят...

Эта греческая песня была записана более ста лет назад. Она исполнялась Н.Яцко на румейском и урумском языках[8].

По функциональности среди обрядовых песен можно выделить заклинательные песни, которые несут в себе пророческий характер; величальные, в которых происходит расхваливание и величание участников обряда; и корильные, в которых происходит, наоборот, унижение и высмеивание участников обряда.

Заклинательные песни и меют сходные черты с ритуальными, однако, обладают особенностями, которые отличают их друг от друга. Если ритуальные песни способствуют формированию ритуала, то в основу заклинательных песен легла вера человека в магические силы природы, а их доминирующей функцией стала заклинательная.

Частушка - это один из распространенных жанров песенного фольклора греков Крыма. Ни один праздник не обходится без частушек. В частушках греки выражают своё отношение друг к другу, к любимым, высмеивают глупость, лень, скудность.

Состоит из четырех строк, но возможно и из двух. Частушка - всегда поэтический экспромт. Исполняется только на современную тему. В них - факты и события, волнующие в данное время.

Вот подобная частушка:
Например:
Амбарчинэ такылдай,
Мен санэтым Тим алай.
Ачитым, бахтым хапуну,
О хыз янах боялай.
В амбаре кто-то стучит
Я думаю кто том?

усвоения доводится до крайних нот. Основой в достижении ровности голоса является такое звучание, когда на протяжении всего диапазона одновременно присутствует и головное и грудное резонирование. Если у баса или баритона на высоких нотах не будет настоящей грудной опоры, то они никогда не будут стабильными.

По мнению А.И. Батурина, успех в расширении диапазона низких мужских голосов вверх зависит от правильного формирования и тембрального оформления звука в среднем регистре, от нахождения в этом участке смешанного звучания. Термин «округление» он не применяет, так как не всеми учениками он понимается правильно, он заменяет его образными выражениями: «Не обнажайте звук. Пойте благородно». Для нахождения низкому голосу смешанного звучания в средней части диапазона целесообразно применять сонорные согласные «м» и «н». Они способствуют ощущению головного резонирования, столь важного для оформления всего диапазона голоса. Удобными гласными для формирования верхнего участка диапазона являются: гласный «а» (с требованием благородного звучания); гласный «э» (особенно при ходе вверх). В некоторых случаях возможно употребление и «у», однако, чтобы избежать излишнего притемнения и углубления голоса, рекомендуется прибавление согласного «м». Успех прикрытия голоса обеспечивает правильное оформление переходных звуков. Не будет считаться погрешностью, если этот участок вначале будет несколько тусклым и слабым по звучанию. По мере освоения правильной манеры голосообразования он окрепнет и выровняется. Ни в коем случае нельзя допускать форсировки, излишнего напора дыхания. Подход к переходным звукам должен быть обязательно благородным, округленным и технически правильным. Нельзя идти дальше, если этот участок голоса не сформирован.

Е.Е. Нестеренко, который проходил обучение в классе профессора В.М. Луканина и сохранил его педагогические традиции, большое значение придает оформлению тембра на участке, предшествующем переходным нотам. Этот участок они называли «первый переход», расположенный перед основным. У баса это - фа - фа-диез малой октавы, у баритона - ля - ля-бемоль малой октавы. Это первые неудобные звуки при движении по гамме вверх. Предлагается на этих звуках сделать округление. Чрезвычайно важно уметь петь их и открыто, неокругленно, с большой дозой грудного резонирования, и округленно, более собранно звуком, подключая головные резонаторы.

Выводы. В процессе работы с низкими мужскими голосами необходимо учитывать их отличия от других голосов: естественное звучание грудного регистра практически на всем диапазоне голоса, использование микста при переходе к головному регистру, физиологические особенности, доведение навыков вокальной техники не до бездумного автоматизма, а до самостоятельного осмысления и использования студентом этих умений в исполнительской и педагогической практиках.

Резюме. В статье рассматривается проблема прикрытия верхнего участка диапазона и выравнивание регистров у низких мужских голосов. **Ключевые слова.** Диапазон, прикрытие, регистр, смешанный тембр, опора звука, микст.

Резюме. У статті розглядається проблема прикриття верхньої частини

діапазону та зрівнювання регістрів у низьких чоловічих голосів. **Ключові слова.** Діапазон, прикриття, регістр, змішаний тембр, опора звуку, мікст.

Summary. The article deals with the quantitative evaluation of methods effectiveness with the problem of formation of art-creative skills of the future teachers of music is investigated during conductor-choral preparation at musical faculties of pedagogical high schools.

Литература

1. Вопросы вокальной педагогики. Сб. статей. Вып. 6 - Л.:Музыка,1982.
2. Вопросы вокальной педагогики. Сб. статей. Вып. 7/Сост. А. Яковлева. - М.:Музыка,1984 - 214 с.
3. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики.- М.:Музыка,1968 - 676 с.
4. Луканин В.М. Обучение и воспитание молодого певца. - М., 1977. - 88 с.
5. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. - М., 1987. - 93 с.
6. Морозов В.П. Искусство резонансного пения. - М., 2002. - 496 с.
7. Юссон Р. Певческий голос. М., 1974. - 186 с.

Подано до редакції 05.03.2011

УДК 371.13: 811

МЕТОДИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ СПОСОБНОСТИ БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА РЕШАТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СИТУАЦИИ

Егорова Наталья Анатольевна

кандидат педагогических наук

доцент кафедры профессиональной иноязычной подготовки

УО «Барановичский государственный университет»

г. Барановичи, Беларусь

Постановка проблемы. Методическая грамотность как способность решать педагогические ситуации выступает обязательным этапом в овладении профессиональной компетентностью, культурой будущими преподавателями иностранного языка. Однако следует констатировать отсутствие в научно-педагогической литературе специальных исследований, раскрывающих сущность системы работы по формированию методической грамотности будущего учителя в процессе изучения иностранных языков. Поэтому в процессе подготовки будущих учителей формирование методической грамотности осуществляется недостаточно, что отрицательно сказывается на качестве решения студентами педагогических проблем на практике и способствует снижению внутреннего и внешнего типов мотивации профессиональной деятельности. В современной педагогической реальности наблюдаются следующие противоречия:

– между необходимостью высокого уровня развития у студентов способности решать педагогические ситуации и низким уровнем организации процесса формирования методической грамотности в существующей системе профессионально-педагогического иноязычного образования;

политикой государства направленной на сохранение национального «Я», национальной культуры всех народов населяющих Украину.

Цель статьи – познакомить с педагогической направленностью народных песен как средства воспитания у греков Крыма.

Изложение основного материала. В народных песнях отражаются самые разные явления и человеческие отношения. Уникальной особенностью отечественной культуры является то, что украинская нация никогда не была этнически однородной.

На карте Приазовья существуют названия Урзуф, Крым, Ялта, Кальчик, что вызывает аналогию с Крымом, а фольклор греков сохраняет генетическую связь с архаичными пластами древней культуры. Необходимость сосуществования в рамках единой территории сформировала механизмы социокультурной коммуникации.

Традиции греческого фольклора XVIII – начала XX в. становятся все более разнообразными. Творчество греков Крыма на протяжении веков, подчеркивая их древнее происхождение, подтверждается примерами текстов поэм, баллад, волшебных сказок. Проживают здесь две ветви потомков греков: 60 % – это урумы (тюркоговорящие греки), 40 % – румеи, говорящие новогреческим языком. Их народное творчество:

- 1) музыкальный фольклор: календарные, лирические, любовные, юмористические песни;
- 2) эпические жанры: исторические песни, баллады, партизанские, солдатские, детские песни, притчи, сказания;
- 3) драматические действия с элементами обрядности: Панаир, Мега Юрты, хороводы, ряженые (влияние русского фольклора);
- 4) богатый национальный инструментарий: гимича (скрипка), даире (малый барабан), даул (большой барабан), баян (влияние славянского фольклора) и другие [8].

В музыкальном народном творчестве происходит миграция элементов культуры, жанров, образов между этносами. Весьма интересна поэтика и мелодика греческого урумского и румейского фольклора. Важнейшей чертой является дифференциация культур, обогащение их новыми, разнообразными формами.

Крымские греки по языку делились на две группы: румеев (румейский язык имеет греческую основу) и урумов (язык которых тюркского происхождения и близок к крымскотатарскому). Это накладывает отпечаток и на их песенные традиции. Есть общее. Например, песня «Ой, девушка, девушка», которая есть и у урумов («Вай, хызым, хызым»), и у румеев («Вай, курцыц, курцыц»), исполняется на разных языках, но имеет один мотив. Есть и много различий. Еще в период проживания в Крыму урумы позаимствовали многое у своих бывших соседей – крымских татар – сказки (масалы) и песни, которые характерны и для других тюркских народов, так называемые «блуждающие сюжеты».

Фольклор урумов сохранился в меньшей степени, чем румейский. Например, у урумов уже стерлись из памяти колядки и шедрилки. Из обрядовых песен сохранились лишь свадебные. Есть исторические,

УДК 37:398.8(=14)(477/75)

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ НАРОДНЫХ ПЕСЕН ГРЕКОВ КРЫМА

Майборода Юлия Владимировна

аспирант кафедры педагогики

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

ассистент кафедры теории и практики перевода

Севастопольский национальный технический университет

Постановка проблемы. Песне присуща высокая поэтизация всех сторон народной жизни, включая и воспитание подрастающего поколения. Педагогическая ценность песни в том, что красивому пению учили, а оно, в свою очередь, учило добру и прекрасному. Песней сопровождалась вся события народной жизни - труд, праздники, игры, похороны и т.п. Вся жизнь людей проходила в песне, которая наилучшим образом выражала этическую и эстетическую сущность личности. Полный песенный цикл - это жизнь человека от рождения до смерти.

Исполнявшиеся молитвы и песни, посвященные почитаемым святым, записывались и бережно хранились. Частично менялся разговорный язык, уходили из обихода многие слова, но обрядовая речь и песни оставались неизменными.

Сегодня, возвращаясь к истокам народной педагогики, представители малых народов Крыма, в том числе и греки, стараются воспитывать подрастающее поколение на исконных, национальных традициях, возрождают идеи мусического образования, заложенного еще в древних Афинах.

Анализ исследований и публикаций. Впервые крымскорумейский фольклор был опубликован Ф.А.Харташем. Он перевел на русский язык песню-плач о тяжелой жизни христиан в Крыму[5; с.51].

В.Х.Кондараки опубликовал текст песни ауткинских греков, вернувшихся из Приазовья в Крым. [4; с.94].

Фундаментальное исследование фольклора мариупольских греков провела Т.Н.Чернышева. Она выделила в хронологическом порядке три группы песенного наследия румеев:

1) песни византийского и раннетатарского периода, которые отличаются размером и архаической лексикой, непонятной современным румеям;

2) песни времен турецкого владычества с явной зависимостью от тюркского фольклора, в которых нередки «билингвы», где каждая строфа татарской песни повторяется в переводе на румейский язык (к этой группе относится и песня, приведенная В.Х.Кондараки);

3) песни румеев Приазовья на родных говорах с уже сформировавшейся оригинальной поэтикой, с вновь возникшими размерами и значительно меньшей долей татаризмов и славянизмов в лексике [6; с.124].

Научный интерес к вопросам истории музыкального фольклора как социального феномена, средства воспитания у греков Крыма значительно возрос в конце XX столетия в связи с возрождением малых этносов Крыма,

– между стремлением преподавателей вуза к использованию традиционных моделей подготовки будущих учителей и активным проявлением новых идей в содержании и организации образования студентов, направленных на обеспечение условий формирования их творческого мышления;

– между необходимостью и возможностью формирования методической грамотности будущих учителей в процессе изучения иностранных языков, способствующей качественному выполнению педагогической деятельности, и недостаточной разработанностью концептуальных и методических аспектов практической реализации данного процесса.

Формулировка цели исследования. Вышеобозначенные противоречия, анализ научной литературы и существующей практики профессионально-педагогической иноязычной подготовки в вузе обусловили актуальность данной проблемы. Целью данной работы выступает раскрытие методики формирования методической грамотности будущего учителя иностранного языка.

Анализ публикаций по проблеме. Значимой для исследования явилась методологическая обусловленность образовательных процессов новой социокультурной ситуацией: системный (Б.М. Кедров, Ф.Ф. Королев, Э.Г. Юдин и др.), компетентностный (В.А. Болотов, И.А. Зимняя, Дж. Равен, А.В. Хуторской и др.), коммуникативный (К. Джонсон, Н.Н. Нижнева, Е.И. Пассов и др.), личностно-деятельностный (М.Н. Берулава, Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, И.С. Якиманская и др.) подходы; непрерывное развитие личности и способы управления образовательными процессами (Ю.Н. Кулюткин, В.Г. Онушкин, А.П. Сманцер, В.П. Тарантей и др.); специфика формирования языковой грамотности (Е.Н. Соловова, Л.В. Хведченя и др.); особенности использования информационно-коммуникационных технологий (Т.П. Леонтьева, О.В. Сыч и др.) в образовательном процессе.

Основная часть. Разработанная авторская методика формирования методической грамотности будущего учителя иностранного языка посредством аутентичного кинотекста включает алгоритм обучения будущих учителей решению педагогических ситуаций: а) введение в педагогическую ситуацию и ее экранно-звуковое предъявление; б) управляемое решение заданной ситуации; в) самостоятельное решение заданной ситуации; г) групповое решение модифицированной педагогической ситуации; д) письменная рефлексия способов разрешения педагогической ситуации; дидактическое обеспечение: спецкурс «Методическая грамотность», учебно-методический комплекс, содержащий учебную программу по дисциплине «Методическая грамотность», цифровой носитель аутентичных кинотекстов, учебно-методическое пособие «Формирование методической грамотности будущего учителя иностранного языка посредством аутентичного кинотекста», сборник материалов для аудиторной и самостоятельной работы студентов «Профессиональная культура: решение педагогических ситуаций».

Разработанная программа по спецкурсу «Методическая грамотность» предполагала видеотренинг с использованием аутентичных кинотекстов профессиональной направленности, что обеспечило возможность организации демонстрационного эксперимента [1]. Структурно-содержательная

инвариантность организации занятий представляла собой последовательное изучение дидактических модулей, включавших разноплановые педагогические ситуации: «Цели, задачи, содержание формирования методической грамотности будущего учителя. Общая характеристика технологии, методов и форм решения педагогической ситуации», «Способы решения педагогических ситуаций, связанных со спецификой и оценкой деятельности учителя», «Способы решения педагогических ситуаций, связанных с изучением личности учащегося как субъекта педагогической деятельности». Структурно-содержательные особенности спецкурса способствовали информационной насыщенности занятий, формированию у студентов целостного представления о педагогической деятельности и ее динамике; интеграции различных видов профессиональных знаний и умений. Вариативность проявлялась в информационном наполнении занятия, формах организации деятельности учащихся, специфике методов и способов решения педагогической ситуации.

Введение в педагогическую ситуацию и ее экранно-звуковое предъявление включало ввод в проблемное поле занятия, снятие языковых и смысловых трудностей, установку на просмотр, демонстрацию аутентичного кинотекста и контроль выполнения предсмотрового задания. Ввод в педагогическую ситуацию осуществлялся посредством актуализации субъектного опыта студентов, вступительной беседы, моделирования «родственной» проблемной ситуации, описания фрагмента урока, знакомства с высказываниями известных мыслителей (современных ученых), зачитывания отрывка статьи и т.д. В процессе вхождения в педагогическую ситуацию студенты участвовали в определении и формулировке психолого-педагогической проблемы, круга понятий, терминов, связанных с ней. Будущие учителя имели возможность познакомиться (повторить, углубленно рассмотреть) с такими понятиями, как «методическая грамотность», «диверсификация», «индивидуализация», «дифференциация», «стандарт образования», «направленность», «установка», «педагогическая ситуация», «технология, методы решения педагогических ситуаций» и др; обогатить свой словарный запас за счет знакомства с такими словами, как «студенческий совет», «идти в разрез с принципами», «целостность», «устранять пробелы в знаниях», «оценивание», «отчетливо произносить», «дополнительный материал», «содержание программы» и др.

Данный этап алгоритма обучения студентов решению педагогических ситуаций способствовал повышению их уровня содержательно-информационного компонента методической грамотности, что подтверждается результатами тестирования. Диагностика уровня сформированности содержательно-информационного компонента методической грамотности будущего преподавателя иностранного языка включала следующие задания:

1. Соотнесите английский и русский варианты слов (30 пар слов) (критерии выполнения: 5 – выполнены 28-31 соотнесений английского и русского слов, 4 – 23-27 соотнесений, 3 – 16-22 соотнесений, 2 – 8-15 соотнесений английского и русского слов, 1 – 1-7 соотнесений).

2. Вставьте подходящие по смыслу слова (всего 10) (критерии

интерес студента-филолога, выполнение задачи одновременной нарастающей сложности подачи материала и поддержание высокого качества знаний.

Выводы. Применение предлагаемой системы особенностей преподавания дисциплины «Основы экономической теории» студентам-филологам позволит подходить к процессу преподавания и обучения творчески, подавая интересно и доступно сложный материал, используя последовательно развивающиеся имитации реальных экономических ситуаций, удовлетворяя основные практические запросы обучающихся, предлагая возможность перехода от теории к практике; а также учесть европейский вектор в развитии высшего образования. Описываемый опыт с корректировками может использоваться для преподавания дисциплины студентам других неэкономических специальностей.

Резюме. Стаття присвячена виявленню й систематизації особливостей навчання дисципліні «Основы экономической теории» студентів-філологів. Виділена необхідна специфіка для формування змісту курсу. Описано основні опорні моменти для його викладання. Ураховано європейський вектор у розвитку освіти. Зазначено можливий напрямок застосування пропозицій. **Ключові слова:** основи економічної теорії, європейський вектор, освіта, студенти-філологи, викладання.

Summary. The article is devoted to the features exposure and systematization of «Basis of economic theory» discipline teaching for students-philologists. A necessary specific is selected for course maintenance forming. Basic supporting moments are described for its teaching. The European vector is taken into account in education development. Possible direction of suggestions application is indicated. **Keywords:** bases of economic theory, European vector, education, students-philologists, teaching.

Литература

1. Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М. Матюшкин – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008 г. – 392 с.

Подано до редакції 18.02.2011

студентами проблемных заданий, которые возникают в процессе обучения; 4) студенты вместе с преподавателем выделяют проблему и самостоятельно ее решают.

Для ведения занятий дисциплины «Основы экономической теории» следует разделить роли преподавателя для теоретических и практических занятий: 1) преподаватель в традиционном видении, 2) консультант по практическим вопросам в имитационном обучении, тренер интеллектуальной команды.

Следует также активно использовать в процессе преподавания дисциплины элементы развивающего обучения, способствующих достижению более эффективного развития возможностей студентов: восприятия, мышления, так, чтобы они представляли себе реально существующие фирмы и процессы внутри них; формировали самостоятельность; проявляли интерес к обучению, умели проектировать выход на практическую деятельность, согласно связи «цель-контроль», то есть, чтобы субъект обучения не только осваивал конкретные знания, навыки и умения, но и способы, методы действия.

Необходимо включить в процесс преподавания такие элементы технологии обучения: диагностическое целеполагание и результативность; алгоритмизированность и проектируемость; целостность и управляемость; корректируемость.

Важно уделить внимание в процессе ведения дисциплины «Основы экономической теории» элементам педагогики сотрудничества (развитие интеллектуальных способностей, формирование интересов, мотивов студентов, их научного мировоззрения; дать им почувствовать радость творчества, чувство интеллектуального обогащения, совершенствования; предоставить возможность вести совместную деятельность с преподавателем, участвовать в поиске, эвристической беседе, сотрудничестве; обучить выбору оптимальных вариантов решения проблемы, преимуществам коллективной и индивидуальной работы перед фронтальной) и личностно ориентированного обучения, которые должны быть основными.

По информационной наполняемости курс должен быть интегративным, включая дополнительные поясняющие сведения из других экономических дисциплин, дополняя традиционное содержание основ экономической теории.

Дисциплина «Основы экономической теории» может быть разделена на две части: 1) теоретическую: а) заимствование материала из других дисциплин (фирма, каковы ее связи с внешней средой, отношения с поставщиками, конкурентами, маркетинговая стратегия и т.д.); б) непосредственно основы экономической теории; 2) практическую: а) проба самостоятельного систематизирования полученного теоретического материала с консультативной тренерской помощью преподавателя; б) теоретико-практические последовательно дополняемые задания; в) практически ориентированные последовательно развивающиеся имитационные проекты.

Обязательно следует включать персональную диагностику и экспертизу педагогического проекта для контроля и своевременного корректирования дисциплины и особенностей ее преподавания, ориентации на практический

выполнения: 5 – 9-10 правильно вставленных слов, 4 – 7-8 правильно вставленных слов, 3 – 4-6 правильно вставленных слов, 2 – 2-3 правильно вставленных слов, 1 – 1 правильно вставленное слово).

1) *The boy is so naive that he ... everything ...* 2) *The head teacher is proud of his old car and he is often seen ...* . *Everybody laughs at his steel horse.* 3) *I don't know what's happened to the student, maybe it's ... emanating from his success with girls, but his compositions are masterpieces.* 4) *Mr. Black chose some ... position to keep his eye on the students doing the test.* 5) *When the child is upset he often ...* . б) *Their ... life is unbearable without children.*

3. Подберите к терминам (всего 14) соответствующие определения (критерии выполнения: 5 – 13-14 правильно определенных дефиниций, 4 – 10-12 правильно определенных дефиниций, 3 – 6-9 правильно определенных дефиниций, 2 – 3-5 правильно определенных дефиниций, 1 – 1-2 правильно определенных дефиниций).

1. Педагогическая ситуация –

а) *единство педагогических факта и явления, представляющих интеллектуальное затруднение для специалиста и, тем самым, образующих условия для индивидуальной и групповой деятельности будущих учителей по разрешению его;*

б) *проблемная ситуация, отражающая ту или иную сторону профессиональной деятельности;*

в) *возникший в практике учителя конфликт с учащимся или учащимися.*

2. Метод инверсии –

а) *использование противоположных процедур мышления, таких как анализ и синтез, сужение и расширение поля поиска, решение педагогической проблемы в обратном порядке предложенного алгоритма;*

б) *анализ и синтез проблемы, решение ее в обратном порядке предложенного алгоритма;*

в) *решение педагогической проблемы в обратном порядке предложенного алгоритма.*

3. Метод прямой аналогии –

а) *решение проблемы по образцу;*

б) *прямое и строгое следование предложенной схеме решения проблемы;*

в) *использование имеющегося опыта по решению схожих проблем в других сферах человеческой деятельности.*

4. Прочитайте описание (всего 11) и определите, о каких психолого-педагогических понятиях идет речь (критерии оценки: 5 – 10-11 узанных понятий, 4 – 7-9 узанных понятий, 3 – 5-8 узанных понятий, 2 – 2-4 узанных понятий, 1 – 1 узанное понятие).

1) *Организация учебной деятельности учащихся, при которой с помощью отбора форм, методов, темпов, объемов образования создаются условия для усвоения знаний каждым ребенком. Бывает внешняя, внутренняя и элективная.*

2) *Действия педагога по разрешению ситуации, противоречащие ожиданиям учащихся, шаблонам, логике профессионального поведения.*

3) *Использование характеристик педагогического явления (факта)*

для анализа его в изменяющихся, конкретных условиях проявления.

4) Сложный теоретический или практический вопрос, содержащий в себе скрытое противоречие и вызывающий разные, порой противоположные позиции при его решении.

Так, m_x (среднее значение) содержательно-информационного компонента студентов экспериментальной группы на начало эксперимента составило 3,42; в конце эксперимента – 4,56.

После экранно-звукового предъявления педагогической ситуации следовало управляемое решение педагогических проблем частного и конкретного характера и самостоятельное решение студентами педагогической проблемы общего характера.

Организация управляемого решения педагогических проблем конкретного и частного характера осуществлялась посредством специально разработанной системы эвристических вопросов, которая способствовала организации всестороннего анализа студентами ситуации (m_x операционально-деятельностного компонента составило 4,12). Будущие учителя выделяли проблемы частного и конкретного характера, анализировали их специфику, давали оценку предстоящих трудностей и определяли пути их преодоления. Управляемое разрешение педагогических проблем конкретного и частного характера служило основой, отправной точкой к самостоятельному решению студентами педагогической проблемы общего характера.

Самостоятельное решение педагогической ситуации происходило в устной (носит обучающе-контролирующий характер) и письменной (в целях экономии учебного времени) формах.

Студенты демонстрировали уровень владения технологией решения педагогических ситуаций. Основу технологии решения педагогической ситуации (общей проблемы) будущими учителями составили приемы проблемного обучения, разработанные Т.И. Ильиной, М.И. Махмутовым [3; 4], которые были модифицированы нами в соответствии со спецификой аутентичного кинотекста и особенностями организации этапов деятельности студентов. Технология решения педагогической ситуации включает: усмотрение проблемы и ее формулировка, определение предмета поиска, анализ педагогических явления и факта (их оценка), выдвижение гипотезы, разработка и презентация плана решения, контроль и самооценка решения педагогической проблемы. Пример решения общей проблемы на основе применения разработанной технологии показан в таблице 1.

Универсальных приемов подачи материала специализированного экономического направления для студентов-филологов не существует, однако, можно попытаться сформировать некоторые его особенности.

Традиционная дидактическая модель с пояснительно-иллюстративным видом обучения и последовательностью его этапов: «ясность – ассоциация – система – метод» здесь не будет эффективной.

Рационально использовать в теоретическом и практическом обучении элементы концептуальных моделей: прогрессивистской (реформаторской) (активное обучение), программированной концепции обучения (управление студентами, учебно-познавательными действиями с помощью учебных программ, разделения учебного материала на «порции» блокового обучения; активизация деятельности учащихся путем четких указаний, что и как делать, используя моментальную оценку, порезультатную и сквозную коррекцию, индивидуализацию темпа и содержания обучения); теории поэтапного формирования разумных действий (предварительное ознакомление с целью обучения и его условиями, формирование мотиваций учебно-познавательской деятельности – выход «Основ экономической деятельности» в практику, в том числе для создания собственного бизнеса – агентства, студии и т.д.).

Проблемное обучение наиболее эффективно использовать на практике имитационного задания, путем вовлечения учащихся в решение проблемной ситуации или причины ее формирования; нахождения проблемной ситуации; ответов на вопросы, формулирование проблемы; решения проблемы субъектами обучения в малых группах; верификации полученной информации; выхода в практическую деятельность.

Построение проблемной ситуации можно выполнять, основываясь на «Шести правилах» А.М.Матюшкина [2]: 1) перед субъектом обучения следует ставить такое теоретическое или практическое задание, выполнение которого требует освоения новых знаний и овладение новыми навыками и умениями (например, в теме «Основы предпринимательства» следует дать последовательность этапов лицензирования и регистрации субъекта предпринимательской деятельности, предложить систематизировать материал, имитируя создание виртуальной фирмы, лицензирования видов ее деятельности и регистрации); 2) задание должно отвечать интеллектуальным способностям субъектов обучения (материал и термины в описываемом курсе «Основы экономической теории» при преподавании должны быть несколько упрощены, затем, постепенно усложняться); 3) проблемные задания должны даваться для пояснения изучаемого материала; 4) проблемные задания могут быть посвящены: освоению учебного материала; формулированию вопросов, гипотезы; работе над практическим заданием; 5) одна и та же проблема может быть создана различными типами заданий; 6) решению очень сложных проблем ситуации субъект преподавания способствует путем показа субъекту обучения причин невыполнения данного ему практического задания или невозможности объяснения тех или иных фактов.

Во время обучения можно использовать такие уровни проблемного обучения: 1) постановка проблемы и ее решение преподавателем; 2) создание проблемы преподавателем и ее решение совместно со студентами; 3) решение

Таблица 1

Алгоритм деятельности студента по решению педагогической ситуации (кинотекст из х/ф «Школа рока»)

последующем вызвать интерес к получению второго высшего образования по экономическому направлению, что поможет воплощению концепции «обучение в течение всей жизни» в реальность для конкретных людей. Это важно, в том числе и для будущих филологов, если они желают отвечать новым требованиям, которые к ним предъявляются в сфере работы, и обучаться, в том числе, и за рубежом. Также они смогут быть подготовленными к прохождению контроля качества образования в учреждениях аккредитационных агентств, основанного не на длительности или содержании обучения, а на тех знаниях, умениях и навыках, которые приобрели ранее работники, что поможет выявить критерии их последующего обучения или переориентации, адаптации; применять мобильность для взаимного обогащения европейским опытом; использовать трудоустройство по ориентации высших учебных заведений на конечный результат: применимости знания выпускников и практического использования на пользу всей Европы; повышать уровень образования до востребованности европейским рынком труда, что позволит повысить уровень предоставляемого ими трудовых услуг.

Все эти направления в то же время отражают направления европейского вектора в высшем образовании. Происходит ориентация на принципы Болонского процесса для повышения качества и уровня образования: научность, гуманизацию, демократизацию, единство, комплексность, дифференциацию, интеграцию, непрерывность, модульность, индивидуализацию; связь с процессом рыночных изменений, разных форм собственности и ведения хозяйства; ориентацию на актуальные и перспективные сферы трудовой деятельности согласно спросу на рынке труда; соответствию государственным требованиям и образовательным стандартам.

В свою очередь применение этих принципов позволит ориентироваться на удовлетворение потребностей хозяйственного механизма в квалифицированных кадрах и гибкое реагирование на изменения, происходящие в обществе; обеспечение условий постоянного повышения квалификации специалистов, непрерывного развития потенциала каждого специалиста, его интеллектуального и общекультурного уровня, получения профессиональные необходимых знаний и умений; обеспечение получения новой квалификации, новой специальности на основе ранее добытого в заведениях образования и опыта практической работы, углубления профессиональных знаний и умений по специальности; внедрение гибкой системы непрерывного образования и самообразования граждан, обеспечения образования взрослых на протяжении всей жизни.

Основываясь на вышеперечисленном, преподавание материала дисциплины «Основы экономической теории» студентам-филологам должно проходить с такой последовательностью: привлечь внимание учащихся к предмету; заинтересовать их в продуктивной познавательно-творческой деятельности; объяснить доступно, просто, но без потери значимости и качества сложный экономический материал; обогатить курс практическими примерами; вовлечь студентов в активное обучение, посредством введения их в решение практических задач, проектное имитирование ситуаций в отраслях экономики, учитывая интересы рынка.

Компоненты технологии решения педагогической ситуации	Деятельность студента по решению педагогической ситуации
Формулировка проблемы	Неправильная реализация принципов индивидуализации и дифференциации при организации совместной деятельности учащихся.
Формулировка предмета поиска	Нахождение ошибок в реализации индивидуализации и дифференциации и возможных способов их устранения.
Анализ педагогических факта и явления	Педагогическое явление – проект «Рок-группа». В проекте задействованы все учащиеся класса. Предпосылкой для его организации послужил тот факт, что класс имеет музыкальный уклон. Проект интересный, познавательный, в нем ярко выражен принцип связи с жизнью (современная реальность: реклама, «пиар»-группа), учащиеся имеют разноплановые роли: музыканты, вокалисты, стилист, техперсонал, «фанаты». Недостаточная организационная и содержательная продуманность проекта подтверждается следующими фактами: формальный характер распределения ролей, неудовлетворенность учащимися своими ролями, неравнозначность ролей по содержанию, сложности, объему работы, несоответствие / неприемлемость некоторых ролей для определенных учащихся (девочка должна заниматься переносом аппаратуры и т.д.) и т.д.
Гипотеза	Реализация индивидуализации и дифференциации в рамках данного проекта будет успешной, если: а) будет проведена диагностика способностей, необходимых для участия в проекте; б) роли будут соответствовать интересам, возможностям учащихся; в) роли будут равнозначные по сложности, объему работы.

Разработка плана решения педагогической ситуации	Для выявления способностей учащихся необходимо провести анкетирование (кем видят учащиеся себя в проекте, что умеют), «кастинг», беседу для определения основных направлений в функционировании группы и т.п. На основе полученных данных провести обработку информации, составить предварительный список ролей, обязанностей участников, план деятельности группы и обсудить его с учащимися. При выявлении незначительного уровня сформированности музыкальных способностей в целях «устранения» незначительных ролей можно предложить новые: продюсер (организационно-управленческая и координирующая функции), «пиар»-группа, танцевальная группа, поэт и др.
Контроль и самооценка решения педагогической проблемы	Анализ и самоанализ деятельности (индивидуальная и групповая рефлексия)

Важным в решении проблемной ситуации является естественная фаза творчества – доведение решения до момента «озарения». Усмотрению студентами реального плана решения педагогической ситуации способствовало использование нами методов прямой аналогии, личностной аналогии (интроспекция, эмпатия), инверсии, парадоксов, морфологического анализа, «мозгового штурма» [2; 5; 6].

За самостоятельным решением педагогической ситуации следовало решение студентами модифицированной педагогической ситуации. Модифицированная педагогическая ситуация носила характер содержательного (сюжетного) продолжения аутентичного кинотекста: представьте, что отец Джорджа (аутентичный кинотекст из х/ф «Запах женщины») не согласен с решением дисциплинарного комитета и просит пересмотреть дело сына. Проведите повторное собрание с участием независимых представителей с других школ, директора школы, секретаря, Джорджа, его отца, главы дисциплинарного комитета с целью пересмотра решения и вынесения нового.

Модифицированная педагогическая ситуация также выступала тематическим продолжением аутентичного кинотекста. Так, в процессе изучения третьего дидактического модуля студентам предлагалось провести психологический тренинг с участием психолога, взрослых, детей, направленный на искоренение различного рода комплексов у учащихся (m_x операционально-деятельностного компонента составило 4,79).

Содержание модифицированной педагогической ситуации составляла одна из проблем конкретного или частного характера аутентичного кинотекста. Например, студентам предлагалось провести оксфордские дебаты, в основе которых лежали две противоположные точки зрения: «Мистер Шнибли – типичный учитель», «Мистер Шнибли – нетипичный учитель». M_x

Сластенина, Л.Стариковой. Достаточного внимания применению и использованию характерных методик педагогики для курса «Основы экономической теории» однако, не было уделено, что и сформировало направление исследования, отображенного в данной публикации.

Цель данной статьи – выявление, систематизация особенностей преподавания курса «Основы экономической теории» студентам-филологам, учитывая европейский вектор развития образования.

Изложение основного материала. Дисциплина «Основы экономической теории» в программах обучения присутствовала всегда, и, если у студентов экономических и юридических специальностей она вызвала некоторый интерес, то студентам филологического направления была, как правило, не интересна и не казалась полезной для практического применения в условиях профессиональной деятельности. Фактически большинство специалистов сталкивалось с проблемами в практике перевода информации экономического содержания: обладая определенным словарным запасом у специалистов не было видения той сферы деятельности и направления, для которого они осуществляли перевод или обучение специалистов.

Исследование мнения студентов-филологов (4 группы) о необходимости и мотивах посещения курса показало, что лишь около 12% пришли изучить дисциплину «Основы экономической теории», руководствуясь интересами извлечения из него пользы для будущей профессиональной деятельности, чтобы иметь представление о том, как функционирует экономическая система, проходят хозяйственные процессы, как экономика как тип отношений реализуется в обществе, 6% считают предмет абсолютно бесполезным и отказались бы от него, если бы была такая возможность, 72% ответили, что посещают курс и будут выполнять все требования, так как оценка, полученная на экзамене по дисциплине, влияет на общий и средний балл по итогам сессии, 10% затруднились ответить. Таким образом, получается, что из-за стандартного традиционного подхода к раскрытию содержания дисциплины, ее фактически активная целевая аудитория составляет лишь 12% для исследуемого случая.

Следуя за европейским вектором, тематическая направленность интегративной дисциплины «Основы экономической теории» должна быть разработана таким образом, чтобы не только обучить студентов теоретическим знаниям, а также сформировать у студентов-филологов практическую прикладную систему знаний, полезную им для их будущей профессиональной деятельности и отражающую реальные события в экономической и социальной жизни государства, создать видение изучаемого типа экономических отношений, которое поможет им в работе в госучреждениях, у частных предпринимателей, создании собственного бизнеса (экономическая теория как наука, общие проблемы экономического развития, экономические системы, отношения собственности, рыночная организация, спрос и предложение, основы предпринимательства, расходы производства, прибыль и доход, основы маркетинга, макроэкономика, рынок капиталов, кредитные отношения, финансовая система, государственное регулирование экономики, международные экономические отношения).

Полезный с точки зрения практической применимости курс сможет в

УДК 371.28

**ПРЕПОДАВАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ «ОСНОВЫ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ» СТУДЕНТАМ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ (С УЧЕТОМ ЕВРОПЕЙСКОГО ВЕКТОРА
РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ)**

Лукьянова Елена Юрьевна

ассистент кафедры экономической теории

Института экономики и управления

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет»

Постановка проблемы. В современных условиях для всей системы преподавания дисциплин в вузах Украины характерны продолжающиеся преобразования и постоянные улучшения согласно европейскому вектору развития высшего образования. Производятся действия, направленные на формирование условий для повышения получаемого уровня образования студентов, так, чтобы в дальнейшем обеспечить их профессиональное совершенствование, углубление, расширение и обновление профессиональных знаний, умений и навыков, а также получение новой квалификации, специальности и профессии на основе полученного раньше уровня образовательной и профессиональной подготовки, приобретенного практического опыта и индивидуального самостоятельного обучения человека независимо от возраста.

Количество высших учебных заведений в Украине в 2010 г. составило 854 (I и II степеней аккредитации – 505, III и IV – 249). Общее количество учащихся вузов всех степеней аккредитации в 2010 г. было 2491300 (в вузах I и II степеней аккредитации – 361500, III и IV – 2129800 [1]). Практически в каждой программе обучения специалистов по разным направлениям есть курс «Основы экономической теории», который является базовым интегративным; в зависимости от специальности варьируется его содержание и специфика преподавания. И если структура дисциплины и изменена согласно модульно-рейтинговой технологии, то современным особенностям преподавания курса, учитывающим реалии сегодняшнего дня, полезные каждой конкретной специальности, внимания уделяется крайне мало, как правило, отличия составляют количество часов, наименования тем и выполняемых стандартных заданий.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследованиями в области методики преподавания, изучением дидактических систем занимались Г. Балл, В. Кремень, И. Подласый, М. Ярмаченко; в сфере информатизации образования известны работы М. Желдака, А. Верлана; педагогические технологии изучали О. Коваленко, О. Пехота; инновации в мировой педагогике, обучение на основе исследования, игры и дискуссии исследовались М. Клариним; представляют интерес работы по практикumu педагогической психологии Н. Молодцовой, педагогике и психологии высшего образования (от деятельности к личности) С. Смирнова; существующие системы образования освещены в трудах О.Арефьева, Г. Бухаровой, В.

операционально-деятельностного и управленческо-волевого компонентов составили 3,43 и 3,01. Полученные результаты объясняются тем фактом, что предложенная форма деятельности является для обучающихся новой. При повторной организации оксфордских дебатов по педагогической ситуации из х/ф «Улыбка Моны Лизы» студенты проявили более высокий уровень операционально-деятельностного и управленческо-волевого компонентов ($m_x=3,99$ и $4,01$ соответственно).

После решения модифицированной педагогической ситуации студенты осуществляли контроль и самоконтроль усвоенных понятий, лексических единиц, анализ действий и методов разрешения проблем, систематизацию интересных идей, эффективных способов разрешения педагогической ситуации. Организация контроля и самоконтроля усвоенных понятий, терминов, лексических единиц происходила с помощью беседы, блиц-опроса. Как показало исследование, блиц-опрос вызывал у будущих учителей трудности, связанные с необходимостью быстрого реагирования в условиях временных ограничений. Так, в начале эксперимента m_x оценочно-рефлексивного компонента, а именно умений контроля и самоконтроля, варьировалось от 2,89 до 3, 33. К концу эксперимента оно достигло 4, 37. Для организации анализа и самоанализа, оценки и самооценки деятельности студентов использовались письменное обращение к коллеге, составление «корзины рекомендаций и пожеланий», взаимовыставление оценок.

Письменная рефлексия способов разрешения педагогической ситуации выступала завершающим этапом методики формирования методической грамотности будущего преподавателя с применением аутентичного кинотекста. Тематика письменных заданий была связана с проблематикой занятия: правила поведения и обязанности учащихся, система поощрений и наказаний, особенности организации педагогического общения на занятии по иностранному языку. Студенты более успешно справлялись с написанием эссе (m_x компонентов методической грамотности варьировалось от 3,39 до 4, 79), так как данная форма письменной работы часто используется в процессе обучения иностранным языкам. Составление анкет, уставов школ осуществлялось студентами в первый раз и, соответственно, вызвало их интерес к деятельности (m_x мотивационно-целевого компонента варьировалось от 4,09 до 4,97). Однако m_x операционально-деятельностного компонента варьировалось от 3,09 до 3,67 на начало эксперимента. К концу эксперимента m_x составило больше 4,17.

Выводы и предложения. Методика формирования методической грамотности будущего учителя иностранного языка, реализуемая с помощью учебно-методического комплекса по дисциплине «Методическая грамотность», носила алгоритмический характер и включала введение в педагогическую ситуацию и ее экранно-звуковое предьявление, управляемое и самостоятельное решение заданной ситуации, групповое решение модифицированной педагогической ситуации и письменную рефлексию способов разрешения педагогической ситуации. Перспективными путями и направлениями дальнейшего формирования методической грамотности будущих учителей иностранного языка являются разработка форм, технологий,

методов и приемов решения педагогических ситуаций.

Резюме. Обоснована необходимость формирования методической грамотности будущего преподавателя иностранного языка. Раскрыта методика формирования методической грамотности студентов педагогического вуза на основе использования аутентичного кинотекста. Экспериментально подтверждена эффективность алгоритма по обучению будущих преподавателей иностранного языка решению педагогических ситуаций. **Ключевые слова:** методическая грамотность, методика, алгоритм, педагогическая ситуация.

Summary. The necessity of FL would-be teachers' methodological literacy formation has been grounded. The methodology of FL would-be teachers' methodological literacy formation with the help of the authentic cinema text has been revealed. The effectiveness of the algorithm oriented for training FL would-be teachers to solve pedagogical situations has been experimentally proved. **Keywords:** methodological literacy, methodology, algorithm, pedagogical situation.

Література

1. Егорова Н.А. Модель формирования методической грамотности будущего учителя посредством аутентичного кинотекста / Н.А. Егорова // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту імя Т.Г. Шевченка. Сер.: педагогічні науки: – 2007. – № 48. – С. 99–104.
2. Егорова Н.А. Обучение будущих учителей гуманным способам решения педагогических ситуаций (спецкурс «Методическая грамотность») / Н.А. Егорова // Использование гуманистических технологий в образовательном процессе высшей профессиональной школы: сб. науч. ст. / Туль. гос. пед. ун-т им. Л.Н. Толстого; науч. ред. И.Л. Федотенко. – Тула, 2007. – С. 55–61.
3. Ильина Т.А. Педагогика: курс лекций: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Т.А. Ильина. – М.: Просвещение, 1984. – 496 с.
4. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе: книга для учителей / М.И. Махмутов. – М.: Просвещение, 1977. – 240 с.
5. Наумчик В.Н. Воспитание творческой личности: учеб.-метод. пособие / В.Н. Наумчик. – Минск: Універсітэцкае, 1998. – 189 с.
6. Сманцер А.П. Гуманизация педагогического процесса / А.П. Сманцер. – Минск: Бестпринт, 2005. – 362 с.

Подано до редакції 23.02.2011

Актуальность необходимости решения этой задачи отечественной педагогикой подтверждается повышением влияния на экономическое развитие страны микрофакторов, к которым относится успешная карьера каждого специалиста. Произведенный анализ теоретической и практической базы этой проблемы подтвердил, что она находится на начальном этапе разработки и внедрения в педагогическую практику. Авторами очерчены контуры содержательной составляющей технологии формирования умений проектирования собственной профессиональной карьеры в сегодняшних студентах. **Ключевые слова:** профессия, карьера, умения проектирования профессиональной карьеры, виды карьеры, этапы карьеры.

Summary. The article described the peculiarities of the problem of designing a career by future specialists. The urgency to solve this problem of domestic pedagogy supported increasing impact on the economic development of the country microfactors to which belongs the successful career of every professional. Produced by the analysis of theoretical and practical bases of this problem has confirmed that it is at an early stage of development and implementation of pedagogical practices. Authors outline the contours of the substantive component of the formation technology skills to design their own professional careers in today's students. **Keywords:** profession, career, skills, career planning, career types, stages of career.

Література

1. Белецкий Н. П. Менеджмент. Деловая карьера / Н. П. Белецкий. – М.: Высш. школа, 2001. – 302 с.
2. Гриндберг Дж., Бейрон Р. Организационное поведение: от теории к практике / Дж. Гриндберг, Р. Бейрон; Пер. с англ.: О. В. Бредихина, В. Д. Соколова. – М.: ТОВ «Вершина», 2004. – 912 с.
3. Климов Е. А. Введение в психологию труда: Уч. пос. для вузов по специальности «Психология». – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 197 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М.: Сов. Энциклопедия, 1973. – 846 с.
5. Руденко Н. В. Вибір студентами професійної кар'єри: гендерні аспекти / Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2009. – Вип. 3 (56). – С. 344-349.
6. Струмилин С. А. Проблемы экономики труда. – М.: Госполитиздат, 1957. – 733 с.
7. Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. / Руков. авторського колектива, науч. и мет. ред. С. Я. Батышев. – М.: РАО (АПО), 1999. – Т. 2. – (М-П). – 440 с.: ил.

Подано до редакції 10.02.2011

пізнання та впровадження інновацій у професійній сфері; працелюбство, організованість, чіткість у дотриманні виконання завдань; налаштованість на партнерську співпрацю з майбутніми співробітниками, керівниками, організацією; витримка у процесі подолання професійно-кар'єрних невдач, здатність запобігти або розв'язати професійні конфлікти, знайти вихід із кризи; порядність, відкритість у реалізації професійно-кар'єрних цілей; комунікативність, уміння спілкуватися; рішучість; об'єктивна самооцінка власних потенційних професійних і кар'єрних можливостей; постійна саморефлексія, самоконтроль; прагнення до самовдосконалення та ін.

Звичайно, значним недоліком запропонованої технології навчання проектуванню професійної кар'єри є те, що жодна наука не може гарантувати успіху в реалізації навіть найпростішої теоретичної моделі. Але сучасний розвиток економіки і виробництва, впровадження у всі сфери життя новітніх технологій вимагає прогнозування у всіх сферах, у тому числі й у проектуванні професійно-кар'єрного шляху кожного працівника.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Навчання проектуванню професійної кар'єри майбутніх фахівців – новий сегмент сучасної вітчизняної професійної освіти, реалізація якого може через 5-10 років суттєво допомогти у покращенні результати діяльності підприємств, створенні оптимальних умов для реалізації професійної кар'єри кожного працівника, доброго мікроклімату, запобіганні стихійному й необґрунтованому переміщенню кадрів.

Розробка теоретичних і практичних основ проектування професійної кар'єри майбутніми фахівцями у сучасній науці та освіті ще знаходиться на стартових позиціях. Актуальним залишається обґрунтування теоретичних основ даної проблеми, створення та впровадження навчально-методичних матеріалів, обґрунтування методик і технологій формування у студентів умінь проектування майбутньої професійної кар'єри. Є також потреба ввести відповідні навчальні курси в плани професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації діючих фахівців.

Особливо нерозв'язаними є питання подолання кризових явищ і процесів у розвитку кар'єри, методик їх прогнозування та запобігання.

Резюме. У статті схарактеризовані особливості становлення проблеми проектування професійної кар'єри майбутніми фахівцями. Актуальність необхідності розв'язання цього завдання вітчизняною педагогікою підтверджується підвищенням впливів на економічний розвиток країни мікрочинників, до яких належить успішна професійна кар'єра кожного фахівця. Здійснений аналіз теоретичних і практичних засад цієї проблеми засвідчив, що вона знаходиться на початковому етапі розроблення та впровадження у педагогічну практику. Авторами окреслені обриси змістовного складника технології формування умінь проектування власної професійної кар'єри у сьогоденних студентів. **Ключові слова:** професія, кар'єра, уміння проектування професійної кар'єри, види кар'єри, етапи кар'єри.

Резюме. В статье охарактеризованы особенности становления проблемы проектирования профессиональной карьеры будущими специалистами.

УДК 37(533/534)«18/19»

ОБРАЗОВАНИЕ В ЙЕМЕНЕ В ПЕРИОД БРИТАНСКОГО ПРАВЛЕНИЯ 1839 – 1967 ГГ.

Кабури Надежда

аспірант кафедри педагогіки та управління навчальними закладами

Йемен – один из древнейших очагов цивилизации, его история весьма многогранная и богата и эпоха нового времени была ознаменована крайне сложными социальными сдвигами, в том числе связанными и с активным реформированием традиционной системы образования, что было связано с колониальной экспансией Великобритании.

Аннексия Йемена в 1839 г означала не только потерю суверенитета, она резко затормозила процесс культурной модернизации. Провозглашенная английскими колонизаторами цивилизационная миссия на деле свелась к подавлению национальной культуры йеменского народа, искоренению его самобытности, попыткам заставить забыть свой язык, историю, потерять культурную идентичность. В этот период проводится политика насильственной ассимиляции йеменского народа и превращения страны в колониальный аграрно-сырьевой придаток. Новые хозяева вытесняют из политической и хозяйственной сферы представителей других государств, поскольку они могли составить реальную конкуренцию их безраздельному господству. Йемен оказывается в состоянии изоляции от внешнего мира, прерываются какие-либо его контакты с арабской культурной традицией. Со времени аннексии начинается неоднозначная страница в истории йеменского образования, которое с одной стороны обретает европейские черты, а с другой теряет традиционную арабскую самобытность.

Эволюция системы образования в условиях колониальной экспансии и укрепления позиций Великобритании вскоре выдвигает Йемен в число наиболее динамично развивавшихся как в социальном, так и в культурном отношении стран Ближнего Востока. При этом развитие национального образования в Йемене в условиях модернизации социальных структур и европейской колониальной экспансии в XIX - XX вв., при сохранении значительного потенциала и прямого влияния традиционных ценностей чрезвычайно важная проблема для осмысления исторического пути мусульманского мира. Опыт Йемена в этом смысле чрезвычайно богат, хотя вплоть до настоящего времени и крайне мало изучен.

Отдельные сведения относительно развития йеменской системы образования во времена колониальной экспансии со стороны Великобритании можно найти в работах И. Д. Бахрудинова, Ибрагим Аль-Хавти, Али Ахмед Аль-Кумайн, Али Худ-Баабад, Аляви Абдулла Тахир, Амир Аль-Кубейси, А.А. Самсоновой, Л.Л. Пелевиной и др.

Однако в целом, данный исторический этап развития системы образования в Йемене является мало изученным, что определяет актуальность данной статьи. Таким образом целью данной статьи является анализ тенденций

развития системы образования в Йемене в период английского колониального владычества.

Изложение основного материала. Интересы Англии в этом регионе относятся ещё к временам наполеоновских войн. Англичане заняли Аден, Цейлон, а также Южную Африку для того, чтобы противостоять распространению французского влияния, Британия рассматривала Аден в качестве форпоста на пути в Индию.

Также Аден интересовал англичан, как угольная база для пароходов, направляющихся в Индийский океан. Поэтому из Бомбея была направлена военная сила для захвата Адена. И, в январе 1839 года, несмотря на сопротивление местного населения, город был взят, и началась эра английского владычества.

Главной задачей колониальной администрации в области образования стало создание основ для культурной и национальной ассимиляции местного населения через систему начальных и средних учебных заведений. Сразу после аннексии Южного Йемена власти приступили к демонтажу созданной системы образования, повсеместно закрывались школы с преподаванием арабской письменности, истории и основ культуры. Особый урон был нанесён частным школам, ставшим оплотом национального сопротивления и трибуной для провозглашения патриотических идей. Учебные программы были пересмотрены с целью внедрения системы обязательного колониального образования, пришедшего на смену национальному просвещению [4, с. 28].

Главной задачей образовательной политики после аннексии стало воспитание в йеменском народе послушания и покорности, верноподданнических настроений по отношению к английской короне

Исходя из этого власти не тронули лишь немногочисленные медресе школы, где изучалась арабская культурная и письменная традиция. Образование имело большое значение и для решения конкретных задач колонизаторов по управлению и эксплуатации страны, поэтому в начальной школе было введено преподавание на английском языке, арабский повсеместно запрещали, за его использование в общественных местах, в том числе в школах, налагались штрафы. Национальный язык был низведен до уровня средства бытового общения в пределах семьи и дома [4, с. 36].

С середины 18 в. (после прихода английских колонизаторов) до начала 19 в. были открыты лишь два религиозных высших учебных заведения - медресе в Сане (1881) и Адене (1884).

В 1911 г. правительство Великобритании принимает специальное распоряжение о системе просвещения в Йемене. В соответствии с ним закрываются практически все частные школы, преимущественное развитие получают государственные учебные заведения двух категорий: начальные, дающие минимальную подготовку, основанную на использовании арабских учебных программ и арабского языка, и профессионально-технические, обеспечивающие колонию квалифицированной рабочей силой и средним техническим персоналом. Причем дети проживавших в стране англичан учились в специальных школах, путь йеменской молодежи туда был закрыт.

Такое положение дел обусловило рост социально – политической

– на другому: надання майбутньому фахівцю якісних професійних знань, умінь, навичок; підготовка до здійснення професійної діяльності;

– на третьому: у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, факультативних та додаткових навчальних курсів сформувати уміння майбутніх фахівців щодо проектування професійної кар'єри.

На сучасному етапі навчальні курси, які включають питання управління кар'єрою, введені до програм підготовки менеджерів, економістів та фахівців деяких інших професій. У Російській Федерації подібні курси вже розроблені й впроваджені у педагогічний процес середніх та вищих навчальних закладах й охопили значну частину молоді. Вивчення кращого досвіду наших сусідів, використання його з метою створення адаптованих для підготовки фахівців різних професій – актуальні завдання вітчизняної педагогічної науки та практики.

Визначаючи змістовний складник технології формування умінь проектування професійної кар'єри, слід до навчальних програм внести теоретичні знання щодо професій і кар'єри, які на сьогодні є достатньо розроблені вітчизняною та зарубіжною наукою, і розкривають такі напрямки: світ професій, група професій, споріднених з обраною; особливості професії, якій суб'єкт навчається; професійне самовизначення. Цінності і мотиви, їх роль у формуванні кар'єри; кар'єра, її сутність, місце у системі людських цінностей; кар'єрна мотивація; типологія кар'єри; напрямки, етапи та фази професійної кар'єри; чинники, які впливають на професійну кар'єру; вимоги до окремих груп кар'єрних посад; шляхи узгодження інтересів підприємства з професійно-кар'єрними прагненнями особистості; технології просування кар'єрою, інновації в цій галузі; методи нейтралізації кар'єрних бар'єрів; кризи професійної кар'єри та можливості їх вирішення.

У практичній площині вивчення подібних курсів повинно сприяти формуванню у студентів умінь і навичок проектування власної професійної кар'єри. Окреслимо ті групи умінь, які, на наш погляд, є базовими: усвідомлення, формулювання та систематизація власних прагнень, цілей розвитку професійної кар'єри; відбір найбільш значимих для кар'єрних досягнень цілей; планування і реалізація шляхів професійної підготовки, розширення професійних знань; діагностування власних типологічних та особистісних якостей складання програми самовдосконалення; аналіз власних професійних можливостей, сильних та слабких сторін, сприятливих та загрозливих чинників; формування позитивного власного іміджу; розробка кар'єрної стратегії; вибір багатовекторного оптимального шляху розвитку професійної кар'єри; планування траєкторії пошуку роботи, підприємства, установи; планування шляхів та механізмів реалізації професійної кар'єри на різних етапах її розвитку.

Організація навчання особливостям проектування та розвитку професійної кар'єри має допомогти майбутньому фахівцеві виховати у собі такі особистісні якості, які сприятимуть успішній самореалізації: впевненість у правильності власного вибору, в успішній реалізації майбутньої професійної кар'єри; узгодженість індивідуальних кар'єрних прагнень з прагненнями суспільства; інтерес до професії, прагнення до розширення професійних знань,

професія-покликання з об'єднанням як службової, так і неслужбової діяльності для досягнення певної мети; кар'єра розглядається як процес та результат цього процесу [5, с. 346] тощо.

Якщо у радянські часи поняття «кар'єра» часто носило негативний відтінок, а кар'єризмом вважали безпринципну погоню за особистим успіхом у будь-яких видах діяльності, то в останні роки в нашій країні уявлення про кар'єру радикально змінилося. Сьогодні воно розглядається як таке, що дозволяє людині осмислити свій професійний розвиток, оцінити індивідуальні можливості та використати їх для реалізації кар'єрної мети.

З огляду на це, одним із актуальних завдань сьогоденної професійної освіти є підготовка майбутніх фахівців до здійснення успішної кар'єри на професійному шляху, тобто професійної кар'єри.

Під професійною кар'єрою ми розуміємо свідомо обрану траєкторію успішного просування без зміни своєї професії, шлях до професійних вершин, професійної самодостатності й утвердження себе в суспільстві.

Разом з тим, сучасне суспільство характеризується швидкоплинністю змін на ринку праці, у виробництві. Вони відбиваються і на стані професійної кар'єри фахівця у системі нинішнього гнучкого виробництва: відбуваються переходи на обмежені часом контракти, на роботу з частковою зайнятістю, що призводить до зростаючої ненадійності виробничої зайнятості працівників, до скасування або деформації їхніх професійних кар'єр.

У цих умовах змінюються також і вимоги до фахівців. Епоха спеціалістів вузького профілю минає. Робітник має стати універсальним, володіти такими актуальними якостями як різносторонність, гнучкість, пристосовуваність. У зв'язку з цим, сучасна професійно-технічна освіта орієнтується на надання певній частині випускників кількох споріднених професій (або спеціальностей). Вибір паралельного у часі навчання за двома спеціальностям одночасно (інколи таким, які не пов'язані з однією професією) деякі студенти вищої школи здійснюють самостійно та досить успішно його реалізують, що значно розширяє їхні можливості щодо реалізації кар'єрних планів.

Разом з тим, ці заходи охоплюють незначну кількість майбутніх фахівців, а підготувати до здійснення професійного та кар'єрного шляху вищі навчальні заклади мають кожного випускника. У основі такої підготовки, на наш погляд, лежить формування умінь щодо проектування власного професійного і кар'єрного шляху.

Ми вважаємо, що проектування професійної кар'єри – це: правильний вибір професії; вибір способу набуття професійних знань, умінь і навичок; об'єктивне планування траєкторії власної професійної кар'єри.

На усіх трьох етапах цього процесу вищий навчальний заклад має виконувати свої специфічні завдання:

– на першому: здійснення правильної професійної орієнтації як широкого комплексу педагогічних, психологічних та інших заходів щодо надання молоді допомоги у виборі професії та відповідного навчального закладу. Формами профорієнтації можуть бути профінформація, профагітація, профпросвіта, профдіагностика (профвідбір, профпідбір) і профконсультація;

напряженности в обществе, что вызвало беспокойство в колониальной администрации, и в рамках смягчения колониального режима система образования была несколько реформирована: с рядом ограничений стала допускаться деятельность частных школ содан, особенно в сельской местности, возникла возможность организации учебных курсов и вечерних заведений для горожан. Новые формы образовательной деятельности позволяли приобщать молодежь к национальной культуре, поддерживать её знание арабского языка, воспитывать в ней патриотические настроения. Конечно, культивирование национального духа и антианглийских настроений в таких учебных заведениях велось исключительно на нелегальной основе.

В 1930 году был принят закон об обязательном обучении детей с 6 до 14 лет, увеличились ассигнования на образование, возросло число начальных школ и учащихся в них. В период с 1930 по 1933 годы была проведена частичная реформа системы образования, в частности было создано Министерство образования под эгидой колониальной администрации [3, с. 60].

Начальное и часть среднего образования передавалось в ведение министерства, однако оно не располагало необходимыми финансовыми средствами. Грамотность среди всего населения в стране в 1935 году составляла лишь 7%, в 1937 году лишь - 9,3% детей, посещавших школы, получали образование на уровне 1-го класса, оканчивала школу лишь 12 % детей.

В середине 30-х гг. превращение Йемена в стратегическую территорию, оплот Великобритании в арабском мире и военно-стратегический плацдарм потребовало усилить образовательную деятельность непосредственно на территории Йемена, поэтому стала увеличиваться сеть начальных и ремесленно-технических школ. Впервые уделяется внимание начальному образованию девочек, поскольку оно обеспечивало промышленность дешевым, но квалифицированным женским трудом. Возрастает потребность в йеменцах преподавателях, и поэтому появляются первые педагогические училища. В 30 - е гг. техническое образование выходит за рамки ремесленных школ, возникают реальные и технические училища, машиностроительные, горные и другие курсы, их выпускники получали неплохую профессионально-техническую подготовку и составляли основу йеменской технической интеллигенции, занимавшей средние должности в промышленном и даже управленческом секторах [3, с. 61].

Высшее образование для йеменской молодежи было доступно лишь для состоятельных семей. Самые богатые и влиятельные слои йеменского общества могли отправить своих сыновей на обучение в Европу, Америку там они получали доступ и в высшие учебные заведения, однако финансовые затраты, пренебрежительное отношение окружающих и отсутствие перспективы сделать профессиональную карьеру снижали интерес молодежи к учебе за рубежом.

Особо остро в системе образования стояла языковая проблема.

Сторонников английской системы образования поддерживали официальные власти, предписывавшие все средства на образование затрачивать на субсидирование учебных заведений с преподаванием на

английском языке. Давать субсидии местным школам было запрещено. Лицам, знающим английский язык, отдавалось предпочтение при поступлении на службу. В 1933 году в связи с недовольством населения политикой англичан был издан закон, согласно которому в каждой провинции учреждался департамент народного образования, который открывал начальные школы с обучением на арабском языке, главным образом в городах и пригородных населенных пунктах. Вводилась система субсидирования частных средних школ. Вместе с тем данная политика не приносила результатов, в 1941 грамотных в Йемене было 5,3% от общего количества населения [6, с. 63].

Необходимо отметить, что важное значение в системе образования в Йемене принадлежало миссионерам.

На начальном этапе колониального развития, вплоть до второй половины 20-х гг., в Йемене сохранялись условия для деятельности католических и протестантских миссионеров. В 1919 г. насчитывалось около 300 тыс. йеменцев-христиан, действовало 50 учебных и более 50 медицинских учреждений, контролируемых католиками и протестантами. Однако особыми возможностями пользовались немецкие миссионеры, это объясняется тем, что Германия менее всего препятствовала агрессивным и колониальным замыслам Англии в отношении Йемена.

Самый многочисленный отряд миссионеров составляли немцы, они контролировали более 70 церквей и молельных домов, где в частности ими велась и образовательная работа.

Под видом таких групп создавалась внутренняя опора для распространения влияния Германии в странах Арабского Мира.

В Йемене деятельность христианских миссий с конца 20 – начала 30-х гг. постепенно сворачивается в связи с обострением межимпериалистических противоречий накануне второй мировой войны и усилением полицейского колониального режима. Англия вытесняет из страны практически всех иностранцев, но деятельность христианских общин не прекращается, а поддерживается уже на исключительно национальной основе, не прекращается и образовательная деятельность, которая ведется по программам и учебникам, оставленным немецкими миссионерами.

Социально – политические изменения в 30-х годах XX столетия приводят к изменениям в системе образования.

В 30 – е – 40 - е годы колониальная администрация начала открывать школу европейского типа для подготовки служащих местного управленческого аппарата, доступ в которые был открыт для детей знати. Обучение велось на английском языке, открывались также средние школы и колледжи [9, с. 12].

Таким образом, во время британского правления система образования колониального Йемена ориентировалась на подготовку клерков и мелких чиновников, поскольку колониальная система нуждалась в "неполитических" помощниках, образования которых хватало бы ровно настолько, чтобы они могли выполнять свою второстепенную роль. Бизнесмены, добившиеся успеха в условиях колониальной экономики, где конкуренция была огромна, были людьми, которые достигли всего своими собственными силами, благодаря своей целеустремленности, проницательности и предпринимательскому

виконується в обмін на регулярну платню чи винагороду» (Томпсон Д. Л., Прістлі Д.).

Професія – історичне поняття, яке склалося в ході ускладнення громадської праці, в основі якого лежить функціональний зміст праці, засвоєний суб'єктом. Дуже важливим є питання придатності індивіда до виконання тих чи інших професійних функцій, його професійні компетентності, а не місце і роль професії у цілісній системі соціальних відносин.

Вітчизняні та зарубіжні науковці з-поміж найважливіших ознак, які розкривають економічний, правовий, соціальний, психологічний та інші аспекти, виділяють саме ті, що характеризують поняття «професія», як-от: спільність людей, зайнятих певним видом праці; довгострокове існування комплекс трудових обов'язків; об'єктивну та певним чином регламентовану організацію дій особистості; необхідну для суспільства й обмежену (внаслідок поділу праці) галузь докладання фізичних і духовних сил людини, що дає їй можливість існування та розвитку; систему знань, умінь і навичок, властивих певній людині. У цьому сенсі професія охоплює не тільки ступінь підготовки людини, але й форму її суспільного визнання; логічно пов'язаний набір можливих робіт тощо [2, с. 311].

З поняттям «професія» тісно пов'язане поняття «кар'єра» (від італ. „carriera” – дія, життєвий шлях, поприще; від лат. „carrus” – віз, візок), яке прийшло у наукову сферу з повсякденного життя. Це – історично обумовлене поняття. Як соціальне явище, кар'єра з'явилася з виникненням у процесі виробництва додаткового продукту. Особливо інтенсивно це явище розвивається при зміні соціально-економічних умов зі сприятливих на несприятливі та навпаки.

Кар'єра базується на двох суттєвих домінантах: індивідуальній, яка пов'язана з актуалізацією потреби індивіда у життєдіяльності, створенні благополуччя та безпечних умов існування; соціальної, яка полягає у зростанні ролі людського фактору в соціальних та економічних процесах, у поєднанні кар'єрних інтересів індивіда та суспільства.

Словник С. Ожегова виражає так основну сутність поняття «кар'єри», з яким погоджується більшість вчених: рід занять, діяльності; шлях до успіхів на службовому поприщі, до високого соціального статусу у суспільстві, на ниві діяльності, а також саме досягнення такого становища [4, с. 247]. При цьому науковці вважають, що кар'єра – не завжди влада, багатство чи просування службовими сходами, але це – завжди успіх, зростання: професійне, творче чи економічне у вигляді підвищення заробітної праці [1, с. 3]. Виходячи із наведених у науковій літературі визначень «кар'єри», можна узагальнити основні аспекти, які ними передаються: це – соціальна динаміка розвитку особистості та особливостей її діяльності; вид професійної діяльності на окремих етапах трудового шляху людини; професійне зростання й накопичення майстерності, досвіду професійних занять і активної життєвої позиції впродовж робочого життя людини; види діяльності, які поєднані зі способом життя, і які реалізують життєві цілі; трудовий досвід людини, що стосується не тільки конкретної професії; праця, робота, служба; посада;

Ломов, А. Маркова, Л. Мітіна, М. Нечасв, М. Пряжников, Г. Суходольський, С. Чистякова. В. Шадриков. Особливий інтерес для розвитку різних галузей науки про професії становили роботи зарубіжних вчених А. Маслоу, Дж. Сьюпера, Дж. Холланда.

Видатні вчені, філософи, економісти, соціологи сприймали поняття професії крізь призму розподілу праці та розроблених ними економічних і соціологічних концепцій. Так, К. Маркс на основі обґрунтування принципу економічного детермінізму розглядав розмежування професій як об'єктивний критерій загального та одиничного рівнів розподілу праці.

Г. Спенсер обґрунтував виникнення інституту професій як соціальної системи з характерними спеціалізованими функціями, їх закріпленням за певними групами суспільства.

Е. Дюркгейм розглядав розмаїття професій та видів діяльності у промисловості як прояв суспільної диференціації. Він вважав, що замкненість людей у своїй спеціальності веде до дезінтеграції суспільства, надмірний розподіл праці (наприклад, між підприємцями та найманими робітниками) створює загрозу громадській стабільності. Разом з тим, саме професійні групи, які володіють високоморальною професійною етикою (правознавці, педагоги, священники, лікарі та ін.) можуть сприяти інтеграції суспільства.

М. Вебер досліджував соціально-історичні аспекти розвитку професій. Поняття професії він співвідносив не стільки з економічною стороною суспільства, скільки з поведінкою людини, його життєвим досвідом та системою цінностей. Поняття «покликання» у нього поєднується з поняттям «професії» (німецькою мовою ці поняття передаються одним словом – Beruf).

У наш час термін «професія» як у довідниковій, так і в науковій літературі має багато трактувань. В «Енциклопедії професійного образования» професія визначається як «рід трудової діяльності (заняття) людини, що володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, набутих у результаті спеціальної підготовки, досвіду роботи. Професійна діяльність, зазвичай, є основним джерелом доходу» [7, с. 427].

Радянський вчений С. Струмилін, ідеї якого у соціології та економіці праці тривалий час були взірцем для науковців, під професією розумів «сукупність опанованих шкільних або позашкільних спеціальних трудових навичок, що сполучаються, зазвичай, в одній особі і поєднуються загальною назвою, наприклад, слюсар, столяр, скрипаль» [6, с. 12].

Є. Климов – сучасний російський учений, вважає, що «професія – це необхідна для суспільства, соціально значуща і органічна, внаслідок розподілу праці, сфера реалізації фізичних і духовних сил людини, яка дає їй можливість замість затраченої праці отримувати необхідні засоби її існування та розвитку» [3, с. 107].

Зарубіжні вчені так характеризують поняття професії: «логічно пов'язаний між собою набір можливих видів робіт. Робота – визначений набір дій, виконання яких очікується від людини» (Дж. Гріндберг, Р. Бейрон) [2, с. 311]; рід занять в умовах складного і різноманітного поділу праці, у якому люди спеціалізуються. «Наймана робота чи професійна діяльність – це робота, яка

таланту. Уровень полученного ими систематического образования был невысок. Что касается колониального правительства, то оно ограничилось открытием небольшого количества школ, где учили английскому языку, оставив образование на арабском языке без внимания.

В 1946 году на территории Йемена существовало 13 школ с английским языком обучения, финансируемых правительством, где работали 206 учителей и учились 5 440 школьников. Правительство делало попытки контролировать арабские школы, но такие попытки не имели успеха, поскольку эти школы были финансово независимыми.

В период с 1945 по 1950 год явственно выделились два основных направления и приоритета. Первый - использование образования (в период после 1959 года) для решения ряда острых конфликтов и дилемм, стоявших перед Йеменом в пятидесятые годы. Второй - необходимость быстро увеличить доступ к образованию не только с целью его демократизации, но и с целью использования образования как средства достижения национальной сплоченности и экономической перестройки общества. Британское (колониальное) правительство субсидировало школы с обучением на английском языке, возложив финансирование школ с обучением на арабском языке на плечи арабской общины. Арабская община страны расценивала такую политику как попытку разрушить арабскую культуру и язык. В послевоенные годы безработица была высокой, многие не могли найти работу на полный рабочий день. Экономика Йемена опиралась, в основном, на транзитную торговлю и не могла обеспечить работой тысячи выпускников, появляющихся ежегодно на рынке труда. Среди других проблем можно назвать острейшую нехватку жилья, высокую рождаемость и довольно высокий уровень бедности [8, с. 80].

До 1950 года немного делалось для решения этих проблем, стоявших перед обществом, однако, вместе с тем проблемы образования все же рассматривались в качестве важных направлений колониальной политики. Комиссия по проблемам образования принимала определенные шаги, направленные на решение вопросов преподавания на арабском, она также порекомендовала применение более интегрированного подхода к обучению, посредством равного отношения ко всем потокам учащихся и обеспечения всех школ одинаковым учебным планом, ориентированным на национальные интересы. Однако, продолжительные волнения на социально-политической почве, имевшие место в Йемене в послевоенные годы, недостаток финансирования и очевидная нехватка политической воли и сильных лидеров, которые смогли бы проводить согласованную политику реформ в области образования, не смогли решить проблем образовательной системы [8, с. 81].

В целом, образовательная политика британского колониального правительства в области образования, привела к укреплению чувства национальной принадлежности и связей населения со странами Арабского Мира. При этом выделение различных уровней образования привело к вертикальному расслоению общества, а ограниченность доступа к образованию на английском языке привела к разделению населения по языковому признаку. Даже сейчас люди, получившие образование на

английском языке и на других языках, занимают разные ниши политической и общественной йеменского жизни.

Негативный опыт и несбывшиеся надежды людей, получивших образование на арабском языке, породили враждебное отношение к правительству и антиправительственные выступления в период между первой и второй мировыми войнами. В пятидесятые годы встала задача привлечения людей, получивших образование не на английском языке, к активному участию в жизни общества. Необходимо было поддержать начавшую формироваться национальную идентичность йеменского народа.

При этом единственным принципом, имевшим в пятидесятые годы отношение к образованию, был принцип "равного отношения". Это означало принятие английского и арабского языков в качестве официальных. Комиссия по проблемам образования, созданная в 1956 году с целью изучения образования на арабском языке, выпустила доклад, где были даны обширные рекомендации. Эти рекомендации включали: необходимость слияния школ с преподаванием на английском языке и школ с преподаванием на других языках в единую систему; составить обоснование для проведения политики двуязычия и сформулировать задачи такой политики; привлечь правительство к поддержке школ, где преподавание ведется не на английском языке и к улучшению их работы. С целью создания "йеменской идентичности" было рекомендовано учесть при создании учебников арабские традиции [8, с. 83].

Таким образом, колониальная система образования отражала как все самое худшее из старого - разделительную и политизированную школьную систему, которой не хватало ресурсов, которая была неадекватной и не могла привести к социально-экономическим изменениям - так и новые веяния, такие как акцент, делаемый правительством на равенстве, расширении доступа к образованию, укреплении связей с производством, а также на необходимости четко сформулировать потребности национальной системы образования и ее принципы.

Под влиянием проводимой Гамалем Абдель Насером политики, направленной против британского колониального господства на Ближнем Востоке, в Адене начало зарождалось антибританское движение, пока ещё не проявляющее себя. Вслед за созданием Объединенной Арабской Республики, Насер предложил Йемену примкнуть к союзу арабских государств, что поставило под угрозу существование Аденского протектората. Из-за страха потерять колонию, Британскими властями было принято решение об изменениях в колониальной политике, в том числе и в сфере образования.

В 1964 была создана государственная комиссия, определившая важнейшие задачи в области просвещения. К 1965 году большая часть начальных и неполных средних школ стали государственными; в них обучалось (соответственно) 80,9% и 51,3% учащихся. 31,5% учащихся полных средних школ занимались в государственных учебных заведениях. Учащиеся частных полных средних школ получали государственные субсидии [4, с. 39].

Для организации образования крестьянства предусматривались бесплатное образование на всех ступенях, финансовая помощь в покупке учебников, предоставление общежития, по мере необходимости - стипендии.

Проблемами реалізації технологій професійної кар'єри більш глибоко займалися сучасні російські вчені та дослідники: Е. Зеєр, Є. Климов, Ю. Поваренков, В. Поляков, М. Пряжников, Г. Резапкіна, А. Маркова, С. Чистякова та ін.

Мета статті – схарактеризувати особливості становлення проблеми проектування професійної кар'єри майбутніми фахівцями у сучасній науці та освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з основних сфер сучасного світу є професійна. В історії розвитку людства розподіл праці на професійні види діяльності проявився ще за часів Стародавнього Єгипту, Давньої Греції, Риму та інших розвинених цивілізацій давнього світу.

Слово «професія» бере свої витоки від латинського «profiteri», що у перекладі означає «говорити публічно». У давні часи не існувало реклами у сучасному розумінні, тому виробники, ремісники, купці та представники інших видів трудової діяльності вважали за необхідне оголосити суспільству про свою справу, своє ремесло, заняття, продукти своєї праці з метою встановлення ділових відносин, продажу, обміну товарами тощо. Витоки цього терміну також пов'язують з латинським словом «professio».

У доринкову епоху професії виникають шляхом природного розвитку власних умінь творця, виробника, а не на основі вимушеного, економічно та технологічно нав'язаного розподілу праці, який превалював у цьому процесі пізніше.

Поступово, зі становленням розподілу праці, виділилися кілька різних груп професій: «традиційні» – право, медицина, богослов'я та офіцерство; «вільні» – вчені, філософи, вчителі, історики, літератори, драматурги, поети, оратори, актори, музиканти, танцюристи, живописці, скульптори, архітектори та ін.; «масові», до яких відносили більшість ремісничих та робітничих професій. Починаючи з I ст. н. е. й майже до XX ст. про представників перших двох підгруп діяльності прийнято було говорити, що вони мали «покликання» до того чи іншого заняття. Іноді таке «покликання» вважалося сімейним і передавалося дітям від батьків.

До кінця XIX – початку XX ст. вільний вибір професії був обмежений багатьма чинниками: патріархальним устроєм суспільства, станом класовими традиціями тощо. Промислова революція привела до виникнення ринку праці та нових професій, а широкі маси поставила перед проблемою вибору професії. Виникнення нових засобів праці, що суттєво раціоналізували процес праці сприяли виникненню нової системи організації праці Ф. Тейлора, нової галузі прикладної психології – психотехніки (В. Штерн, І. Мюстерберг, Ф. Пірсон), а з 20-х рр. XX ст. – психології праці, предметом яких став розгляд проблем, пов'язаних з професією.

70-ті рр. минулого сторіччя характеризувалися посиленням демократичного та гуманістичного підходів у професіоналізації індивіда, ядром чого стала взаємодія особистості й професії, що призвело до більш гармонійних змін характеру й змісту професій, виникненню нових професій.

Теоретичні основи сучасного професіознавства заклали радянські вчені та науковці Б. Ананьєв, О. Бодальов, Ю. Забродін, Е. Зеєр, Т. Кудрявцев, Б.

вчителів./М.І.Жалдак. – К.: РННЦ “Дініт”, 2003. – 324 с.

2. Раков С.А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ: Монографія / С.А.Раков. – Х.:Факт, 2005. – 360 с.

3. Сінько Ю.А. Системи Комп'ютерної математики та їх роль у математичній освіті [Електроний ресурс]/Ю.І.Сінько// Інформаційні технології в освіті – 2009.- №3.- Режим доступу: <http://ite.ksu.ks.ua/?q=uk/node/532> - Заголовок за екрану

4. Співаковський О.В. Теоретико-методичні основи навчання вищої математики майбутніх вчителів математики з використанням інформаційних технологій : Дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Херсонський держ. ун-т. — К., 2003. — 534арк. : рис. — Бібліогр.: арк. 362-402.

Подано до редакції 19.02.2011

УДК 378.147.146

СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ У НАУЦІ ТА ОСВІТІ

*Лисенко Світлана Андріївна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і методики професійного навчання*

Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків,

*Шепеленко Світлана Миколаївна, директор
Центру професійно-технічної освіти № 1, м. Харків*

Постановка проблеми. Сьогодні є очевидним, що розвиток країни, її економічного сектору залежить не лише від макро та мезочинників, а й від мікрочинників, одними із яких є правильний вибір та успішна реалізація професійної кар'єри кожної людиною.

До 90-х рр. ХХ ст. поняття «кар'єра» психолого-педагогічною наукою майже не розглядалося, а в практичному аспекті прямо чи побічно мало негативний відтінок і пов'язувалося з явищем «кар'єризму», яке, переважно, засуджувалося суспільством. Стрімкі зміни у соціально-політичній та економічній структурах нашої країни актуалізували серед майбутніх фахівців нові професійні цінності, як-от: якісна професійна освіта, престижна та затребувана спеціальність (кваліфікація), конкурентоспроможність на ринку праці тощо. У зв'язку з цим, перед професійною освітою постає завдання навчити майбутніх випускників вищих навчальних закладів основам проектування власної професійної кар'єри.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній науці відомі досить не чисельні праці, присвячені проектуванню професійної кар'єри. Разом з тим, не слід говорити про абсолютну недослідженість даної проблеми. Окремі аспекти цього питання досліджували Р. Гаджиева, Є. Головаха, Л. Кудринська, Л. Ожигова, В. Орлова (трудова зайнятість студентів, професійні якості і кар'єра випускників ВНЗ), А. Бандура, О. Єськов, І. Лотова, С. Осипов, В. Савельєва, (планування професійної кар'єри й управління нею), проблеми кар'єри жінок, які працюють (Н. Гончарова, А. Чирикова та ін.).

В масштабе страны проводится работа по замене английского языка арабским. Составляются словари, грамматики, издаются учебники и учебная литература. Разрабатывается научная терминология.

В 1967 году Южный Йемен добился независимости. К власти в Южном Йемене пришел Национальный фронт - левая организация революционно-авторитарного типа. Руководители Национального фронта повернули страну на путь социально-политических преобразований по советскому образцу. В 1972 году состоялся V съезд Национального фронта Народной Демократической Республики Йемен (НДРЙ) - как государство стало именоваться, - который создал политическую организацию - Национальный фронт. Съезд заявил о стремлении опираться в своей деятельности на принципы «научного социализма», создать «авангард партии нового типа». Кроме того, Южный Йемен начал преобразования и в области образования, что ознаменовало новый этап в развитии йеменского образования уже на основе новых идей и новой идеологии [1, с. 35].

Выводы. Таким образом, можно констатировать, что более чем столетнее правление Великобритании привело к неоднозначным результатам с точки зрения образования. С одной стороны именно Англия принесла в Йемен европейские традиции образования, с другой стороны дискриминация по национальному признаку, языковые проблемы, колониальная образовательная политика не способствовали повышению уровня образования в Йемене. В этой связи можно констатировать, что, в целом, данный период в истории йеменского образования нельзя оценивать однозначно негативно, поскольку данный период продвинул йеменскую систему образования в сторону европейских ценностей и принципов организации образовательного процесса.

Резюме. В статье рассматривается сложный и неоднозначный этап развития системы образования в Йемене – период колониального господства Великобритании. Делается вывод, что данный период нельзя оценивать однозначно, поскольку на данном этапе в йеменской системе образования произошли как положительные, так и отрицательные изменения. **Ключевые слова:** образование, экспансия, колонизация, национальная культура, угнетение, развитие

Резюме. У статті розглядається складний і неоднозначний етап розвитку системи освіти в Йемені – період колоніального панування Великобританії. Робиться вивід, що даний період не можна оцінювати однозначно, оскільки на даному етапі в йеменській системі освіти відбулися як позитивні, так і негативні зміни. **Ключові слова:** освіта, експансія, колонізація, національна культура, пригноблення, розвиток

Summary. The article deals with a complex and diverse stage in the development of the education system in Yemen - the period of British colonial rule. It is concluded that this period can not be evaluated unambiguously, because both positive and negative changes in the education system have occurred at this stage. **Keywords:** education, expansion, colonization, national culture, oppression, development.

Литература

1. Адель Рада. Йеменская революция, и ее значение. - Каир: Современная библиотека, 1974. - 72 с.
 2. Аднан Терсиси. Йемен и арабская цивилизация. - Бейрут: Ливанское изд-во «Мактаб аль-Хаят», 1970. — 112 с.
 3. Али Ахмед Аль-Кумайн. Система образования в арабских странах и Йемене // Арабская научно-культурная и педагогическая организация: Доклад.-Тунис, 1983. - С. 57-65..*
 4. Али Худ-Баабад. Система образования в Йеменской Арабской Республике: прошлое, настоящее, будущее. - Сана: йзд-во Университета г. Саны, 1988.-109 с..
 5. Аляви Абдулла Тахир. Образование до 26 сентября 1962 года // Аль-Аклиль. — Сана, Министерство туризма и культуры, 1987. - 36 с.
 6. Амир Аль-Кубейси. Развитие педагогики и образования в Йеменской Арабской Республике // Исследовательский журнал. 36-ое издание. –Кувейт, 1983.– 70 с.
 7. Бахрудинов И. Д. История образования и воспитания в странах Арабского Мира. – Казань. Мусульманская просветительская миссия, .2009 .
 8. Ибрагим Аль-Хавти и др. Система образования и педагогики в Йемене // Международная педагогическая конференция. Доклад. - Джаниф, 1989. - С. 74 - 85.
 9. Самсонова А.А., Пелевина Л.Л. Система образования в Йеменской Арабской Республике. - М.: Информ. центр высшей школы, 1974. — 39 с.
- Подано до редакції 12.02.2011

УДК 378.147.091.3 : 7.05 : 76

**ХУДОЖЕСТВЕННО-ПРИКЛАДНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ
ВАРИАТИВНОЙ ФОТОГРАФИКИ В ДИЗАЙН-ОБУЧЕНИИ**

Карпенкова Н.И.

*кандидит педагогических наук,
доцент кафедры ИЗО и дизайна, КГУ, г. Ялта*

Актуальность. История развития и художественные возможности фотографии необычайно востребованы в современном графическом дизайне. Если студентам «промграфикам фотография и фотографика излагаются с прикладным уклоном, который оправдывает практически любые манипуляции с исходным фотографическим изображением» [6], то для студентов дизайн-графиков нужен несколько иной подход.

Постановка проблемы. По мнению специалистов графдизайна фотографику можно рассматривать и как художественно-прикладной инструментарий создания графических работ. и как аналитико-поисковый материал в процессе учебного проектирования; и как неотъемлемую компоненту дизайна рекламы. При этом художественно-прикладные возможности фотографии в учебном процессе будут далеко не исчерпаны, и

учнем.

Мережеві технології відкривають нові можливості для побудови тестів. Так існує проект OpenTEST (Харківській інститут радіоелектроніки. www.opentest.com.ua). Ця програма дозволяє створювати тести та виконувати тестування.

У ХНПУ ім. Г.Сковороди впроваджені генератори тестів на компетентнісних засадах (TG1, TG2). Для цих генераторів підготовлені і активно використовуються на практиці бази тестів із 7-ми шкільних курсів (зокрема алгебри та початкам математичного аналізу)[2].

Результати класифікації представлені у таблиці:

Програми	Компоненти навчального процесу			
	Цільова, стимулююче-мотиваційна	змістовна	Операційно-дієва	Контрольно-регулююча, оцінно-результативна
Занимательная математика	x		x	
Математична кмітливiсть	x		x	
Power Point, OpenOffice Impress...		x		
ППЗ Алгебра 10, 11 клас		x	x	x
БН Алгебра 7-9		x	x	x
TeachPro		x	x	x
TG1, TG2				x
GRAN1		x	x	
Mathematica, Maple, MathCad, Derive		x	x	
UMS		x	x	
OpenTEST 2.0				x

Висновки. Представлена класифікація програмних засобів, що використовуються при навчанні алгебри та початків математичного аналізу, висвітлює слабкі сторони цих програм. Зокрема видно, що не існує програмних засобів направлених на створення мотивації щодо вивчення старшокласниками алгебри та початків аналізу.

Резюме. Рассмотрены информационные технологии, используемые при обучении алгебры и основ математического анализа в школе. Представлена классификация, программных средств по компонентам учебного процесса.

Резюме. Розглянуті інформаційні технології, що використовуються при навчанні алгебри та початків математичного аналізу в школі. Представлена класифікація, програмних засобів по компонентам навчального процесу.

Summary. Informative technologists, in-use at teaching of algebra and calculus at school, are considered. Classification software on components of educational process is presented.

Литература

1. Жалдак М.І. Комп'ютер на уроках математики: Посібник для

Ще одною демонстраційною програмою є «TeachPro. Решебник по математике». Ця програма реалізована у виді інтерактивного розв'язника. Тобто демонструються приклади розв'язання завдань по алгебрі.

Системи комп'ютерної підтримки математичної діяльності (СПМД). Ці програми мають широкі можливості для демонстрації математичних явищ, побудови та аналізу графіків функцій. Графіки, формули, розрахунки створені в цих програмах можуть бути використані при розробці презентацій в других програмах. Але, насамперед, ці програми призначені, для допоміжній засіб при розв'язанні математичних задач. Тому ми розглянемо їх, як програми, що використовуються при операційно-дійовий компоненті навчального процесу.

Операційно-дійова компонента при навчанні математики є найважливішою, якщо в загалі можна порівнювати ці компоненти. Розв'язання задач – головна діяльність за допомогою якій відбувається навчання математики. СПМД це математичні пакети (системи комп'ютерної алгебри) типу *Mathematica, Maple, MathCad, Derive* та ін. Вони спрямовані на отримання відповіді. Але як справедливо визначено О.В.Співаковським : «навчальна практична діяльність має певну специфіку. Зокрема, метою учня є побудова ходу розв'язування математичної задачі, а не лише отримання відповіді. Учитель оцінює лише це. Тому педагогічно орієнтовані математичні системи повинні підтримувати саме процес розв'язування математичної задачі»[4 с.181]. Але ці програми можуть бути також дуже ефективно використана на уроках математики тільки для цього має бути розроблена методика. Особливо доречно використання цих програмних засобів в класах з поглибленим навчанням математики. Цікаво використання цих програм при розв'язанні не шаблонних завдань. У більшості розвинених країн світу комп'ютерні математичні системи, зокрема пакети динамічної геометрії і комп'ютерної алгебри, є визнаними і прийнятими засобами навчання математики [3].

Математичною програмою, що педагогічно є педагогічно орієнтованою для навчання алгебри та початків аналізу є GRAN1 (автори М.І. Жалдак, Ю.В. Горошко; Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова). Для використання цієї програми, як педагогічного засобу є ретельно розроблена методична система[1].

Цікавою є програма UMS (Универсальный математический решатель. ТПО «Северный очаг»). Ця програма при розв'язанні математичних завдань, генерують весь розв'язок. Проводить дослідження функцій і таке інше.

Контрольно-регулюючу, оцінно-результативну компоненти реалізовані за допомогою програм, що тестують. Тестуючі програми набувають в нашій країні у останній час значного поширення завдяки ЗНО, а також простоти розробки тесту і оперативності отримання результатів. Деякі ППЗ мають тестуючі модулі для контролю або самоконтролю. Програма «Алгебра не для отличников» (НИИ экономики авиационной промышленности, автори: Д.Фридман, Н.Местецкая, Т.Мазуренок, М.Васев) виконана в виді тестів, є довідковий матеріал та приклади. Цікаво контрольню-регулююча компонента реалізована у вже згаданій програмі «База електронних наочностей. Алгебра 7-9 клас». Тут є робоче середовище в якому учень виконує вправи. Учитель має можливість по локальній мережі контролювати виконання вправ кожним

ми позиціонуємо фотографіку скорше некою «стилізацією» фотографії под графіку, нежेलі графікою в исполненні фотографа.

Цель данной статьи: аналитический обзор и констатация уже существующих функциональных возможностей фотографии и рассмотрение вариативных профессиональных подходов, художественно-прикладного характера, для внедрения в учебном процессе высшей школы.

Анализ исследований и публикаций. Возможности и роль фотоизображений в различных жанрах графического дизайна. в своё время, рассматривали А.М. Родченко, Ман-Рей, Л.М. Лисицкий, Г.Г. Клуцис, А. Ренгер Патч, Ливиус фон де Бундт и другие пионеры фотографии, графического дизайна и авангардного искусства.

По мнению О. Поддубного «фотографика, в какой-то степени, возвращение в прошлое – условный стиль в фотографии, где основным рабочим элементом снимка являются контрасты, границы между светом и тенью. Главное – форма, а не содержание. Силуэт, а не детали. Простые, графичные фотоизображения привлекают <...> больше внимания, чем снимки, передающие реальность, поэтому фотографические снимки почти сплошь черно-белые. Снимки, в этом стиле, лаконичны, просты для восприятия» [7]. При этом, работы фотохудожницы К. Голицыной выглядят «как рукотворная фотография, в которой <...> ремесленный процесс ретуши достигает статуса художественного метода, благодаря *комплексному вмешательству*, карандаша, кисти и туши» [9].

Ю. Аверкин считает: «фотоизображение -это одно из основных художественно-выразительных средств в работе дизайнера <...> во всех областях графического дизайна фотоизображение *успешно* заменяет собой ручную графику» [1]. Оригинально работают фотохудожники А. Насонов, М. Лыско. Близки дизайну окружающей среды работы бельгийского фотографа и карикатуриста Бенджамина Гейне, в которых он совместил карандашный рисунок с фотографией.

Основная часть. В связи с этим, в учебном процессе необходимы теория и вариативная практика фотографии как полноценное, с художественной точки зрения, средство проектной выразительности. Причем вначале обучение студентов-графиков посвящено изучению аналоговых, уже известных технических и художественных возможностей фотографии. Такой подход позволяет «формировать у них навыки для самостоятельного поиска наибольшей творческой выразительности средствами фотографии. и новые *художественно-прикладные* возможности обработки фотоизображения при помощи графических редакторов»[3].

Задача преподавателя дисциплины «Фотографика» творческое «погружение» студентов в исторические аспекты интеграции фотоискусства с графическим дизайном. Например, с технологиями известного направления фотоискусства "пикториализм"[2].

Пикториализм (англ. *pictorialism*, от англ. *pictorial*— живописный)— течение в европейском и американском фотографическом искусстве конца XIX— начала XX вв., подчеркивавшее в фотографии те черты, которые сближали ее с живописью и графикой эпохи (импрессионизм, живопись

прерафаэлитов, символизм, югендстиль, ар-нуво и др.). Для достижения подобного эффекта фотографы использовали особые техники съемки и печати (мягкорисующие объективы, фильтры, обработка позитива бихроматами, солями серебра и др.) [9].

Наибольшее внимание в учебном процессе следует уделить вопросам теоретико-исторической осведомленности студентов. развития их художественного вкуса, аналитического изучения и понимания лучших образцов изобразительного искусства. фотографии и фотоаграфики.

Современная фотоаграфика носит проектно-прикладной характер и основывается на синтезе фотографии, рисунка и текста. «К фотографии относят любое произведение графического дизайна, будь-то плакат или настенный календарь, упаковка или печатная реклама, листовка или буклет, и ведущую роль в их художественном решении играет изображение, полученное фотографическим путем» [10]

Фотоаграфика имеет свои специфические особенности. Ее использование зависит от того, какие задачи обозначены перед графидизайнером. При этом приемы, графические техники и средства фотоаграфики должны гармонично соотноситься со шрифтовыми и графическими элементами дизайн-композиции.

Особое впечатление производят вариативные работы на границе двух или нескольких фото-граф-техник: техники лабораторной фотоаграфики (контрастирование, эффект Сабатье, изогелия, фотобарельефа, мокрая печать), приемы сложного химического вирирования, технику и искусство фотографического монтажа. Рассмотрим подробнее некоторые из этих фото-граф-техник.

Тонирование, вирирование, окрашивание — процесс придания чёрно-белому фотоотпечатку какого-либо тона. В основном это либо сепия, либо оттенки синего [11].

Изогелия — это вид фотоаграфики, в котором изображение состоит всего из 3-4 тонов, причем переход от одного тона к другому не плавный, а ступенчатый, образующий несколько отдельных тональных участков. По сравнению с исходным снимком в окончательном варианте исчезают некоторые мелкие детали и подробности, изображение становится более лаконичным, по-плакатному броским, приобретает дополнительную выразительность [12].

Контрастирование - процесс изготовления дубликатов непосредственно с оригинальных изображений без промежуточных технологических операций, т.е. когда с негатива получают негатив, а с позитива – позитив. Применяется при размножении фотоформ, изготовлении слайдов-дубликатов и для повышения контраста изображения и резкости штриховых (в том числе микроштриховых – растровых) элементов.

Эффект Сабатье - получение частичного обращения тонов фотоснимка путем равномерной засветки частично проявленного, но не отфиксированного отпечатка.

Фотомонтаж - это изображение, полученное из фотографий и их фрагментов, композиционно увязанное и дополненное текстом и графическими

інформаційних ресурсі доречне використання навчальних фільмів і презентацій по історії математики або великих математиках і тому подібне. Одним із програмних засобів який можна використати для підвищення інтересу к математиці є програма «Занимательная математика» розроблена по книзі Я. І. Перльмана «Занимательная математика», програма "Математична кмітливість", створена на кафедрі математики та інформатики Житомирського державного педагогічного університету ім. Івана Франка або фільми кіностудії «Центрнаучфільм».

Значно більше програмних засобів, що використовуються у змістовній компоненті учбового процесу. Серед цих програм в свою чергу можна виділити; демонстраційні програми та системи комп'ютерної підтримки математичної діяльності. Розглянемо ці програми більш уважно.

Демонстраційні програми. З цієї групи програм можна виділити дві підгрупи : одна це програми для створення і демонстрації презентацій і мультимедійних уроків широкого призначення, тобто когуд бути використанні при викладанні не тільки математики, та друга підгрупа, це, так звані, програми - конструктори уроків.

З програм для створення презентацій є найбільш поширеною є програма Microsoft Power Point, яка входить о пакету MS Office. Остання версія на цей момент Microsoft Office 2010, ціна ліцензії коливається в залежності від комплектації пакету десь в межах від 720 грн. (це Microsoft Office для дому та навчання) до 4100 грн. (це Microsoft Office Професійний). Що до недоліків цієї програми, то можна вказати, що формулі створені в редакторі формул Microsoft Equation 3.0 імпортуються тільки як малюнки, графіки функцій також приходиться розробляти в другий програмі. Але існує багато інших програм які мають не меншій функціональністю і є безкоштовними, наприклад програма OpenOffice Impress з пакету Open Office, ця програма є аналогом програми Microsoft Power Point, дозволяє створювати презентації в тому же форматі і демонструвати презентації створені в програмі Microsoft Power Point. Презентації можна створювати також в програмах Adobe Photoshop і CorelDraw. Ці програми є більш функціональними при створенні графічних зображень, але також є платними і коштують для вчителя математики дуже дорого.

Конструктори уроків, це також демонстраційні програми, але вони вже з орієнтовані не на широке використання, а тільки для певних уроків, наприклад алгебри 10 кл. Такою програмою є ППЗ Алгебра 10 клас, ППЗ Алгебра 11 клас ДП НВП «Укрприборсервіс» (автори: Колесник Г.В., Хмара Т.М). Ці програми дозволяють створити презентацію для демонстрації на уроку алгебри, причому є дуже зручні заготовки: графіки, формули і таке інше, або можна скористуватись вже готовими презентаціями. Програма «База електронних наочностей. Алгебра 7-9 клас» (Херсонський державний університет) представляє набір опорних конспектів відповідно до чинної програми з алгебри. Ці конспекти когуд бути використана вчителем при викладанні нового матеріалу, або учнями вдома при самостійній роботі. Програма також має конструктор уроків який дозволяє вчителю створювати свої демонстраційні матеріали.

використання комплексу якій складається з комп'ютера (або комп'ютерів) з операційною системою, програмного забезпечення, додаткового обладнання (принтер, проектор і таке інше), мережевих технологій (локальна і глобальні мережі, ресурси розміщені на серверах і тому подібне). Нас цікавить, перш за все, використання цих технологій в навчальному процесі, тобто як складову частину однієї або декількох компонент навчального процесу.

В навчальному процесі можна відокремити наступні компоненти: цільовий, стимулююче-мотиваційний, змістовний, операційно-дієвий, контрольньо-регулюючий, оцінно-результативний. Тобто ІКТ можна класифікувати поклавши за засаду компоненти навчального процесу на яких ця технологія використовується.

При такому підході, зрозуміло, що деяка складова ІКТ є загальною часткою для усіх компонент учбового процесу і усіх учбових предметів. Так не може бути і розмови про використання ІКТ без комп'ютера. Таким чином весь технологічний комплекс можна умовно представити в двох рівнях. Нижній рівень це апаратна частина і системне програмне забезпечення, верхній рівень це програмне забезпечення, інформаційні матеріали, дидактичні засоби, які дають змогу використовувати комп'ютер у навчальному процесі.

Верхній рівень
Прикладне ПЗ (Maple, Power Point, UMS ітп)

Нижній рівень
Комп'ютер, інтернет обладнання,
проектор, Microsoft Windows 7 ітп

З усіх програмних засобів, що використовуються при навчанні алгебри та математичного аналізу можна виділити програми загального призначення і програми розраховані для викладання математики так педагогічні програмні засоби (ППЗ). ППЗ, як за правило, зорієнтовані на реалізацію декількох компонент навчального процесу. Тобто в ідеалі така програма повинна реалізувати усі вище означені компоненти.

При класифікації за компонентами навчального процесу ми бачимо, що при навчанні математики ІКТ практично не використовуються в цільовий та стимулююче мотиваційні компонентах. Якщо відносно цільовий компоненти можна заперечити, що тут тільки вчитель може встановити мету навчального процесу і ІКТ якби і використовувались то грали би дуже допоміжну роль, то от при стимулююче мотиваційній компоненті використання ІКТ було б дуже доречним. Такими програмними засобами могли б служити програми моделюючи як явища природи, або явища економіки, але з упором на математичний апарат який використовуються при дослідженні цих явищ. З

елементами. Само поняття «фотомонтаж» було пропонувано художниками-дадаїстами для позначення произведений, створених з різних фотографічних фрагментів. По техніці створення фотомонтаж являється різновидом колажа - своєрідного способу створення картин або графічних произведений, скомпонованих з плоских або об'ємних наклеєних різноманітних матеріалів [11].

Фотографія цим не обмежується. В навчальному процесі вчитель і студент можуть експериментувати, намагаючись знайти незвичайні прийоми художньої виразності.

«Комп'ютерна фотографія, заснована на принципах цифрової запису, зберігання, обробки і компоновки зображень, завершила буквальный переворот в графическом дизайне. Возможность свободного варьирования, трансформирования, совмещения, разделения, видоизменения и стилизации фотоизображений открывают перед специалистом практически неограниченные перспективы»[4].

Актуальний результат студентського проектування виробів поліграфічного дизайну неможливо без зобразительного матеріалу. Використання ілюстративного матеріалу в поліграфії передбачає створення авторських робіт в техніці фотографії во всіх її художньо-прикладних і варіативних можливостях. Практика вищої школи показує, що студенти, активно виконуючі аудиторні і самостійні завдання, рано усвідомлюють проектно-творчий потенціал сучасної фотографії. Результат такого навчання – володіння широким спектром методів фото-графічного проектування з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Розглянуті вище особливості використання фототехнологій в сучасному графічному дизайні позиціонують приховані можливості образного рішення засобами фотографії. Крім цього прикладна фотографія взаємодіє з теоретичними і методологічними аспектами сучасного графічного дизайну.

Висновки. Аналіз фототехнік показав, що художньо-прикладне проектування засобами фотографії - одна з основних динамічно розвиваючихся можливостей поліграфічного дизайну. Поява фотографії в мережі Інтернет завершила масштабний історичний процес, ввів фотографію в ряд інтерактивних засобів графічного дизайну.

Розвиток технологій аналогової фотографії і їх використання найбільшими майстрами графічного дизайну, заклали основи розвитку фотографії в сучасному графічному дизайні.

Вихід проектного дизайн-творчості студентів на новий якісний рівень, з використанням сучасних фототехнологій, дозволяє оптимізувати процес навчального проектування.

Резюме. В статті аналізується проблема професійної фотографії як складової творчого потенціалу в процесі підготовки майбутніх дизайнерів-графіків в сучасній вищій школі. Розглянуто взаємодію і взаємозалежність понять «фотографія», «фотографія», «проектування», «варіативність».

Резюме. У статті репрезентовано аналіз сучасного стану професійної рефлексії в контексті процесу підготовки майбутніх граф-дизайнерів у сучасній вищій школі. Розглянуті взаємодія та взаємозалежність понять «фотографія», «фотографіка», «проектування», «варіативність».

Summary. In article the problem of a professional photodrawing as by a component of creative potential in the course of preparation of the future design schedules at the modern higher school is analyzed. Interaction and interdependence of concepts "photo", "photodrawing", "designing", variability »is considered.

Література

1.Аверкин Ю.А. Методические аспекты развития у студентов навыков анализа художественной фотографии // Среднее профессиональное образование. 2010. № 2. С. 29-30.

Аникст М. Реклама – это визуальная культура.// Реклама, 1984, №1. 11-15.

Ефимов А.В. Суперграфика в городской среде.// Техническая эстетика, 1983, №2. -С.22-23.

Лаврентьев А.Н. Традиции и эксперимент в отечественном дизайне 1920-1930-х годов. – Автореферат дисс. . – М.: 1996. -60с.

3.Каган М.С. Морфология искусства. – Л.: Изд-во «Искусство». Ленинградское отделение, 1971. – 440 с.

4.Кантор К.М. Правда о дизайне. Дизайн в контексте культуры доперестроечного тридцатилетия 1955-1985. История и теория. – М.: Изд-во «АНИР», 1996.-286 с.

Кричевский В.Г. Типографика в терминах и образах. – М: Слово/SLOVO, 2000. – Кн. в двух томах: Том 1 – 144 с ; том 2 – 158 с.

2.Матусевич В.В. Автореферат диссертации: Принципы и методы фотографии в рекламном графическом дизайне 17.00.06 Специальность: Техническая эстетика и дизайн 2005 .

Российский дизайн. Очерки истории отечественного дизайна. Том 2. – М.: Союз дизайнеров России, 2001. – 392 с.

Серов С.И. Стил в графическом- дизайне 60-80-х гг. – М.: 1991.- 116с.

Стор И.Н. Смыслообразование в графическом дизайне. Метаморфоза зрительных образов. Учебное пособие. М.:МГТУ 2003г. 296с.

Черневич Е.В. Язык графического дизайна: Материалы к методике художественного конструирования.//М.: ВНИИТЭ, 1975. – 138 с.

Черневич Е.В. Образный язык дизайн-графики.// Техническая эстетика, 1974, №6.-С. 18-20.

Подано до редакції 12.02.2011

книги, 1998, 248 с.

8. Франчук Т. Й. Феномен „цілісності” в педагогічному процесі, основи формування цілісного освітнього простору. – Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Випуск 101. – Черкаси: вид. відділ ЧНУ, 2007. – С. 51-56.

9. Фуллан Майкл. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ. Перекл. з англ. Вид-во ”Літопис”. – Львів, 2000, 269с.

Подано до редакції 24.02.2011

УДК 372.851

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЩО ВИКОРИСТУЮТЬСЯ ПРИ НАВЧАННІ АЛГЕБРИ ТА ПОЧАТКІВ МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Кузнецов Ілля В'ячеславович, аспірант

РВНЗ «Кримській гуманітарній університет» (м. Ялта)

Постановка проблеми. Використання комп'ютерних технологій може значно інтенсифікувати процес навчання. У даний момент існує багато програмних засобів, які можуть бути використані при навчанні алгебри та математичного аналізу в школі. Це різноманіття потребує дослідження і класифікації з метою, як більш доцільного використання існуючих комп'ютерних технологій при викладанні математики, так і розвідки можливих напрямків подальших розробок в цій галузі.

Аналіз останніх досліджень. Розгляд комплексу питань, пов'язаних із використанням сучасних інформаційних технологій у навчанні (ІТН) середньої і вищої шкіл, започатковано в роботах А.П.Єршова, М.І.Жалдака, О.А.Кузнецова, С.І.Кузнецова, В.М.Монахова, О.В.Павловського, Ю.С.Рамського, В.Г.Розумовського, О.В.Співаковського та інших дослідників. Можливості використання засобів ІТН під час вивчення курсу математики середньої школи окреслювались у роботах Б.Б. Беседіна, Ю.В.Горошка, В.Н.Дровозюк, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, Т.В.Крилової, Н.В.Кульчицької, О.Г.Мордаковича, І.О.Новік, Г.О.Михаліна, Н.В.Морзе, А.В.Пенькова, С.А.Ракова, Ю.С.Рамського, Ю.В.Бикова тощо.

Мета статті. Проаналізувати існуючі комп'ютерні технології, що використовуються або можуть бути використано при навчанні алгебри та початків математичного аналізу в старшій школі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інформаційні технології (ІТ)– це сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів інтегрованих з метою зберігання, опрацювання, передачу інформації. Це технології не обов'язково пов'язані з використанням комп'ютерів, до інформаційних технологій можна віднести і такі традиційні засоби зберігання інформації як книги, або більш сучасні такі як мобільний телефон. Але цьому дослідженні нас передусім цікавлять інформаційні технології пов'язані з використанням комп'ютерів, тобто - інформаційно-комп'ютерні технології. Використання цих технологій з тією або іншою метою означає, як правило,

"управлінець" – це спеціаліст з управління освітніми процесами.

Розуміємо, що ця стратиграфія рівнів дискусійна, але, на нашу думку, вона певним чином впорядковує науковий апарат теорії управління освітою на всіх рівнях. Адже суцільно прагматичне, бюрократичне управління освітою самопрезентується як наукоподібна "самоорганізована критичність" і претендує на завершену форму управлінського буття.

Управління освітою України потребує змін. Однозначно воно має бути державним, за будь – якої автономії навчальних закладів. Воно повинне зв'язати свої механізми з демократичними стандартами управління (і менеджменту) Європейського простору вищої освіти. Для цього, як мінімум, повинен бути стандартизованим понятійний апарат теорії управління.

Summary. Authors analyse the theory of state administration by education and real practice of organization of educational space (global, to declare, regional). Basic terms - democratic bases and scientific approach to the management. Author's interpretation of basic concepts of theory of management is offered. **Keywords:** system of education, management by education, government programs of management by education.

Резюме. Авторы анализируют теорию государственного управления образованием и реальной практикой организации образовательного пространства (глобальный, заявить, региональный). Основные условия – демократические основы и научный подход к управлению. Предлагается авторское толкование основных понятий теории управления. **Ключевые слова:** система образования, управления образованием, государственные программы управления образованием.

Резюме. Авторы анализируют теорию государственного управления образованием и реальною практикою організації освітнього простору (глобальний, заявити, регіональний). Основні умови – демократичні основи і науковий підхід до управління. Пропонується авторське тлумачення основних понять теорії управління. **Ключові слова:** система освіти, управління освітою, державні програми управління освітою.

Література

1. Атамчук Г.В. Теория государственного управления: Курс лекций. – М.: Юрид. лит., 1997. – 400 с.
2. Казанов Х.М. О главных ценностях. – Нальчик, 1991.– Бул.36. – с.7.
3. Луговой В.І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності "Державне управління" / В.І. Луговий. - К.: Вид-во УАДУ, 1997. - 302 с.
4. Наяс Дж., МкЛаughlin М. McLaughlin, Employability Skills Profile: What are Employers Looking For? The Conference Board of Canada, 1992, Ottawa, Canada. P.3
5. Паскаль П. Pascale P. Managing on the Edge, New York, Touchstone. P.174.
6. Стейси Р. Stacey R/ Strategic Management and Organizational Dynamics, 2nd edn, London, Pitman. 1996. P.19–20.
7. Современный либерализм: Д.Ролз, И.Берлин, Р.Дворкин, У.Кимлмка, М.Сэндел, Ч.Тейлор, Д.Уолдрон /Ред. пер. с англ.– М.: Дом интеллектуальной

УДК 378(09)+930.1

ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ УКРАЇНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Кірдан Олена Леонідівна

*кандидат педагогічних наук, доцент
декан економічного факультету*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із актуальними науковими і практичними завданнями. На сучасному етапі трансформаційних перетворень становлення України як демократичної правової держави органічно поєднуються з реформаторськими змінами в системі вищої освіти. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема приведення всіх її ланок на рівень загальноосвітнього та загальноєвропейського виміру.

Нині система вищої освіти зазнає модернізації, успіх якої визначальною мірою залежить від ефективного управління цією галуззю на всіх ієрархічних рівнях. Стратегічні цілі та завдання, пріоритетні напрями й основні шляхи радикального перетворення управління системою вищої освіти визначено законами України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2002), Державною національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993), Національною доктриною розвитку освіти (2002) та іншими нормативними актами, що наголошують на потребі переходу від традиційної до інноваційної, державно-громадської форми управлінської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Важливість об'єктивного осмислення історичного досвіду діяльності вищих навчальних закладів, вироблення наукових засад управління на основі творчого використання спадщини минулого зумовлюють підвищений інтерес науковців до проблеми управління вищими навчальними закладами. Заслугують на увагу наукові дослідження та розвідки сучасних учених, які розглядають управління вищими навчальними закладами у контексті інших проблем історико-педагогічної науки. Так, безпосередньо управлінню вищими навчальними закладами присвячено дослідження Л. Білого («Організаційно-педагогічні основи управління вищим навчальним закладом недержавної форми власності», 2007), С. Майбороди («Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917-1959 рр.)», 2002), О. Демченко («Державне регулювання в системі управління вищими навчальними закладами в умовах модернізації освіти», 2008). Розкриттю історико-педагогічних проблем управління вищими навчальними закладами сприяє цілий спектр сучасних досліджень провідних учених – І. Бега, В. Бондаря, Н. Гупана, С. Гончаренка, І. Зайченка, І. Зязюна, М. Євтуха, Н. Побірченко, Б. Стуларика, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка – вивчення яких дало змогу виокремити групи історіографічних джерел.

Визначення раніше невіршених складових загальної проблеми.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі вищої освіти є модернізація управління, пошук нових, відкритих і демократичних моделей управління вищими навчальними закладами, що зумовлює актуальність дослідження. Вивчення питання управління вищими навчальними закладами України в його історичній ретроспективі дасть змогу виявити проблеми й неузгодження, використати раціональні здобутки минулого, адже період XIX (особливо другої половини) – початку XX століття має багато спільного із сьогоденням, позаяк характеризується вагомими зрушеннями в управлінні вищою освітою, насамперед у контексті переведення її на державно-громадські засади, децентралізації управління, посиленні ролі студентства в управлінні вищими навчальними закладами тощо.

Для розбудови нової національної вищої школи на демократичних засадах, повчальним, в теоретичному та практичному аспекті, може стати досвід управління вищими навчальними закладами України в XIX – на початку XX ст.

Формулювання цілей статті. Основна мета даної статті полягає у здійсненні історіографічного огляду наукових джерел з проблеми управління вищими навчальними закладами України у XIX – на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою систематизації наукових публікацій, що стосуються різних аспектів проблеми управління вищими навчальними закладами України у XIX – на початку XX століття, нами умовно виділено три групи теоретичних напрацювань.

Перша група – праці, написані сучасниками подій, що мали місце в суспільному житті у XIX – на початку XX ст. і стосувалися запровадження нововведень в управлінні освітою, а також праці, які аналізують погляди управлінців, педагогів, дослідників того періоду на становлення системи управління вищими навчальними закладами як невід'ємної складової розвитку вищої освіти (С. Ананьїн, Д.Багалій, М.Владимирський-Буданов, О.Головнін, М.Демков, М.Драгоманов, К.Ушинський, С.Рожественський, Д.Тихомиров та ін.).

Розробці концептуальних засад дослідження даної проблеми, його світоглядних парадигм в значній мірі сприяли праці з історії університетської освіти М.Пирогова, М.Володимирського-Буданова, В.Шульгіна, В.Іконнікова, С.Гогоцького, П.Капніста, С.Никонова, Б.Барвінського, Д.Багалія, Х.Роммеля, М.Сумцова, В.Бузецула, М.Лавровського, М.Халанського, О.Маркевича, М.Ланге та інших дослідників.

Проблеми управління вищою освітою в заявлений період знайшли віддзеркалення в працях тогочасних дослідників М.Драгоманова, П.Каптерева, М.Пирогова, С.Рожественського, К.Ушинського та ін. Названі автори у своїх працях детально висвітлюють соціально-економічні і політичні умови, що існували в Російській імперії і суттєво впливали на розвиток системи вищої освіти та способи управління нею. Так, в працях проаналізовано погляди міністрів освіти, внаслідок діяльності яких відбувалася централізація управління вищою освітою або, навпаки, створювалися сприятливі можливості для створення системи державно-громадського управління; розкрито основні форми залучення громадськості до управлінської діяльності, їх зміст та

менеджменту характерного для сфери приватного бізнесу, на галузь освіти; трактування освітніх закладів як квазіавтономних, самоврядних структур малого бізнесу; роздержавлення освітньої галузі, приватизацію освітніх послуг; людина є передусім споживачем, а не громадянином; децентралізація управління освітньою системою тощо [7].

Ці механізми, на думку П. Паскаля [5], можуть носити як конвергентний так і дивергентний характер, виходячи з того, що проблему в одному випадку потрібно просто прибрати або провести її декомпозицію в іншому випадку.

Перший варіант розвитку подій передбачає владну, вольову управлінську дію, спрямовану на визнання несвоечасності, неактуальності або навіть надуманості проблеми.

Другий шлях, невідмінно, приводить до креативного, інноваційного характеру диверсифікованості (біфуркації як мінімум) проблеми. Це визнання багатоплановості; це новий горизонт для наукового дослідження; це "нормальний" розвиток наукової парадигми управління освітою (за Т. Кунем).

Г. Атаманчук [1], формулюючи сутність державної політики у галузі освіти відзначає умови і засоби які їй сприяють: державно-правові – створення узгодженого з точки зору права та позиції громадянського суспільства освітнього простору України (потрібні гарні та вчасні закони, потрібне громадянське суспільство, як мінімум); соціально-психологічні – включають у себе прагматичне усвідомлення нових життєвих ціннісно-освітніх орієнтирів, відхід від ілюзій, від усього того, що не відповідає реаліям життя і не народжує позитивну розбудовчу енергію людей; діяльнісно-практичні – дії, процедури, вчинки спрямовані на досягнення цілей державної політики в галузі освіти і наочно розкривають її цінність для суспільства. Державне управління освітою здійснюється через механізм реалізації певних технологічних схем управління та державних програм (законів, постанов, реформ тощо). На думку Дж. Наяс [4], є як мінімум чотири умови, що полегшують запровадження державної програми управління освітою:

1. Робота над визначенням спільних, найбільш загальних, інституційних цінностей.

2. Наявність демократичних, громадських організаційних структур: форуми для прийняття рішень чи продуктивного спілкування, створення команд та проектів.

3. Забезпеченість ресурсами: прагнення, час, люди, матеріали.

4. Наявність визнаного лідерства (ідей та людей).

Управлінський континіум освітнього середовища України наповнений поняттями, що обслуговують управлінську діяльність. У нас є достатньо багато інформації про менеджмент, його філософію; ми його запроваджуємо. А чи так? Хто такі менеджери в освіті? Аби розвести ці поняття за рівнями, ми пропонуємо, у відповідності до логіки управлінської науки, таке загальне розуміння управлінських понять:

"менеджер" – це спеціаліст з управління освітніми *системами* (соціальними, галузевими);

"керівник" (рос. "руководитель") – це спеціаліст з управління освітніми *структурами і ресурсами*, в першу чергу – людськими;

пошуків ведуться в межах стереотипів існуючої системи освіти та підходів до управління нею. Критикуючи ці стереотипи та шаблони, їх використовують як інструментарій "пошуків". Наразі маємо законодавчу базу у якій не повною мірою відображена реальна освітянська практика. Прогнози творчих дослідників змодельовати постболонський освітній простір в Україні викликають істерію у чиновників від освіти, які вважають, що ці дослідники прагнуть "зтанцювати на попелищі" Болонського процесу. Певно, що ні. Прогностична місія науки ще з часів Джона Адамса та Урбана Левер'є серйозно заявила про себе. Державне управління освітою повинно бути ціннісним, стратегічним та прогностичним. Дослідник Х. Казанов [2] правомірно вважає, що життя суспільства без обгрунтованої філософії системи цінностей являє собою патологію. Таке суспільство губить орієнтацію на вищі цінності, стає безпорадним у своїй стратегії й тактиці. Наше суспільство наповнене не ментальними протиріччями, дивним вмінням несприймати думку цілих соціальних громад. Одна державна мова, чи дві? Визнавати голодомор в Україні чи ні? Чи можуть бути героями в Україні видатні історичні постаті? Як до цього будуть ставитися наші сусіди?

В. Луговий, Л. Карамушка, С. Майборода, М. Райт [3] визначають такі імпліцитні характеристики стратегічного управління освітою: можливість ідентифікації понять "середовище" і "освіта"; розробка широкого (загальнодержавного, європейського, глобального) погляду на освіту; визначення перспектив розвитку освіти; можливість саморефлексії; створення насиченого і доступного інформаційного поля освітнього простору. На нашу думку ці питання є цариною нової науки - едукології.

Накопичений за роки незалежності України досвід та аналітичний матеріал дозволяє визначити основні, найбільш концептуальні недоліки загальної системи державного управління освітою, а саме: система державного управління не завжди виступає адекватною стосовно об'єкта управління; розвиток системи державного управління загалом відстає від розвитку системи освіти; у системі державного управління відбуваються не системні, а локальні зміни, що ускладнює досягнення результатів у освітній галузі.

Нові завдання освіти, за М. Фулланом [9], визначаються розумінням її ролі та місця за надзвичайної конкуренції в умовах глобалізованого світу. Слід пам'ятати, що найкращі рішення ще розвиваються і розробляються, вони стають ще складнішими та різноманітнішими; процес змін, хоч і добре спланований, буде повний непередбачуваних і неконтрольованих проблем, що зумовлює низку ускладнень, освітня зміна – є нелінійна та нескінченна, і цього не уникнути; дух пошуку та безперервного навчання повинен наповнювати всю справу, інакше все втрачено .

Серед великого розмаїття підходів до управління освітою у європейських країнах набуває поширення позиція неоліберального бачення цієї проблеми. Відповідно до позиції неолібералів (Дж. Міль, М. Квіск, К. Огме), держава не повинна займатися підтримкою соціальних програм, у тому числі й освіти (мрія неоліберала: менше держави — більше ринку). Вони пропонують: обмеження функцій держави в галузі освіти; поширення на галузь освіти ринкових механізмів конкуренції; поширення принципів та механізмів

особливості еволюції; відображено сутність змагань учасників громадсько-педагогічного руху за участь в управлінні освітою.

Зазначимо, що в історіографії досліджуваного періоду наукові засади підготовки кадрів вищої кваліфікації були розвинені відомими педагогами та державними діячами: С. Ананьїним, М. Демковим, М. Лавровським, К. Ушинським.

Питанням становлення системи освіти другої половини ХІХ – початку ХХ ст. присвячено ряд наукових розвідок того часу, зокрема, М. Авдієнка, М. Весселя, В. Ігнатовича, А. Меленевського, С. Постернака.

На початку ХХ століття з'явилася значна кількість історично-довідкових видань про вищі навчальні заклади (Д. Марголін), діяльність Міністерства народної освіти (С. Рождественський) [1].

Питанням організації та функціонування вищих навчальних закладів присвячено фундаментальні монографічні дослідження Д. Багалія «Досвід історії Харківського університету» [2], М. Владимирського-Буданова «Історія університету св. Володимира»[3].

Друга група – праці, написані дослідниками радянського періоду (Ш.Ганелін, Є.Грекулов, С.Днепров, С.Константинов, Є.Мединський, З. Равкін, В.Смирнов, В.Струминський, Ф.Паначин та ін.), які присвячені аналізу особливостей та тенденцій управління освітою і впливу на цей процес громадськості в період 60–90-х рр. ХІХ – першої чверті ХХ ст.

Проблему підготовки педагогічних кадрів детально висвітлено в монографії Ф.Паначина «Педагогическое образование в России: Историко-педагогические очерки».

У науковому доробку радянських дослідників М.Константинова, Є.Мединського, В.Смирнова, В.Струминського висвітлено широке коло питань, пов'язаних із реформуванням системи освіти та управління нею в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., передумови й способи залучення до цієї діяльності представників громадськості. Водночас, слід зазначити, що їх оцінка не позбавлена суб'єктивізму та ґрунтується на класових і партійних позиціях, що було невід'ємною ознакою радянського періоду розвитку педагогічної науки. Такий підхід певною мірою нівелював та однозначно заперечував позитивні зрушення та напрацювання, що мали місце в управлінні вищими навчальними закладами України досліджуваного періоду.

Третя група – наукові дослідження сучасних науковців, які звертаються до різних аспектів розвитку управління освітою. Окремі аспекти аналізу історичного досвіду України в системі вищої освіти в період другої половини ХІХ – початку ХХ ст. висвітлено в працях сучасних науковців Л.Вовк, Н.Дем'яненко, С.Золотухіної, В.Майбороди, С.Нікітчиної, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін. Проте названі автори не ставили собі за мету проаналізувати сутність управління в галузі вищої освіти, окреслити основні ознаки його структури та ієрархії, торкаючись цих питань у зв'язку з вивченням інших освітніх процесів, що відбувалися в Російській імперії.

Актуальний матеріал щодо різних складових теорії та історії управління освітньою сферою містять праці сучасних дослідників: В.Авер'янова, В. Бикова, Б.Гавського, Л.Карамушки, В.Князева, С.Крисюка, І.Кураса,

В.Лугового, А.Лігодського, В.Майбороди, В.Маслова, О.Мироненка, І.Надольного, Н.Нижник, П.Надолішнього, М.Пірен, В.Пікельної (Україна); О.Асмолова, В.Афанасьева, В.Лазарева, Г.Мікаберідзе, М.Нікандрова (Росія); Б.Гурне (Франція); А.Бейлі, М.Вудкока, Б.Сандер, П.Селдина (США); Г.Райта, М.Мескона, М.Альберта, Ф.Хедоурі (Англія); Д.Солтиса (Канада) та інших, дослідження яких містять як концептуальний, так і локальні підходи.

Питання управління освітою перебуває у центрі уваги багатьох дослідників, а саме: В.Андрущенко, Б.Гаєвського, М.Головатого, Г.Єльнікової, В.Кременя, С.Крисюка, В.Лугового, І.Лікарчука, Т.Лукиної та ін. У своїх працях вищепераховані науковці розкривають сучасні тенденції розвитку управління освітою, досліджують процеси децентралізації, роль і місце громадськості в управлінні, аналізують відносини влади і суспільства, надають рекомендації щодо провідних засад створення органів державно-громадського управління освітою на різних рівнях його реалізації.

Нові погляди на управління освітою запропонували у своїх дослідженнях наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Л.Даниленко, Л.Калініна, Є.Павлютенков, В.Пікельна, Л.Ващенко та ін. Названі науковці розглядають управління освітою в контексті соціальних трансформацій як особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для забезпечення і впровадження її в межах заданих параметрів на основі закономірностей дії механізмів самоуправління.

Важливими для нас є дослідження, присвячені проблемам: психологічних аспектів управління (Л.Карамушка, В.Крижко, Р.Немов, А.Петровський, В.Семіченко та ін.); загальнофілософським проблемам освітньої політики (В.Андрущенко, В.Гальперіна, М.Головатий, В.Захарченко, І.Зязюн, В.Кремінь, С.Ніколасенко та ін.); особливостей управління освітніми системами (С.Бутвіщенко, М.Войтович, М.Генсон, Ю.Конаржевський, В.Лазарев, В.Пікельна, М.Поташнік, Т.Шамова та ін.); принципам, методам, моделям, підходам до управління вищими навчальними закладами (В.Гуменник, М.Кондрух, Н.Конопліна, В.Маслов, А.Ніколаєв, В.Нотченко, Є.Яковлев та ін.).

Початок ХХІ ст. ознаменований розвідками науковців та пошуком наукових основ управління, так вченими запропоновано нові наукові галузі в теорії управління (менеджмент інновацій, стратегічний менеджмент, адаптивне управління, менеджмент в освіті, психологія управління, управління інноваційними процесами): Л.Даниленко, Г.Єльнікова, Л.Ващенко, В.Олійник, Є.Павлютенков, Л.Карамушка, Н.Коломінський, В.Луговий, Ф.Хміль, Г.Дмитренко, Е.Хриков та ін.

Серед узагальнюючих праць останнім часом з'явилися дисертаційні дослідження, у яких розглядаються організаційно-правові засади, умови функціонування та діяльності університетів України. В залежності від обраних авторами напрямів наукових досліджень, дисертації написані з різних гуманітарних дисциплін, а саме: Т.Удовиської «Громадські і приватні вищі навчальні заклади в Україні (наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.)» присвячені історії, О.Мартиненко «Організація науково-дослідної роботи викладачів

України вражає як кількісними так і якісними характеристиками. Так, загалом, тут виховуються, навчаються і працюють понад дев'ять мільйонів людей – фактично кожен п'ятий громадянин України. Їх діяльність відбувається в освітньому просторі під яким М.Хайдегер, Б. Гершунський, І. Шендрік розуміють педагогічний феномен зустрічі та взаємодії людини з оточуючими її елементами-носіями культури (освітнім середовищем), у результаті чого відбувається їх осмислення, пізнання та співдія як споживачів послуг систем освіти та професійних педагогів і управлінців. Система освіти України інституційована у таких найбільш загальних вимірах: вона реальна за походженням та статусом, соціальна за субстанціональною ознакою, велика за кількістю елементів, що до неї входять, відкрита за характером взаємодії з зовнішнім середовищем, динамічна за ознакою мінливості, цілеспрямована за наявністю цілей, самоврядована за ознакою управління і складна за засобом детермінації.

Завдання статті полягає у актуалізації ролі державного управління освітою, дослідженні його перспективних механізмів та спробі інституювати ієрархію основних понять з теорії управління. Безперечно, що складна, соціально важлива система освіти потребує державного, професійного, досконалого галузевого управління. Воно визначається державною політикою у галузі освіти, а здійснюється, врешті – решт, людьми. Відомо що управління освітою за правилами капутології Г. Бодрова складається: з м'якої частини – люди, методи, технології тощо; з твердої частини – набір механізмів, апаратів, технічних засобів, включаючи мультимедію; з організаційної частини – сукупності організаційно – економічних та організаційно – правових умов функціонування системи освіти (форми і засоби управління). Визначальним, звичайно, є людський ресурс, включений в освітянську діяльність.

Аналіз наукових досліджень. Чинне законодавство України (Закон України "Про освіту" ст.10., Закон України "Про вищу освіту" розд. 4. ст. 16 – 21) достеменно виразно окреслює управління цією надзвичайно складною системою, яка постійно трансформується в напрямку складної досконалості. Разом з тим, все більше фахівців визнають, що пакет освітніх законів і норм вже не повною мірою відповідає реаліям життя.

Проблемами управління освітою, розробкою його методологічних засад займаються М.І. Михальченко, В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, В.І. Луговий, В.І. Бондар, Я.Я. Боллобаш, В.С. Пікельна, Л.В. Карамушка, С.В. Майборода, К.В.Корсак, Г.В.Єльнікова, О.Т. Лукіна, О. Субетто, М. Фулан, М. Райт, Дж. Найс, М. Квік та інші.

Ми маємо зрозуміти, що зміна освіти – це процес, який відбувається в органічній системі, яка складається з кількох рівнів і переплетена мережею зв'язків між елементами. Для одних керівників державою та освітою, освітня система – це механізм збільшення суспільної продуктивності, для інших – це реальний механізм згуртування нації. Сучасна концепція розвитку освіченої людської цивілізації ґрунтується на визнанні свободи доступу до ресурсів та економічної діяльності, на поширенні соціальних прав і можливостей, політичному самовираженні громадян.

Разом з тим, аналіз джерельної бази засвідчує, що більшість наукових

обучения, направленного на формирование готовности к данному виду педагогической деятельности. **Ключевые слова:** педагогическая поддержка, технология подготовки, формы и методы подготовки.

Summary. In the article the features of the preparation of students are considered to the realization of the pedagogical support of children of preschool age. An author describes the basic forms and methods, sent to forming of components of readiness to this type of pedagogical activity. **Keywords:** pedagogical support, technology of preparation, forms and methods of preparation.

Література

1. Газман О.С. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века [Текст] / О.С. Газман // Новые ценности образования. Вып. 6. — М.: Инноватор, 1996. — С. 10-38.
2. Ліненко А.Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 — «Теорія і методика професійної освіти» / А.Ф. Ліненко — Київ, 1996. — 44 с.
3. Педагогическая поддержка ребенка в образовании / [Н.Н. Михайлова, С.М. Юсфин, Е.А. Александрова и др.]; под ред. В.А. Сластенина, И.А. Колесниковой. — М.: Академия, 2006. — 288 с.
4. Педагогические технологии [Текст] : учеб. пособие для студ. пед. специальностей; под общ. ред. В.С. Кукушкина. — Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2004. — 336 с.
5. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. — М.: Академия, 2002. — 576 с.

Подано до редакції 19.02.2011

УДК: 378.11

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРАГНЕННЯ ДО ЗМІН ЧИ ВИМОГА ЧАСУ?

*Василь Васильович Крижко, професор,
завідувач кафедри педагогіки вищої школи
та управління освітнім закладом
Бердянського державного педагогічного університету*
*Вероніка Іванівна Паскар, старший викладач
кафедри педагогіки вищої школи та управління освітнім закладом
Бердянського державного педагогічного університету*

Постановка проблеми. Система освіти України, за своєю сутністю, має чітко визначений телеологічний характер. Вона формує реалії сьогодення і належить майбутньому. Освіта є соціальною коліскою для кожного члена нашого суспільства. Саме в її структурах і під її визначальним впливом в період отримання формальної освіти відбувається вторинна соціалізація нових поколінь. Людський потенціал, зайнятий в системі лише формальної освіти

вищих навчальних закладів в Україні (XIX ст.)» – педагогіці, Е.Писареві – «Організаційно-правові основи діяльності університетів Російської імперії др. половиною XIX ст. (на матеріалі України)» – політичним і правовим вченням. Достатньо цікавими науковими розвідками є дисертації О.Сторової «Юридична освіта в університетах України XIX – початку XX ст. (етапи та особливості розвитку)», Л. Білан «Становлення та розвиток вищої аграрної освіти в Україні (XIX – поч. XX ст.)».

У дисертації Н.Дем'яненко «Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – I чверть XX ст.)» здійснено аналіз процесу становлення та розвитку загальнопедагогічної підготовки вчителя в цей період, розкрито її зміст, структуру. Окремим аспектом історії освіти та шкільництва, підготовки вчителів в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. присвячено дисертаційне дослідження Т.Стоян «Університетська освіта в Україні у II половині XIX ст.».

Проблеми становлення та розвитку системи педагогічної освіти в Україні у період XIX – початку XX століття стали предметом наукових досліджень Л. Курило («Проблеми вітчизняної університетської педагогічної освіти в XIX – на поч. XX ст.», 2007) та І. Кравченко («Учительські інститути в системі підготовки педагогічних кадрів в Україні (друга половина XIX – поч. XX ст.)», 2008).

Протягом останнього десятиліття з'явилося ряд досліджень, присвячених різним аспектам даної проблеми. У них зроблено спробу об'єктивно та неупереджено розглянути проблеми управління вищими навчальними закладами.

Новий напрям теорії і методики управління освітою презентовано у дослідженнях С.Ніколаєнка (теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України) та О.Галуся (педагогічне управління адаптацією майбутніх учителів у системі ступеневої освіти) та ін.

Питання розвитку університетської освіти та педагогічної думки у зазначений період знайшли певне відображення на сторінках дисертаційних досліджень М.Євтуха, В.Вихрущ, М.Барни, С.Вдович.

Серед сучасних досліджень значну частину становлять наукові розвідки, які безпосередньо стосуються організації управління у вищих навчальних закладах різних форм власності – В.Бабак, Л.Белова, С.Жарої, Г.Журавель, А.Кокаревої, Б.Корольова, О.Лозинського, О.Локшина, О.Сидоренко та ін.

Для нас важливим джерелом є монографічні дослідження сучасних учених. Так, конкретно-історичні та теоретичні аспекти становлення університетської педагогічної освіти України у XIX – на початку XX ст. частково висвітлено у монографіях В.Галкіна, О.Глузмана, Н.Дем'яненко, І.Курляк.

Значний інтерес, з огляду на досліджувану проблему, становлять сучасні праці російських учених дослідників управління вищим навчальним закладом (О.Афанасьєвої, А.Вербицького, П.Златіна, В.Дьоміна, Г.Наумової, Л.Кожитова, О. Ларіонова, О. Карпенко, В. Халіна та ін.).

Досвід організації діяльності окремих педагогічних навчальних закладів України знайшло своє відображення у дисертаційних дослідженнях С.Черняк

«Організаційно-педагогічні засади діяльності Київського імператорського університету св. Володимира (1833-1863)», І. Прудченко Київський Фребелівський педагогічний інститут в системі вищої освіти України (1907-1920рр)», Т. Косінової «Харківський університет наприкінці XIX – на початку XX ст.», Т. Дороніної «Становлення та розвиток Києво-Могилянської академії як вищого навчального закладу європейського рівня», С. Коляденко «Зміст та організація діяльності Кременецького ліцею як осередку освіти на Волині (1805 – 1833)» та ін.

Отже, нами здійснено історіографічний огляд наукових джерел з проблеми управління вищими навчальними закладами України XIX – початку XX століття.

Обґрунтовано поділ наукових публікацій, які стосуються різних аспектів досліджуваної проблеми, на три групи: перша група – праці, написані сучасниками подій, що мали місце в суспільному житті у XIX – на початку XX ст. і стосувалися запровадження нововведень в управлінні освітою, а також праці, які аналізують погляди управлінців, педагогів, дослідників того періоду на становлення системи управління вищими навчальними закладами як невід'ємної складової розвитку вищої освіти (С. Анан'їн, Д. Багалій, М. Владимирський-Буданов, О.Головнїн, М. Демков, М. Драгоманов, К. Ушинський, С.Рожественський, Д.Тихомиров та ін.); друга група – праці, написані дослідниками радянського періоду (Ш.Ганелін, Є.Грекулов, Є.Днепров, С.Константинов, Є.Мединський, В.Смирнов, В.Струминський, Ф.Паначин та ін.), які присвячені аналізу особливостей та тенденцій управління освітою і впливу на цей процес громадськості в період 60–90-х рр. XIX ст. і першої чверті XX ст.; третя група – наукові дослідження сучасних науковців, які звертаються до різних аспектів розвитку управління освітою.

Висновки і пропозиції щодо подальших досліджень у означеному напрямі. Підсумовуючи огляд історіографічних джерел з проблеми організації управління вищими навчальними закладами України XIX – початку XX століття, можна зазначити, що більшість із них лише опосередковано стосуються досліджуваної проблеми у контексті розвитку вищої освіти, мають фрагментарний характер, потребують всебічного аналізу, перевірки і зіставлення фактів, об'єктивного та неупередженого висвітлення. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на дослідження організаційно-педагогічних засад становлення й розвитку системи управління вищими навчальними закладами України.

Резюме. У статті здійснено історіографічний огляд наукових джерел з проблеми управління вищими навчальними закладами України XIX – початку XX століття. Автор обґрунтував поділ наукових публікацій, з досліджуваної проблеми, на три групи: перша – праці, написані сучасниками подій; друга – праці, написані дослідниками радянського періоду; третя – наукові дослідження сучасних науковців, які звертаються до різних аспектів розвитку управління освітою. **Ключові слова:** управління вищими навчальними закладами, теорія управління.

Резюме. В статье осуществлено историографическое обозрение научных трудов по проблеме управления высшими учебными заведениями Украины

педагогічної підтримки стала підготовка студентами портфоліо, яке виконує дидактичну функцію професіоналізації навчальної діяльності (оцінювання студентом успіхів, освітніх труднощів, шляхів їх подолання). Робота над портфоліо формує у майбутніх вихователів здатність до рефлексії, мотивує на отримання максимальних результатів у навчанні, проєктній і науково-дослідній діяльності.

Коротко охарактеризуємо діяльність викладача у процесі підготовки студентів до реалізації педагогічної підтримки. На підготовчому й інформаційному етапах він виступає, передусім, як «транслятор» знань: висвітлює основні теоретичні положення, аналізує разом із студентами проблемні теми й питання. На технологічному етапі викладач пропонує та організовує форми й методи роботи, що допомагають студентів усвідомити себе у ролі вихователя, який надає підтримку. На результативному етапі ступінь свободи студентів збільшується, при цьому діяльність викладача полягає в допомозі студентам. При виникненні проблем у ході здійснення педагогічної підтримки він стає консультантом-помічником. Таким чином, роль викладача поступово міняється: транслятор знань – організатор – консультант.

Відповідно міняється і діяльність студентів. На першому етапі їм необхідно овоїти великий теоретичний блок інформації. У процесі його засвоєння студенти займають досить пасивну позицію: вони обговорюють і дискутують певні питання, які ставить викладач, працюють з текстами, графічними схемами, таблицями, аналізують їх. На наступному етапі активність студентів збільшується (пропорційно зниженню її у викладача). Вони працюють з основними ідеями підтримувальної поведінки, моделюють ситуації педагогічної підтримки й аналізують їх. На результативному етапі студенти самостійно діагностують проблему дитини, вибирають необхідні для її вирішення методи й тактики, надають педагогічну підтримку, проводять контроль і рефлексію.

Висновки. Запропоновані форми й методи дозволяють структурувати знання, уміння й навички студентів, простежити динаміку процесу формування їх готовності до реалізації педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. На основі отриманих результатів можливо стверджувати, що розроблена система дозволяє моделювати систему суб'єкт-суб'єктних відносин, орієнтує майбутнього вихователя на формування професійно значимих особистісних якостей і умінь, а також створює умови для формування мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності.

Резюме. У статті розглянуті основні положення та етапи підготовки студентів до реалізації педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. Особливу увагу автор звертає на опис форм і методів навчання, спрямованого на формування готовності до цього виду педагогічної діяльності. **Ключові слова:** педагогічна підтримка, технологія підготовки, форми і методи підготовки.

Резюме. В статье рассмотрены основные положения и этапы подготовки студентов к реализации педагогической поддержки детей дошкольного возраста. Особое внимание автор обращает на описание форм и методов

семінарів-тренінгів. Майбутнім вихователям пропонувалися для аналізу конкретні, узяті з реальної практики дошкільних закладів ситуації. Такі ситуації викликали особливу зацікавленість студентів, вони аналізували й оцінювали дії вихователів і дітей, вчилися приймати позицію іншої людини. Для обговорення студенти ділилися на групи за схожими областями надання підтримки, і кожен студент по черзі представляв свою ситуацію за певним планом: яку проблему виявлено в дитини; як її було виявлено; які сильні та слабкі сторони (якості особистості, інтереси, психічні особливості та ін.) можна виділити в дитини; яким чином будеться робота з нею (які методи й тактики підтримки використовуються при цьому). Далі слідувало власне обговорення ситуації, де студенти пропонували якомога більше варіантів рішення проблеми, якими можна скористатися на практиці.

При аналізі педагогічних ситуацій ми намагалися створювати такі умови, за яких мотиви діяльності студентів задавалися б не самою ситуацією, а цінностями, які були витягнуті з неї, наповнені гуманістичним змістом і осмислені, тобто аналіз здійснювався з позиції гуманістичного підходу.

Подальше закріплення умінь і навичок студентів в області педагогічної підтримки відбувалося в процесі лабораторних практикумів, які проводилися на базі дошкільних закладів. У їх ході проводилося спостереження та аналіз поведінки дітей у різних видах діяльності; оцінювання їх рівня розвитку; взаємовідносин дітей; виявлялися проблеми, намічались шляхи надання педагогічної підтримки.

Важливим моментом підготовки стала реалізація отриманих студентами знань і умінь у практичній роботі. Педагогічна практика в дитячому садку вибудовувалася в логіці особистісно орієнтованої взаємодії з дітьми й включала усі етапи педагогічної підтримки: діагностичний (вивчення проблеми дитини), пошуковий (пошук причин її виникнення), проєктувальний (планування дій з надання педагогічної підтримки дитині), діяльнісний (вирішення проблеми) і рефлексія (аналіз досягнутого).

Надання студентами реальної педагогічної підтримки дітям в умовах дошкільного закладу дозволило організувати процес навчання на основі певної ситуації, яка актуальна на конкретний момент. Це підвищує мотивацію майбутніх вихователів до навчання, збільшує ефективність засвоєння теоретичних знань й велику вірогідність їх використання у практичній діяльності.

На заключному етапі студенти здійснювали рефлексію власних здібностей, умінь в області педагогічної підтримки. Від питань, спрямованих на оцінювання конкретних дій, студенти «рухалися» до розкриття суб'єктивного сенсу педагогічної підтримки. Тут ключовими питаннями, які детермінують особистісний і професійний ріст студента, стали: «Мої досягнення – в чому вони?», «Що дає дитині педагогічна підтримка»? Студенти відмічали, що в результаті рефлексії їм вдалося позбавитися від стереотипного уявлення про професію, критично поставитися до власного рівня професійної готовності й більш чітко представити ті показники розвитку, які досі не досягнуті.

Своєрідною демонстрацією практичного досвіду у сфері надання

XIX – начала XX века. Автор обосновал разделение научных публикаций, по проблеме, которая исследовалась, на три группы: первая – работы, написанные современниками событий, вторая – работы исследователей советского периода, третья – научные исследования современных ученых, которые обращаются к различным аспектам развития управления образованием. **Ключевые слова:** управление высшими учебными заведениями, теория управления.

Summary. The historical-geographical viewing of scientific sources from the problem of Ukrainian higher educational establishments management of the 19-th-the beginning of the 20-th century is realized in this article. The author is substantiated scientific publications division, which is subdivided into 3 groups: the first- works, which are written by events contemporaries; the second- works, which are written by researches of the soviet period; the third- scientific investigations of contemporary scientists, which are appealing to different aspects of the education management development. **Keywords:** higher educational establishments management; management theory.

Литература

1. Рождественский С.В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения (1801–1902) / С.В. Рождественский. – СПб., 1902. – 785 с.
2. Багалея Д.И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Т.1 (1802-1815 гг.). – Х., 1893-1898.
3. Владимирский-Буданов М.Ф. История императорского университета св. Владимира. – К., 1884.

Подано до редакції 18.02.2011

УДК159.922.8:316.48

ФОРМИРОВАНИЯ КОНСТРУКТИВНЫХ СПОСОБОВ РЕАГИРОВАНИЯ ПОДРОСТКАМИ В КОНФЛИКТНОЙ СИТУАЦИИ

*Кирейчев Андрей Вячеславович, кандидат психологических наук
РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)*

Актуальность исследования. Конфликт как социально-психологический феномен является закономерной и естественной характеристикой социальных отношений. В научной литературе проблеме конфликтов и их разрешения посвящено много исследований, направленных на изучение различных аспектов данного вопроса. В работах зарубежных ученых (Р. Дарендорф, М. Дойч, Г. Зиммель, Л. Козер, К. Левин, Д. Морено, Т. Парсонс, К. Хорни и др.), а также в трудах российских и украинских исследователей (К.А. Абульханова-Славская, А.Я. Анцупов, Н.В. Гришина, А.И. Донцов, Ф.И. Ерина, В.И. Журавлев, Н.И. Леонов, В.С. Мерлин, В.Н. Мясичев, В.В. Новиков, Н.Н. Обозов, Л.А. Петровская, Б.И. Хасан, А.И. Шпилов и др.) разработаны теоретико-методологические подходы к анализу межличностных конфликтов, представлены различные взгляды на природу конфликта, его социальную роль, даны разнообразные определения конфликта, понятийный аппарат его

описания, рассмотрены способы разрешения конфликтных ситуаций. Вместе с тем очевидна противоречивость исследовательских позиций, разрозненность представлений о конфликте, отсутствие единого основания его изучения, которое позволяло бы получить целостную картину проблемы конфликта. Конфликтные отношения пока не получили общепризнанного психологического определения и классификации [8, с. 164]. Это открывает перспективу дальнейших научно-практических разработок в данной области с целью систематизации теоретических положений, осмысления эмпирического материала, поиска эффективных путей разрешения сложных ситуаций.

Необходимость исследования проблемы конфликта определяется также реалиями современного общества, в котором имеется тенденция к усилению напряженности, наблюдается рост конфликтов во всех сферах социального взаимодействия. Мировой финансовый кризис затронул не только важнейшие сферы жизнедеятельности людей: политику, экономику, культуру и др., но и глубоко проник в общественные, межгрупповые и межличностные отношения, обусловил рост напряженности и конфликтности [3, с. 24].

Социальное благополучие общества на различных уровнях его организации влияет на проявление конфликтности во взаимоотношениях всех его членов и, в частности, подростков, осуществляющих поиск способов «взрослого поведения» [7]. Недостаток социальных умений и навыков способствует обращению подростка к моделям поведения, используемым окружающими. Действия и поступки взрослых часто рассматриваются и воспринимаются им как примеры, предлагаемые обществом для подражания [4].

В этой связи актуальна проблема овладения оптимальными способами реагирования в ситуации конфликта, особенно в подростковом возрасте. Являясь переломным моментом в становлении социальной компетентности, данный период сензитивен для формирования моделей поведения в конфликтных и кризисных ситуациях [1, с. 63].

Наряду с социальными факторами и недостатком компетентности в общении, межличностные конфликты подростков обусловлены спецификой возрастного кризиса, личностными особенностями подростков. Многие психологи, отмечая кризисность переходного периода, выделяют различные трудности в межличностном взаимодействии подростков (Г.М. Андреева, С.Л. Беличева, П.П. Блонский, Л.И. Божович, Л.С. Выготский, Т.В. Драгунова, Э.И. Киршбаум, И.С. Кон, К.Н. Поливанова, Х. Ремшмидт, Д.И. Фельдштейн, Д.Б. Эльконин, Э. Эриксон и др.). Несмотря на расхождения в подходах к содержанию подросткового возраста, психологи единодушны в том, что конфликты этого периода и их разрешение или неразрешение оказывают значительное влияние на формирование личности и ее социализацию.

Между тем, практика показывает, что межличностное взаимодействие в ситуациях конфликта вызывает затруднения у подростков, в их отношениях преобладают деструктивные тенденции [5, с. 114]. Зачастую вместо анализа проблемы и поиска оптимальных путей ее решения подросток пытается интенсивным способом повлиять на объект противоречия и производит действия, ведущие к эскалации конфликта. Это связано, прежде всего, с

підтримки в різних педагогічних ситуаціях; розвиток професійно значущих особистісних якостей таких, як рефлексія, емпатія, конгруентність, фасилітація, центрування на особистість дошкільника і т.д. При використанні інтерактивних методів навчання витримувалась певна послідовність: від максимальної допомоги викладача до поступового збільшення власної активності студентів.

У груповій формі навчання максимально результативним методом стала дискусія. Її ефект досягався в тому разі, якщо вона проходила не в режимі суперечки, а у вигляді діалогу. У дискусії використовувалися різноманітні прийоми активізації: життєві ситуації для пояснення й аналізу; висловлювання педагогів і психологів, що викликають неоднозначну думку; провокаційні питання й суперечливі судження. За нашими спостереженнями, найбільший інтерес студентів викликали життєві ситуації, пов'язані з їх особистим досвідом. Усі обговорення проходили в руслі професійної спрямованості, часто виступи студентів розпочиналися із слів: «Я б на місці вихователя...», «Мій особистий досвід показує...».

У ситуаціях діалогічного спілкування принципово мінялися позиції учасників педагогічного процесу: дія викладача на студентів заміщала їх особистісну взаємодію, виникали стосунки співпраці в досягненні спільних цілей. Організація взаємодії активізувала сприйняття нового досвіду, сприяла розвитку моральних стосунків, ціннісних установок на прийняття дошкільника, на емпатійне спілкування, фасилітацію. Оволодіння студентами необхідними знаннями та уміннями в області педагогічної підтримки проходило в контексті майбутньої професійної діяльності.

Семинар-тренінг є інтегрованою навчальною формою, яка спрямована на реалізацію особистісно орієнтованої взаємодії і дозволяє сформувати мотиваційну готовність студентів до надання дітям педагогічної підтримки. У межах семінару-тренінгу було організовано імітаційні ігри з проблематики педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. У процесі ігор студенти відпрацьовували різні варіанти взаємодії з дошкільниками, вчилися визначати проблему дитини, добирати найбільш адекватні методи й тактики підтримки. Одна й та ж ситуація у грі розігрувалася кілька разів, щоб дати можливість студентам побувати у різних ролях і запропонувати свої варіанти вирішення проблеми. Оцінювання проведених ігор давало студентам можливість проаналізувати наслідки дій, які спрямовані на надання педагогічної підтримки, спрогнозувати їх можливий вплив на розвиток дітей. Взагалі, використання імітаційних ігор давало можливість змодельовувати основні умови майбутньої професійної діяльності студентів.

Для активізації колективної творчої діяльності використовувалися елементи мозкового штурму. На картках заздалегідь формулювалися проблеми, з якими студенти стикалися у процесі проходження педагогічної практики. За відведених час група повинна висунути максимальну кількість гіпотез та ідей з вирішення цих проблем. Використання цього методу сприяло формуванню у студентів уміння висувати конструктивні пропозиції у сфері надання педагогічної підтримки й безоцінно сприймати думки інших.

Заняття за методом кейс-стаді застосовувалися як логічне продовження

Системоутворювальними компонентами технології виступають мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний. Технологія підготовки припускає чотири етапи, послідовність яких відображає етапність формування даних компонентів і утворює цілісний процес, який володіє інтеграційними властивостями, взаємодією та взаємозумовленістю.

Підготовчий етап припускає формування мотиваційного компонента готовності: спрямованості студентів на майбутню педагогічну діяльність у цілому та формування потреби в наданні педагогічної підтримки дітям дошкільного віку зокрема.

Інформаційний – націлено на формування когнітивного компонента: накопичення теоретичних знань із питань педагогічної підтримки, ознайомлення з її тактиками та прийомами.

Технологічний етап дозволяє оптимізувати процес формування практичних умінь і навичок, необхідних для надання педагогічної підтримки дітям дошкільного віку (операційний компонент).

Результативний етап спрямовано на осмислення студентами свого досвіду надання педагогічної підтримки дітям дошкільного віку, закріплення й розширення механізмів підтримуючої поведінки в структурі особистості (рефлексивний компонент).

Форми роботи зі студентами та методи підготовки на кожному етапі добиралися з урахуванням мети й передбачуваного результату.

Ознайомлення студентів з теоретичними основами педагогічної підтримки відбувалося у процесі вивчення дисциплін «Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Сучасні педагогічні технології» (з 1 курсу по 5). Між дисциплінами було встановлено ускладнюючі, змістові зв'язки, що сприяло, на наш погляд, формуванню цілісного системного образу педагогічної підтримки як специфічного виду діяльності та усвідомленню використанню студентами знань, набутих у рамках різних дисциплін.

Для встановлення міждисциплінарних зв'язків В. Кукушин рекомендує використовувати особливі лекційні форми: лекції удвох, проблемні лекції з участю кількох фахівців з різних галузей знань, які по-своєму розглядають питання лекції. Це дозволяє створити загальну картину досліджуваного предмета. У ході навчання за допомогою таких форм у студентів розвиваються навички аналізу явищ, пошуку закономірностей, вміння аргументувати своєю точкою зору, висловлювати свою думку щодо тих чи інших фактів, спіраючись на теорії та концепції різних наук [4].

Для включення студентів в активну практичну діяльність ми використовували інтерактивні методи навчання. Найбільш ефективними з точки зору підготовки до реалізації педагогічної підтримки виявилися: дискусії; евристичні бесіди; семінари-тренінги; кейс-стаді (метод творчого вирішення типових проблем і ситуаційного аналізу); ігровий метод (моделювання майбутньої професійної діяльності), лабораторні практикуми.

Інтерактивні методи навчання були спрямовані на отримання студентами необхідних знань про педагогічну підтримку; самоаналіз власних утруднень і помилок у ході її реалізації; відпрацювання успішних методів і тактик

недостатком комунікативної і соціальної компетентності підлітків. Для зниження остроти подібних явищ і профілактики їх виникнення необхідно психологічне супроводження учасників з метою підвищення їх комунікативної і соціально-психологічної компетентності, розширення діапазона стратегій поведінки в конфлікті, формування вміння знаходити оптимальні шляхи його розв'язання [2, с. 93]. Це визначило актуальність нинішнього дослідження і основні напрями його розробки.

Різні аспекти проблеми міжособистісних конфліктів підлітків представлені в роботах Э.М. Александровской, Ю.Е. Алешиной і А.С. Коноводовой, Н.У. Заиченко, Е.Г. Злобиной, В.А. Кан-Калика, М. Кле, Д.В. Колесова і И.Ф. Мягкова, И.Ю. Кулагиной, Х. Ремшмидта, А.В. Толстых і др. Вмєсте з тем очевидним являється протиріччє між необхідністю формування у підлітків здатності конструктивно розв'язувати проблемні ситуації в цілях профілактики їх негативних наслідків і недостатньої розробаності психолого-педагогічних умов і механізмів, забезпечуючих рішення даної задачі.

В розв'язанні цього протиріччя важлива роль належить психологічним підходам і науко-практичним дослідженням, сутність котрих представлена в роботах А.И. Алексеевой, В.М. Афоньковой, М.Ю. Кондратьева, В.Н. Лозовцевой, А.В. Мудрика, М.М. Рыбаковой, А.И. Сорокиной, В.Б. Тарабаевой і др. учених. Сучасні емпіричні дослідження в цій області присвячені як пошуку методів і способів подолання негативних аспектів підліткового конфлікту, так і ефективному використанню специфіки вікового етапу для оптимізації взаємостосунків формуючоїся особистості з оточуючими (Н.Г. Атаянц, М.М. Главатских, Е.А. Данилова, Н.И. Леонов, Т.А. Полозова, А.В. Семенов, Г.Е. Тимонина і др.).

Однак при всіх своїх достоїнствах дані дослідження не дозволяють в повній мірі разрешити назване вище протиріччє. В більшості робіт акцент робиться на том, як разрешити існуючі підліткові конфлікти. В меншій ступені увага уделена профілактиці негативних явищ, викликаних впливом особистісних особливостей підлітків.

Таким образом, проблема впливу особистісних особливостей підлітків на способи реагування в конфлікті, потребує дальніших наукових досліджень і практичних розробок.

Цель исследования – здійснення теоретичного аналізу і емпіричного дослідження проблеми впливу особистісних особливостей підлітків на способи реагування в конфлікті.

Объектом исследования являється конфлікт в міжособистісному общенні.

Предмет исследования – особистісні особливості підлітків впливаючі на способи реагування в конфліктній ситуації.

В ході теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури виявлені і емпіричного дослідження виявлено, що неконструктивні способи реагування в конфліктній ситуації зв'язані з такими особистісними особливостями підлітків як неадекватна самооцінка, недостатній рівень зрілості Я-концепції, недостатній рівень

комунікативних і організаційських схильностей.

Поэтому для формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации мы считаем наиболее оптимальным организацией для подростков группового психологического тренинга направленного на развитие самооценки, зрелой, позитивной Я-концепции, коммуникативных и организаторских склонностей.

Для формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации выбрана групповая форма работы как наиболее действенная и лично затрагивающая подростка. Преимущество групповой формы – это возможность получения обратной связи от значимых людей. Значимая обратная связь оказывает влияние на оценку индивидом своих установок и поведения.

Цель программы – обеспечить социально-психологические условия, способствующие формированию у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации.

Задачи:

- формирование представлений о различных способах реагирования в конфликтной ситуации;
- развитие у подростков умения активного слушания;
- научить участников разнообразным приемам вербального и невербального общения;
- развитие адекватной самооценки;
- развитие самоуважения и самопринятия;
- развитие коммуникативных и организаторских склонностей, толерантности, эмпатийности;
- способствовать развитию волевого контроля эмоциональных реакций подростков.

Программа формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации разрабатывалась на основе анализа форм, методов тренинговой работы таких авторов как, И.В. Дубровина, Г.И. Марасонов, Н.И. Шевандрин.

Игры на занятиях соответствуют их теме, увлекают подростков, позволяют им легче отойти от своих привычных ролевых позиций, начать анализ своих коммуникативных проблем особым образом, через разыгрывание типовых, значимых для них ситуаций с последующим обсуждением.

Занятия, включенные в программу формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации, имеют четкий план, хотя нельзя предугадать заранее настроения, ожидания, поведение отдельных участников и "движение группы" в целом. Проектируя каждое занятие, мы предполагали, что ведущий должен быть всегда готов к тому, что какое-то упражнение может не заинтересовать участников, не увлечь их на путь анализа и обсуждения.

В реальной групповой работе, ведущий обычно применяет гибкую форму поведения, но основанием и отправной точкой является проект занятия. Гибкость ведущего предполагает умение отслеживать цели и планомерно двигаться к этим целям, умение импровизировать по ходу дела, отзываться на

розглядають процес підготовки майбутніх вихователів до реалізації педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. У зв'язку із цим виникла необхідність розроблення педагогічно обґрунтованої та логічно вибудованої технології підготовки студентів до даного виду педагогічної діяльності.

Мета статті полягає у визначенні форм і методів підготовки студентів до реалізації педагогічної підтримки дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Аналіз досліджень, проведених у галузі професійно-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти, свідчить, що найчастіше її метою і результатом науковці визначають готовність до педагогічної діяльності (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Кучерявий, В. Майборода, Т. Поніманська, А. Проскура, М. Собчинська).

На думку А. Ліненко, готовність до професійної діяльності розуміється як цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і волюву мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування [2].

Дотримуючись позиції В. Сластьоніна у визначенні поняття «професійно-педагогічна готовність» [5] та враховуючи специфіку педагогічної підтримки, ми дійшли до висновку, що готовність майбутніх вихователів до її реалізації являє собою цілісне особистісне утворення, що об'єднує мотиваційний, когнітивний, операціональний та рефлексивний компоненти.

Для оцінювання рівня сформованості цих компонентів нами використано такі методи дослідження: спостереження, тестування, метод експертних оцінок, вивчення результатів діяльності студентів, самооцінка, контент-аналіз. Дані, отримані в ході констатувального експерименту, показують, що високий рівень готовності до реалізації педагогічної підтримки має 20,6 % студентів, середній – 37,8 %, низький – 41,6 %.

Для багатьох майбутніх вихователів характерна спрямованість на особистісно орієнтовану взаємодію з дітьми, розуміння значущості надання їм педагогічної підтримки й допомоги, але при цьому вони не володіють повною мірою необхідними уміньми й навичками в області підтримки. Крім того, більшість з них не може адекватно оцінити результати власної педагогічної діяльності. Це викликає труднощі у виборі мети та здійсненні підтримки, у підборі найбільш оптимальних методів і тактик, що відповідають конкретній педагогічній ситуації та проблемі дошкільника.

Зроблені висновки визначили необхідність розроблення педагогічно обґрунтованої та логічно вибудованої технології підготовки майбутніх вихователів до реалізації педагогічної підтримки. В основу технології покладено концептуальні положення: системного, антропологічного підходів, що обґрунтовують необхідність глибокого вивчення індивідуальних властивостей людини; положення ціннісного й гуманістичного підходів; положення про особистість, що саморозвивається; положення особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів в освіті.

Розглянемо методичні аспекти технології підготовки студентів до реалізації педагогічної підтримки дітей дошкільного віку. Особливістю даної технології є те, що в зоні первинної уваги перебуває діяльність самого студента, яка веде до професійно-особистісного росту.

художественных текстов: (старший этап языкового вуза, английский язык) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Т. П. Нифака. – К., 1992. – 192 с.

4. Пасичник Е. А. Формирование мотивов учебной деятельности школьников в процессе изучения литературы : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Пасичник Евгений Андреевич. – К., 1990. – 407 с.

5. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / [Verf. N. Borisko]. – К. : Ленвіт. – 2004. – 256 с. – (німецькою мовою).

Подано до редакції 18.02.2011

УДК 373.2-051.001:364.04-053.4

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Колосова Наталія Миколаївна

асистент кафедри педагогіки і психології

Євпаторійського інституту соціальних наук

РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта)

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реалізація Болонського процесу в Україні, переорієнтація освіти на особистість та її розвиток, відродження гуманістичної традиції вимагає від вищої школи підготовки фахівця, який орієнтований на розуміння й ухвалення внутрішнього світу дитини, готовий до створення сприятливих умов для її особистісного становлення. У цьому контексті досить важливим є звернення до педагогічної підтримки як специфічного виду діяльності, основною метою якої є встановлення необхідного балансу між процесами соціалізації та індивідуалізації, співвідношення інтересів і цілей педагога-професіонала та дитини, на яку спрямована діяльність дорослого.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній науці досить широко обговорюється проблема «педагогічної підтримки» як невід'ємної частини гуманістичної теорії виховання. Її наукові основи розкрито в роботах О.Газмана, Н.Михайлової, С.Юсфіна, які розглядають підтримку як інтегральну характеристику всієї педагогічної діяльності, сутність якої полягає в допомозі дитині в самостійному вирішенні проблем соціалізації та індивідуалізації на основі принципу співробітництва [1; 3]. Педагогічній підтримці дитини у вихованні, навчанні й розвитку присвячено дослідження Т.Анохіної, В.Бедерханової, Н.Крилової, Е.Олександрової. Р.Бернс та О.Бодальов розглядають підтримку дитини через створення доброзичливого психологічного клімату. Питання про необхідність підтримки дитини й захисту її інтересів піднімають вітчизняні учені (Н.Гавриш, О.Кононко, С.Кулачківська, С.Ладивір, Т.Пироженко).

Незважаючи на наявність великої кількості досліджень, присвячених даному феномену, аналіз наукової літератури показав відсутність робіт, що

спонтанно виникаючі запити групи, отважитися на продвигание в заранее не запланированном направлении.

Рассмотрим подробнее содержание программы формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации.

Программа формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации состоит из двух блоков психологических тренингов: 1) тренинг развития адекватной самооценки и Я-концепции (6 занятий); 2) тренинг коммуникативных и организаторских склонностей (6 занятий). Программа формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации предусматривает 12 занятий.

Програма Формирования конструктивных способов реагирования подростками в конфликтной ситуации

№	Цель	форма работы	время
1	2	3	4
Блок 1 «Тренинг развития адекватной самооценки и Я-концепции»			
1	способствовать снятию первичного напряжения в тренинговой группе, создать атмосферу доверия	Упражнение «Взаимные презентации», принятие групповых нормы, методика "Кто Я?"	40-45 мин.
2	расширить представление о себе, способствовать предположению другого, не привычного представления о самом себе	Игра «Выбор траектории», упражнение "Рисунок "Я", «Моя главная идея», рефлексивная диагностика «Недостатки», упражнение «Если бы я тебя любил(а)...»	40-45 мин.
3	сосредоточить внимание на образе «Я», самопонимание, самопринятие	Упражнение "Письмо самому себе", игра "Я - настоящее", «Выявление предпочтений», рефлексивная диагностика "Портрет идеального человека", упражнение «Инвентаризация»	40-45 мин.
4	развитие у подростков элементарных навыков самонаблюдения и самопрограммирования	Беседа на тему: "Самопрограммирование", обучение навыкам релаксации, мыслительные игры, упражнение "Вечерний обзор"	40-45 мин.
5	способствовать решению внутрилличесных конфликтов подростков	Упражнение "Круг субличности", упражнение "Психодрама субличности", разговор со сменой позиции	40-45 мин.
6	развитие Я-концепции посредством рефлексии обратных связей	Игра «Мнения», игра «Мой портрет глазами группы», игра «Молчащее и говорящее зеркало», игра «Рекламный ролик»	40-45 мин.
Блок 2 «Тренинг коммуникативных и организаторских склонностей»			
1	расширять представление о себе как о субъекте межличностного	Упражнение «Моя проблема в общении», упражнение «Какой Я в межличностных отношениях?»	40-45 мин.

	взаимодействия; коррекция внутриличностных проблем подростков связанных с общением; развитие способности к эмпатии, как важной характеристики педагога	упражнение «Стыковка» (делать сразу с закрытыми глазами), игра «Я дарю тебе...», игра «Оглянись, уходя»	
2	коррекция внутриличностных проблем подростков связанных с общением; развитие способности к эмпатии	Упражнение «Я знаю, что тебе приснилось», игра "Я за тебя отвечаю", игра «Карусель». игра "Подарки"	40-45 мин.
3	расширение представлений о себе в общении; выработка уверенности в себе	Игра "Очередь", тренинг уверенности в себе, игра «Отстаивание своих прав», «Открытый обмен мнениями»	40-45 мин.
4	совершенствование коммуникативных навыков	Тренировка техники взаимодействия. Тренинг умения вести разговор. Упражнение "Конкурс ораторов"	40-45 мин.
5	тренировка умения понимать невербальное общение; понимание его значения для эффективной коммуникации	Игра "Покажи фразу – угадай фразу", упражнение «Эмоция», общее представление о языке телодвижений, игра "Три человека у телефона", игра "Статуя", упражнение "Искренняя радость"	40-45 мин.
6	определить уровень конфликтности подростков, учить открыто высказывать свою точку зрения, обосновывать ее	Игра "Кто как поведет?", упражнение "Конфликт нападающего и защищающегося", портрет конфликтного человека, тренинг "Электрический стул", упражнение «Пресс»	40-45 мин.

Программа формирования у подростков конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации апробирована на базе школы № 9, г. Ялта. Экспериментальная группа 12 подростков, контрольная – 13 подростков, в возрасте 13-14 лет.

Для изучения динамики способов реагирования подростков в конфликтной ситуации, в завершении программы проведена методика диагностики предрасположенности личности к конфликтному поведению К.Томаса (адаптация Н.В.Гришиной).

Таким образом, формирующий эксперимент оказал позитивное влияние на формирование у подростков экспериментальной группы конструктивных способов реагирования в конфликтной ситуации, кроме того, проведенная работа способствовала развитию оптимальной (адекватной) самооценки, оптимального уровня зрелости Я-концепции подростков. У подростков экспериментальной группы повысился уровень коммуникативных и организаторских склонностей.

архітектоніка та композиція, які є допоміжними засобами для орієнтації в його змісті. Визначає композицію ХТ його ідейно-художнє завдання. Звичайно композиція має таку схему: зачин (вступ), основна (інформативна) частина і кінцівка (завершення). А отже, одним з головних критеріїв відбору ХТ для навчання читання є наявність в іншомовному ХТ чіткої структури.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Спираючись на вимоги чинної Програми, враховуючи практичні потреби студентів, якісні та кількісні характеристики ХТ, уточнені принципи відбору та вимоги до ХТ для навчання читання на старшому ступені МВНЗ, було визначено наступні *критерії відбору ХТ*: 1) відповідність ХТ вимогам чинної Програми та практичним потребам студентів; 2) висока художньо-естетична цінність ХТ; 3) проблемність, образність та комунікативна спрямованість ХТ; 4) виховна цінність ХТ; 5) доступність ХТ для читача; 6) наявність чіткої структури; 7) придатність до порівняння з іншими художніми творами. Перспективою подальших досліджень є пошук найбільш раціональних шляхів підвищення зацікавленості майбутніх філологів у читанні ХТ.

Резюме. У статті розглянуто і уточнено принципи відбору та вимоги до художніх текстів для навчання читання на старшому ступені мовних вищих навчальних закладів. Досліджено та проаналізовано практичні потреби студентів мовних вищих навчальних закладів в галузі іншомовного читання. Визначено критерії відбору оригінальних художніх текстів для підготовки майбутніх філологів. **Ключові слова:** художній текст, відбір, критерій, принцип, навчання читання.

Резюме. В статье рассмотрены и уточнены принципы отбора и требования к художественным текстам для обучения чтению на старшем этапе языковых высших учебных заведений. Исследованы и проанализированы практические потребности студентов языковых высших учебных заведений в области иноязычного чтения. Определены критерии отбора оригинальных художественных текстов для подготовки будущих филологов. **Ключевые слова:** художественный текст, отбор, критерий, принцип, обучение чтению.

Summary. In this article reviewed and refined the principles of selection and requirements as to the literary texts for study reading at the senior stage of higher language education. Investigated and analyzed the practical needs of students in higher language educational institutions of foreign language reading. The criteria of original literary texts selection in future philologists preparing. **Keywords:** literary text, selection, criteria, principles, study of reading.

Література

1. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів : дис. ... кандидата. пед. наук : 13.00.02 / Вдовіна Тетяна Олександрівна. – Дрогобич, 2000. – 254 с.
2. Смельякова Л. П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза [на материале английского языка] : дис. ... доктора пед наук : 13.00.02 / Лидия Петровна Смельякова. – К., 1992. – 390 с.
3. Нифака Т. П. Обучение эстетико-стилистическому анализу

естетичного та соціокультурного потенціалів ХТ, підвищує інтерес до читання. Під багатством лінгвостилістичних засобів ми розуміємо наявність в драматичному творі специфічних лінгвостилістичних засобів, а також лінгвостилістичних засобів, притаманних іншим жанрам літератури.

Відбір для навчання читання творів класичної літератури має багато переваг, оскільки вони є визнаними творами високого художнього рівня, пройшли випробування часом і до нині викликають інтерес у читачів, не сходять з театральних сцен, залишаються предметом всебічного аналізу. Твори класиків зображують загальнолюдські цінності, формують поняття нормативно-ціннісної сфери, сприяють прищепленню вишуканого естетичного смаку та формуванню імунітету проти явищ масової культури низької якості. Вивчення творів класичної літератури дозволяє використовувати міжпредметні зв'язки, враховуючи досвід студентів у вивченні дисципліни „Зарубіжна література“, а також їхній попередній культурний та літературний досвід.

Читання ХТ має задовольнити потреби студентів як майбутніх посередників між двох культур, сприяти їхньому духовному розвитку, адже „для духовного збагачення слід ефективніше використовувати великі можливості, закладені в творах письменників минулих епох, оскільки твори класиків – велике багатство народу, його духовної культури“ [4, с. 325]. Читання ХТ має забезпечувати виховання у студентів поваги до духовного надбання людства, формування системи життєвих цінностей і пріоритетів, вміння відстоювати свою точку зору, розвиток потреби в читанні, здатність насолоджуватися мистецтвом слова, а отже, сприяти вихованню майбутнього педагога. Тому важливим критерієм відбору є *виховна цінність ХТ*.

Стосовно тематики художніх творів, то, оскільки ХТ для формування компетенцій в читанні має відповідати практичним потребам студентів, відбір ХТ має враховувати зацікавленість студентів тією чи іншою тематикою, проте такий критерій, як цікава тематика не є головним при відборі ХТ. Більш важливе значення для відбору ХТ мають, на нашу думку, такі критерії як *проблемність, образність, комунікативна спрямованість ХТ*, що спонукає студентів до роздумів, дає можливість висловити свою думку стосовно прочитаного, сприяє засвоєнню естетичної та соціокультурної інформації ХТ. У цьому контексті слід зазначити, що сценічне втілення твору (театральна постановка, екранізація) дає змогу читачу порівняти різні способи зображення героїв та подій у літературному творі та у сценічному втіленні, а отже, слід враховувати такий критерій відбору як *придатність ХТ до порівняння з іншими художніми творами та з іншими видами мистецтва*.

Відбір ХТ для навчання читання має враховувати як лінгвостилістичне наповнення ХТ, так і мовну підготовку студентів, що корелює з таким критерієм як *доступність ХТ для читача*. Причинами мовного характеру, що ускладнюють розуміння при читанні, є складність структури речень, довжина речень, складність змісту, складні логічні зв'язки, різноманітні лінгвостилістичні засоби тощо. Розумінню сприяє наявність у тексті „смислових віх“, підзаголовків до окремих частин тексту, а також побудова ХТ – певні правила об'єднання речень і абзаців в єдине ціле, чітке оформлення абзаців, відповідні засоби зв'язності тексту. Організації ХТ слугують його

Динамика способів реагування в конфліктній ситуації у підлітків контрольної та експериментальної груп

способи реагування в конфліктній ситуації	Експериментальна група			Контрольна група		
	Начало	Кінець	G*	Начало	Кінець	G*
Сотрудничество	8,3	33,3	+25	7,7	7,7	0
Компромисс	16,6	16,6	0	7,7	7,7	0
Соревнование	58,5	41,8	-16,7	53,8	61,5	+7,7
Избегание	8,3	8,3	0	15,4	15,4	0
Приспособление	8,3	0	- 8,3	15,4	7,7	- 7,7

Резюме. В статті проведено теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та емпіричне дослідження проблеми впливу особливостей особистості підлітків на способи реагування в конфліктній ситуації. Розглянуті особливості особи і поведінки підлітків. В результаті емпіричного дослідження доведена ефективність розробленої програми формування конструктивних способів реагування в конфліктній ситуації.

Резюме. У статті проведений теоретичний аналіз педагогічної для психологотипу літератури і емпіричне дослідження проблеми впливу особливостей особистості підлітків на способи реагування в конфліктній ситуації. Розглянуті особливості особи і поведінки підлітків. В результаті емпіричного дослідження доведена ефективність розробленої програми формування конструктивних способів реагування в конфліктній ситуації.

Resume. In the article the theoretical analysis of психолого-pedagogical literature and empiric research of problem of influence of personality features of teenagers is conducted on the methods of reacting in a conflict situation. The features of personality and conduct of teenagers are considered. As a result of empiric research efficiency of the developed program of forming of structural methods of reacting is well-proven in a conflict situation.

Література

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: теория, история библиография. – М.: Академия, 2003.– 291 с.
2. Грановская Р.М. Творчество и конфликт в зеркале психологии.– СПб: Речь, 2006.– 271 с.
3. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2000.– 310 с.
4. Журавлев А.Л., А.А. Вахин Социально - психологические аспекты исследования конфликта // Современная конфликтология в контексте культуры мира.– М.: Педагогика, 2001.– С. 357-372.
5. Кон И.С. Подростковая сексуальность на пороге XXI века: социально-педагогический аспект. –Дубна.: ДПТИ, 2001.– 318 с.
6. Крайг Г. Психология развития. СПб.: Питер, 2002.– С. 591–92.
7. Леонов Н.И. Сравнительный анализ стилей поведения в конфликтной ситуации // Психологическая наука: традиции, современное состояние и

перспективы.– М.: Речь, 2004.– С. 37-41.

8. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: Психологическая природа и возрастная динамика.– М.: Академия, 2000.– 429 с.

9. Шаповаленко И.В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология). — М.: Гардарики, 2005. – 349 с.

Подано до редакції 19.02.2011

УДК 159.94

ИССЛЕДОВАНИЕ ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОГО СТРЕССА У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Кирейчева Евгения Владимировна

кандидат психологических наук

и.о. доцента кафедры психологии

РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

Постановка проблемы. Высокая изменчивость и сложность современного мира приводит к тому, что стрессы становятся постоянными «спутниками» человека. Причем средний уровень стресса большинства людей превосходит их психофизиологические возможности, что приводит к снижению эффективности их жизнедеятельности, к ухудшению здоровья и самочувствия. В настоящее время, с одной стороны, накоплено значительное количество многоплановых исследований различных видов стресса – посттравматический, профессиональный стресс и т.п., с другой, – многие авторы отмечают сложность и во многом противоречивость, недостаточность концептуальной и методологической разработки данного психофизиологического феномена. Отдельно выделяется проблематика психоэмоционального стресса у студентов.

Анализ последних исследований и публикаций. На основе обзора исследований в области психологии стресса отмечено, что в последние годы появились работы в которых обсуждается вопрос о негативном влиянии влияния экзаменов на эмоциональное и функциональное состояние студентов (Э.А. Голубева, Дж.Гринберг, В.А. Доскин, Н.Б. Пасынкова, В.В. Плотников, Ю.В. Щербатых, А.Я.Рейковский и др.). Несмотря на то, что стресс обычно рассматривается как негативное явление, часть исследователей говорят о его позитивном влиянии на личностный рост человека (Ф.Б. Березин, Д. Брайт, В.И. Кочубей, Е.В. Новикова, А. Маслоу, Р.Эммонс и др.).

Актуальность переживания стресса в высшем учебном заведении обуславливают многие факторы. Социально-психологические факторы – проблемы, связанные с социальными и межличностными отношениями различного типа, позиционные и эмоциональные конфликты, коммуникативные проблемы, отдельные неблагоприятные психологические проявления студенческой группы. Личностные факторы – возрастные кризисы, гендерные особенности студентов; особенности высшей нервной

соціокультурна інформація, яка виражається як експліцитно, так і імпліцитно. Принцип відбору ХТ за соціокультурним потенціалом передбачає урахування мовного та мовленнєвого оформлення ХТ. На наступному рівні ієрархії відбору знаходиться принцип, який враховує мовні і стилістичні потенції ХТ в їх співвіднесеності з вербально-семантичним рівнем мовної особистості студента — його іншомовним лексиконом, що формується в процесі оволодіння мовою – *лінгвостилістичний принцип* [2]. Згідно з цим принципом, ХТ розглядається з погляду його мовного, мовленнєвого та стилістичного оформлення. Відбір ХТ за лінгвостилістичним принципом передбачає наявність в ХТ широкого спектру лінгвостилістичних засобів, в яких реалізується його естетичний вплив на свідомість адресата, які є джерелом соціокультурної інформації і підґрунтям для формування компетенції в читанні. Тому можна припустити, що *лінгвостилістичний принцип є головним в ієрархії принципів відбору ХТ*. Враховуючи цей принцип, можна здійснювати відбір для навчання читання ХТ різних літературних жанрів, адже кожен жанр характеризується особливим способом зображення, композиційною структурою та набором певних мовних явищ, тобто, своєрідним лінгвостилістичним потенціалом.

Методична доцільність відбору для навчання читання того чи іншого літературного жанру та різних за обсягом ХТ розглядалась в роботах багатьох методистів. На думку деяких з них використання жанру *оповідання* для навчання читання ХТ є найбільш прийнятним, оскільки його ознаки, такі як невеликий обсяг, однопроблемність, обмежена кількість персонажів, відносна простота сюжету, багатство мовностилістичних засобів тощо дають можливість використання цього жанру для вирішення широкого спектру завдань навчання читання. Методисти визначають його як основне мотиваційне, лінгвістичне, екстралінгвістичне підґрунтя для навчання читання студентів МВНЗ [1].

Інші дослідники, навпаки, вважають велику форму ХТ, таку як *роман*, найбільш адекватною для вирішення завдань навчання читання. Особливостями жанру „роман“ є великий обсяг, багатопроблемність, велика кількість персонажів, посилене соціальне звучання, загострений ідейний зміст. Звичайно, у порівнянні з жанром „оповідання“ жанр „роман“ має більш складну організацію. Але розподіл романів на розділи, які, в свою чергу, підрозділяються на частини та інколи супроводжуються авторськими коментарями, сприяє полегшенню сприйняття ХТ читачем як композиційно завершеної структури. У процесі читання роману у читачів виникають асоціації з власним життєвим, культурним та літературним досвідом та запам'ятовуються лексичні одиниці завдяки образності, різноманітності та унікальності мови ХТ великої форми [3].

Розгляд такого жанру художньої літератури як *драма* в аспекті вирішення завдань навчання читання дозволив зробити висновок щодо багатства і різноманітності лінгвостилістичних засобів, завдяки яким „в драматичному творі досягається особливий, недоступний іншим жанрам літератури художній ефект, дається максимально виразна та вкрай насичена картина мовленнєвої поведінки людини в зображуваній ситуації“ [2, с. 8], що сприяє засвоєнню

розуміти й критично інтерпретувати експліцитну та імпліцитну інформацію ХТ [5, с. 130]. Практичні потреби студентів в галузі іншомовного читання полягають в естетичному переживанні, в отриманні інформації, бажанні висловити своє ставлення, а також – досягти високого рівня володіння іноземною мовою. Раціональний відбір ХТ зумовлює реалізацію цих потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій демонструє різні підходи до відбору ХТ на основі критеріїв, визначених у відповідності до поставленої мети навчання (Бессерт О.Б., Бутенко Л.В., Вдовіна Т.О., Китаєва С.О., Козубай В.І., Ніфака Т.П., Селіванова Н.О., Фоломкина С.К. та ін.). Дослідники єдині у розумінні, що успішність процесу формування компетенції в читанні залежить від того, на якому текстовому матеріалі здійснюється навчання. До кола досліджуваних питань належать проблеми відбору текстів для індивідуального читання (Бессерт О.Б., 2005), для ознайомлення із соціокультурною інформацією (Селіванова Н.О., 1991), для навчання естетико-стилістичного аналізу (Ніфака Т.П., 1992), інтерпретації ХТ (Бутенко Л.В., 2007) тощо. Концепцію цілеспрямованого відбору ХТ на основі застосування ієрархії науково обґрунтованих принципів розробила в своїх дослідженнях Л.П. Смелякова [2]. Концепція ґрунтується на мотиваційних, змістовних та мовних потенціалах іншомовних ХТ (естетичний, соціокультурний, вокабулярно-стилістичний, системно-літературний, усно-мовленнєвий). Проте проблема відбору оригінальних ХТ для вирішення завдань навчання читання на старшому ступені МВНЗ розроблена не достатньо.

Мета статті – уточнити критерії і принципи відбору оригінальних художніх текстів з метою практичного вирішення завдань формування компетенції в читанні у студентів старшого ступеню МВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У центрі уваги студентів на старшому етапі навчання у МВНЗ є практичні потреби, які можуть бути задоволені у процесі читання ХТ, адже в умовах відсутності іншомовного середовища ХТ володіє силою естетичного впливу на читача, лексичним і граматичним різноманіттям, є джерелом естетичної і соціокультурної інформації. Задоволення практичних потреб студентів можливо лише через читання іншомовних ХТ з високим лінгвостилістичним потенціалом, який поєднує у собі естетичну, смислову, емоційну та соціокультурну інформацію. Проте відбір ХТ передбачає урахування не тільки інтралінгвістичних, але й екстралінгвістичних ознак ХТ, розуміння психофізіологічних механізмів читання та особливостей сприйняття іншомовних ХТ.

Основними принципами відбору іншомовних ХТ для навчання читання в методичній літературі вважають такі: 1) за ступенем естетичного впливу на читача; 2) за соціокультурним потенціалом; 3) лінгвостилістичний принцип [2, с. 6–68]. Принцип відбору ХТ за естетичним потенціалом передбачає урахування мовного та мовленнєвого оформлення ХТ, оскільки естетичний потенціал передається на всіх рівнях ХТ: фонографічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному. Носіями естетичного потенціалу у плані вираження є елементи естетичного потенціалу ХТ [3, с. 16], які проявляються у мовному, мовленнєвому оформленні та стилі ХТ, тобто у його лінгвостилістичних засобах. *Соціокультурний потенціал* ХТ складає

деятельности, темперамента, наличие «прошлого стрессового опыта», неадекватная самооценка, повышенная личностная тревожность, напряженность, агрессивность, ригидность, мотивационные особенности и др. Факторы, связанные с особенностями учебной, досуговой деятельностью (информационные перегрузки, экзаменационные стрессы у студентов).

Такие авторы как А. Е. Евдокимов, А. А. Обознов, Ю. Э. Писаренко, П.В. Прокин, А. Б. Стрельченко, П. С. Турзин, О. П. Турзин, Д. И. Шпаченко указывали на недостаточность теоретико-экспериментального изучения стресса, на необходимость определения и классификации стрессогенных значений социально-психологических условий.

Психология стресса представлена работами таких авторов как В. Я. Апчелов, Г. Г. Араkelов, В. А. Бодров, А. В. Вальдман, Л. А. Китаев-Смык, А. А. Обознов, Г. Селье, В.В. Суворова, Ю. В. Щербатых.

Проблему психоэмоционального стресса рассматривают Ю. М. Губачев, Б. В. Иевлев, Б.Д. Карвасарский, Р. С. Лазарус, Ю. М. Орлов, К. В. Судаков, В. А. Семиченко.

Причины психоэмоционального стресса в студенческом возрасте, методы гармонизации эмоциональной сферы студентов исследованы А. Д. Андреевой, Т. В. Вохмяниной, А. П. Вороновой, В. А. Гурьевой, А. И. Захаровым, М.В. Ковровой, И.С. Коном, Ю. Б. Можчинской, Т. Д. Молодцовой, Ф. Райсом, А. С. Ткаченко, Д. И. Фельдштейном, О. В. Хухлаевой, Н. И. Чуткиной.

Объект исследования: психоэмоциональный стресс.

Предмет исследования: психоэмоциональный стресс у студентов в условиях процесса обучения в высшей школе.

Цели и задачи исследования: составить методику исследования психоэмоционального стресса у студентов гуманитарного ВУЗа; выявить уровень переживания психоэмоционального стресса у студентов гуманитарного ВУЗа.

Основное содержание статьи.

Термин «стресс» используется в ряде дисциплин для обозначения широкого круга состояний, возникающих в ответ на разнообразные экстремальные воздействия, сложные ситуации.

В психологической литературе не всегда четко разграничиваются понятия стресса, дистресса, напряжения, тревожности, психоэмоционального стресса, что еще больше затрудняет изучение этой сложной проблемы.

В результате теоретического анализа можно обобщить значения в рамках, которых используется термин «стресс». Во-первых, понятие стресс может определяться как любые внешние стимулы или события, которые вызывают у человека напряжение или возбуждение. Во-вторых, стресс может относиться к субъективной реакции и в этом значении он отражает внутреннее психическое состояние напряжения и возбуждения. В-третьих, стресс может быть физической реакцией организма на предъявляемое требование или вредное воздействие.

Такие авторы как А. Е. Евдокимов, А. А. Обознов, Ю. Э. Писаренко, П. В. Прокин, А. Б. Стрельченко, П. С. Турзин, О. П. Турзин, Д. И. Шпаченко указывают на недостаточность теоретико-экспериментального изучения

психоэмоционального стресса, на необходимость в разработке модели его изучения, определения и классификации стрессогенные значения информационные факторов.

Отметим, что психоэмоциональный стресс как особое психическое состояние является своеобразной формой отражения субъектом сложной, экстремальной ситуации, в которой он находится. Специфика психического отражения обуславливается процессами деятельности. В процессе деятельности мотивы «наполняются» эмоционально, сопрягаются с интенсивными эмоциональными переживаниями, которые играют особую роль в возникновении и протекании состояний психической напряженности [1, с. 257].

Стрессоры у студентов связаны с системой значимых отношений и ситуаций в этом возрасте: с семьей, сверстниками, университетом, а также собственным здоровьем.

В рамках нашего исследования психоэмоционального стресса у студентов, мы использовали опросник Т.А. Немчиной, шкалу самооценки уровня личностной тревожности Ч. Спилберга, методику диагностики уровня невротизации Л.И. Вассермана.

Исследование психоэмоционального стресса проводилось на базе РВУЗ «Крымский гуманитарный университет». В исследовании приняли участие 29 студентов, 2 курса (специальности «Социальная педагогика», «Практическая психология»).

В результате анкетирования выявлено, что большинство студентов (54%) полагают, что для 82% студентов предэкзаменационное волнение является фактором, препятствующим успешной сдачи экзамена. Из них для 28% опрошенных эмоциональное возбуждение перед экзаменом является серьезной проблемой: они считают, что такое состояние весьма значительно мешает им сосредоточиться на билете и лучшим образом проявить свои знания. 12% студентов ответили, что экзаменационный стресс является для них стимулирующим, мобилизующим фактором. 6% студентов считают, что предэкзаменационное волнение не оказывает никакого влияния на их оценку на экзамене.

Для студентов, которым экзаменационный стресс мешает готовиться к экзамену и отвечать на нем, актуальной является проблема выбора методов, помогающих справиться с волнением. По результатам анкетирования удалось выяснить, что 20% студентов предпочитают купировать экзаменационное волнение при помощи лекарственных средств; 27% при помощи рациональной терапии (самоуговоров); 9% студентов используют для уменьшения волнения и страха специальные ритуалы, 5% обращаются за помощью к другим людям; 38% не пробуют бороться с волнением, полагая, что оно является неизбежным компонентом экзаменационной сессии.

Полученные результаты по опроснику Т.А. Немчиной, шкале самооценки уровня личностной тревожности Ч. Спилберга, методике диагностики уровня невротизации Л.И. Вассермана, были обработаны следующим образом: высокие показатели тревожности и невротизации по тестам были приняты за 3 балла, что свидетельствует о высоком уровне психоэмоционального стресса,

Резюме. В статье освещаются принципы практико-ориентированного обучения студентов высшего учебного заведения, реализация которых содействует формированию поликультурной компетентности будущих специалистов. Рассмотрены некоторые особенности внедрения системы разноуровневых заданий будущим специалистам в процессе прохождения социально-педагогической практики. **Ключевые слова:** высшее образование, поликультурная компетентность, социально-педагогическая практика.

Резюме. У статті висвітлено принципи практико-орієнтованого навчання студентів вищого навчального закладу, реалізація яких сприяє формуванню полікультурної компетентності майбутніх фахівців. Розглянуто деякі особливості запровадження системи різнорівневих завдань майбутнім фахівцям у процесі проходження соціально-педагогічної практики. **Ключові слова:** вища освіта, полікультурна компетентність, соціально-педагогічна практика.

Література

1. Атанов Г.А. Деятельностный поход в обучении. – Донецк, 2001. – 160 с.
2. Беспалько В.Н. О критериях качества подготовки специалистов Вестник высшей школы. –1988. – №1. – С. 34-38.
3. Воротняк Л.И. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах // Вісник Житомирського державного університету (Педагогічні науки). – 2008. – № 39. – С. 105-109.
4. Гребенюк О.С., Гребенюк Т.Б. Теория обучения. – Москва: «ВЛАДОС – ПРЕСС», 2003. – 384 с.
5. Данилова Л.Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов // Учитель. – 2007. – №3. – С. 12-15.

Подано до редакції 13.02.2011

УДК 378.147

КРИТЕРІЙ І ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ ОРИГІНАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ЧИТАННІ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Кожедуб Лідія Георгіївна
кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри теорії і практики перекладу з німецької мови
Інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Відбір оригінальних художніх текстів (ХТ) є важливою складовою процесу навчання читання студентів у мовних вищих навчальних закладах (МВНЗ). Необхідність цілеспрямованого відбору ХТ викликана вимогами чинної Програми [5] щодо навчання читання студентів на старшому ступені МВНЗ, а також практичними потребами студентів. Згідно з Програмою, студенти старшого ступеня повинні вміти

таких тем: «Дружба народів», «Товаришують діти всій землі», «Толерантність – шлях до миру», «Дозволь іншим бути іншими», «Мі різні – ми рівні». У контексті цих практико-орієнтованих занять видалось за можливе систематизувати такі опорні знання студентів: положення міжнародних та національних актів з прав людини, які мають безпосереднє відношення до проблем расової, етнічної дискримінації та ксенофобії; відповідальність за розпалювання расової або національної ворожнечі.

2. Репродуктивно-творчий рівень – формуються комунікативні вміння (емпатія, комунікативна компетентність, вміння слухати тощо), конструктивні вміння (вирішення проблеми чи практичної ситуації за алгоритмом). На цьому рівні можна провести анкетування, інтерв'ювання, тестування учнів, що мають на меті з'ясувати зміст суджень, а також характер діагностувального матеріалу в контексті ключового питання: «Наскільки Ви толерантна особистість?». Експериментальним шляхом доведена продуктивність комп'ютерних презентацій «Я представляю свою культуру», відеолекторіїв на тематику налагодження міжкультурного діалогу в рамках проведення кінофестивалю документального кіно «Толерантність та права дитини», акції «Пізнаємо етнічне різномайття нашого регіону», тренінгового модулю «Полікультурна компетентність: основи захисту від ксенофобії», факультативного курсу «Уроки толерантності».

3. Творчий рівень – формуються організаторські уміння (соціальна активність, здійснення соціального патронажу, виконання інструкторських обов'язків), де провідним визнано занурення студентів у проектну діяльність («Ми з тобою однієї крові», «Мозаїка толерантності», «Молодь проти ксенофобії», «Тиждень толерантності»).

Отже, процес формування полікультурної компетентності – це свідомо організований і керований процес. Проведене нами локальне дослідження, що мало на меті оптимізацію соціально-педагогічної практики студентів бакалаврату, засвідчило наступне: процес формування у студентів основ полікультурної грамотності – складової полікультурної компетентності – доцільно вибудовувати на певних принципах. Ними виступає така сукупність: профільної диференціації, гуманізації, діалогу культур, регіональності, інтегративності. Реалізація вищезазначених педагогічних принципів у практико-орієнтоване навчання студентів, як засвідчує досвід, сприяє позитивній динаміці процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку ми пов'язуємо з розробкою тренінгових технологій управління соціально-педагогічними проектами, які сприяють формуванню полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Summary. The article deals with the principles of practice-oriented study of students of higher educational institution, realization of which promotes the forming of multicultural competence of future specialists. It touches upon some peculiarities of inculcation of the system of different tasks for future specialists in the process of social-pedagogical practice. **Keywords:** higher education, multicultural competence, social-pedagogical practice.

психоемоціонального стресса, середні показателі по тестах приравнювались к 2 баллам (середній рівень психоемоціонального стресса), а низкіє к 1 баллу (низкий рівень психоемоціонального стресса).

Таблиця 1

Соотношения значений результатов тестов уровням психоемоционального стресса

Метод исследования	Значение результатов	Баллы по уровням психоемоционального стресса
Опросник Т.А. Немчиной	30-50 баллов – слабое НПП	1 балл – низкий уровень психоемоционального стресса
	51-70 баллов – средний уровень НПП	2 балла – средний уровень психоемоционального стресса
	71-90 баллов – высокий уровень НПП	3 балла – высокий уровень психоемоционального стресса
Шкала самооценки уровня личностной тревожности Ч. Спилберга	До 30 баллов – низкий уровень личностной тревожности	1 балл – низкий уровень психоемоционального стресса
	30-45 баллов – средний уровень	2 балла – средний уровень психоемоционального стресса
	Больше 45 высокий	3 балла – высокий уровень психоемоционального стресса
Методика диагностики уровня невротизации Л.И. Вассермана.	До 13 баллов – низкий уровень невротизации	1 балл – низкий уровень психоемоционального стресса
	14 – 25 средний уровень	2 балла – средний уровень психоемоционального стресса
	26 – 40 высокий уровень	3 балла – высокий уровень психоемоционального стресса

Результаты тестов, переведенные в баллы, были суммированы и для каждого испытуемого вычислен средний балл. Уточним, что средний балл до 1,5 соответствует низкому уровню психоемоционального стресса, 1,5 и далее до 2,5 – среднему уровню, 2,5 и до 3 – высокому уровню.

Обобщенные результаты изучения психоемоционального стресса у студентов представлены в виде рис. 1.

Рис. 1. Результаты диагностики уровня психоэмоционального стресса у студентов

Таким образом, высокий уровень психоэмоционального стресса у 20% студентов. Эти студенты в большей степени, чем другие склонны к проявлению нервозности, глубокому переживанию неудач, неуверенности в своих силах, необъективной самооценке. Средний уровень психоэмоционального стресса у 38% респондентов. Данная группа студентов испытывает не столь сильную интенсивность эмоциональных отношений к деятельности, в том числе и к учебной деятельности. У 42% студентов низкий уровень психоэмоционального стресса, для них характерна адекватная самооценка, уверенность в себе, низкий уровень личностной и ситуативной тревожности. Следовательно, для 58% студентов необходимо создание социально-психологических условий снижающих уровень психоэмоционального стресса.

Факторами, уменьшающими стрессогенность среды и ее отрицательное влияние на организм, являются предсказуемость внешних событий, возможность заранее подготовиться к ним, а также возможность контроля над событиями, что существенно снижает силу воздействия неблагоприятных факторов. Значительную роль в преодолении отрицательного влияния неблагоприятных состояний на деятельность человека играют волевые качества. Важную роль в регуляции психических состояний, в том, как человек реагирует на воздействие стрессоров окружающей среды, играют индивидуально-типические особенности нервной системы и личности. Известно, что лица с высокой силой нервной системы характеризуются большей устойчивостью, лучшей переносимостью стрессовых ситуаций по сравнению с индивидами, имеющими слабую силу нервной системы [4].

Влияние самооценки проявляется в том, что студенты с низкой самооценкой проявляют более высокий уровень страха или тревожности в угрожающей ситуации. Они воспринимают себя чаще всего как имеющих неадекватно низкие способности для того, чтобы справиться с ситуацией, поэтому они действуют менее энергично, склонны подчиняться ситуации,

цінність, рівень її сформованості виступає одним із чинників, що впливають на успішність професійної діяльності.

Отже, соціально-педагогічна практика студентів має на меті закріпити отримані спеціальні знання, професійні вміння і навички роботи з будь-якими категоріями людей в умовах закладу соціальної спрямованості і вирішує наступні завдання:

1) актуалізація та практичне застосування теоретичних знань, отримані в ході вивчення дисциплін професійного циклу, а саме знань про культури як соціальний феномен, про тенденції розвитку сучасного полікультурного світу, уявлення про полілог культур як єдиноможливої філософії існування, про специфіку соціальної роботи, про особливості різних культурних груп, їх норм і традицій міжособистісної взаємодії;

2) формування та розвиток професійно-методичних умінь і навичок, а також професійно-особистісних якостей, а саме: емпатії, толерантності, емоційної стійкості, гуманістичної спрямованості особистості, здатності позитивної взаємодії з представниками різних культурних груп;

3) освоєння технологій проектування соціально-педагогічної роботи, технологій просвітницько-профілактичної та корекційно-реабілітаційної спрямованості роботи з різними категоріями населення.

Наш досвід організації методичного супроводу студентів-практикантів засвідчив, що процес формування полікультурної особистості майбутнього соціального педагога при проходженні соціально-педагогічної практики буде більш успішним і ефективним при реалізації наступних умов:

1) належний підбір тематики і структурування змісту навчального матеріалу на основі соціокультурного підходу та принципу професійної спрямованості, оволодіння системою знань про основні тенденції розвитку сучасного полікультурного суспільства;

2) використання інтерактивних форм і методів у процесі розвитку полікультурної компетентності (лекції, дискусії, рольові ігри, презентації, проектні та тренінгові технології);

3) становлення готовності до міжкультурного діалогу, умінь і навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного і групового спілкування в процесі виконання службових обов'язків і до здійснення професійної діяльності у полікультурному середовищі та вміння застосовувати отримані знання для вирішення завдань адекватного вирішення міжкультурних ситуацій.

До того ж видається за можливе стверджувати доцільність запровадження системи різнорівневих завдань студентам-практикантам. Конкретизуємо цей аспект оптимізації організаційно-методичних зусиль, спрямованих на досягнення позитивної динаміки процесу формування у студентів полікультурної компетентності.

1. Репродуктивний рівень індивідуально-творчих завдань практикантам спрямований здебільшого на формування когнітивних вмінь (базові знання, професійні задатки і наміри). Йдеться про завдання оформити шкільні тематичні стінгазети, де віддзеркалені яскраві вислови відомих людей про ввічливість, повагу до людей різних національностей, організувати конкурси соціальних плакатів і есе на тему толерантності, провести дебати та диспути з

М. Каган, В. Сафонова) та сутність концепцій полікультурної взаємодії в контексті зарубіжної педагогічної думки (С. Наушабаєва, А. Рахкошкін), розгортання ідеї соціалізації особистості з метою формування полікультурної грамотності в особистісно орієнтованому ключі (Т. Анохіна, В. Бочарова, М. Галагузова, А. Мудрик, В. Попова).

Формування цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні основних умов та особливостей запровадження системи різнорівневих завдань майбутнім фахівцям у процесі проходження соціально-педагогічної практики, підходів до активізації практико-орієнтованого навчання майбутніх фахівців у процесі формування у студентів основ полікультурної грамотності, аналізі системи різнорівневих завдань студентам-практикантам, спрямованих на досягнення позитивної динаміки процесу формування полікультурної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Полікультурна компетентність, зокрема майбутніх соціальних педагогів, є невід'ємною складовою частиною їх загальної та педагогічної культури, важливою особистісно-професійною характеристикою. Полікультурність є одним з основних стандартів сучасної освіти, що базується на основних цінностях демократичної правової держави. Науковці (Л. Воротнюк, Л. Гончаренко, Л. Данилова, В. Кузьменко, М. Сімоненко) визначають полікультурну компетентність як здатність особистості жити й діяти в багатокультурному суспільстві, інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв'язку з рідною культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, уміннях і навичках позитивної міжетнічної й міжкультурної взаємодії, що в результаті сприяє безконфліктній ідентифікації особистості в багатокультурному суспільстві та її інтеграції в полікультурний світовий простір [3, с. 106]. Полікультурна компетентність характеризується як професійно значуща інтегративна якість особистості, що включає мотиви пізнання, прийняття загального і специфічного у кожній з культур як цінності. Полікультурна компетентність включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, інтересів, цінностей, досвіду, поведінки, необхідних для повсякденного життя у сучасному полікультурному суспільстві. В структурі полікультурної компетентності особистості виділяються наступні компоненти: 1) мотиваційно-ціннісний компонент, який включає мотиви, ціннісні установки студента, що передбачає ставлення до майбутньої професійної діяльності як до цінності та потреби студента у формуванні й самовихованні своєї полікультурної компетентності; 2) когнітивний компонент, який характеризує сукупність знань про культуру, сутність і способи самовиховання полікультурної компетентності; здатність до систематизації знань; 3) діяльний компонент, який передбачає наявність умінь вступати в інтеркультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, передавати інструментарій самопізнання й саморозвитку іншому, рефлексувати власну діяльність і поведінку; 4) емоційний – обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісні значимі цінності, здатність сприймати внутрішній мир іншого й ототожнювати себе з ним [5, с. 10]. Полікультурна компетентність являє собою інтелектуальну й педагогічну

пмагаються избегать трудностей, так как убеждены, что не в силах с ними справиться.

Важным направлением психологической помощи по преодолению психоэмоционального стресса является обучение студентов определенным приемам и выработка навыков поведения в стрессовых ситуациях, повышение уверенности в себе и самопринятие.

В настоящее время существует достаточно много методов коррекции психоэмоционального стресса, и задача состоит в том, чтобы выбрать те из них, которые отвечали бы индивидуальным особенностям конкретной личности. Несмотря на это существуют общие правила профилактики и коррекции стрессовых состояний, которые могут быть рекомендованы студентам: изменение отношения к ситуации, активный образ жизни, режим дня, правильное питание, оптимистический настрой.

Обсуждая проблему коррекции психоэмоционального стресса, необходимо не упускать из вида одно важное обстоятельство: задача стоит не обязательно в уменьшении, а именно в оптимизации уровня экзаменационного стресса. Г. Селье, основатель учения о неспецифическом адаптивном синдроме выделял две его формы: стресс полезный (эустресс) и вредоносный (дистресс) [3]. Хотя в рамках традиционного учебного процесса подготовка и сдача экзаменов сопровождается негативными эмоциями, такое положение вещей не является единственно возможным. При правильно организованном педагогическом процессе учеба может приносить радость, а экзамены служить средством самоутверждения и повышением личностной самооценки.

Выводы. Таким образом, определено, что психоэмоциональный стресс как особое психическое состояние является своеобразной формой отражения субъектом сложной, экстремальной ситуации, в которой он находится. Студенческий возраст характеризуется большой дифференцированностью эмоциональных реакций и способов выражения эмоциональных состояний, а так же повышением самоконтроля и саморегуляции. Стрессоры у студентов связаны с системой значимых отношений и ситуаций в этом возрасте: с семьей, сверстниками, университетом, а также собственным здоровьем.

Составлена методика исследования психоэмоционального стресса у студентов. Проведено исследование психоэмоционального стресса на базе РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г.Ялта). В исследовании приняли участие 29 студентов, 2 курса. Выявлено, что для 82% студентов предэкзаменационное волнение является фактором, препятствующим успешной сдаче экзамена; для 12% - наоборот, фактором, способствующим хорошему ответу, и для 6% оно не играет особой роли.

Выявлено, что высокий уровень психоэмоционального стресса у 20% студентов. Средний уровень психоэмоционального стресса у 38% респондентов. Следовательно, для 58% студентов необходимо создание социально-психологических условий снижающих уровень психоэмоционального стресса.

Перспективы. Актуальным направлением исследования считаем, разработку методов своевременного прогноза возможных отклонений в нормальном функциональном состоянии у отдельных студентов на экзамене.

Прогнозирование стрессовых реакций имеет большое практическое значение для оптимизации учебного процесса в ВУЗе, так как оно позволяет заранее выявлять студентов, у которых возможно нарушение функционального состояния во время экзаменов, и проводить с ними соответствующую работу в плане психопрофилактики экзаменационного стресса.

Резюме. У статті розглянуті методика та результати дослідження психоемоційного стресу у студентів в умовах процесу навчання у вищій школі. Розкриті найбільш загальні методи профілактики та корекції психоемоційного стресу у студентів. **Ключові слова:** стрес, психоемоційний стрес, екзаменаційний стрес, дистрес, стресори, позитивне мислення.

Резюме. В статье рассмотрены методика и результаты исследования психоэмоционального стресса у студентов в условиях процесса обучения в высшей школе. Раскрыты наиболее общие методы профилактики и коррекции психоэмоционального стресса у студентов. **Ключевые слова:** стресс, психоэмоциональный стресс, экзаменационный стресс, дистресс, стрессоры, позитивное мышление.

Summary. In the article a method and results of research of stress is considered for students in the conditions of process of teaching at higher school. The most general methods of prophylaxis and correction of stress are exposed for students. **Keywords:** stress, examination stress, positive thought.

Литература

1. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление.- М.: ПЕР СЭ. - 2006. - с. 528.
2. Исаев Д.Н. Психосоматическая медицина / Д.Н. Исаев – СПб.: Медицина, 2004. – 499 с.
3. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье – М.: Прогресс, 1999. – 124 с.
4. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции. – СПб.: Питер, 2006.- с. 256
5. Щербатых Ю.В. Экзамен и здоровье // Высшее образование в России. - 2000. - №3. - С.53-56.

Подано до редакції 15.02.2011

УДК 378.016

ПРО ОДИН ІЗ ПІДХОДІВ ДО АКТИВІЗАЦІЇ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Кирилова Катерина Василівна

аспірантка Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми. Сучасні тенденції модернізації освітянського простору пов'язані з пошуком нових шляхів та удосконаленням традиційних стратегій професійної підготовки соціальних педагогів в умовах полікультурного середовища. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування полікультурної компетентності у майбутніх соціальних педагогів, які здатні вести діалог, шукати і знаходити шляхи

врегулювання соціокультурних конфліктів, проявляти терпимість, розуміти людину іншої культури, сприймати її такою, якою вона є. Такі характеристики професійної компетентності, до яких можна віднести базові фахові знання, емпатію, комунікабельність, соціальний інтелект, виступають складовими особистісно-професійної готовності фахівця до продуктивної діяльності соціально-педагогічної сфери. Означені особистісно-професійні якості складають базове ядро полікультурної компетентності і формуються безпосередньо у процесі первинного набуття студентом соціально-професійного досвіду, вмінь і навичок, які формуються під час практико-орієнтованого навчання фахівців у вищому навчальному закладі. До того ж принципової ваги набуває педагогічно виражена спрямованість університетської освіти, що потребує вдосконалення передбаченої навчальним планом програми різновиду практики студентів, розробки її методичного супроводу. Адже практика займає одне з центральних місць у системі професійного розвитку фахівців з соціальної педагогіки, сприяючи їх саморозвитку і самореалізації.

Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження. Науковці єдині у визнанні значних можливостей соціально-педагогічної практики студентів, з одного боку, у передачі знань, створенні «головного» навчального середовища майбутнього фахівця, а з іншого – формуванні вмінь застосовувати набуті у процесі теоретичного навчання професійно вагомих знань (О. Абдуліна, Н. Загряжкіна, В. Сімонов, В. Чепіков). До того ж доведено, що знання і навички їх застосування, вдосконалюючись у процесі практики студентів, «не суперечать один одному, а реалізуються у єдності» [1, с. 9].

У сучасній педагогічній науці визнано продуктивним системно-діяльнісний підхід до аналізу практики студентів вищих навчальних закладів. Вважається (О. Гребенюк, Т. Гребенюк), що основним змістовим наповненням виробничої практики студентів є фахова, квазіпрофесійна діяльність, де слід виокремлювати рушійний момент, мету, засіб, умову, результат [4, с. 353]. Щодо останнього, то, на нашу думку, цікавою є існуюча позиція відносно доцільності використання чотирьохрівневої шкали оцінювання сформованих у студентів-практикантів фахових умінь. А саме: догматичний рівень, коли студент намагається на рівні інтуїції здійснити професійні дії; репродуктивний, в межах якого практикант діє на основі прикладів і зразків; пошуковий, коли студент виявляє самостійність у виборі професійно-вагомих дій; творчий рівень характеризує практичну діяльність тих студентів, які демонструють науково обґрунтований вибір професійно вагомих дій, вільно володіють професійними вміннями, які мають ознаки «автоматизованих умінь», тобто навичок [2].

Нині склався певний науковий фонд з проблематики практико-орієнтованого навчання студентів основам полікультурності. Так, навіть можна окреслити деякі напрями досліджень. А саме: конкретизація філософських та психолого-педагогічних положень з проблеми полікультурності і полікультурної освіти (А. Білогуров, Є. Бондаревська, О. Гукаленко, З. Малькова, Г. Палаткіна), розкриття концепції діалогу культур (М. Бахтін, В. Біблер), теорія міжкультурного спілкування (Г. Андреева, Л. Бахман,